

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI
GENEL DİLBİLİM DOKTORA PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

TÜRKÇE KONUŞMADA AKICISIZLIK:
PSİKODİLBİLİMSEL BİR İNCELEME

Ayşe ALTIPARMAK

Danışman
Prof. Dr. Gülmira KURUOĞLU

İZMİR-2015

DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

2010800709

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Ayşe ALTIPARMAK
Tez Başlığı : Türkçe Konuşmada Akıcısızlık: Psikodilbilimsel Bir İnceleme
Savunma Tarihi : 03.08.2015
Danışmanı : Prof.Dr.Gülmira KURUOĞLU

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Gülmira KURUOĞLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Hülya KAYA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Nevin KOYUNCU	EGE ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Neslihan YETKİNER	İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Nalan KIZILTAN	ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği

Oy Çokluğu ( )

Ayşe ALTIPARMAK tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Türkçe Konuşmada Akıcısızlık: Psikodilbilimsel Bir İnceleme"başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “**Türkçe Konuşmada Akıcısızlık: Psikodilbilimsel Bir İnceleme**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Bu tez çalışmasında belirtilen görüş ve yorumlar tarafıma aittir. Mensubu olduğum Türk Silahlı Kuvvetlerinin ya da diğer kamu kuruluşlarının görüşlerini yansıtmamaktadır.

.../.../.....

Ayşe ALTIPARMAK

ÖZET

Doktora Tezi

Türkçe Konuşmada Akıcısızlık: Psikodilbilimsel Bir İnceleme

Ayşe ALTIPARMAK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dilbilim Anabilim Dalı

Genel Dilbilim Programı

Bu çalışmanın amacı anadili Türkçe olan konuşmacılarda gözlemlenen dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi, tekrar türü konuşma akıcısızlıklarının yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkenlerine göre farklılıklar gösterip göstermediğini analiz etmektir. Çalışma, İzmir ve Eskişehir illerinde yaşayan toplam 84 katılımcı ile yapılmıştır. Katılımcılar 4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri olmak üzere 4 yaş grubuna ayrılmış, grupların cinsiyet dağılımı eşit olarak düzenlenmiştir. 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılar eğitim düzeylerine göre iki alt gruba ayrılmıştır. Her katılımcının en az 300 sözcükten oluşan konuşma örnekleri yüz yüze görüşmeler vasıtasıyla toplanmış ve çevriyazıya dönüştürülmüştür. Toplam 156 adet kayıttan elde edilen veriler Wilcoxon Signed-Rank Testi, Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Tek-Yönlü Varyans Analizi ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, yaş değişkeni bağlamında; 4-8 yaş grubunun dolu durak haricindeki tüm akıcısızlık türlerini diğer yaş gruplarından daha fazla ürettiği, 50 üzeri yaş grubundakilerin ise tereddüt ve uzatma türü akıcısızlık üretiminin 18-23 ve 33-50 yaş grubu katılımcılardan daha fazla olduğu ve akıcısızlık üretim miktarlarının 4-8 yaş grubu çocukların akıcısızlık üretim miktarlarına yakın olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni bağlamında; 4-8 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların akıcısızlık üretiminin cinsiyet değişkeninden etkilenmediği, 18-23 ve 33-50 yaş grubu katılımcılarda dolu duraklar ve tekrarlar haricindeki diğer akıcısızlık türlerinin

erkeklerde daha fazla görüldüğü gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça dolu durak türü akıcısızlıkların arttığı görülmüştür. Diğer akıcısızlık türleri için ise farklı değişkenlerin birbirleriyle etkileşerek akıcısızlık üretimi üzerinde tek tip bir etki yaratmadığı gözlemlenmiştir. Konuşma durumu değişkeni bağlamında; uzatma, dil sürçmesi, tekrar türü akıcısızlıkların hazırlıklı konuşmada hazırlıksız konuşmaya kıyasla daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Psikodilbilim, Konuşma Üretimi, Konuşma Akıcısızlıkları

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy (PhD)

Disfluency in Turkish Speech: A Psycholinguistic Analysis

Ayşe ALTIPARMAK

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Linguistics

General Linguistics Program

The aim of this study is to analyze whether the number of the filled gap, hesitation, prolongation, false start, slip of the tongue, and repetition type of speech disfluencies of the native speakers of Turkish illustrate any important differences based on age, gender, educational background, and speech situation (prepared/unprepared) variables. 84 native Turkish speakers living in İzmir and Eskişehir participated in the study. Four different age groups were comprised of the participants in the ages between 4 and 8 years of age, 18-23, 33-50 and over 50-year-olds. The gender distribution in each group was equalized. In order to analyze the educational background variable, the participants in 33-50 and over 50 age groups were divided into two sub-groups with different educational levels. Via face to face interviews, prepared and unprepared speech samples of at least 300 words of each participant were recorded and transcribed. Wilcoxon Signed-Rank Test, Mann-Whitney U Test, and Kruskal-Wallis One-Way Analysis of Variance were used for the statistical analysis of the data gathered from 156 tape recordings. As a result, it has been found out that 4-8 year old children produce all types of disfluencies (except filled gaps) more than the other three age groups, and over 50 year olds produce more hesitations and prolongations than 18-23 and 33-50 year olds. It has also been observed that over 50 year old participants' speech disfluency production rates are close to those of 4-8 year old children. In terms of gender

variable, it has been observed that gender has no effect on the speech disfluency production of 4-8 and over 50 year olds; however, other than filled gaps and repetitions, 18-23 and 33-50 year old men produce all types of disfluencies more than women in the same age groups. Based on educational background analysis, it has been found out that a higher level of education increases filled gap production; however, for the other disfluency types different factors interact with each other in complex ways and this interaction does not lead to a certain type of result in terms of speech disfluency production. Finally, for the speech situation variable, it has been observed that prolongations, slips of the tongue, and repetitions are more common in prepared speech than unprepared speech for all age groups.

Keywords: Psycholinguistics, Speech Production, Speech Disfluencies

TÜRKÇE KONUŞMADA AKICISIZLIK: PSİKODİLBİLİMSEL BİR İNCELEME

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xv
TABLolar LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xix
EKLER LİSTESİ	xx
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KONUŞMA AKICISIZLIKLARI

1.1. KONUŞMA AKICISIZLIĞI NEDİR?	5
1.2. KONUŞMA AKICISIZLIĞI TÜRLERİ	8
1.2.1. Boş Duraklar	10
1.2.2. Dolu Duraklar	13
1.2.3. Tereddütler	16
1.2.4. Uzatmalar	17
1.2.5. Yanlış Başlangıçlar	19
1.2.6. Dil Sürçmeleri	21
1.2.7. Tekrarlar	25

1.3. KONUŞMA AKICISIZLIĞI ÜRETİMİNDE ETKİLİ OLDUĞU DEĞERLENDİRİLEN DİLBİLİMSEL VE DİLBİLİMSEL OLMAYAN ETKENLER	27
1.3.1. Yaş	28
1.3.2. Cinsiyet	29
1.3.3. Konuşulan Kişiyeye Olan Aşinalık	30
1.3.4. Konuşma Pratiği	31
1.3.5. Konuşma Hızı	32
1.3.6. Bilişsel İşleme Yüğü	33
1.3.7. Konuşma Ortamı	34
1.3.8. Eğitim Düzeyi	36
1.4. KONUŞMA AKICISIZLIĞINA FARKLI YAKLAŞIMLAR	36
1.4.1. Psikolojik Yaklaşım	37
1.4.2. Fizyolojik Yaklaşım	41
1.4.3. Patolojik Yaklaşım	45
1.4.4. Dilbilimsel Yaklaşım	49
1.4.5. Bilişimsel Dilbilimsel Yaklaşım	52
1.4.6. Psikodilbilimsel Yaklaşım	55

İKİNCİ BÖLÜM

KONUŞMA AKICISIZLIKLARI BAĞLAMINDA PSİKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİ

2.1. PSİKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİNE İLİŞKİN ÖNCÜ ARAŞTIRMALAR VE KONUŞMA AKICISIZLIKLARI	67
2.2. PSİKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMALARIN İNCELEME ALANLARI	71
2.2.1. Kavramsallaştırma ve Planlama	71
2.2.2. Sözcüksel Erişim ve Sözcüksel İşleme	74
2.2.3. Sözdizimsel İşleme	78

2.2.4. Sesbilimsel İşleme	80
2.2.5. İzleme	81
2.3. İKİ FARKLI TEORİYE DAYANAN PSİKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİ	86
2.3.1. Yayılan Etkinleştirme Teorisine Dayanan Konuşma Üretimi Modelleri	86
2.3.1.1. Dell ve Reich'in Konuşma Üretimi Modeli	87
2.3.1.2. Butterworth'ün Konuşma Üretimi Modeli	87
2.3.1.3. Bock'un Tümce Üretim Modeli	89
2.3.1.4. Harley'nin Konuşma Üretimi Modeli	90
2.3.1.5. Dell'in Yayılan Etkinleştirme Modeli	91
2.3.2. Birimsel Konuşma Üretimi Modelleri	93
2.3.2.1. Fromkin'in Beş-Aşama Modeli	94
2.3.2.2. Garrett'in Konuşma Üretimi Modeli	96
2.3.2.3. Kempen ve De Smedt & Kempen'in Konuşma Üretimi Modeli	99
2.3.2.4. Levelt'in Konuşma Üretimi Modeli	102
2.4. KONUŞMA AKICISIZLIĞI ÜRETİMİNİ ENGELLEMeye YÖNELİK ÖNERİLER	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	113
3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU	113
3.3. VERİLERİN TOPLANMASI	114
3.3.1. Hazırlıklı Konuşma Kaydının Alınması	114
3.3.2. Hazırlıksız Konuşma Kaydının Alınması	115
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	115
3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. BULGULAR	117
4.1.1. Yaş Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi	120
4.1.1.1. Yaş Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	121
4.1.1.2. Yaş Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	122
4.1.1.3. Yaş Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	123
4.1.1.4. Yaş Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	125
4.1.1.5. Yaş Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	126
4.1.1.6. Yaş Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	128
4.1.2. Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi	129
4.1.2.1. Cinsiyet Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	129
4.1.2.2. Cinsiyet Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	131
4.1.2.3. Cinsiyet Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	134
4.1.2.4. Cinsiyet Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	136
4.1.2.5. Cinsiyet Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	139

4.1.2.6. Cinsiyet Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	141
4.1.3. Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi	143
4.1.3.1. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	144
4.1.3.2. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	147
4.1.3.3. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	148
4.1.3.4. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	150
4.1.3.5. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	152
4.1.3.6. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	153
4.1.4. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi	155
4.1.4.1. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinden Bağımsız Olarak Değerlendirilmesi	155
4.1.4.1.1. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	155
4.1.4.1.2. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	156

4.1.4.1.3. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	157
4.1.4.1.4. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	159
4.1.4.1.5. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	160
4.1.4.1.6. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi	161
4.1.4.2. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Değişkenleri de Göz Önünde Bulundurularak Değerlendirilmesi	163
4.1.4.2.1. 18-23 Yaş Grubu Kadın/Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	163
4.1.4.2.2. 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul ve Lisans-Lisansüstü Mezunu Kadın/Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	166
4.1.4.2.3. 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu ve Profesör Kadın/Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	170
4.2. TARTIŞMA	174

SONUÇ	192
SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER	196
KAYNAKÇA	198
EKLER	

KISALTMALAR

ASHA SID	American Speech and Hearing Association Special Interest Division
E	Ekleme
HCRC	Human Communication Research Center
ip	İfade Parçası
İ	İfade Etme
K	Kavramsallaştırma
Kp	Kavramsal Parça
S	Hedef İfadenin Yerine Üretilen İfade
s.	Sayfa No
SWBD	Switchboard
T	Üretimi Hedeflenen İfade

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Dolu Durak Türü Akıcsızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.121
Tablo 2: Tereddüt Türü Akıcsızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.122
Tablo 3: Uzatma Türü Akıcsızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.124
Tablo 4: Yanlış Başlangıç Türü Akıcsızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.125
Tablo 5: Dil Sürçmesi Türü Akıcsızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.127
Tablo 6: Tekrar Türü Akıcsızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.128
Tablo 7: Dolu Durak Türü Akıcsızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.130
Tablo 8: Tereddüt Türü Akıcsızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.132
Tablo 9: Uzatma Türü Akıcsızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.134
Tablo 10: Yanlış Başlangıç Türü Akıcsızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.137
Tablo 11: Dil Sürçmesi Türü Akıcsızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.139
Tablo 12: Tekrar Türü Akıcsızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.142
Tablo 13: Dolu Durak Türü Akıcsızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.144
Tablo 14: Tereddüt Türü Akıcsızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.147

Tablo 15: Uzatma Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.149
Tablo 16: Yanlış Başlangıç Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.150
Tablo 17: Dil Sürçmesi Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.152
Tablo 18: Tekrar Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.154
Tablo 19: Dolu Durak Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.156
Tablo 20: Tereddüt Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.157
Tablo 21: Uzatma Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.158
Tablo 22: Yanlış Başlangıç Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.159
Tablo 23: Dil Sürçmesi Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.160
Tablo 24: Tekrar Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi	s.162
Tablo 25: 18-23 Yaş Grubu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.164
Tablo 26: 18-23 Yaş Grubu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.165
Tablo 27: 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.166
Tablo 28: 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.167

Tablo 29: 33-50 Yaş Grubu Lisans-Lisansüstü Mezunu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.168
Tablo 30: 33-50 Yaş Grubu Lisans-Lisansüstü Mezunu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.169
Tablo 31: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.170
Tablo 32: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.171
Tablo 33: 50 Üzeri Yaş Grubu Profesör Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.172
Tablo 34: 50 Üzeri Yaş Grubu Profesör Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları	s.173

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kendini Düzeltme Süreci	s.83
Şekil 2: Bir Tümcenin İfadesi	s.98
Şekil 3: Artan Üretimde Kavramsallaştırma, İfade Etme ve Ekleme Süreçlerinin Kuramsal Olarak İki Farklı Sıralaması	s.101
Şekil 4: Levelt'in Konuşmacının Mavi Kopyası Modeli	s.103
Şekil 5: Levelt'in Konuşma Üretimi Modelinin Geliştirilmiş Hali	s.104
Şekil 6: Menyhárt'ın Levelt'in Modelindeki Akıcısızlık Kaynakları Değerlendirmesi	s.107

EKLER LİSTESİ

EK 1: 4-8 Yaş Grubu Hazırlıksız Konuşma Soruları	ek s.1
EK 2: 18-23 Yaş Grubu Hazırlıklı Konuşma Soruları	ek s.2
EK 3: 18-23 Yaş Grubu Hazırlıksız Konuşma Soruları	ek s.3
EK 4: 33-50 Yaş Grubu İlk/Ortaokul Mezunları Hazırlıklı Konuşma Soruları	ek s.4
EK 5: 33-50 Yaş Grubu İlk/Ortaokul Mezunları Hazırlıksız Konuşma Soruları	ek s.5
EK 6: 33-50 Yaş Grubu Lisans/Lisansüstü Mezunları Hazırlıklı Konuşma Soruları	ek s.6
EK 7: 33-50 Yaş Grubu Lisans/Lisansüstü Mezunları Hazırlıksız Konuşma Soruları	ek s.7
EK 8: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk/Ortaokul Mezunları Hazırlıklı Konuşma Soruları	ek s.8
EK 9: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk/Ortaokul Mezunları Hazırlıksız Konuşma Soruları	ek s.9
EK 10: 50 Üzeri Yaş Grubu Profesörler Hazırlıklı Konuşma Soruları	ek s.10
EK 11: 50 Üzeri Yaş Grubu Profesörler Hazırlıksız Konuşma Soruları	ek s.11

GİRİŞ

İnsanoğluna özgü bir yeti olan konuşma, yazılı dile kıyasla çok daha eskiye dayanmaktadır (Horobin ve Smith, 2002: 40; Lerner, 2010: 61). Konuşmayı, yazmadan farklı kılan pek çok özellik mevcuttur. Ancak Chafe (1985: 105) tarafından da vurgulandığı üzere bu farklılıkların en önemlilerinden bir tanesi hiç kuşkusuz yazılı dilin yavaş, planlı ve düzeltilebilir bir süreç oluşuna karşın konuşmanın anlık bir süreç olmasıdır. Dolayısıyla yazılı dilde karşılaşılan akıcısızlık örneklerinin üretim esnasında düzeltilmesiyle üretim sonunda kusursuz bir metne ulaşmanın mümkün oluşuna karşın, doğal konuşma üretiminin bu avantajdan mahrum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Doğal konuşmanın en temel özelliklerden bir tanesi hiç kuşkusuz çeşitli türdeki konuşma akıcısızlıklarının gözlemleniyor olmasıdır. Hatalardan tam anlamıyla arınmış bir doğal konuşma düşünülemez (Bortfeld ve diğerleri, 2001: 123). Alan yazında, çeşitli dilbilimsel ve dilbilimsel olmayan etkenlerin bir sonucu olarak, kişilerde bu akıcısızlık örneklerinin konuşmanın akıcılığını ciddi derecede etkilediğini ortaya koyan çeşitli araştırmalar olduğu gibi; bazı kişilerde bu türden akıcısızlık örneklerine oldukça az rastlantığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Bard ve diğerleri, 2001; Bortfeld ve diğerleri, 2001; Branigan ve diğerleri, 1999; Dell, 1986; Gósy, 2001; Lickley, 1994; Menyhárt, 2003; Shriberg, 1994). Bu durum, konuşma akıcısızlıklarının çok farklı araştırma alanları tarafından çok farklı yaklaşımlarla ele alınmasına neden olmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde “Konuşma Akıcısızlıkları” ana başlığı altında, öncelikle konuşma akıcısızlığı terimi dilbilimsel bir terim olarak açıklanmış, sonrasında ise konuşma akıcısızlığı türleri ve konuşma akıcısızlığının yapısı ele alınarak konuşma akıcısızlığı üretimini etkileyen etkenler değerlendirilmiştir. Bu bölümde ayrıca konuşma akıcısızlıkları araştırmalarında kullanılan farklı yaklaşımlar ele alınmıştır.

Bu yaklaşımlardan psikodilbilimsel yaklaşım temelli araştırmaların temel amacı konuşma üretimi ve konuşma algılama modelleri olmuştur. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümü olan “Psikodilbilimsel Konuşma Üretimi Modelleri” bölümünde çeşitli

araştırmalarda konuşma akıcısızlıkları verilerinin değerlendirilmesiyle ortaya koyulmuş olan psikodilbilimsel konuşma üretimi modelleri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü “Uygulama” sürecini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda bu bölümde araştırmanın çalışma grubu, verilerin toplanma süreci, araştırmanın yöntemi ve verilerin çözümlenmesi detaylı olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümü olan “Bulgular ve Tartışma” bölümünde ise istatistiksel analizler sonucunda elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda değerlendirilmiş, konuya ilişkin öneriler ortaya koyulmuş ve çalışmanın sınırlılıkları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, anadili Türkçe olan bireylerin konuşmalarında gözlemlenen akıcısızlık örneklerinin (dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi, tekrar) yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkenlerinden etkilenip etkilenmediğini incelemek ve gözlemlenen akıcısızlıkları türlerine göre değerlendirerek nicel bir inceleme yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda, bu tez çalışmasının sonunda cevaplanması hedeflenen sorular şunlardır:

1. Anadili Türkçe olan konuşmacıların konuşmalarında hangi türlerde akıcısızlık örnekleri gözlemlenmektedir?
2. Gözlemlenen akıcısızlık türlerinden hangisine/hangilerine daha yaygın olarak rastlanmaktadır?
3. Anadili Türkçe olan konuşmacılarda gözlemlenen akıcısızlık örnekleri aşağıdaki etkenlerden etkilenmekte midir?
  - a. Yaş
  - b. Cinsiyet
  - c. Eğitim Düzeyi
  - ç. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız)

Araştırmanın Veri Tabanı

Bu tez çalışmasının örneklemini İzmir ve Eskişehir illerinde yaşayan ve anadili Türkçe olan 84 katılımcı oluşturmaktadır. Bu katılımcılar 4-8, 18-23, 33-50 (eğitim düzeyi farklı iki grup) ve 50 üzeri (eğitim düzeyi farklı iki grup) yaş gruplarına dahil olan ve dil üretimlerini etkileyecek bir işitme kaybı veya gelişimsel bir dil bozukluğu olmayan kişilerdir. Çalışmada her yaş grubu içerisindeki cinsiyet dağılımı eşit olarak düzenlenmiş, ayrıca 33-50 ve 50 üzeri yaş gruplarında eğitim düzeyi değişkeni de dikkate alınarak iki farklı grup oluşturulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkenini analiz edebilmek için her bir katılımcı ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve en az 300 sözcükten oluşan hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma örnekleri toplanmıştır. Bu görüşmelerde tüm katılımcılar için anlam ifade eden konular (iş, hobi, kariyer, yön veya yemek tarifi, vb) hakkında önceden hazırlanmış sorular (Ekler 1-11'de yer alan) sorulmuştur. Hazırlıklı konuşmada katılımcılar kendilerine daha önceden verilen ve cevaplarını planlamaları istenen soruları cevaplamışlar, hazırlıksız konuşmada ise karşılıklı görüşme anında kendilerine yöneltilen sorulara o an cevap vermişlerdir. Tüm görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve çevriyazıya dönüştürülmüştür. 4-8 yaş grubu katılımcılarda uygulama zorlukları nedeniyle sadece hazırlıksız konuşma örnekleri toplanmıştır.

Konuşmacıların farklı akıcısızlık türlerine göre akıcısızlık oranları, her yüz sözcükte üretilen dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar türü akıcısızlıkların sayısının ortalaması alınarak belirlenmiştir. Elde edilen veriler; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkenlerine göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde Wilcoxon Signed-Rank Testi, Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Tek-Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Alan yazında, farklı yaş gruplarındaki bireylerin doğal konuşmalarında gözlemlenen konuşma akıcısızlıklarının betimlenmesine ve bu akıcısızlıkların nedenlerine ilişkin birçok araştırmaya rastlanmaktadır (Bortfeld ve diğerleri, 2001; Branigan ve diğerleri, 1999; Lickley, 1994; Menyhárt, 2003). Bu araştırmaların pek çoğu anadili İngilizce olan bireyler üzerinde yapılmıştır. Ancak anadili Türkçe olan değişik yaş gruplarındaki bireylerde gözlemlenen farklı türdeki akıcısızlık örneklerini ve bu akıcısızlık örneklerinin gözlemlenmesinde etkili olan etkenleri ortaya koyan bir çalışmaya ulaşamamıştır. Doğası gereği İngilizceden pek çok açıdan farklı özelliklere sahip olan Türkçede dil ve akıcılık arasındaki ilişkiye odaklanmış bir araştırmanın, konuşma akıcısızlıklarının altında yatan düzeneklere ilişkin bilгимizi zenginleştireceği düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra, doğal konuşmalarında çok sayıda akıcısızlık ürettiği gözlemlenen bireylerin hazırlıklı konuşmalarında da akıcısızlıkların sıklıkla ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Bu konuyla ilişkili olarak da alan yazında, aynı kişilerin hazırlıklı ve hazırlıksız konuşmalarındaki farklı türdeki akıcısızlıkları üretim miktarları açısından değerlendiren ve gözlemlenen bu farklı akıcısızlık türleri arasındaki niteliksel ve niceliksel farklılıkları ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu tez çalışmasının anadili Türkçe olan bireylerde gözlemlenen konuşma akıcısızlıklarına ilişkin ileride yapılacak araştırmalara ışık tutacağı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda araştırmanın farklı yaş gruplarını kapsayarak; cinsiyet, eğitim düzeyi ve hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu gibi farklı değişkenleri analiz ediyor oluşunun, araştırmanın etkinliği üzerinde olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KONUŞMA AKICISIZLIKLARI

1.1. KONUŞMA AKICISIZLIĞI NEDİR?

Alan yazında konuşma akıcısızlıkları farklı araştırmalarda çok farklı terimlerle ifade edilmiştir. Bazı araştırmacılar akıcısızlık türlerinden bir tanesi olarak değerlendirilen tereddütleri (hesitations) konuşma akıcısızlıkları için genel bir terim olarak kullanıyor iken (Beattie ve Butterworth, 1979; Boomer ve Dittmann, 1962; Goldman-Eisler, 1960; Hieke, 1981; Kjellmer, 2003; Martin ve Strange, 1968), bazı araştırmacılar ise konuşma akıcısızlıkları terimi yerine konuşma hataları (speech errors) terimini kullanmışlardır (Fromkin, 1971). Postma ve diğerleri (1990), konuşma akıcısızlıklarının konuşma hataları olarak değil konuşmacının kendi konuşmasını düzeltmesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamış ve konuşma akıcısızlıklarını kendini düzeltme (self-repair) terimi altında değerlendirmişlerdir. Aynı terim, Bear ve diğerleri (1993) tarafından da akıcısızlıklar için genel bir başlık olarak kullanılmıştır. Bock (1991) ise konuşma akıcısızlıklarını üretim sorunları (production problems) başlığı altında ele almış buna karşılık Levelt ve Cutler'ın (1983) çalışmalarında ise konuşma onarımı (speech repair) terimi, konuşma akıcısızlığı terimi yerine kullanılmıştır. Allwood ve diğerleri (1990) ise, konuşma akıcısızlığı terimi yerine konuşma yönetimi (speech management) genel başlığı altında incelemelerde bulunmuşlardır.

Bu tez çalışmasında ise, son dönem araştırmaların pek çoğunda olduğu gibi (Bard ve diğerleri, 2001; Bortfeld ve diğerleri, 2001; Branigan ve diğerleri, 1999; Clark ve Wasow, 1998; Eklund, 2004; Jaeger, 2005; Lickley, 1994; Menyhárt, 2003; Shriberg, 1994) konuşma akıcısızlığı (speech disfluency) terimi genel başlık olarak kullanılmıştır, ancak bu noktada terimin İngilizcede üç farklı sözcükle ifade edilebildiğini göz önünde bulundurmak, bu alandaki alan yazını anlayabilmek açısından önem taşımaktadır. İngilizcede akıcısızlık sözcüğü, “fluency” (akıcılık) sözcüğünün önüne, eklendiği sözcüğe fena, zor, sert anlamlarını katan “**dys-**”, olumsuzluk anlamı katan “**dis-**” ve değil anlamını katan “**non-**” öneklerinden bir tanesi getirilmek suretiyle üç farklı şekilde

kullanılabilmektedir (dysfluency, disfluency, nonfluency). Wingate (1984), özellikle “dys-” ve “dis-” öneklerinin birbirinden oldukça farklı olduğunu vurgulamış ve “dys-” önekinin anormalliği ima ettiğini ve “dys-” önekiyle başlayan bir sözcüğün anormal bir durumu tanımladığını belirtmiştir. Bunun aksine, “dis-” önekinin ise bir ayırmayı veya olumsuzlamayı gösterdiğini veya kendisini takip eden biçimbirimle anlamsal bir zıtlığın işaretini verdiğini belirtmektedir (aktaran: American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Special Interest Division (SID) 4, 1999: 4). Bu tanımlama doğrultusunda, “**dysfluency**” sözcüğünün kekemeliği de kapsayan, hatta zaman zaman kekemelle eşanlamlı olarak da kullanılabilen ve konuya patolojik bir bakış açısını yansıtan bir terim, “**disfluency**” ve “**nonfluency**” sözcüklerinin ise normal akıcısızlık örneklerini kapsayan ve eşanlamlı olarak kullanılabilen terimler olduğu düşünülmektedir. Eklund (2004: 158) da, “disfluency” ve “nonfluency” sözcüklerinin “dis-” önekinin Yunanca, “non-” önekinin ise Latince kökenli bir önek olması haricinde bir farklılıklarının olmadığını ve etimolojik açıdan eşdeğer olduklarını vurgulamaktadır. Son dönem araştırmaların pek çoğunda, konuşma akıcısızlıkları için “disfluency” terimi kullanılmıştır (Bard ve diğerleri, 2001; Bortfeld ve diğerleri, 2001; Branigan ve diğerleri, 1999; Clark ve Wasow, 1998; Eklund, 2004; Jaeger, 2005; Lickley, 1994; Menyhárt, 2003; Shriberg, 1994).

Konuşma akıcısızlığı kavramının tanımlanabilmesi, öncelikle konuşma akıcılığının net bir şekilde nitelenmesini zorunlu kılmaktadır. American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) (Amerikan Konuşma-Dil-Duyuma Derneği) Special Interest Division (SID) 4 (Özel İlgi Birimi) tarafından yayınlanan akıcılık ve akıcılık bozuklukları terminoloji kılavuzunda (ASHA SID4, 1999: 2), akıcılık teriminin farklı çalışma alanları için farklı şekillerde tanımlanabileceği vurgulanmış ve en genel anlamıyla **akıcılık**; konuşma üretiminin süreklilik, pürüzsüzlük, konuşma oranı ve konuşmada üretimi gerçekleştiren sesbilimsel, sözcüksel, biçimbilimsel ve/veya sözdizimsel dil birimlerine işaret eden bir boyutu olarak tanımlanmıştır. Daha patolojik bir yaklaşımla ise akıcı konuşmanın, konuşma akışında ve pürüzsüzlüğünde algılanabilir sapmaların olmadığı konuşma olduğu belirtilmektedir (ASHA SID4, 1999: 2).

Konuşma akıcısızlığı terimiyle ilgili olarak ise, akıcısızlığın çok genel bir niteliklemeyle, konuşmadaki sesbilimsel, sözcüksel, biçimbilimsel ve/veya sözdizimsel dil birimlerinin üretim sürekliliğindeki normal, anormal veya belirsiz (zaman zaman normal, zaman zaman da anormal olarak değerlendirilen) kırılmalara işaret ettiği ifade edilmektedir (ASHA SID4, 1999: 3).

Fox Tree (1995) konuşma akıcısızlığını, konuşmanın akışını kesintiye uğratan ve önermesel bir içerik taşımayan olgular olarak nitelendirmektedir (aktaran: Menyhárt, 2003: 45). Clark ve Wasow (1998: 201) ise, konuşma akıcısızlıklarının planlama problemlerini yansıttığını ifade etmiş ve konuşma akıcısızlığı olgusunun konuşmacıların bir ifadeyi bütün olarak bir kerede oluşturamadıkları durumlarda, konuşmalarını ertelemeleri, konuşmaya devam etmeden önce duraklamalar yapmaları veya dolu durakları kullanmaları, çoktan üretmiş oldukları sözcükleri kullanmaktan vazgeçmeleri, bu sözcükleri yenisiyle değiştirmeleri ya da yeni sözcük ilaveleri yapmalarının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Gósy'nin (2001: 57) benzer tanımlamasında ise, konuşma akıcısızlıkları konuşmacının konuşma esnasında bir sonraki adımda ne söyleyeceğine ilişkin kararsızlığının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu tanımlamaya benzer bir diğer tanımlamada Bard ve diğerleri (2001: 97), konuşma akıcısızlıklarını konuşma üretiminde ortaya çıkan yeniden düzenlenmiş hatalar olarak betimlemekte ve konuşmacının konuşmaya başlamadan önce konuşma hedeflerini gerçekleştiren bir ifade oluşturamadıkları durumları nitelediğini belirtmektedir.

Konuyla ilgili olarak Türk araştırmacılar tarafından yapılmış araştırmalara bakıldığında ise; Vural'ın (2008) yüksek lisans tezinde konuşma akıcısızlıklarını ifade etmek için “speech disfluency” teriminin kullanıldığı ancak bu terimin Türkçeye “konuşma aksaklıkları” olarak çevirildiği görülmektedir. Vural (2008: 1) konuşma aksaklıklarının günlük konuşmadaki yanlış sözcük, ifade ve dilbilgisel olmayan tümce üretimi gibi sapmaları tanımladığını ve bu sapmaların tamamının konuşma üretiminde farklı aşamalarda karmaşık süreçlerin temel belirleyicilerinden birisi olduğunu ifade etmektedir. Vural'ın (2008) araştırmasında aksaklık olarak çevirilen “disfluency” teriminin, kekemelik üzerine yapılan patolojik temelli Türkçe araştırmalarda ise “akıcısızlık” olarak kullanıldığı görülmektedir (Akgün, 2005; Atlas, 2007; Kazanoğlu,

2008). Doğan'ın (2001) okulöncesi dönem çocuklarının konuşmalarının akıcılık özelliklerinin incelendiği yüksek lisans tezinde ise konuşma akıcısızlıkları terimi yerine “konuşma kusurları” teriminin tercih edildiği ve konuşma kusurlarının normal konuşma kusurları ve gelişimsel konuşma kusurları olmak üzere ikiye ayrılarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu tez çalışmasında bir konuşma akıcısızlığı türü olarak ele alınan dil sürçmelerine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda da dil sürçmeleri konuşma akıcısızlığı terimi kapsamında değil “konuşma hataları” veya “konuşma yanlışları” terimleri ile ifade edilmektedir (Elyıldırım, 2005; Erişen, 2010; Sofu, 2001).

Konuşma akıcısızlıklarına ilişkin terimlerde ve tanımlamalarda görülen bu çeşitlilik, konunun disiplinlerarası boyutunun bir sonucu olarak daha da artmış, bu durum konuşma akıcısızlığı kavramının hangi bilim dalları tarafından hangi yaklaşımlarla tanımladığının ve açıklandığının net bir biçimde ortaya koyulmasını gerekli kılmıştır. Bu türden bir sınıflandırmanın, anadili Türkçe olan bireylerin konuşma akıcısızlıklarını psikodilbilimsel bir yaklaşımla incelemeyi hedefleyen bu araştırma için de ortaya çıkabilecek kavram kargaşasını önleyerek yol gösterici olduğu değerlendirilmektedir. Ancak konuşma akıcısızlıklarına ilişkin farklı yaklaşımlar doğrultusunda gerçekleştirilmiş araştırmaların daha net bir biçimde anlaşılabilmesi için, araştırmanın bu bölümünde, öncelikle ilgili alan yazın doğrultusunda konuşma akıcısızlığı türlerine ilişkin bir sınıflandırma yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

1.2. KONUŞMA AKICISIZLIğI TÜRLERİ

Yukarıda bahsedilen ve konuşma akıcısızlığı olgusunu çok farklı boyutlardan ele alarak inceleyen araştırmaların konuşma akıcısızlığının tanımlanmasına ilişkin olarak ortaya koymuş oldukları terimlerdeki çeşitlilik, konuşma akıcısızlığı türlerinin sınıflandırılmasında da kendini göstermektedir.

Konuşma akıcısızlıkları üzerine yapılmış en klasik çalışmalardan bir tanesi olan ve konuşma akıcısızlıklarını tereddütler başlığı altında ele alan Maclay ve Osgood'un (1959) araştırmalarında konuşma akıcısızlıkları; tekrarlar, yanlış başlangıçlar, dolu

duraklar ve boş duraklar olmak üzere dört türe ayrılmıştır (aktaran: Lickley, 1994: 10). Martin ve Strange (1968) de, Maclay ve Osgood'un sınıflandırmasını benimsedikleri araştırmalarında, konuşma akıcısızlıklarını bu dört türden oluşan sınıflandırma doğrultusunda incelemişlerdir.

Bir diğer araştırmada Hieke (1981), tereddütler başlığı altında ele aldığı konuşma akıcısızlıklarını; boş duraklar, dolu duraklar, ileriye dönük tekrarlar, seslemsel uzatmalar alt başlıklarını kapsayan **duraklar** ve yanlış başlangıçlar, geriye dönük tekrarlar, köprüleme alt başlıklarını içeren **onarımlar** olmak üzere iki türe ayırmıştır.

Postma ve diğerlerinin (1990), konuşma hataları, konuşma akıcısızlıkları ve kendini düzeltmeleri inceledikleri araştırmalarında ise, akıcısızlık türleri; dolu ve boş duraklar, sözcüklerin ve ifadenin daha uzun kısımlarının tekrarları, seslemlerin ve tek sesbirimlerin tekrarı, ses uzatmaları ve bloklar olarak sınıflandırılmaktadır.

Clark ve Wasow (1998) ise konuşma akıcısızlıklarının; istenmeyen duraklar, uzatılmış birimler, doldurucular (“uh” ve “um” gibi), düzeltici ifadeler (“I mean” ve “you know” gibi), yarım kalmış sözcükler, kendini düzeltmeler ve tekrarlanan sözcükler olarak yedi farklı türden oluştuğunu belirtmektedir.

Bear ve diğerleri (1993) de araştırmalarında konuşma akıcısızlıkları türlerine işaret etmişler ve kendi kendine onarımlar alt başlığı altında inceledikleri konuşma akıcısızlıklarını; yer değiştirmeler ve ilaveleri kapsayan onarımlar, bir veya birkaç sözcükten oluşan dizilerin tekrarları, yeniden başlangıçlar ve sözcüğün sadece bir kısmının üretildiği ve sözcük üretiminin yarım kaldığı durumlara işaret eden sözcük parçaları olarak dört sınıfa ayırmışlardır.

Bell ve diğerlerinin (2000) İsveççe üzerinde gerçekteştirdikleri araştırmalarında konuşma akıcısızlıklarını; dolu duraklar, boş duraklar, uzatmalar, açık düzeltme ifadeleri, yarıda kesmeler, yanlış sesletimler ve onarımlar olmak üzere yedi alt kategoride inceledikleri görölmektedir.

Bir diğer araştırmada Menyhárt (2003), ortaya koymuş olduğu konuşma üretim süreci ve akıcısızlık kaynaklarına ilişkin modelde akıcısızlık türlerini, ortaya çıkış nedenlerine göre, Freud sürçmeleri (s.38'de açıklanmaktadır.), sözcükleri uygunsuzca kullanma, dilbilgisel uyumsuzluk, bulaşma (harmanlama), biçimbilimsel bir değişlikle

tekrar başlama, sesbilimsel hatalar, sıralama hataları, dil sürçmeleri, durak, tereddüt, tekrar, dolu duraklar, sözcük bulma problemleri, yeniden başlamalar, uzatma ve sözcük içi durak alt başlıklarında ele almıştır.

Bu tez çalışmasında konuşma akıcısızlığı türleri ilgili alan yazın göz önünde bulundurularak; boş duraklar, dolu duraklar, tereddütler, uzatmalar, yanlış başlangıçlar, dil sürçmeleri ve tekrarlar olmak üzere yedi başlık altında tanımlanacaktır.

1.2.1. Boş Duraklar

Dalton ve Hardcastle (1977) anlık konuşmanın en yaygın özelliklerinden bir tanesinin üç farklı türde gözlemlenebilen durak türü tereddütler olduğunu ifade etmektedir. Bu durakların birinci türünün kapantılı ünsüzlerin üretimsel kapanma özelliği gibi üretimsel süreçlerle ilişkili olup, 50-250 milisaniye süren ve çok yaygın gözlemlenmesi sebebiyle tereddüt çalışmalarında değerlendirmeye alınmayan kısa süreli duraklar olduğu belirtilmektedir. İkinci tür duraklar ise araştırmacılar tarafından solunum ile ilişkilendirilmekte ve bu durakların konuşmacının nefes almak için durduğu anlarda ortaya çıktıkları değerlendirilmektedir. Bu tür durakların genellikle sessiz duraklar olduğu ancak zaman zaman da işitilebilir alçak sesli bir tıslamanın eşlik ettiği durumların görülebildiği ifade edilmekte ve bu durakların psikodilbilimsel çalışmaların değil konuşma patolojisi alanındaki çalışmaların konusunu oluşturduğu belirtilmektedir. Bu tez çalışmasında olduğu gibi normal akıcısızlık çalışmaları kapsamında ele alınan üçüncü tür durakların ise söz edimlerinden, tümcelerden, yantümcelerden veya sözcüklerden önce ya da sonra gözlemlenebildiğini ve önemli dilbilgisel noktalarda ortaya çıkma eğiliminde olduğunu değerlendiren Dalton ve Hardcastle (1977), bu üçüncü tür durakların boş (sessiz) duraklar ve dolu duraklar olmak üzere ikiye ayrıldığını ifade etmektedir (aktaran: Rose, 1998: 6-7).

Benzer şekilde Carter ve McCarthy (2006: 172) de durakları boş ve dolu olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Boş durakların en basit tanımlamayla normalde yalnızca 1-2 saniyelik bir sessizlik olduğunu belirten araştırmacılar, daha uzun sessizliklerin günlük konuşmalarda nadir olduğunu ve dinleyicilerde konuşmada bir sorun olduğu algısını

yaratabildiğini ifade etmektedir. Araştırmacılar tarafından vurgulanan diğer bir husus ise boş durakların konuşmanın konusu veya gidişatında bir değişiklik olacağı anlarda ortaya çıkması ihtimalinin yüksek olduğu ve boş durakların genellikle yantümce birimleri gibi sözdizimsel sınırlarla çakıştığıdır. Araştırmacılar bir saniyeden uzun boş durakların [...] şeklinde işaretlendiği şu örnekleri vermektedirler:

A: I spoke to her last night and ... well, she's not going to take the job.

(Onunla dün gece konuştum ve ... aslında, işi kabul etmeyecek.)

B: How is he taking the divorce thing?

(Boşanmayla nasıl başa çıkıyor?)

A: Okay, I suppose ... Are you planning on shopping this afternoon?

(İyi, sanırım ... Bu akşam alışverişe çıkmayı düşünüyor musun?) (Carter ve McCarthy, 2006: 172).

Eklund (2004: 205) boş (sessiz) durakları tanımlarken, konuşma esnasında konuşmacının kısa bir süre veya daha uzun bir süre için sessiz kalabildiğini ve bu sessizliklerin bazılarının neredeyse hiç fark edilmemesine rağmen, bazılarının ise gerçekten uzun olabildiğini belirtmekte ve bu sessiz kalma sürelerinin alan yazında genellikle boş (sessiz) duraklar olarak tanımlandığını ifade etmektedir.

Bell ve diğerleri (2000: 627) ise, boş durakları akıcı konuşmadaki sessiz kısımlar olarak nitelemekte ve bu akıcısızlık türünü kendi araştırmalarında kullandıkları bütünceden şu şekilde örneklemeaktedirler:

I want a ..... flight to Kiruna.

(Ben Kiruna'ya bir ..... uçuş istiyorum.)

Boş duraklar en sık karşılaşılan konuşma akıcısızlığı türlerinden biri olmasına karşın, bir boş durağın akıcısızlık örneği olarak değerlendirilebilmesi için süresinin ne kadar olması gerektiği konusunda bir fikir birliği söz konusu değildir. Boş durakları eklemleme durakları ve tereddüt durakları olarak ikiye ayıran Goldman-Eisler (1968: 12), 250 milisaniyeden kısa olan durakları eklemleme durakları olarak adlandırarak, bu durakların sesletim esnasında eklemleme pozisyonunun ayarlanmasıyla ilişkili olduğunu belirtmiş ve sesbilgisel özellikli olan bu durakların konuşma üretiminin incelenmesi açısından bilişsel bir işlevi olmadığını belirterek psikodilbilimsel analizin dışında

tutmuştur. Böylelikle boş durakların başlangıç eşiğini 250 milisaniye olarak belirlemiştir. Hieke ve diğerleri (1983: 212) ise, Goldman-Eisler'ın bu değerlendirmesine karşı çıkararak 130-250 milisaniye arasındaki durakların da psikolojik olarak işlevsel olduğunu belirterek, boş duraklara ilişkin sürenin 100 milisaniye ve üzeri olarak belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Levin ve Silverman (1965: 72) ise, boş durakları bir saniyenin altındaki duraklar ve bir saniyenin üzerindeki uzun duraklar olarak ikiye ayırmış ve bir saniyeden uzun durakların, kısa olan duraklara kıyasla elle daha kesin olarak işaretlenebildiğini ve psikolojik olarak farklı bir öneme sahip olabileceğini değerlendirerek araştırmasında bir saniye üzerindeki durakları incelemiştir. Benzer şekilde Hargreaves ve Starkweather'ın (1959) araştırmalarında da bu süre bir saniye ve üzeri olarak tespit edilmiştir. Boomer ve Ditmann (1962: 216-217) da, boş durakları ikiye ayırmış ve ezgisel değişikliğe bağlı olarak ifadelerin bitişine ve ifadeler arasındaki kopmalara işaret eden durakları birleşme/ek yeri durakları, bunlar haricindeki tüm boş durakları ise tereddüt durakları olarak adlandırmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre araştırmacılar araştırmalarının sonunda, birleşme/ek yeri duraklarının dinleyiciler tarafından algılanması için gerekli olan sürenin 500 milisaniye ve 1000 milisaniye arasında bir süre olduğunu, tereddüt duraklarında ise bu sürenin 200 milisaniye olduğunu tespit etmişlerdir. Konuşma akıcısızlığı sınıfına giren tereddüt duraklarına ilişkin alt limiti 200 milisaniye olarak ortaya koyan bu veriyle tutarlı olarak pek çok araştırmada bir akıcısızlık türü olarak değerlendirilen boş durakların süresi 200 milisaniye ve üzeri olarak belirlenmiştir. (Beattie, 1982; Boomer, 1965).

Yukarıda bahsedildiği üzere farklı araştırmalar farklı sürelerdeki boş durakları analiz etmişlerdir. Bu farklılığa ilişkin örnekleme için daha da genişletmek gerekirse, Duez (1985) araştırmasında boş durakları; süresi 250 milisaniyeden kısa olanlar, 250 milisaniye ile 400 milisaniye arasında olanlar, 400 milisaniye ile 600 milisaniye arasında olanlar, 600 milisaniye ile 900 milisaniye arasında olanlar ve 900 milisaniyeden uzun olanlar olmak üzere farklı başlıklar altında sınıflandırmak yoluyla incelemiştir. Oliveira (2002) araştırmasında 250 milisaniye ve üzeri durakları ele almış, Perry ve diğerleri (2009) ise, 1500 milisaniye üzerindeki durakları analiz etmemişlerdir. Alan yazındaki bu

farklılıklar nedeniyle bazı araştırmalarda boş duraklar analiz edilmeyen bir akıcısızlık türü olmuştur (Shriberg, 1994).

Alan yazında Türkçe konuşmadaki boş duraklar üzerine yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Vural'ın (2008) anadili Türkçe olan konuşmacıların yabancı dilde (İngilizce) akıcısızlık üretimlerinin incelediği araştırmasında boş durakların dolu duraklarla birlikte en çok üretilen akıcısızlık türü olduğu gözlemlenmiştir.

1.2.2. Dolu Duraklar

Clark ve Wasow (1998: 201) konuşmacıların bir ifadeyi bütünüyle oluşturamadıkları durumlarda konuşmalarını askıya alarak devam etmeden önce boş durak veya dolu durakları kullanabildiklerini ifade etmektedir. Rose (1998: 7) ise konuşmadaki durakların [a], [am], [u], [um], [e], [em], [m] gibi çok farklı sesbilgisel birleşimlerle doldurulabildiğini belirtmektedir. Eklund (2004: 163) da dolu durak teriminin alan yazında [ah], [um], [er] veya çok çeşitlilik gösteren benzeri yazımları tanımlamada kullanıldığını ve sesletilmiş durak (vocalized pause), doldurucu (filler), vb. şekillerde de adlandırılabilildiğini ifade etmektedir. Carter ve McCarthy (2006: 172) de benzer şekilde dolu durakların İngilizcede “er” veya “erm” (uh ve um şeklinde de yazılmaktadır) şeklindeki sesletimlere veya “like” (gibi), “well” (şey), “you know” (bilirsin işte) gibi sözcüksel birimlere işaret ettiğini ve konuşmada özellikle yeni bir söyleme başlarken kullanılan “right” (tamam), “well” (öyleyse), “okay” (tamam) gibi söylem işaretleyicilerinin eşlik ettiği durumlarda, konunun değiştiği noktalarda kullanılabilildiğini belirtmektedir. Dolu durakların aynı zamanda konuşmacıların söylemek istedikleri şeyi henüz bitirmediklerinin ve konuşmalarına devam etmek istediklerinin de bir göstergesi olabildiğini ifade eden Carter ve McCarthy (2006: 172) dolu durak türündeki akıcısızlıkları şu şekilde örneklemetedirler:

I suppose, **er**, she'll, she'll take over next week then?

(Sanırım, **u**, o, o işi gelecek hafta devralacak öyleyse?)

[A is on the telephone, then finishes that conversation (Bye bye.) and speaks to B (Sorry about that.)]

[A konuşmacısı telefondadır, sonrasında o konuşmayı tamamlar (Hoşçakal.) ve B konuşmacısı ile konuşur (Üzgünüm.)]

A: Thanks ever so much. Bye bye. Sorry about that.

(A: Çok teşekkürler. Hoşçakal. Üzgünüm.)

B: That's okay. **Er**, right, where were we?

(B: Sorun değil. **İ**, tamam, nerede kalmıştık?) (Carter ve McCarthy, 2006: 172).

O'Connell ve Kowal (2004: 459-460) dolu durakların ilk kez Maclay ve Osgood (1959) tarafından psikodilbilimsel bir kategori olarak sınıflandırıldığını, konuşmaya özgü bir olgu olduğunu, uzunluk ve görülme sıklığı olarak kişiden kişiye ve konuşma içeriğine göre farklılıklar gösterdiğini ve boş duraklara kıyasla her 100 sözcükte daha az görülüyor iken tekrarlardan ve yanlış başlangıçlardan daha sık gözlemlendiğini ifade etmektedir. O'Connell ve Kowal (2004: 460) tarafından vurgulanan diğer bir husus ise, dolu durak türündeki akıcısızlıkların bazı araştırmalarda klinik olarak duygusal problemlerin bir göstergesi olarak analiz edildiği (Mahl, 1954), psikodilbilimsel araştırmalarda konuşma hazırlık durumu problemi ile ilişkilendirildiği (Clark ve Fox Tree, 2002) ve sosyodilbilimsel araştırmalarda (Maclay ve Osgood, 1959) konuşma sırasını sürdürme stratejisi kapsamında değerlendirilmiştir (aktaran: O'Connell ve Kowal, 2004: 460). Yapılan bazı araştırmalar dolu durak kullanımının çocuklarda 1;9.14 yaştan itibaren görüldüğünü ortaya koymaktadır (Pepinsky ve diğerleri, 2001).

Pek çok dilde çok farklı biçimleri mevcut olan dolu durakların, farklı dillerdeki en yaygın gözlemlenen türleri çeşitli araştırmalarda farklı boyutlardan analiz edilmiştir (İsveççe, "eh" veya "öh" (Bell ve diğerleri, 2000), İngilizce "uh" ve "um" (Brennan ve Schober, 2001; Christenfeld, 1996; Corley ve Stewart, 2008; Fox Tree, 2001; 2002), Almanca "äh", "ähm", "hm" ve "häs" (Batliner ve diğerleri, 1995); "er" ve "erm" (Kjellmer, 2003) ve Fransızca "euh" (Duez, 2001)).

Türkçe konuşma ile ilgili olarak ise, Ruhi (2011) farklı araştırma ihtiyaçları için geniş kapsamlı bir Türkçe bütünce oluşturulmasına yönelik olarak yaptığı çalışmasında, Türkçede konuşmaya özgü olan dolu durak örneklerinin bazılarının "e" ve "ee" olduğunu ifade etmektedir.

Farklı diller üzerine yapılmış araştırmalarda dolu durakların kullanıldığı konuşma örneklerinden bazıları şunlardır:

show flights arriving in **uh** arriving in Boston (Shriberg; 1994: 62).

(a inen **aa** Boston'a inen uçuşları göster)

Eh nej det är för det är för tidigt (Eklund, 2004: 264).

(**Aa** hayır çok çok erken)

Alan yazında dolu durakların ayrı bir akıcısızlık türü olup olmadığını belirlemek için dolu durakların dilbilimsel bir birim olup olmadığını sorgulayan bazı araştırmalar olduğu gibi (Corley ve Stewart, 2008), ilerideki bölümlerde daha detaylı olarak da ele alınacağı üzere, dolu durakların özellikle konuşmada konuşmacı tarafından konuşma sırasını sürdürmek için bilinçli bir şekilde kullanıldığını ve diğer akıcısızlık türlerinden farklı olarak zaman zaman algılamada ipuçları sağlayabilen bir akıcısızlık türü olduğunu gösteren araştırma verileri de mevcuttur (Bailey ve Ferreira, 2003; Brennan ve Schober, 2001; Fox Tree, 2001; Swerts, 1998). Ancak dolu durakları psikodilbilimsel bir yaklaşımla konuşma üretimi bağlamında değerlendiren araştırmaların pek çoğunda dolu duraklar; konuşma üretiminde konuşmacıların üretim kalitesini olumsuz etkileyen, konuşmacı etkinliğini düşüren, iletilmesi hedeflenen mesajın dinleyiciye ulaşmasına engel olan ve dinleyicide konuşmacıya ilişkin olumsuz yargılar (dürüst olmama, güvenilir olmama, kendine güvensizlik, konuya hakim olmama, vb.) oluşmasına neden olan bir olgu olarak ele alınmaktadır (Christenfeld, 1995; Duffy ve Giolas, 1975 (aktaran: Eklund, 2004: 154); Fox Tree, 2002; McCroskey ve Mehrley, 1969 (aktaran: Eklund, 2004: 154); Miller ve Hewgill, 1964 (aktaran: Eklund, 2004: 154); Sereno ve Hawkins, 1967 (aktaran: Eklund, 2004: 154)). Bu tez çalışmasında da dolu duraklar bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Alan yazında Türkçe konuşmadaki dolu duraklar üzerine yoğunlaşmış psikodilbilimsel temelli bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak konunun Vural (2008) tarafından Türk konuşmacıların ikinci dil (İngilizce) üretiminde incelendiği, Erten (2014) tarafından Türk konuşmacılara ikinci dil (İngilizce) öğretimindeki yeri ve önemi açısından değerlendirildiği, diğer bazı araştırmalarda (Akyol, 2003; Akyol ve Erdoğan, 2004; Yapanel, 1997) ise bilişimsel dilbilimsel bir yaklaşımla sesli yanıt sistemlerinin

algılama özelliklerinin geliştirilmesi kapsamında ele alınarak analiz edildiği görülmektedir. Doğan'ın (2001) çalışmasında ise çocuklarda dolu durak üretiminin 2,5 yaştan itibaren 5,5 yaşa kadar artma eğiliminde olduğu değerlendirilmiştir. Vural (2008) anadili Türkçe olan konuşmacıların yabancı dil (İngilizce) konuşmalarında en çok gözlemlenen akıcısızlık türlerinin boş duraklarla birlikte dolu duraklar olduğunu ifade etmektedir.

1.2.3. Tereddütler

Daha önce de belirtildiği üzere, alan yazında farklı türdeki konuşma akıcısızlıkları için genel bir terim olarak da kullanılmış olan tereddütler, bu tez çalışmasında konuşmacının bir sözcüğün üretimine başladığı anda yaşadığı tereddütün bir sonucu olarak, sözcüğün üretimini tamamlamadan yarıda kestiği konuşma akıcısızlığı türü olarak ele alınmaktadır. Bu türde akıcısızlıklar için yarım kalmış sözcükler (Bear ve diğerleri, 1993; Shriberg, 1994) veya yarıda kesilmiş sözcükler terimi de kullanılabilir (Eklund, 2000; 2004).

Bear ve diğerleri (1993: 6-7), bu türdeki akıcısızlıkların kendini düzeltme sürecinde, onarım alanından hemen önce geldiğini belirterek bu akıcısızlık türünü şu şekilde örneklemişlerdir:

on July **fif-** on July twentieth

(Haziranın **onb-** yirmisinde)

Show me the flights from **Bos-** Denver

(Bana **Bos-** Denver'dan olan uçuşları göster)

Shriberg (1994: 43-44) ise, bu türdeki akıcısızlık örneklerinin tespitinde yaşanan sorunların üç sebepten kaynaklandığını belirtmektedir. Öncelikle bağlantılı bir ifadede, sözcük sınırlarında eşşöyleyiş etkilerinin var olması beklenmektedir ve bir akıcısızlığın kesinti noktasından hemen önce gelen bir sözcük tam olarak üretilse bile kesinti noktasında bu etkilerin eksikliği nedeniyle, bu sözcüğün yarım kalmış olarak algılanabileceği değerlendirilmiştir. İkinci olarak, İngilizce "I" sözcüğünde olduğu gibi, tek sesli sözcüklerin tam anlamıyla oluşturulmadan yarıda kesilip kesilmediğini tespit

etmenin çok güç, hatta imkansız olduğu ifade edilmiştir. Son olarak ise, kesinti noktasından hemen önce gelen düzeltilecek ifadedeki sözcüğün üretimi hedeflenen sözcüğün bir parçası olabileceği gibi, bağlam içerisinde anlam ifade eden bağımsız tam bir sözcük de olabileceği belirtilmekte ve bu durumun akıcısızlık türünün belirlenmesinde karışıklıklara neden olduğu ifade edilmektedir. Bu durum aşağıda görüldüğü şekilde örneklenmektedir:

where's the **stop(-?)** where's the stopover

(**durak(-?)** duraklama nerede)

if they raised the **tax(-?)** city taxes

(**vergi(-?)** şehir vergilerini arttırıp arttırmadıkları)

Araştırmada, bürünsel ipuçlarının kullanıldığı durumlarda bile bu karmaşıklığın giderilmesinin her zaman mümkün olmadığı da vurgulanmaktadır.

Alan yazında Türkçe konuşmada tereddüt türü akıcısızlıkları inceleyen bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

1.2.4. Uzatmalar

Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde “Patolojik Yaklaşım” başlığı altında da ele alınacağı üzere, konuşma akıcısızlıklarını patolojik temelli analiz eden araştırmaların pek çoğunda konuşma akıcısızlıkları, kekemelik türü akıcısızlıklar ve normal konuşma akıcısızlıkları olarak ikiye ayrılmıştır (Ambrose ve Yairi, 1999; Broen ve Siegel; 1972; Culatta ve Leeper, 1989-1990; Siegel ve diğerleri, 1969). Bu araştırmaların bir kısmında uzatma türü akıcısızlıklar kekemeliğe özgü akıcısızlıklar olarak nitelenmektedir (Adams ve diğerleri, 1982; Bjerkan, 1980; Geetha ve diğerleri, 2000; Schwartz ve diğerleri, 1990; Throneburg ve Yairi, 2001; Wingate, 1964). Bu tez çalışmasında ise, uzatmalar psikodilbilimsel bir yaklaşımla ele alınmakta ve normal konuşma akıcısızlıkları başlığı altında değerlendirilmektedir.

Uzatma türü akıcısızlıkları normal konuşma akıcısızlıkları temelinde inceleyen araştırmacılar uzatmaları farklı şekillerde nitelemişlerdir. Allwood ve diğerleri (1998) uzatmaların sürekli ünsüzlerde görülen bir akıcısızlık olduğunu belirtiyor iken (aktaran:

Eklund, 2004: 241), Bell ve diğeri (2000: 627) uzatmaların normal akıcı konuşmada ciddi derecede uzun birimler olduğunu ifade etmekte, Den (2003: 87) ise Japonca konuşmalarda ifadenin herhangi bir biriminde görülebilen uzatmaların bir kısmının iletişim esnasında yaklaşan problemlerin bir göstergesi olduğuna vurgu yapmaktadır. Uzatmaların tüm seslerde görüldüğünü ve konuşmada yaşanan tereddütlerin bir göstergesi olduğunu belirten Eklund (2000: 994, 2001: 5, 8), uzatma türü konuşma akıcısızlıklarını normal hızdaki akıcı konuşmada olması gerekenden daha uzun sesler olarak tanımlamaktadır (Eklund, 2004: 163). Bu tez çalışmasında uzatmalar bu tanım kapsamında değerlendirilecektir.

Eklund (2004: 208), İsveççe üzerinde yaptığı araştırmasında gözlemlediği uzatmaları aşağıda verildiği şekilde örneklemiştir:

vad kostar **fffffflyg** to umeå

(umeå'ya **uuuuuçuş** ne kadar)

Bell ve diğeri (2000: 627), uzatmaları aşağıda görüldüğü şekilde örneklendirmektedirler:

Ennnnn trea eller fyra.

(Üç veya dört odalı **birrrr** daire)

Vural (2008) ise, anadili Türkçe olan bireyler üzerinde gerçekleştirdiği ve ikinci dilde yaşanan aksaklıkları incelediği araştırmasında, bu türden akıcısızlık örneklerinin anadili Türkçe olan konuşmacıların ikinci dil (İngilizce) üretiminde gözlemlenmediğini ortaya koymuştur.

Anadili Türkçe olan çocuklarla yapılan çalışmalarda ise, uzatma türü akıcısızlıkların 2,5 yaştan 5,5 yaşa kadar artma eğiliminde olduğunu ortaya koyan araştırmalar olduğu gibi (Doğan, 2001); uzatmaların 3-4 yaş grubunda hiç gözlemlenmediğini ancak 4 yaştan 5 yaşa doğru uzatma üretiminde bir artış olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Akgün, 2005). Akgün (2005: 75), Doğan'ın (2001) çalışması ile kendi çalışmasında gözlemlenen uzatma türü akıcısızlıklardaki 4-5 yaş arasındaki artma eğiliminin alan yazın bulgularından farklı olduğuna vurgu yapmaktadır. Uzatma türü akıcısızlıklarda gözlemlenen bu farklılığın Türk diline özgü bir durum olarak da değerlendirilebileceği ifade edilmektedir.

1.2.5. Yanlış Başlangıçlar

Yanlış başlangıçlar (false starts) alan yazında yeni başlangıçlar (fresh starts) (Heeman ve Allen, 1994) ve tekrar başlamalar (restarts) (Bortfeld ve diğerleri, 2001; Menyhárt, 2003) olarak farklı şekillerde isimlendirilebilmektedir.

Yanlış başlangıç terimi O'Shaughnessy (1992) tarafından konuşmacının konuşma akışını keserek üretmekte olduğu ifadeye yeniden başladığı durumları nitelirmede kullanılmaktadır.

Heeman ve Allen (1994: 295) ise, bu akıcısızlık türünü konuşmacının söylemekte olduğu şeyi terk ederek yeni bir şey söylemeye başladığı akıcısızlık türü olarak nitelermekte ve şu şekilde örneklemeaktadır:

the current plan is we take- **okay let's** say we start

(şu anki planımız biz- **tamam şimdi** başladığımızı söyleyelim)

Maclay ve Osgood (1959), yanlış başlangıçları, konuşmacının kullanmış olduğu sözcüklerden birini değiştirme teşebbüsünde bulunarak geriye dönüp dönmeme durumuna göre, izi takip edilen ve izi takip edilmeyen olmak üzere iki alt türe ayırmıştır (aktaran: Lickley, 1994: 10).

Hindle (1983: 127) ise bu akıcısızlık türünü; kendini düzeltmelerin, sözdizimsel yapıya daha az duyarlı olan ve yalnızca bir düzeltme sinyali ile değil, sözcüksel bir birimle de işaretlenen farklı bir türü olarak nitelmiştir. Bu araştırmada yanlış başlangıçların, özel sözcüksel birimler (well, ok, see, you know, like I said gibi) tarafından takip edilen standart bir düzeltme sinyali ile işaretlendiği belirtilmekte ve bu durum şu şekilde örneklenmektedir:

That's the way if-- **well everybody** was so stoned, anyway.

(yolu bu eğer—**aslında her neyse** herkes öyle sarhoştü ki)

But when I was young I went in-- **oh I** was nineteen years old.

(Ama ben gençken girdim—**ah** on dokuz yaşıdaydım)

Aynı araştırmada ortaya koyulmuş olan bir diğer bulgu ise, bu sözcüksel işaretlere ilave olarak vurgusal işaretlerin de yanlış başlangıçlarda gözlemlendiği şeklindedir.

Clark ve Wasow (1998: 201), yanlış başlangıç türü akıcısızlıklara ilişkin olarak konuşmacının söyleyeceği şeye ilişkin fikrini değiştirdiği durumlarda, konuşmalarını erteleyebildiklerini ve sonrasında da üretmiş oldukları sözcüklere yenilerini ekleyebildiklerini, bu sözcükleri ifadeden çıkartabildiklerini ya da başka sözcüklerle değiştirebildiklerini belirtmişlerdir.

Eklund (2004: 164) ise, araştırmasında yanlış başlangıçlar kategorisini, onarımlar başlığı altında bir bütün olarak ele almış ve onarım terimin kullanımının altında yatan fikrin bir şeyin değiştirilmesi gerektiği fikri olduğunu vurgulamıştır.

Fitzgerald ve diğerleri (2009: 256), yanlış başlangıçlarda bir ifadenin terkedilerek, yeni bir düşünce doğrultusunda yeniden başlatılmasının söz konusu olduğunu vurgulayarak, bu türdeki akıcısızlıkları şu şekilde örneklemiştir:

and [i think he's] + he tells me he's glad he has one of those

(ve [bence o] + o bana onlardan birisine sahip olduğu için mutlu olduğunu söyler)

[amazon was incorporated by] {uh} well i only knew two people there

([amazon anonim şirket haline getirilmiştir] {ıı} aslında ben orada sadece iki kişiyi tanıyorum)

Fox Tree (1995) bu akıcısızlık türünün algılanması üzerine yaptığı çalışmada yanlış başlangıçların, tekrarların aksine, reaksiyon süresinde yavaşlamaya neden olarak konuşma algılamayı olumsuz olarak etkilediğini belirtmekte ve bu durumun hem İngilizce hem de Flemenkçe için geçerli olduğunu vurgulamaktadır (aktaran: Eklund, 2004: 155).

Yanlış başlangıçlar kategorisi bazı araştırmalarda; ilaveler, eksiltmeler ve yer değiştirmeler olmak üzere üç farklı konuşma akıcısızlığı türü olarak sınıflandırılmıştır. Shriberg'in (1994: 15) yanlış başlangıçlar için böyle bir sınıflandırma kullandığı araştırmasında, bu üç farklı akıcısızlık türü aşağıda görüldüğü biçimde örneklendirilmiştir:

show the flights -- show the **morning** flights to boston (ilave)

(uçuşları göster – boston' a **sabah** uçuşlarını göster)

show the flights **that** -- to boston (eksiltme)

(**olan** uçuşları – boston'a uçuşları göster)

show the **morning** -- show the **evening** flights to boston (yer değiştirme)

(Boston'a **sabah** uçuşlarını – **akşam** uçuşlarını göster)

Bear ve diğerleri (1993) de, konuşmada gözlemlenen kendini düzeltmeleri etiketlemek için bir sistem geliştirdikleri araştırmalarında, konuşmadaki yanlış başlangıçları onarım başlığı altında ele almış ve konuşma akıcısızlığı yapısında onarım kısmında yer alan bu sözcükleri yer değiştirmeler, ilaveler veya eksiltmeler olarak etiketlemişlerdir.

Yanlış başlangıçların konuşma akıcısızlığı araştırmalarında yarattığı en büyük problemlerden bir tanesi, bu akıcısızlık türünün tekrarlardan ve tereddütlerden güvenilir ve doğru bir şekilde ayırt edilmesinde yaşanan sıkıntılardır.

Alan yazında Türkçe konuşmada yanlış başlangıçları analiz eden bir araştırmaya ulaşılamamıştır.

1.2.6. Dil Sürçmeleri

Dil sürçmelerine ilişkin en genel tanımlamalardan bir tanesinde Dell (1986: 284) dil sürçmelerini; konuşma planındaki istemsiz, alışkanlığa dönüşmemiş sapmalar olarak tanımlamıştır. Poulisse (1999: 91) ise, dil sürçmesi kavramını tanımlamada iki temel kriter ortaya koymuş ve bir akıcısızlık örneğinin dil sürçmesi olarak adlandırılabilmesi için öncelikle bir hatanın var olması gerektiğini, ikinci olarak ise konuşmacının bu hatayı tamir edebilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Ortaya koymuş olduğu bu iki kriterden birincisinin tekrarlar, kekemelik, uygun olmayan sözcüksel birimler, yanlış başlangıçlar ve uzatmalar gibi akıcısızlık türlerini kapsamaması sebebiyle dil sürçmelerinin diğer akıcısızlık türlerinden ayırt edilebilmesinde önem taşıdığını, ikinci kriterin ise, konuşmacının konuşmasında sürekli tekrarlanan, alışkanlık halini almış ve düzeltmediği hataları (sürekli yapılan dilbilgisi hataları gibi) dışarıda bırakması yönüyle dil sürçmelerinin doğru tespitindeki önemine değinmiştir.

Dell (1995: 187), dil sürçmelerine ilişkin en göze çarpan noktanın, dil sürçmelerinin farklı büyüklüklerdeki dilbilimsel birimlerde görülmesi olduğunu belirtmiştir.

Dell ve Reich (1980) ise, dil sürçmeleri üzerine yapılmış farklı araştırma sonuçlarını (Fromkin 1971; Hockett 1967; Wells 1951) yorumlayarak, sesbirim düzeyinde gözlemlenen dil sürçmelerini yedi alt kategoride değerlendirmiştir. Bu sınıflandırmada “T” üretimi hedeflenen ifadeye işaret etmekte, “S” ise bu ifadenin yerine üretilen ifadeyi göstermektedir. Bu sınıflandırma aşağıda görüldüğü gibidir:

(1) İleriye Dönük Etki (Anticipations): Konuşmanın akışında bir birimin üretilmesi gerekenden çok önce üretildiği ve büyük olasılıkla o noktada üretilmesi gereken birimin yerini aldığı dil sürçmesi türüdür.

T: Bad sack. (Kötü şarap)

S: Sad sack. (Şötü şarap) (Dell ve Reich, 1980: 20)

(2) Geriye Dönük Etki (Perseverations): Konuşma akışında daha önceden üretilmiş bir ifadenin, daha sonra tekrar üretilerek, büyük olasılıkla o noktada üretilmesi gereken birimin yerini aldığı dil sürçmesi türüdür.

T: Bad sack. (Kötü şarap)

S: Bad back. (Kötü karap) (Dell ve Reich, 1980: 20)

(3) Yer Değiştirmeler (Transpositions): Konuşma akışında iki birimin birbirlerinin üretilmesi gerektiği yerde üretildiği dil sürçmelerini ifade etmektedir.

T: Bad sack. (Kötü şarap)

S: Sad back. (Şötü karap) (Dell ve Reich, 1980: 20)

(4) Yerine Geçmeler (Substitutions): Bu dil sürçmelerinde, bir birim diğer birimin yerini almaktadır ancak bu diğer birimin yerini alan birimin üretiminin neden kaynaklandığı bilinmemektedir.

T: Bad sack. (Kötü şarap)

S: Bad lack. (Kötü harap) (Dell ve Reich, 1980: 20)

(5) Harmanlamalar (Blends): Konuşma akışında belirli bir pozisyonda iki birimin üretiminin de mümkün olduğu durumlarda, bu iki sözcükten birinin üretilmesi yerine, bir karışımının üretildiği dil sürçmesi türüdür.

TI: Don't yell so loud. TI: Don't shout so loud.

(bu kadar yüksek sesle bağırma) (bu kadar yüksek sesle haykırma)

S: Don't yell so loud.

(bu kadar yüksek sesle haykırma) (Dell ve Reich, 1980: 20)

(6) Ters Harmanlamalar (Counterblends): Oldukça nadir ortaya çıktığı değerlendirilen bu dil sürçmesi türü, bir kişinin yukarıda bahsedilen iki sözcüğün karıştırıldığı harmanlamaları ürettikten sonra, ikinci kez hedeflenen ifadeyi üretmeye çalıştığı durumlarda, birinci harmanlamadan geriye kalan öğeleri kullanarak ikinci bir harmanlama ürettiği durumlara işaret etmektedir.

TI: Can we afford it? Tz: Can we avoid it?

(Karşılabilir miyiz? Kaçınabilir miyiz?)

S: Can we afford it? I mean, Can we afford it?

(Kaçınabilir miyiz? Kaşılabilir miyiz?) (Dell ve Reich, 1980: 20)

(7) Atlamalar (Haplologies): Bu dil sürçmesi türü hedef ifadenin bir kısmının atlandığı dil sürçmesi türüdür.

T: Listened to Dorothy's story with attention.

(Dorothy'nin öyküsünü dikkatle dinledi)

S: Listened to Dory with attention.

(Dory'yi dikkatle dinledi) (Dell ve Reich, 1980: 20)

Fromkin'in (1971: 235-236) araştırmasında ise, sesbirim düzeyini aşarak sözcük düzeyinde gerçekleşen dil sürçmeleri örneklerinden bazıları aşağıda görüldüğü gibidir:

I really **like to- hate to** get up in the morning

(Ben sabah kalkmayı gerçekten **severim- nefret ederim**)

It's at the **bottom-** I mean- **top** of the stack of books

(O kitap yığınının **dibinde-** yani- **tepesinde**)

Fromkin (1971: 235), sözcük düzeyinde gerçekleşen bu dil sürçmelerinin çoğunlukla sesbilgisel ya da sesbilimsel ve anlamsal benzerliklerden etkilendiğini vurgulamıştır. Fromkin (1971) ve Dell (1995) tarafından sözcük düzeyindeki dil sürçmelerine ilişkin ortaya koyulan bir diğer bulguda ise, aynı sözcük sınıfına ait olan (adlar adlarla, eylemler eylemlerle) sözcüklerin birbirlerinin yerini alabileceği

belirtilmiştir. Dell (1995: 200) bu durumun sesbilimsel düzeyde gerçekleşen dil sürçmeleri için de söz konusu olduğunu (sesli harfler sesli harflerle, sessizler sessizlerle) belirtmektedir.

Sözcük düzeyini aşarak sözcük grubu düzeyinde gerçekleşen dil sürçmeleri örneği ise Dell ve Reich (1980: 21) tarafından aşağıda görüldüğü şekilde örneklenmiştir.

T: The room over the garage has a carpet on the floor

(Garajın üstündeki odanın yerinin halısı var)

S: The carpet on the floor has a room over the garage.

(Yerdeki halının garajın üzerinde bir odası var)

Türkçedeki dil sürçmelerinin incelendiği ve çeşitli dil sürçmesi örneklerinin türlerine göre gruplandırılıp, bu hataların nasıl bir sisteme göre oluştuğunun tartışıldığı araştırmasında Sofu (2001), Türkçe dil sürçmesi örneklerinde hem seçim hatalarına hem de üretim hatalarına rastlandığını, üretim aşamasının son basamağı olan seslendirme sırasında meydana gelen ses yitimi, ses ekleme, ilerleyici benzeşim, art benzeşim ve bir sözcük içinde seslerin yer değiştirmesi gibi dil üretiminin yüzey yapıya yansımaları oluşturan hataların sayıca oldukça az olmasına karşın sözcüklerin yer değiştirmesi, değiştirim ve kaynaşma hatalarının sayıca fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkçede dil sürçmeleri üzerine yapılan bir diğer araştırmada Elyıldırım (2011: 70), sözcüklerin zihinsel sözlükte birbiriyle bağlantılı şekilde depolandığını ve ihtiyaç anında bir ağ şeklinde yapılanmış olan bu sözcüklerin birkaçının birden etkin hale geldiği için kimi zaman hedef sözcük yerine bağlantılı sözcüğün bastırılmayıp sözcüğe yerleştirildiğini belirtmektedir. Dil sürçmelerinin dağılımına göre, etkinleştirme anında ses benzerliği bulunan sözcüklerin daha çok etkinleştiğini ve zihinde sözcüklerin bir arada kullanıldıkları diğer sözcüklerle birlikte depolandığını ve bu sebeple eşdizimlilik ile ilgili dil sürçmelerinin ikinci yaygın yanlış türünü oluşturduğunu değerlendirmektedir.

Yüksek lisans tez çalışmasında Türkçe dil sürçmelerine ilişkin bir derlem hazırlayarak bu derlemi diğer diller (İngilizce, Almanca ve Fransızca) için yapılmış dil sürçmesi çalışmaları ile tipolojik farklılıklar yönüyle karşılaştırmayı hedefleyen Erişen (2010: 46-47) ise, araştırmasında Türkçedeki sesli uyumunun fazladan bir denetim

düzeneği olması nedeniyle, dil sürçmesi derleminde daha düşük oranda sesbilimsel dil sürçmesi olacağı ve Türkçenin eklemeli bir dil olması nedeniyle de daha yüksek oranda biçimbilimsel dil sürçmesi gözlemleneceği varsayımlarını ileri sürmüştür. Erişen (2010: 61-62) araştırmanın sonucunda Türkçede, İngilizce ve Fransızcaya göre sesbilimsel dil sürçmelerinin daha az, biçimbilimsel dil sürçmelerinin ise daha çok olduğunu, Almancayla yapılan karşılaştırmada ise Türkçedeki sesbilimsel dil sürçmelerinin Almandakilerin neredeyse iki katı olduğunu, biçimbilimsel dil sürçmelerinin ise Almanca ve Türkçede hemen hemen aynı miktarda görüldüğünü ortaya koymuştur. Bunlara ilave olarak, Türkçede en çok görülen dil sürçmesi türünün % 30, 19 oranıyla geriye dönük kalıcılık türündeki dil sürçmeleri olduğu, ileriye dönük kalıcılık türündeki dil sürçmelerinin ise % 26, 42'lik bir oranla ikinci sırada yer aldığını belirtmiştir. Bu veriler doğrultusunda, biçimbilimsel hata oranlarındaki artış ile ilgili olan varsayım kısmen doğrulanmış ve diğer diller ile yapılan tipolojik karşılaştırmaya göre, Türkçedeki daha yüksek biçimbilimsel hata oranının, eklemeli yapıdan çok, nesne-özne-yüklem şeklindeki tümce yapısından kaynaklandığı değerlendirilmiştir. Türkçenin diğer dillerden daha az sayıda sesbilimsel dil sürçmesine sahip olacağına ilişkin diğer varsayım ise doğrulanamamıştır. Bu durumun ise, yüklemi sonda olan nesne-özne-yüklem tümce yapısının, daha fazla kısa süreli hafızaya ihtiyaç duymasından kaynaklanabileceği değerlendirilmiştir.

1.2.7. Tekrarlar

MacClay ve Osgood (1959) tekrarların sesbirimlerden sözcük gruplarına kadar uzanan geniş bir alanda gerçekleşebildiğini ifade etmektedir (aktaran Lickley, 1994: 10).

Liu ve diğerleri (2003: 957) ise daha geniş bir tanımlamayla tekrarları üretilen bir ifadede tekrarlanan kısımlar olarak nitelemişlerdir.

Tekrarlar diğer akıcısızlık türlerinin birçoğundan farklı olarak bir kekemelik sinyali olarak da değerlendirilmiş ve kekemelerde gözlemlenen akıcısızlık türleri sınıflandırmasında da yerini almıştır. Örneğin, Johnson (1961: 3-4) tarafından yapılan sınıflandırmada da yer alan tekrarlar; sözcüğün bir kısmını kapsayan tekrarlar

(ses-seslem), sözcük tekrarları ve sözcük grubu tekrarları olmak üzere üç farklı tür olarak ele alınmış ve aşağıda görüldüğü şekilde örneklenmiştir:

buh-boy, guh-guh-girl, ba-ba-baby

(**çoh-çocuk, k1h-k1h-k1z, be-be-bebek**)

I-I-I, was-was, going-going

(**Ben-ben-ben, idi-idi, gidiyor-gidiyor**)

I was I was going

(**Ben gidiyor Ben gidiyordum**)

Clark ve Wasow (1998: 201), konuşmacıların genellikle “**I** uh **I** wouldn’t be surprised at that.” (**Ben** ıı **ben** buna şaşırımayacaktım) örneğinde gözlemlendiği üzere, büyük bileşenlerin ilk sözcüğünü tekrarlama eğiliminde olduklarını belirtmiş ve bu türden sözcük seviyesindeki tekrarların dört aşamalı olarak gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bu dört aşamayı ise ifadenin ilk bileşenine karar verilmesi (I), konuşmanın ertelenmesi, konuşmada bir durağın ortaya çıkışı (“uh” ile bu durağı doldurma) ve ifadeye yeniden başlanması (“I wouldn’t...”) olarak belirtmiştir. Aynı zamanda, bir sözcüğü tekrarlamamanın hata olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, tekrarların konuşma esnasında konuşmacı tarafından zamanlamayı ayarlama ve pürüzsüz konuşmanın nasıl gerçekleştirileceği problemlerine bir çözüm olarak kullanıldığını vurgulamışlardır.

Hieke (1981: 152) ise, tekrarları geriye dönük ve ileriye dönük olmak üzere iki farklı türe ayırmış ve ileriye dönük tekrarların uygun sözcük seçimi için bir zaman kazanma aracı olarak kullanılabildiğini belirterek bu türdeki tekrarları şu şekilde örneklemiştir:

the old cook ah who they had left back **at the at the** house in town...

(yaşlı aşçı ah kasabada **evde evde** bıraktıkları yaşlı aşçı)

if the cook was ah nice an and ah **to the to the** family...

(eğer aşçı ah **aileye aileye** hoş davransaydı)

Hieke (1981: 152) aşağıda görülen örnekle varsayımının doğruluğunun kanıtlandığını, çünkü bu örnekte sözcük seçiminin, tekrarların kullanılması durumunda bile bir sonuca ulaşmadığını ifade etmiştir.

he made a **a terrible a terrible** theater...

(o **berbat bir berbat bir** tiyatro... yaptı)

Hieke (1981: 152) geriye dönük tekrarların da zaman zaman sözcük seçimi ile ilişkilendirilmesine rağmen, bu türdeki tekrarların asıl işlevlerinin, konuşmada ara verme süresi (duraklar ve diğer türdeki tereddütler) sebebiyle konuşmanın geri kalanından ayrılan daha önceki konuşma birimlerine bir köprüleme görevini gerçekleştirmek olduğunu belirtmekte ve konuşmada kesintiden önce gelen son birimin tekrarlanarak konuşma akıcılığına tekrar geri dönülebildiğini ifade etmektedir. Bu türdeki tekrarlar ise araştırmacı tarafından aşağıda görüldüğü şekilde örneklenmiştir:

the cottage was in a place called Harrison well **the the** father in the family...

(kulübe Henderson adı verilen bir yerdeydi şey **onun onun** babası)

Daha sonraki yıllarda Shriberg (1995) tarafından tekrarların akustik özellikleri üzerine yapılan araştırmanın sonuçları da, Hieke'nin bu ayrımını destekler nitelikte olmuştur.

Alan yazında Türkçe konuşmada tekrarlar üzerine yoğunlaşmış bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Ancak Doğan'ın (2001) anadili Türkçe olan 2,6-5,6 yaş grubundaki çocuklarla yaptığı çalışmada kısmi sözcük tekrarlarının en yaygın gözlemlenen akıcısızlık türü olduğu görülmüştür. Akgün'ün (2005) araştırmasında da benzer şekilde tekrarların hem kekeme hem de kekeme olmayan 3-6 yaş grubu çocuklarda en çok gözlemlenen akıcısızlık türü olduğu tespit edilmiştir. Tekrarların Türk konuşmacılar tarafından yabancı dil (İngilizce, Fransızca) öğreniminde ve yabancı dilde sözel anlatımda bir iletişim stratejisi olarak kullanımı da çeşitli araştırmalarda analiz edilmiştir (Bada, 2010; Badem, 2014; Genç, 2007; Genç ve diğerleri, 2010; Yakut, 2013).

1.3. KONUŞMA AKICISIZLIĞI ÜRETİMİNDE ETKİLİ OLDUĞU DEĞERLENDİRİLEN DİLBİLİMSEL VE DİLBİLİMSEL OLMAYAN ETKENLER

Konuşma akıcısızlığına ilişkin çalışmanın bir sonraki bölümünde daha detaylı olarak ele alınacak olan çok farklı yaklaşımlarla yapılan araştırmalar akıcısızlıkların

ortaya çıkışında etkili dilbilimsel ve/veya dilbilimsel olmayan çeşitli etkenlerin önem taşıdığını varsaymaktadır. Bu araştırmalar ışığında konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkışında etkili olabileceği değerlendirilen bu etkenler yaş, cinsiyet, konuşulan kişiye olan aşinalık, konuşma pratiği, konuşma hızı, bilişsel işleme yükü, konuşma ortamı ve eğitim düzeyi başlıkları altında kısaca değerlendirilecektir.

1.3.1. Yaş

Yaş faktörünün konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkışındaki etkisi üzerine yapılmış araştırmalar çalışmanın bir sonraki bölümünde “1.4.2. Fizyolojik Yaklaşım” başlığı altında daha detaylı olarak değerlendirileceği için, bu bölümde bu araştırmalardan elde edilen bulgular kısaca özetlenecektir. Konuşmacının yaşının akıcısızlıkların ortaya çıkışındaki etkisine ilişkin yapılan araştırmalar akıcısızlıkların görülme sıklığının, çocuklarda normal dil gelişiminin bir sonucu olarak, 2 yaşın sonuna doğru ve 3 yaşın başlarında zirve yaptığını ve bu yaştan sonra azalma kaydettiğini göstermektedir (Ambrose ve Yairi, 1999; Gordon ve Luper, 1989 (aktaran: Eklund, 2004: 71); Yairi, 1982 (aktaran: Watson ve Anderson, 2001: 146)).

Bazı araştırmalarda yetişkin bireylerdeki normal akıcısızlık örneklerinin, çocuklara ve gençlere kıyasla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Bortfeld ve diğerleri, 2001; Obler ve Albert, 1984 (aktaran: Bortfeld ve diğerleri, 2001: 128); Tottie, 2011). Ancak bu durumun aksine çocukların konuşmalarındaki akıcısızlık sayısının yetişkinler ve yaşlılara kıyasla daha fazla olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma da mevcuttur (Menyhárt, 2003; Smith, 1990; Wijnen, 1992). Menyhárt (2003) tarafından yaş değişkenine ilişkin ortaya koyulmuş olan bir diğer önemli veri ise konuşma üretiminin ve akıcısızlık örneklerinin yaşla ilişkili olarak niteliksel değil niceliksel olarak değiştiği ve boş durakların nefes almayı kolaylaştırıcı özelliği sebebiyle organizmanın yaşlanmasıyla ilişkili olarak en çok yaşlılarda ortaya çıktığı olmuştur.

Konuya ilişkin Türkçe konuşma üzerine yapılmış çalışmalara bakıldığında; Akgün (2005) 3-6 yaş grubu Türkçe konuşan ve kekeme olmayan çocuklarda tekrarların, eklemelerin (ilave), tamamlanmayan sözcelerin (tereddüt) ve genel akıcısızlık üretim

miktarlarının 3 yaştan 5 yaşı doğru azaldığını, 3 yaşı uzatma türü akıcısızlıkların hiç gözlemlenmediğini ancak bu tür akıcısızlıkların 4 yaştan 5 yaşı doğru bir miktar arttığını tespit etmiştir. Doğan (2001) ise anadili Türkçe olan 2,6-5,6 yaşı arası çocuklarda akıcısızlık türlerinden sözcük tekrarları, kısmi sözcük tekrarları, sözce tekrarları, dolgu sesleri (dolu duraklar) ve uzatmaları analiz ettiği çalışmasında dolu duraklar ve uzatmalar haricindeki tüm akıcısızlık türlerinin 2,5 yaştan itibaren 4-4,5 yaşı kadar artma eğiliminde olduğunu sonrasında ise azalmaya başladığını gözlemiştir. Aynı çalışmada dolu durak ve uzatmaların ise 2,5 yaştan itibaren 5,5 yaşı kadar artma eğiliminde olduğu değerlendirilmiştir. Çocuklarla yapılan bu çalışmalar haricinde yaşı değişkenini analiz eden ve farklı yaşı grupları arasında akıcısızlık üretimini karşılaştıran bir çalışmaya ulaşamamıştır.

1.3.2. Cinsiyet

Alan yazında cinsiyetin konuşma akıcısızlıklarının üretimindeki etkisine değinen pek çok araştırma mevcuttur. Bu araştırmalara ilişkin “1.4.2. Fizyolojik Yaklaşım” başlığı altında daha detaylı bir değerlendirme mevcuttur. Cinsiyetin konuşma akıcısızlıkları üzerindeki etkisine ilişkin araştırma sonuçlarına kısaca bakıldığında ise, bazı araştırmalarda erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla akıcısızlık örneği sergiledikleri (Johnson, 1961; Lickley, 1994) veya kadınlarda erkeklere kıyasla daha fazla normal akıcısızlık örneğine rastlandığı (Menyhárt, 2003), bu etkinin belirli türdeki akıcısızlık örneklerinde daha net gözlemlenebildiği, örneğin erkeklerin kadınlara kıyasla, dolu durakları veya tekrarları daha fazla kullandığı (Bortfeld ve diğerleri, 2001; Shriberg, 1994: 188; Tottie, 2011) değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar haricinde, kadın konuşmacıların belirli koşullar altında (göz temasının bulunduğu durumlarda) erkeklere göre daha akıcı konuştuklarını ve dinleyicinin cinsiyetinin konuşma akıcısızlığı üretimini etkilemediğini (Branigan ve diğerleri, 1999), cinsiyetin akıcısızlık üretimine (Andrade ve Martins, 2011) veya dolu durak türü akıcısızlık üretimine (Laserna ve diğerleri, 2014) etkisi olmadığını; konuşmanın algılanmasıyla ilgili olarak ise

konuşmadaki durakların doğru algılanmasında kadınların erkeklere göre daha fazla hassasiyet gösterdiğini (Gósy, 2001) ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır.

Anadili Türkçe olan çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda Doğan (2001), 2,6-5,6 yaş arası çocuklarda cinsiyetin akıcısızlık tipleri üzerinde bir etkisinin olmadığını bulmuştur. Akgün'ün (2005) çalışmasında ise 3-6 yaş arası çocuklarda cinsiyet değişkenine ilişkin yeterli veri elde edilemediğinden (6 kız, 14 erkek katılımcı), akıcısızlık tiplerinin cinsiyete göre bir farklılaşma gösterip göstermediği istatistiksel olarak değerlendirilememiştir.

1.3.3. Konuşulan Kişiyeye Olan Aşinalık

Branigan ve diğerleri (1999), konuşulan kişiyeye olan aşinalığın konuşma akıcısızlıklarının sayısı üzerindeki etkisine ilişkin olarak, kişilerin aşına oldukları kişilerle yaptıkları konuşmalarda, azalan kaygı düzeyine bağlı olarak, akıcısızlıkların sayısal olarak fazla görüldüğü ancak bu farklılığın kayda değer bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Bard ve diğerleri (2001) de benzer şekilde, konuşulan kişiyeye olan aşinalık durumunun akıcısızlık üretiminde az da olsa etkili olduğunu değerlendirmiş ancak bu etkinin, konuşulan kişinin bir arkadaş değil de yabancı olması durumunda tatmin edici bir ifade oluşturmada zorluk yaratan bir etki olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmalarında evli çiftler ve birbirini hiç tanımayan çiftler arasındaki konuşmalardaki akıcısızlıkları inceleyen Bortfeld ve diğerleri (2001), konuşulan kişiyeye tanıma durumunun varsayılanın aksine akıcısızlıklara ilişkin bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Araştırmada konuşulan kişiyeye olan aşinalık durumunun yarattığı tek farklılık evli çiftlerin birbirinin sözünü daha çok kesmesi olmuştur.

Vural (2008) anadili Türkçe olan konuşmacıların yabancı dil (İngilizce) üretimlerindeki akıcısızlık miktarlarını incelediği araştırmasında **tanıdık olma/tanıdık olmama** ve **anadilinde konuşan konuşmacı ile konuşma/ikinci dilinde konuşan konuşmacı ile konuşma** değişkenlerini analiz etmiş ve araştırmasının sonunda anadili Türkçe olan konuşmacıların İngilizce konuşurken, tanıdıkları biri ile konuştukları veya

ana dili İngilizce olan biri ile konuştukları durumlarda daha akıcı konuştuklarını ortaya koymuştur.

1.3.4. Konuşma Pratiği

Konuşma pratiğinin akıcısızlıklar üzerindeki etkisiyle ilgili olarak Wijnen (1992) çocuklardan elde ettiği konuşma örneklerini yetişkin konuşmalarını içeren London-Lund bütüncesindeki hatalarla kıyaslamıştır. Araştırmanın sonucunda çocukların dil üretim düzeneklerinin tam anlamıyla gelişmemiş olmasından dolayı yetişkinlere kıyasla çok daha fazla miktarda dil sürçmesi ürettiğini ortaya koymuş ve konuşma pratiği ile üretimi otomatikleştirmenin akıcısızlığı azalttığını değerlendirmiştir.

Benzer şekilde Levelt (1989) da dil gelişim süreci devam eden çocukların yetişkin konuşmacılardaki otomatik hale gelmiş konuşma üretim tecrübesine sahip olmadıklarına vurgu yapmaktadır.

Branigan ve diğerleri (1999) ise, araştırmalarında her katılımcının verilen belirli bir rolü birden fazla kez gerçekleştirmesini istemiş ve yapılan bu pratiğe dayalı olarak yönerge verme görevini üstlenen katılımcıların aynı görevi ikinci kez gerçekleştirdikleri durumlarda tekrarlama türündeki akıcısızları daha az sayıda ürettiklerini ancak akıcısızlıkların tamamında böyle bir etkinin var olmadığını belirtmişlerdir.

Menyhárt (2003) ise yapmış olduğu araştırmada, çocukların her yüz sözcükte yapmış oldukları akıcısızlık sayısının yetişkinlere ve yaşlılara kıyasla önemli ölçüde fazla olduğunu, bu durumun ise kısmen yaştan kısmen de okullarda konuşma pratiğine fazla önem vermeyen bir sistemin takip edilmesinden kaynaklanan konuşma pratiği eksikliği ile açıklanabileceğini belirtmiştir.

Alan yazında anadili Türkçe olan konuşmacılarda akıcısızlık üretimini konuşma pratiği bağlamında inceleyen herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

1.3.5. Konuşma Hızı

Konuşma hızının akıcısızlıklar üzerindeki etkisiyle ilişkili olarak Dell (1986: 289), konuşma hızının zihinde kavram oluşturma süreci üzerindeki etkisine değinmiş ve konuşma hızının bir dereceye kadar konuşmacının kontrolünde olduğunu, konuşmacının konuşma hızı seçtiğinde zihinde kavram oluşturma hızını özellikle de sınıflandırılmış boşlukların erişilebilir hale gelme ve bu boşlukların doldurulma hızını da kontrol ettiğini ve ortaya koyduğu modeldeki üst düzey birimlerin daha alt seviyedeki birimleri etkinleştirerek zihinde geri çağırması için gerekli olan sürenin konuşmacının doğru konuşma üretimi üzerinde sınırlandırıcı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Dell'e (1986: 293) göre, hızlı konuşan konuşmacılarda konuşma akıcısızlıklarının görülmesi daha olasıdır çünkü araştırmanın ikinci bölümünde daha detaylı olarak ele alınan Yayılan Etkinleştirme Teorisi'ne (Spreading Activation Theory) göre etkinleşmiş eski birimlerdeki etkinliğin kaybolması, yeni birimlerin üst seviyedeki birimlerden yeteri kadar etkinleştirme alabilmesi ve doğru birimlerin zihinde geri çağırılması için gerekli olan süre hızlı konuşmada yoktur.

Shriberg (1994: 146) konuşma akıcısızlıklarını bilişimsel dilbilimsel bir yaklaşımla incelediği doktora tezinde, özellikle eksiltme türündeki konuşma akıcısızlıklarını daha çok kullanan konuşmacıların daha hızlı konuştuğunu, bu durumun da insan-makina iletişimde özellikle belirli bir konuşmacının eksiltme türünü daha sık kullanan bir konuşmacı mı yoksa tekrarlama türündeki akıcısızlıkları daha çok yapan bir konuşmacı mı olduğuna dair varsayım geliştirmede fayda sağlayacağını değerlendirmiştir.

Shriberg (1996: 14) bir diğer araştırmasında benzer şekilde konuşma hızının akıcısızlıklar üzerindeki etkisine değinmiş ve hızlı konuşmacıların kendi konuşma üretimlerinin ilerisine geçerek kesin olmayan başlangıçları geri alarak ifadeye yeniden başladıklarını ve yanlış başlangıç türündeki akıcısızlıkları daha çok ürettiklerini, buna karşılık yavaş konuşmacıların da planlamaya daha çok vakit ayırarak tekrarlar ve tereddütler gibi akıcısızlık örneklerini daha çok kullandıklarını ifade etmiştir.

Menyhárt'ın (2003) araştırmasında ise, çocukların (9-12 yaş arası), yetişkinlerin (22-45 yaş arası) ve yaşlıların (60-90 yaş arası) konuşma hızları ve konuşma hızının akıcısızlık üretimindeki etkisi incelenmiş ve araştırmanın sonucunda çocukların en yavaş konuşan grup olduğu, yaşlıların konuşma hızlarının çocuklara kıyasla biraz daha hızlı olduğu, yetişkinlerin ise en hızlı konuşan grup olduğu tespit edilmiş ve konuşma hızının yaşla bağlantısı ortaya koyularak bu durumun konuşmacılar yaşlandıkça konuşmanın kalıcı değişikliklere uğradığının bir göstergesi olduğu ve çocuklardaki konuşma pratiği eksikliğin yaşlılarda ise organizmanın yaşlanmasının eklemleme hızında yavaşlamaya yol açtığı değerlendirilmiştir.

Anadili Türkçe olan konuşmacıların akıcısızlık üretimini konuşma hızı bağlamında değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır.

1.3.6. Bilişsel İşleme Yüğü

Alan yazında konuşmacılar tarafından kullanılan ifadelerin uzunluğunun bilişsel işleme yükünü arttırması sebebiyle daha fazla akıcısızlığa neden olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur. Örneğin; Oviatt (1995) konuşma akıcısızlıklarının daha uzun ifadeler üretmenin yarattığı bilişsel işleme yüküne karşı oldukça hassas olduğunu ve ifade uzunluğu bilgisinin konuşma akıcısızlıklarının tahmininde güçlü bir belirleyici olduğunu ifade etmiş, Shriberg (1996) de hem tümce başındaki hem de tümce ortasındaki akıcısızlıkların sayısının tümce uzunluğundaki artışa bağlı olarak artış gösterdiğini belirtmiştir.

Yaptıkları araştırmada katılımcıların kullandıkları ifadelerin uzunluğuyla akıcısızlık oranlarını karşılaştıran Branigan ve diğerleri (1999) de, kullanılan ifadenin beş sözcükten daha az sayıda sözcük içerdiği durumlarda akıcısızlık sayısının da aynı oranda azaldığını belirtmişlerdir. Diğer bir deyişle, uzun ifadelerin konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkışını desteklediğini ortaya koymuşlardır.

Bortfeld ve diğerleri (2001) bilişsel işleme yükünün akıcısızlıklar üzerindeki etkisini katılımcıların hem aşına oldukları hem de aşına olmadıkları konular üzerinde konuşmalarını sağlayarak, katılımcılara planlama yükünün farklı derecelerde olduğu

görevler vererek ve daha uzun söz alma veya daha kısa söz alma süreleri gerektiren görevler vererek test etmiştir. Araştırmanın sonucunda planlama yükünü arttıran aşına olunmayan bir konu hakkında konuşmanın akıcısızlıkların sayısını arttırdığı ama aşına olunan bir konu hakkında konuşurken dolu durakların sayısının daha fazla olduğu ve bu durumun dolu durakların tekrarlar ve yanlış başlangıçlardan farklı süreçler gerektirdiğinin bir göstergesi olabileceği değerlendirilmiştir. Daha uzun tümceler kurulmasını gerektiren yani planlama yükünün daha çok gerektiği bir rol üstlenme durumunda ve söz sırasının uzun olmasının gerektiği görevlerde akıcısızlık sayısının arttığı gözlemlenmiştir.

Vural (2008) anadili Türkçe olan konuşmacıların İngilizce konuşmalarındaki akıcısızlıklarını değerlendirdiği çalışmada somut konu tipi-soyut konu tipi değişkenini analiz etmiş ve katılımcıların zaman sınırlılığı bulunmasından ve konu özelliğinden dolayı belirlenen somut konuda daha akıcı konuştuklarını gözlemlemiştir.

1.3.7. Konuşma Ortamı

Broen ve Siegel (1972) konuşma ortamının akıcısızlıklar üzerindeki etkisini test etmek için katılımcıların dört farklı konuşma ortamında konuşmalarını analiz etmişlerdir. İlk ortamda katılımcıların bir deney odasında tek başına oturup istedikleri herhangi bir konu hakkında konuşmaları sağlanmış ve üzerinde rastgele seçilmiş adların bulunduğu bir dizi kart katılımcıların konu seçme konusunda yardıma ihtiyaç duyabilmeleri ihtimaline karşılık odaya konulmuştur. İkinci konuşma ortamında katılımcılardan yalnız oldukları deney odasında ayakta durmaları ve seçtikleri herhangi bir konu üzerinde konuşurken yüzlerini bir kameranın bulunduğu pencereye dönmeleri istenmiş ve bu esnada televizyon ışıkları yakılarak konuşmalarının kameraya alınacağı belirtilmiştir. Üçüncü konuşma ortamında katılımcıların yalnız oldukları odada ayakta durmaları ve seçtikleri herhangi bir konu üzerinde hayali bir dinleyici kitlesine karşı konuşmaları istenmiştir. Dördüncü konuşma ortamında ise katılımcılar deneyi gerçekleştiren kişi ile oturarak katılımcıların daha önceki konuşma ortamlarında

seçtikleri konular hakkında karşılıklı konuşma gerçekleştirmişler ve bu kısmın deneyin bir parçası olduğu konusunda bilgilendirilmemişlerdir.

Broen ve Siegel (1972), konuşmanın özel bir önem taşımadığı günlük konuşma durumunda, yani bu deneydeki dördüncü konuşma ortamında, yetişkinlerin kendi konuşmalarını dikkatli bir şekilde kontrol etmediklerini ve hem akıcısızlıkların farkında olmadıklarını hem de akıcısızlıkları kontrol etmek için bir çaba harcamadıklarını gözlemlemişlerdir. Konuşmacının ayakta durmasının istendiği ve böylelikle resmiyet duygusunun yaratıldığı hayali bir dinleyici kitlesine veya televizyona karşı yapılan konuşmada ise bu türden konuşma ortamları yaratmanın katılımcıların dikkatlerini kendi konuşmaları üzerinde yoğunlaştırması üzerinde etkili olduğu ve konuşmanın daha akıcı olmasını sağladığı belirtilmiştir. Araştırmanın sonucunda katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda, konuşma akıcısızlıklarının üretiminin, kişilerin bu konuşma ortamlarının neleri gerektirdiğini öznel olarak farklı şekillerde yorumlamalarından etkilendiğini göstermiştir. Örneğin; katılımcılardan bazıları beklenenin aksine, yalnız konuşma ortamını daha rahatsız edici olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ise deneyi gerçekleştiren kişiyle yapılan karşılıklı konuşmanın diğer ortamlarda yapılan konuşmalara göre daha önemli olduğunu belirtmiştir. Bu çalışma kişilerin daha dikkatli konuşma ihtiyacı duydukları ve daha önemli olarak değerlendirdikleri konuşma ortamlarında, konuşmalarının daha akıcı olduğu bulgusunu ortaya koymuştur.

Bir diğer araştırmada ise Branigan ve diğerleri (1999), konuşmacıların konuştukları kişiyle göz teması kurmadığı konuşma ortamlarının akıcısızlık üretimindeki etkisini incelemiş ve göz temasının bulunmadığı konuşma ortamında, akıcısızlık türlerinden birisi olan tekrarların daha çok üretildiğini ancak genel akıcısızlık sayısının göz temasından etkilenmediğini tespit etmişlerdir.

Konuşma ortamı değişkenin akıcısızlık üretimi üzerindeki etkisine ilişkin anadili Türkçe olan konuşmacılar üzerinde yapılan bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

1.3.8. Eğitim Düzeyi

Alan yazında konuşmacının eğitim düzeyinin konuşma akıcısızlığı üretimine etkisi üzerine yoğunlaşmış araştırmalar oldukça sınırlıdır.

Andrade ve Martins (2011) yaşları 18 ile 60 arasında değişen 136 yetişkin konuşmacının konuşma akıcılıklarını cinsiyet ve eğitim düzeyi (ilkokul, lise ve yüksek öğrenim mezunları) bağlamında analiz ettikleri araştırmalarında, yüksek öğrenim mezunlarının ilkokul mezunlarına kıyasla ünlemler olarak nitelendirdiği dolu durakları ve kendini düzeltmeleri daha az sayıda ürettiklerini ancak lise mezunlarına kıyasla daha çok sayıda uzatma türü akıcısızlık ürettiklerini ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar elde ettikleri sonuçları cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninin yetişkin konuşmacıların konuşma akıcılığı üzerinde belirleyici değişkenler olarak değerlendiremeyebileceği şeklinde yorumlamışlardır. Ancak eğitim düzeyi değişkeninin özellikle anlamsal-sözcüksel ve sözdizimsel yapılara ilişkin problemlerin varlığının bir göstergesi olduğunu ve akıcısızlıkların bu problemleri aşmak için stratejik olarak kullanılabilirliğini belirtmişlerdir.

Tottie (2011) tarafından eğitim düzeyi değişkeninin akıcısızlık üretimi üzerine etkisinin değerlendirildiği bir diğer araştırmada; telefon görüşmeleri, yüz yüze konuşmalar ve röportajlardan oluşan İngiliz Ulusal Bütüncesi (British National Corpus) kullanılmış ve “uh” ve “um” dolu durakları eğitim düzeyi değişkeni de göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda eğitim düzeyi daha yüksek olan katılımcıların daha düşük eğitim seviyesine sahip katılımcılara kıyasla daha çok sayıda dolu durak kullandıkları ortaya koyulmuştur.

Eğitim düzeyi değişkeninin akıcısızlık üretimi üzerindeki etkisine ilişkin anadili Türkçe olan konuşmacılar üzerinde yapılan bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

1.4. KONUŞMA AKICISIZLIĞINA FARKLI YAKLAŞIMLAR

Daha önce de belirtildiği üzere, farklı çalışma alanlarındaki araştırmacılar konuşma akıcısızlıklarını çok farklı bakış açılarıyla ele almışlar ve bu durumun

sonucunda da ortaya çok sayıda farklı tanım ve açıklama çıkmıştır. Alan yazında konuşma akıcısızlıklarına ilişkin en temel ayrımın kekemelik türü patolojik temelli akıcısızlıklarla normal konuşma akıcısızlıkları arasındaki ayrım olduğu görülmektedir. “1.4.3. Patolojik Yaklaşım” başlığı altında daha detaylı olarak ele alınacağı üzere, konuşma akıcısızlıklarını patolojik temelli analiz eden araştırmaların pek çoğunda konuşma akıcısızlıkları, kekemelik türü akıcısızlıklar ve normal konuşma akıcısızlıkları olarak ikiye ayrılmaktadır. Patolojik yaklaşım haricindeki diğer yaklaşımlarla yapılan tüm çalışmalarda akıcısızlıklar herhangi bir gelişimsel dil bozukluğu veya sinir bilimsel bir problemi olmayan bireyler tarafından üretilen normal konuşma akıcısızlıkları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Farklı disiplinler tarafından uzun yıllardır yürütülmekte olan konuşma akıcısızlığı araştırmalarını altı temel yaklaşım altında özetlemek mümkündür. Ancak unutulmamalıdır ki, bu farklı yaklaşımlar birbirlerinden tamamen bağımsız olarak nitelenemez. Yine de bu türden yaklaşımsal bir ayrımın, bu tez çalışmasına farklı bakış açıları kazandırarak araştırmanın sınırlarının daha net olarak çizilebilmesine olanak sağladığı ve konuşma akıcısızlıklarını etkileyebileceği değerlendirilen yaş, cinsiyet ve hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu etkenlerinin psikodilbilimsel bir yaklaşımı benimseyen bu tez çalışmasında doğru ve güvenilir bir biçimde analiz edilebilmesi açısından da sağlam bir dayanak noktası oluşturduğu değerlendirilmektedir.

1.4.1. Psikolojik Yaklaşım

Konuşma akıcısızlıklarına ilişkin psikolojik temelli bazı araştırmalar (Freud, 1901; Meringer ve Mayer, 1895 (aktaran: Freud, 1901: 83); Wundt, 1900 (aktaran: Freud, 1901: 94)) konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkışını ruhsal düzeneklerin varlığı, bastırılmış duygu ve düşüncelerin kontrolsüz dışa vurumu, dikkat düzeneğindeki gevşemeler gibi nedenlere bağlamış, diğer bazı araştırmalarda (Marshall ve Cullinan, 1971; Martin ve Hasbrouck, 1977; Martin ve Rangaswamy, 1972; Siegel ve Martin, 1965; Siegel ve diğerleri, 1969) ise konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkışında ödül ve ceza uygulamaları, kaygı düzeyi, alkollü olma durumu, konuşma ortamı ve göz teması

gibi değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Araştırmanın bu bölümünde psikolojik temelli bu çalışmalara yer verilecektir.

Doğal konuşmada gözlemlenen konuşma akıcısızlıklarını psikoloji ile ilişkilendiren ilk çalışmalardan bir tanesi, Meringer ve Mayer'in (1895) "Mistakes in Speech and Reading" adlı eseridir. Bu eserde konuşma akıcısızlığının; bir sözcüğün ya da tümcenin seslerinin, hatta sözcüklerinin kendilerinin bile birbirleriyle, kendilerine özgü bir şekilde ilişkili ve bağlantılı olduğu ruhsal bir düzeneğin varlığının bir sonucu olduğu varsayımına ulaşılmıştır (aktaran: Freud, 1901: 83).

Konuşma akıcısızlıklarına psikolojik bir bakış açısı getiren çalışmaların en önemlilerinden bir tanesi ise Sigmund Freud'a aittir. Freud "The Psychopathology of Everyday Life" (1901: 96) adlı çalışmasında özellikle konuşma akıcısızlığı türlerinden birisi olan dil sürçmeleri üzerinde yoğunlaşmış ve bu akıcısızlık örneklerini; zihin tarafından bastırılmış, genellikle cinsel içerikli ve uygunsuz olduğu değerlendirilen ancak arzulanan duygu ve düşüncelerin, zihin tarafından kontrolsüz bir şekilde dışa vurumu olarak tanımlamıştır. Kişilerin konuşma hataları yapan diğer kişilerden etkilendiklerini ve konuşmadaki hataların bulaşıcı olduğunu vurgulamıştır. Bu türden dil sürçmeleri için daha sonraki yıllarda, "Freud sürçmeleri" adı altında ayrı bir sınıflandırmaya gidilmiştir.

Dil üzerindeki ruhsal etkilere değinen bir diğer psikolog olan Wundt (1900) ise, sesler ve sözcükler arasındaki ilişkiler ağının konuşma hatalarının ortaya çıkışında etkili olduğuna ve bu ilişkiler ağını konuşma esnasında denetleyen bir düzenek olan dikkat düzeneğinin gevşemesine neden olan psikolojik etkilerin hatalar üzerindeki belirleyici rolüne değinmiştir (aktaran: Freud, 1901: 94).

Konuşma akıcısızlıklarına psikolojik bir bakış açısı getiren araştırmalardan bazılarında ise çeşitli ödül ve cezaların kullanımı sonucunda artan kaygı düzeyi, daha kontrollü konuşma gereksinimi ve akıcısızlık miktarı arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Marshall ve Cullinan, 1971; Martin ve Hasbrouck, 1977; Martin ve Rangaswamy, 1972; Siegel ve Martin, 1965; Siegel ve diğerleri, 1969).

Marshall ve Cullinan (1971) konuşma üretiminde ödüllendirme çizelgesi yöntemini kullandıkları araştırmalarında, katılımcıların verdikleri ilk tepkilerin tamamını

ödüllendirmişler ancak daha sonraki tepkilerde kademeli olarak azalan bir ödüllendirme çizelgesi uygulamışlardır. Bu şekilde daha önce tam anlamıyla ödüllendirilen bir tepkinin daha sonra ödüllendirilmediği durumlarda katılımcıların yaşadığı hayal kırıklığının konuşma akıcısızlığı üretimi üzerindeki etkisini incelemişler ve çok anlamlı olmasa da genel akıcısızlık üretiminde ufak artışlar gözlemlemişlerdir.

Siegel ve Martin (1965) ise, konuşma akıcısızlıklarının elektrik şoku verme yöntemi ile cezalandırıldığı araştırmalarında, katılımcıların konuşma akıcısızlıklarında azalma gözlemlemişlerdir. Siegel ve diğerleri (1969) tarafından yapılan ve para cezasının uygulandığı bir diğer araştırmada da, katılımcıların daha dikkatli konuşma gereksinimi duyarak konuşma akıcısızlıklarını engelleyebildikleri görülmüştür.

Martin ve Rangaswamy (1972) de araştırmalarında, katılımcıların hatalarından sonra belirli bir süre sessiz kalarak hataları cezalandırma yöntemini kullanmışlar ve diğer araştırma sonuçlarıyla tutarlı olarak, akıcısızlıkların azaldığını hatta kimi durumlarda tamamen ortadan kalkabildiğini gözlemlemişlerdir. Aynı yöntemin kullanıldığı bir diğer araştırmada ise, Martin ve Hasbrouck (1977) da benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

Bu araştırmalar ile akıcısızlıkların kontrolünün aslında konuşmacıda olduğu ancak bu bilinçli kontrolün yapılmadığı durumlarda akıcısızlık örneklerinin daha fazla gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Konuşma akıcısızlıklarına psikolojik bir yaklaşım getirerek, kaygı düzeyi ve alkollü olma durumunu, konuşma akıcısızlıkları ile ilişkilendiren bir diğer araştırmada, alkolün kendini kaybetmeye neden olarak konuşma akıcısızlıklarının üretiminde bir artışa neden olup olmadığı test edilmiş ve bar ortamında 108 katılımcı ile gerçekleştirilen bu araştırmada Christenfeld ve Creager (1996), kaygı düzeyinin konuşma akıcısızlığı türlerinden birisi olan dolu durakların üretiminde önemli bir rolü olmadığını ancak zaman zaman kişilerin konuştuğu konunun içeriğine gösterdikleri artan dikkatin ortaya çıkardığı kaygı düzeyindeki artışın dolu durak üretimini arttırabildiğini ifade etmişlerdir. Alkolün ise, kişilerin konuştuğu konunun içeriğine olan dikkatlerini azaltarak, dolu durak üretiminde bir azalmaya neden olabildiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmalar haricinde, kişilerin konuşma ortamlarının

akıcısızlık üzerindeki etkisine değinen araştırmalarda konuşma akıcısızlıklarının, kişilerin aşına oldukları kişilerle yaptıkları konuşmalarda azalan kaygı düzeyine bağlı olarak, önemli ölçüde olmasa da daha fazla görüldüğü bulgusuna ulaşan çeşitli araştırmalar olduğu gibi (Branigan ve diğerleri, 1999), bazı araştırmalar ise aşına olunmayan kişilerle yapılan konuşmalarda kişilerin artan kaygı düzeyine bağlı olarak daha fazla akıcısızlık örneği sergilediklerini göstermiştir (Bard ve diğerleri, 2001). Bu bulguların aksine, konuşma akıcısızlıkları üzerinde tanıdık olma veya olmama durumunun herhangi bir etkisinin bulunmadığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Bortfeld ve diğerleri, 2001).

Bunlar haricinde alan yazında akıcısızlık üretimi ile kaygı düzeyini ilişkilendiren pek çok araştırma mevcuttur (Carroll, 2008; Hockett, 1967; Levin ve diğerleri, 1996; Mahl, 1987).

Konuşma ortamı ile konuşma akıcısızlığı üretimi ilişkisini inceleyen diğer psikoloji dayanaklı araştırmaların bazıları ise konuşma üretimi esnasında konuşmacılar arasındaki göz teması, konuşma esnasında üstlenilen roller (bilgi veren, bilgiyi takip eden) ve pratik gibi farklı değişkenlerin etkisini inceliyor iken (Branigan ve diğerleri, 1999); yalnız yapılan veya hayali ya da gerçek bir dinleyici kitlesine karşı yapılan konuşmalarda gözlemlenen akıcısızlık miktarlarını karşılaştıran araştırmalar da mevcuttur (Broen ve Siegel, 1972).

Branigan ve diğerlerinin (1999) araştırması, konuşmacıların konuştukları kişiyle göz teması kuramadıkları durumlarda, akıcısızlık türlerinden birisi olan tekrarları daha çok ürettiklerini ancak genel akıcısızlık miktarlarının göz temasından etkilenmediğini, konuşma esnasında üstlenilen rollerin konuşma akıcısızlığı miktarı üzerinde etkili olduğu (bilgi verenlerde daha çok akıcısızlık örneği) ve aynı görevin ikinci kez tekrarlanmasına bağlı olarak gözlemlenen konuşma pratiğinin genel akıcısızlık oranları üzerinde etkili olmadığını ortaya koymuştur.

Broen ve Siegel'in (1972) araştırmaları ise, akıcısızlık türlerinden ünlemleri (dolu durakları) ve tekrarları ele almış ve daha önce de belirtildiği üzere konuşma akıcısızlığı miktarlarının, konuşma ortamı değişkenlerinden olan yalnız konuşma ve hayali ya da gerçek bir dinleyici kitlesine karşı yapılan konuşma durumlarından değil,

kişilerin bu konuşma ortamlarının neleri gerektirdiğini öznel olarak farklı şekillerde yorumlamalarından etkilendiğini göstermiştir. Örneğin; katılımcılardan bazıları beklenenin aksine, yalnız konuşma ortamını daha rahatsız edici olarak nitelendirmişlerdir. Bu çalışma kişilerin gergin hissettikleri ve daha dikkatli konuşma ihtiyacı duydukları ve daha doğru konuşmaya çalıştıkları konuşma ortamlarında, konuşmalarının daha akıcı olduğu bulgusunu desteklemiştir. Ancak bu bulgunun aksine, Bloodstein (1969) ve Hood (1969), kekemelerin konuşmalarına daha çok dikkat ettikleri durumlarda akıcısızlıklarının arttığını belirtmektedir (aktaran: Broen ve Siegel, 1972: 230).

Görüldüğü üzere, konuşma akıcısızlıklarını ruhsal süreçlerle ilişkilendiren pek çok araştırma, konuşma akıcısızlıklarını çok farklı boyutlardan ele alarak incelemişler ve konuşma akıcısızlığı üretiminin kaygı düzeyi ve dikkat, ceza ve ödül uygulamaları, konuşma ortamı ve kendinde olma durumu gibi pek çok değişkenden etkilenebildiğini ortaya koymuşlardır.

1.4.2. Fizyolojik Yaklaşım

Konuşma akıcısızlıklarını insan fizyolojisi ile ilişkilendiren araştırmalar ise, konuşma akıcısızlıklarının üretimini etkileyen temel fizyolojik etkenleri yaş, cinsiyet ve konuşma fizyolojisi-solunum çerçevesinde ele almışlardır.

Bu etkenlerden cinsiyet farklılıklarının konuşma akıcısızlıkları üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmaların bazılarında kadınların konuşmalarının daha akıcı olduğu (Johnson, 1961; Lickley, 1994), bazı araştırmalarda ise erkeklerin konuşmalarının kadınlarınkine kıyasla daha akıcı olduğu (Menyhárt, 2003), belirli türdeki akıcısızlık örneklerinin ise erkeklerin konuşmalarında daha fazla gözlemlendiği ortaya koyulmuştur (Bortfeld ve diğerleri, 2001; Branigan ve diğerleri, 1999; Johnson, 1961; Lickley, 1994; Shriberg, 1994; Tottie, 2011).

Konuşma akıcısızlıklarının üretiminde cinsiyet faktörünü göz önünde bulunduran araştırmalardan birisi Johnson'un (1961) araştırmasıdır. Bu çalışmada Johnson, farklı cinsteki hem kekeme hem de kekeme olmayan bireylerin konuşma

akıcısızlıklarını incelemiş ve kekeme olmayan erkeklerin, kadınlara kıyasla verilen üç farklı görevde daha fazla akıcısızlık örneği sergilediklerini, bu durumun özellikle bir görevde (işle ilgili görev) önemli bir farklılık yarattığını ortaya çıkarmıştır.

Shriberg (1994) ise, doktora tezinde kullandığı üç bütünceden birisi olan ve kişiler arasında gerçekleşen 2430'un üzerinde telefon görüşmesini içeren Switchboard (SWBD) bütüncesinde erkeklerin kadınlara kıyasla, dolu durakları daha fazla kullandığını, ancak diğer türdeki normal akıcısızlık örneklerinde böyle bir farka rastlanmadığını tespit etmiştir. Bu durumun, sosyodilbilimsel bir çıkarımla, erkeklerin konuşma esnasında konuşma sırasını sürdürme çabasının daha fazla oluşu ile ilişkili olabileceğini ancak bu yorumlamanın henüz araştırmalarla tam anlamıyla desteklenmemiş ve olgunlaşmamış bir yorumlama olduğunu belirtmiştir. Cinsiyet farklılıklarına ilişkin yorumlamaların, konuşmacının olduğu kadar dinleyicinin de cinsiyetini dikkate alması gerektiğini ifade etmiştir.

Lickley (1994) de benzer şekilde, yaşları 25 ile 45 arasında değişen üç erkek ve üç kadın toplam altı katılımcıyla gerçekleştirdiği araştırmasında, kadınların konuşmasının erkeklere kıyasla daha az akıcısızlık örneği içerdiğini vurgulamış ancak araştırmadaki katılımcı sayısının azlığına da dikkat çekmiştir.

Bortfeld ve diğerlerinin (2001) araştırmalarında da, Shriberg'in (1994) ve Lickley'nin (1994) gözlemleriyle tutarlı olarak, erkeklerin konuşmalarında kadınlarınkine göre daha çok sözcük üretimi söz konusu olmamasına rağmen, erkeklerin her yüz sözcükte kadınlara kıyasla 1,5 tane daha fazla dolu durak ve tekrar türündeki konuşma akıcısızlıklarını kullandığı görülmüştür.

Branigan ve diğerleri (1999) ise, araştırmalarında kadın konuşmacıların belirli koşullar altında (göz temasının bulunduğu durumlarda) erkeklere göre daha akıcı konuştuklarını, dinleyicinin cinsiyetinin ise konuşma akıcısızlığı üretimini etkilemediğini tespit etmişlerdir.

Menyhárt (2003) da araştırmasında konuşma akıcısızlıklarının üretiminde konuşmacının cinsiyetinin etkisini incelemiş ve konuşma ve üretim hızı açısından cinsiyete ilişkin önemli bir farklılık gözlemlenmemesine karşın, kadınlarda erkeklere kıyasla daha fazla normal akıcısızlık örneğine rastlandığını belirtmiştir.

Cinsiyet faktörünün konuşma akıcısızlıkları üzerindeki olası etkisine değinen Silverman ve diğerleri (1974) ise, kekemelikte gözlemlenen akıcısızlık örnekleri üzerinde yaptıkları araştırmada, kadınların adet öncesi dönemde, yumurtlama dönemine kıyasla dikkate değer bir biçimde daha fazla akıcısızlık örneği sergilediklerini belirtmişlerdir. Daha sonra Silverman ve Zimmer (1975) tarafından kekeme olmayan konuşmacılar üzerinde tekrarlanan aynı araştırmada, bir önceki araştırmanın sonuçlarıyla tutarlı gözlemler ortaya koyulmuştur (aktaran: Eklund, 2004: 86).

Gósy (2001) ise, cinsiyet faktörünün konuşma akıcısızlıklarının algılanmasındaki etkisini değerlendirdiği araştırmasında, katılımcıları üç ayrı gruba ayırmış ve bu gruplardan birinci gruba doğal konuşma örneklerini çevriyazı olarak sunarak katılımcıların bu çevriyazı üzerinde akıcısızlık örneklerini işaretlemelerini istemiştir. İkinci gruba ise aynı konuşmalar dinletilmiş ve dinledikleri konuşmaların içeriğini not almaları istenmiştir. Daha sonra duraklar ve tereddütler konuşmalardan ayıklanmış ve üçüncü gruptaki katılımcılar da ikinci gruptaki katılımcılarla aynı görevi gerçekleştirmişlerdir. Kadınların ve erkeklerin dinledikleri konuşmalardaki durakları doğru olarak tanımlamaları açısından çok önemli bir farka rastlanmamasına rağmen, konuşmadaki durakların doğru algılanmasında kadınların erkeklere göre bir nebze olsun daha fazla hassasiyet gösterdiği görülmüştür. Buna karşın, kendilerine sunulan dinleme parçalarının çevriyazılarında durakların işaretlenmesi görevinde kadınların erkeklere göre daha çok hatalı işaretleme yaptıkları ve kadınların verilen metinleri daha parçalanmış olarak algıladıkları gözlemlenmiştir.

Konuşma akıcısızlıklarının üretiminde etkili olduğu değerlendirilen bir diğer fizyolojik faktör ise konuşmacının yaşı olarak belirtilmektedir. Watson ve Anderson (2001), Porto Riko’lu anadili İspanyolca olan 2 ve 3 yaşındaki çocuklarda ortaya çıkan konuşma akıcısızlıklarını karşılaştırdıkları araştırmalarında, 3 yaş grubunun konuşmalarında, 2 yaş grubunun konuşmalarındakine kıyasla önemli ölçüde daha fazla normal akıcısızlık örneğine rastlandığını tespit etmişlerdir ve bu durumun, Yairi’nin (1982), akıcısızlıkların görülme sıklığının, çocuklarda normal dil gelişiminin bir sonucu olarak, 2 yaşın sonuna doğru ve 3 yaş başlarında zirve yaptığı gözlemiyle tutarlı olduğunu belirtmişlerdir (aktaran: Watson ve Anderson, 2001: 146).

Bu gözlemler tutarlı bir diğer araştırmada ise, Ambrose ve Yairi (1999); 2, 3 ve 4 yaş grubu kekeme ve kekeme olmayan çocukları karşılaştırmışlar ve hem kekeme hem de kekeme olmayan çocuklarda kekemelik benzeri akıcısızlıkların görölme sıklığının, 4 yaş grubunda azaldığını ortaya koymuşlardır.

Bir diğer araştırmada ise, Gordon ve Luper (1989); 3, 5 ve 7 yaş grubu çocukların akıcısızlık oranlarını karşılaştırmışlar ve akıcısızlık oranının yaş artışıyla birlikte azaldığını tespit etmişlerdir (aktaran: Eklund, 2004: 71).

Çocukluk döneminde oldukça sık gözlemlenen ve dil gelişiminin olağan bir parçası olarak değerlendirilen konuşma akıcısızlıklarına, genç ve yetişkin konuşmalarında da rastlanmaktadır. Hatta yapılan bazı araştırmalar yetişkin bireylerdeki normal akıcısızlık örneklerinin, çocuklara ve gençlere kıyasla daha fazla olduğunu ortaya koymakta (her 100 sözcükte bir tane daha fazla akıcısızlık örneği) ve bu artışın özellikle durakların kullanımında gözlemlendiğini ifade etmektedir (Bortfeld ve diğerleri, 2001). Opler ve Albert'in (1984) araştırmalarında ise, 50 üzeri yaş konuşmacıların genç konuşmacılara kıyasla sözdizimsel yapıları daha özenli bir biçimde kullandıkları ve bu durumun konuşma esnasındaki planlama yükünü arttırdığı ve daha çok akıcısızlığa sebep olduğu değerlendirilmiştir (aktaran: Bortfeld ve diğerleri, 2001: 128).

Menyhárt (2003), yaşlılarda akciğer kapasitesinin azalması ile ortaya çıkan daha sık nefes alma durumu ve organizmadaki yaşlanmaya bağlı olarak ses kalitesinin bozulması gibi çok sayıda fizyolojik değişikliğin meydana geldiğini belirtmektedir. Sinirsel işlevlerdeki değişiklikler sebebiyle konuşmanın daha monoton hale gelerek, akıcılığının bozulduğunu ve üretimde hataların ortaya çıktığını ifade etmektedir. Menyhárt (2003) araştırmasında, 15'i erkek 15'i kadın olan 30 katılımcıyı; çocuklar (9-12 yaş), yetişkinler (22-45 yaş) ve yaşlılar (60-90 yaş) olmak üzere 3 gruba ayırmış ve grupların içerisinde cinsiyet dağılımını da eşit olacak şekilde düzenlemiştir. Çocuk katılımcılardan dört resim serisine dayanan bir hikayeyi anlatmaları istenirken, orta yaşlı ve yaşlı katılımcılarla çeşitli konular (iş, hobi, kariyer) hakkında görüşmeler yapılmış ve katılımcıların bu anlık, doğal konuşmaları kaydedilmiş ve yazılı hale getirilerek analiz edilmiştir. Bu araştırma sonucunda, çocukların en yavaş konuşan grup olduğu, yaşlıların

çocuklara kıyasla biraz daha hızlı konuştuğu, en hızlı konuşan grubun ise yetişkin grubu olduğu görülmüştür. Her 3 gruptaki katılımcılarda en çok gözlemlenen akıcısızlıklar sırasıyla boş duraklar, tereddütler, dolu duraklar, tekrarlar, uzatmalar ve dilbilgisel hatalar olmuştur. Boş durakların nefes almayı kolaylaştırıcı özelliği sebebiyle, organizmanın yaşlanmasıyla ilişkili olarak en çok yaşlılarda ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Çocukların konuşmalarındaki her 100 sözcükte üretilen akıcısızlık sayısının, yetişkinler ve yaşlılara kıyasla önemli ölçüde daha fazla olduğu görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda Menyhárt (2003), konuşma üretiminin ve akıcısızlık örneklerinin yaşla ilişkili olarak niteliksel değil niceliksel olarak değiştiği sonucuna ulaşmıştır.

Konuşma akıcısızlıklarının üretiminde rolü olduğu değerlendirilen ve daha önce de belirtildiği üzere Menyhárt (2003) tarafından da tespit edilen bir diğer faktör ise, konuşma fizyolojisi ve solunumun düzenlenmesine ilişkin problemler olarak değerlendirilmiştir. Schönle ve Conrad (1985), Almandada kullanılan dolu durak örneklerinden “ah” ve “mh” akıcısızlık örneklerinin üretimini inceledikleri araştırmalarında, konuşma esnasında duraklama olgusunun pek çok dilbilimci ve psikolog tarafından psikodilbilimsel bir yaklaşımla, konuşmanın planlama sürecine ilişkin bir gösterge olarak açıklandığını belirtmişler, ancak kendi çalışmalarında konuşma esnasında dolu durakların kullanımını konuşma motor fizyolojisiyle ilişkilendirerek, psikodilbilimsel olmayan alternatif bir açıklama sunmuşlardır (aktaran: Eklund, 2004: 87).

Görüldüğü üzere alan yazında, konuşma akıcısızlıklarının üretimini yaş, cinsiyet ve konuşma fizyolojisi-solunum gibi temel fizyolojik etkenler çerçevesinde fizyolojik bir yaklaşımla açıklayan pek çok araştırma mevcuttur.

1.4.3. Patolojik Yaklaşım

Konuşma akıcısızlıklarını patolojik bir yaklaşımla ele alan araştırmaların çoğunda, daha önce de belirtildiği üzere, akıcısızlık terimi kekemelle eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple konuyu patolojik temelli analiz eden araştırmaların pek çoğu, konuşma akıcısızlıklarını kekemelik ve normal konuşma akıcısızlıkları olarak

ikiye ayırmış ve çok farklı değişkenleri analiz ederek (elle reaksiyon süresi, asimetrik ağız açıklığı, beyin yarıküresel baskınlık gibi) kekemelik ile normal konuşma akıcısızlıkları arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırmanın bu bölümünde bu çalışmalara kısaca değinilecektir.

Bireylerin doğal konuşmalarının çeşitli türde akıcısızlık örnekleriyle dolu olduğu bilinmektedir. Bu akıcısızlıklar normal konuşma üretiminin doğal bir parçası olarak değerlendirilmekte ve konuşma akıcısızlıklarını patolojik bir yaklaşımla ele alan pek çok araştırmada yukarıda da belirtildiği üzere normal konuşma akıcısızlıkları olarak adlandırılmaktadır (Ambrose ve Yairi, 1999; Broen ve Siegel, 1972; Culatta ve Leeper, 1989-1990; Siegel ve diğerleri, 1969).

ASHA SID4 (1999: 3) tarafından yayınlanmış olan akıcılık bozuklukları terminoloji kılavuzu, akıcısızlık teriminin konuşmadaki normal, anormal ve belirsiz (bazen normal bazen de anormal olarak nitelenebilen) kırılmaları betimlediğini belirtmekte ve akıcısızlığın her zaman anormalliğe işaret etmemesine rağmen, konuya patolojik bir açıdan yaklaşan araştırmacılar tarafından genellikle kekemelik ile eşanlamlı olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Bu durumun ise, araştırmacıların akıcısızlık teriminin kekemelik terimine göre daha az olumsuz bir anlamının olduğunu ve daha bilimsel ve objektif bir terim olarak algılandığını düşünmelerinin veya akıcısızlık terimini gerçekten de kekemelik ile eşanlamlı olarak değerlendirmelerinin bir sonucu olabileceği varsayılmaktadır.

Yukarıda değinilen akıcısızlık teriminin kekemelle eşanlamlı kullanılma eğilimi, alan yazında akıcısızlık başlığı altında yapılan patolojik çalışmaların çoğunlukla kekemeliğe ilişkin araştırmalar olması sonucunu doğurmuştur. Bu araştırmalarda, kekemeliğin erken yaşlarda tespit edilerek tedavisinin sağlanması amacıyla, kekemeliği normal akıcısızlık örneklerinden ayırt eden özellikler tespit edilmeye çalışılmış ve genellikle, kekeme olan çocuklarla kekeme olmayan çocukların akıcısızlık özellikleri karşılaştırılmıştır. Alan yazında, Johnson ve diğerlerinin (1959) araştırmaları gibi konuşma ve dil gelişiminin ilk aşamalarında, kekeme olan ve kekeme olmayan çocuklar arasında farklılıklardan çok benzerliklerin olduğunu gösteren araştırmalar olduğu gibi (aktaran: Pellowski ve Conture, 2002: 21), erken dönemlerde bile kekeme olan ve

olmayan bireylerin, çok çeşitli özellikler göz önünde bulundurulduğunda pek çok farklılıklar gösterdiğini ortaya koyan birçok araştırma da mevcuttur.

Bu farklılıkları ortaya koyan araştırmalardan biri olan Culatta ve Leeper'in (1989-1990: 60-61) araştırmalarında, bir konuşmacının kekeme olarak nitelendirilebilmesi için gerekli olan özellikler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Davranışın çocuklukta başlayan gelişimsel bir tarihe sahip olması gereklidir.
2. Tespit edilebilir etiyolojik veya süregelen etkenler bulunmamaktadır.
3. Tekrar biçimleri normal konuşmacılarınkinden farklıdır.
4. Semptomlar çeşitli klinik işlemlerle değiştirilebilir.
5. Bağlantılı veya ikincil özellikler akıcı dönemler boyunca gösterilmez.
6. Konuşmacı, kekemeliği ve belirli iletişimsel durumların zorluğunu kabullenen bir inanç sistemini benimsemiştir.

Ambrose ve Yairi (1999) de, 2-5 yaş grubu kekeme ve kekeme olmayan çocukların konuşma akıcısızlıklarını inceleyerek farklılıkları tespit etmeye çalışmış ve tüm çocukların dil gelişiminin bir süreci olarak konuşma akıcısızlıkları sergiliyor olmasına rağmen, erken dönem kekemeliğin normal akıcısızlıklardan, özellikle gözlemlenen akıcısızlıkların türü bakımından farklı olduğunu vurgulamışlardır.

Pellowski ve Conture (2002) de, araştırmalarında 3 ve 4 yaş grubundaki hem kekeme hem de kekeme olmayan çocukların konuşma akıcısızlıklarını, hem niteliksel hem de niceliksel olarak tanımlamayı amaçlamış ve kekeme olan çocukların kekeme olmayan çocuklara kıyasla her 100 sözcükte 2,5 ila 4 kez daha fazla akıcısızlık örneği sergilediklerini ortaya koymuştur.

Postma ve Kolk (1991) ise, 21-50 yaş arası, kekeme ve kekeme olmayan bireylerin elle tepki sürelerindeki farklılıkları ortaya çıkarmayı amaçladıkları araştırmalarında, katılımcılardan bilgisayar ekranında gördükleri verilere göre bir düğmeye mümkün olan en hızlı şekilde basmalarını veya tepkisiz kalmalarını istemişlerdir. Araştırmalarının sonunda kekemelerin tepki sürelerinin az da olsa daha hızlı olduğunu ancak yine az da olsa daha çok hata yaptıklarını gözlemlemişler ancak bu farkın önemsiz bir farklılık olduğunu belirtmişlerdir.

Code ve diğeri (2005) ise, hem kekeme hem de kekeme olmayan ve sağ elini kullanan yetişkin erkeklerin sözcük üretimi esnasındaki ağız açıklıklarındaki asimetrisini karşılaştırdıkları araştırmalarında, kekeme olmayan katılımcılarda kekeme gruba kıyasla daha fazla sağ ağız açıklığı gözlemlendiği sonucuna ulaşmış ve kekemeliği normal akıcısızlıktan ayırt eden farklı türde bir fizyolojik bulgu ortaya koymuşlardır.

Bir diğeri araştırmada Jäncke ve diğeri (2004) de, kekemelik olgusuna sinir bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşmışlar ve kekeme olan ve olmayan yetişkin bireylerin beyinlerinde önemli biçimsel farklılıklar saptamışlardır. Kekeme bireylerde yalnızca perisilviyan konuşma ve dil alanlarında değil, aynı zamanda prefrontal ve sensorimotor alanlarda da normal konuşan bireylerin beyinlerine kıyasla farklılıklar gözlemlemişler ancak bu durumun kekemeliğin sebebine ilişkin bir durum mu yoksa kekemeliğin ortaya çıkardığı bir sonuç mu olduğu sorusunun henüz cevaplanmamış bir soru olduğunu vurgulamışlardır.

Hafif şiddette kekeme, şiddetli kekeme ve normal konuşmacıların karşılaştırıldığı bir diğeri araştırmada ise Szeląg ve diğeri (1993), beyinde yanallaşmayı incelemişler ve sözcüklerin işlenmesinde, hafif şiddette kekemelerde ve akıcı konuşmacılarda sol yarıkürenin baskın olduğunu ancak şiddetli kekemelerde sađ yarıküre baskınlığının bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Alan yazında kekemelik haricinde diğeri patolojik akıcılık bozukluklarından söz eden araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Culatta ve Leeper (1989-1990), çocuklarda dil gelişiminin doğal bir parçası olarak nitelendirilemeyecek, gelişimsel olmayan veya beyin lezyonlarının bir sonucu olan akıcısızlıkları kekemelik, nörojenik akıcısızlık, psikojenik akıcısızlık ve konuşma geriliği olmak üzere dört temel gruba ayırmıştır. Ancak bu akıcısızlık türleri, tıp alanını da ilgilendiren çok kapsamlı bir konu olduğundan ve bu tez çalışmasının sınırlarını aştığından, bu türdeki akıcısızlıkların özelliklerine burada değinilmeyecektir.

Konuşma akıcısızlıklarına patolojik bir yaklaşım getiren tüm bu araştırmaların bu tez çalışmasına en büyük katkısı, bu araştırmaların pek çoğunda normal akıcı konuşan bireylerin bu çalışmalara kontrol grubu olarak dahil edilmesi ve bunun sonucunda da bu

bireylerde gözlemlenen normal konuşma akıcısızlıklarının da detaylı bir biçimde incelenerek kapsamlı bir veri tabanı sağlanmış oluşudur.

1.4.4. Dilbilimsel Yaklaşım

Doğası gereği dilbilimsel bir olgu olan konuşma akıcısızlıklarını, salt dilbilimsel bir yaklaşımla değerlendiren pek çok çalışma mevcuttur. Araştırmanın bu bölümünde, konuşma akıcısızlıklarını edinç-edim ayrımı, sesbilgisi, sesbilim, biçimbilim, anlambilim, sözdizim ve bürünsel özellikler çerçevelerinden inceleyen çalışmalara yer verilecektir.

Chomsky (1965: 4), gerçek dilbilimsel edimi çalışabilmek için çeşitli etkenlerin etkileşimlerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiş ve konuşmacı-dinleyicinin kendi diline ilişkin bilgisini tanımlayan edinç (competence) ve somut durumlarda dilin gerçek kullanımına işaret eden edim (performance) ayrımını ortaya koymuştur. Chomsky edimin, ancak homojen bir konuşma topluluğunda yer alan, kendi dilini mükemmel bir şekilde bilen ve hafıza sınırlılıkları, dikkat dağıtıcı etkenler, ilgi ve dikkat kayması ve hatalar gibi dilbilgisel olmayan durumlardan etkilenmeyen, ideal bir konuşmacı-dinleyicinin varlığı ile yeterliğin doğrudan bir yansıması olabileceğini, gerçekte ise, edimin yeterliğin direk bir yansıması olmasının mümkün olmadığını çünkü doğal konuşmanın; çeşitli hatalı başlangıçlar, kurallardan sapmalar, dil üretiminin ortasında plan değişiklikleri, vb. durumları içerdiğini vurgulamış ve böylelikle akıcısızlıkları edinç ve edim ayrımının bir göstergesi olarak değerlendirmiştir.

Fromkin (1971) ise konuşma üretiminde gözlemlenen akıcısızlıkların tamamen rastlantısal ve açıklanamaz olduğu görüşüne karşı çıkmış ve konuşma akıcısızlıklarının belirli dilbilimsel kurallar ve sınırlandırmalar çerçevesinde gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Fromkin'in (1971) konuşma akıcısızlıklarını dilbilimsel kanıtlar olarak değerlendirdiği çalışmasında gözlemlenen dil sürçmelerinin ortaya koyduğu önemli dilbilimsel bulgulardan bazıları şunlardır:

Sesbilgisi ve sesbilim çerçevesindeki değerlendirmeler;

- Dil sürçmeleri ünlü ve ünsüzlerde görülebilir ancak yer değiştirme, yerine geçme veya ileriye dönük etki, vb. dil sürçmelerinde birbirlerinin yerine kullanılamazlar.
- Bir ifadenin üretiminde kullanılan seslemler daha küçük parçalara bölünemeyen birimler değildir. Seslemler sesbirimler gibi daha küçük parçalardan ve ötümlü-ötümsüz, genizsil olma vb. çeşitli özelliklerden oluşmaktadır. Örneğin tek seslemli İngilizce “cat” sözcüğü, [k+æ+t] olmak üzere üç sesbirimden oluşmaktadır ve dil sürçmeleri seslemden daha küçük olan parçalar düzeyinde de gerçekleşebilmektedir. Örneğin, konuşma esnasında üretimi hedeflenen “pussy cat” yerine “cassy put” ifadesinin üretiminde tek seslemler [k+æ+t] sözcüğündeki sesbirimler [p+v+s+ij] sözcüğündeki sesbirimlerle yer değiştirebilmektedir.
- Bir seslem içerisinde sesbirimler belirli bir düzene göre sıralanmaktadır ve sadece bir seslem içerisinde benzer şekilde sıralan sesbirimler birbirleriyle yer değiştirmektedir. Örneğin yukarıda verilen örnekte de görüldüğü üzere, konuşma esnasında üretimi hedeflenen “pussy cat” yerine “cassy put” ifadesinin üretiminde [k+æ+t] sözcüğündeki ilk iki sesbirim [p+v+s+ij] sözcüğündeki ilk iki sesbirimle yer değiştirmiştir. Dolayısıyla bu ve benzeri örnekler yer değiştirme (transposition) türündeki dil sürçmelerinin üretimini sesbirimlerin seslem içindeki konumlarıyla ilişkili olarak yapısal bir kuralı izleyerek oluşturulduğunu ortaya koymaktadır. Dil sürçmeleri belirli sesbilgisel ve sesbilimsel sınırlandırmalar dahilinde gerçekleşmektedir.
- Bir dilde üretimi o dilin yapısal özellikleri gereği mümkün olmayan sesler ve ses dizilimleri dil sürçmelerinde de gözlemlenmez. Örneğin, İngilizcede “plant the seeds [sijdz]” ifadesi yerine “plan the seats [sijts]” ifadesinin üretiminin gerçekleştiği dil sürçmesi İngilizcenin sesbilimsel sınırlandırmaları dahilinde gerçekleşebilmektedir.
- Sözcüksel yerine geçmelerde (word substitutions) sözcüklerin sesbilimsel özelliklerindeki benzerlikler önemli rol oynamaktadır.

Biçimbilim ve sözdizim çerçevesindeki değerlendirmeler;

- Yer değiştirme türü dil sürçmelerinde kökler köklerle yer değiştirebilir ancak ekler ve kökler arasında bir yer değiştirme söz konusu olamaz (Nooteboom, 1967: 16 (aktaran: Fromkin, 1971: 238)).
- Bir ifadenin üretiminde sesbilgisel, sesbilimsel ve biçimbilimsel tüm sınırlandırmalar farklı zamanlarda gerçekleşmek zorundadır. Örneğin “a current argument” ifadesi yerine “an arrent curgument” sürçmesinin üretimi göstermektedir ki dil sürçmesi üretimi esnasında sesbilgisel kurallar ve biçim-sesbilimsel kurallar ayrıştırılmaktadır. Diğer bir deyişle, “a” sözcüğünün “an” ile değişimi sesbilimsel sınırlandırmalar sonucunda değil biçim-sesbilimsel düzenlemeler sonucunda gerçekleşmiştir.
- Dil sürçmelerinde birbirinin yerine kullanılan sözcükler genellikle aynı sözdizimsel ve biçimbilimsel sınıfa ait olan sözcüklerdir. Örneğin, adlar sadece adların, eylemler ise yalnızca eylemlerin yerine kullanılabilir. Örneğin, adlar sadece adların, eylemler ise yalnızca eylemlerin yerine kullanılabilir.

Anlambilim çerçevesindeki değerlendirmeler;

- Dil sürçmeleri harmanlamalar ve sözcüksel yerine geçmelerde olduğu gibi anlamsal olabilir. Bu tür sürçmelerin ortaya çıkışında anlamsal benzerliklerin etkili olduğu görülmektedir. Örneğin konuşmacı “I swinged” sürçmesinin üretiminde asıl üretimi hedeflenen anlamsal benzerliğe sahip “switch” (değiştirmek) ve “change” (değiştirmek) sözcüklerini harmanlayarak “swinged” gibi anlamsız bir ifade üretebilmektedir.

Bürünsel özellikler çerçevesindeki değerlendirmeler;

- Ezgi hatları (birincil vurgunun yeri de dahil olmak üzere) sabit kalmaktadır ve sözcük vurgularından ayrı olarak üretilmektedir. Yer değiştirme türü sürçmelerde yer değiştiren sözcük, vurgusuyla birlikte yer değiştirmektedir ve ezgi çerçevesi ifadenin sözdizimsel yapısı tarafından sabitlenmektedir. Örneğin, “verge of a nervous breakdown” ifadesi yerine “nerve of a vergeous breakdown” ifadesinin üretiminde birincil vurgu “breakdown” sözcüğündedir ve dil sürçmesinde de birincil vurgunun yeri değişmemiştir. Tümcenin genel ezgi hattı da korunmuştur.

Yukarıda görüldüğü üzere alan yazında konuşma akıcısızlıklarını dilbilimsel bir yaklaşımla inceleyen araştırmalar genellikle dil sürçmesi türündeki akıcısızlıkları ele almışlardır. Bu çalışmalar haricinde dilbilimsel yaklaşımın benimsendiği diğer akıcısızlık türlerini inceleyen bazı araştırmalar da mevcuttur.

Shriberg'in (1999) konuşma akıcısızlıklarının sesbilgisel sonuçlarını incelediği araştırmasında, konuşmacının yaptığı akıcısızlıktan sonra konuşmayı derhal durdurabildiği, bu duraklama sonrasında üretimi tekrarlanacak veya düzeltilecek ifade akıcısızlığın en yaygın olarak görülen sesbilgisel etkilerden birisinin kesinti noktasından hemen önce gelen seslemlerin uzatılması olduğu görülmüştür. Bu uzatma esnasında tekrar türündeki akıcısızlıklarda, ilk üretilen ifadenin vurgusunun, ikinci kez tekrarlanarak üretilen ifadenin vurgusu ile süre haricinde aynı kaldığı tespit edilmiştir. Konuşmacının dolu duraklarda da tekrarlar gözlemlendiği gibi uzatmalara karşın ezgiyi koruduğu tespit edilmiştir.

1.4.5. Bilişimsel Dilbilimsel Yaklaşım

Konuşma akıcısızlıklarını bilişimsel dilbilimsel bir yaklaşımla ele alma gerekliliği, konuşma akıcısızlıklarının son dönemlerde özellikle bankalar ve çeşitli kurumlar tarafından kullanımı oldukça yaygınlaşan, tam tümceleri dahi algılayıp işleme koyabilen ve insan-makina iletişimini gerektiren doğal dil algılama sistemleri (sesli yanıt sistemleri) için ortaya çıkardığı problemlerden doğmuştur. Yapılan konuşma akıcısızlıkları, bu sistemlerin konuşmacının mesajını algılamasını zorlaştırmakta ve çoğunlukla önemli zaman kayıplarına yol açarak bu sistemlerin etkinliğini düşürmektedir. Konuşma akıcısızlıklarının bu sistemler tarafından tespit edilerek düzeltilmesi, hem konuşmanın sesli yanıt sistemlerince daha kısa sürede tanınmasına hem de bu sistemler tarafından oluşturulan çevriyazıların daha anlaşılabilir olmasına olanak sağlayacaktır. Bu sebeple, bilişimsel dilbilim araştırmacıları konuşma akıcısızlıklarının farklı özelliklerinden yararlanarak, bu akıcısızlıkların konuşmanın hangi noktasında ortaya çıkabileceğini saptamaya ve bu konuda dil modelleri ve hatta

konuşma akıcısızlıklarına ilişkin teoriler üretmeye yönelmiştir. Bu bölümde bu alandaki çalışmalar kısaca derlenecektir.

Konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkacağı olası noktaların tespitine ilişkin alan yazındaki araştırmalara bakıldığında, araştırmacıların bazılarının akıcısızlıkların tespitinde ve düzeltilmesinde akustik ve bürünsel özellikleri ipucu olarak kullandığı (Hindle, 1983; Liu ve diğerleri, 2003; Shriberg ve diğerleri, 2001; Shriberg ve Stolcke, 2002; Stolcke ve diğerleri, 1998), diğer bazı araştırmacıların ise sözcüksel özellikleri öncelikli olarak değerlendirdikleri (Heeman ve Allen, 1994; Snover ve diğerleri, 2004) görülmektedir.

Bu konuda yapılmış araştırmaların ilk örneklerinden bir tanesi Hindle (1983) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada, sözdizimsel işlemeyle ilişkin bilişimsel bir model ortaya koymak hedeflenmiş ve bu modelin bir parçası olarak da konuşmadaki akıcısızlıkları çözümlmek için bir kurallar bütünü sunulmuştur. Konuşmacının konuşma esnasında kendi kendisini nasıl düzelttiğine ilişkin çıkarımlarda bulunulan araştırmada, konuşmanın kesintiye uğrayacağı olası noktadan hemen sonra ayırt edilebilir bir sesbilgisel sinyalin varlığına işaret edilmiş ve akıcısızlıkların tespitinde akustik özelliklerin rolü vurgulanmıştır.

Konuşma akıcısızlıklarının tespitinde bürün özelliklerini dikkate alan araştırmalardan bir diğeri olan Stolcke ve diğerlerinin (1998) araştırmasında, halihazırda konuşma algılama sistemlerinden elde edilen çıktıların, sözcüklerin yanyana sıralandığı bir diziliş olarak verildiği ancak doğal algılama sistemlerinin bir çoğunun noktalama gibi yazılı metinlerde var olan, ancak konuşma dilinde açıkça gösterilmeyen yapısal bilgiye ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle çalışmada tümce sınırlarının ve akıcısızlıkların makinalar tarafından çevriyazıya dönüştürülen akıcı konuşma esnasında tespiti amacıyla, bürün özelliklerinin ve araştırmacılar tarafından oluşturulan dil modelinin (bir sözcük dizisi üzerinde ileri-geri programlama sistemi ile akıcısızlıkların ortaya çıkacağı olası noktayı hesaplayan bir program) birlikte kullanıldığı bir yaklaşım benimsenmiştir. Araştırma sonuçları, akıcısızlıkların tespitinin doğruluk oranının %75 civarında olduğunu göstermiştir.

Shriberg ve Stolcke'un (2002) da konuya yaklaşımları, doğrudan ölçülebilen bürünel özelliklerin modellenmesi yönünde olmuş ve araştırma sonuçları bürünel bilginin akıcısızlıkların tespitinde doğruluk oranını önemli ölçüde arttırabildiği şeklinde olmuştur.

Liu ve diğerlerinin (2003) araştırmalarında da, akıcısızlıkların tespitinde akustik ve bürünel özelliklerin kullanımının etkisi araştırılmış ve araştırmanın sonucunda, akıcısızlıkların kesinti noktasının bürünel özelliklerin yanısıra, sözcüğe dayalı ipuçları (sözcüklerin dizilişi, vb.), sözcüklerin tekrar sayıları ve tekrarlanma şekilleri ve sözcük türü (ad, eylem, ilgeç, vb.) ipuçlarının da birlikte kullanımıyla daha iyi tespit edilebildiği bildirilmiştir.

Yukarıda özetlenen araştırmaların aksine, konuşma akıcısızlıklarının tespitinde akustik ve bürünel özelliklerin etkinliğini sorgulayan araştırmalar da mevcuttur. Örneğin Lickley (1994) doktora tezinde, Hindle (1983) tarafından ileri sürülmüş olan ve dinleyicinin, konuşmanın kesintiye uğrayacağı olası noktayı tespit edebilmesi için uyarıcı nitelikli olduğu değerlendirilen sesbilgisel bir düzeltme sinyalinin var olup olmadığını araştırmış ve araştırmasının sonucunda, bu türden bir sinyalin var olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Konuşmada akıcısızlıkların ortaya çıkabileceği olası noktayı tespit etmede bürün özellikleri yerine sözcüksel özelliklerin kullanıldığı araştırmalarında, Bear ve diğerleri (1993) ise, kişilerin konuşma esnasında kendilerini düzelttikleri noktayı etiketlemek için bir sistem geliştirmişler ve yerine koymalar, tekrarlar, yeni başlangıçlar ve tamamlanmamış sözcükler olmak üzere dört gruba ayırdıkları bu düzeltme türlerini, farklı şekilleri kullanarak etiketlemişlerdir. Araştırmacılar bu etiketleme sistemini, daha sonraki araştırmalarında kişilerin konuşma esnasında kendilerini düzelttikleri noktanın otomatik olarak tespit edilebilmesi için geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Benzer diğer bir araştırmada ise Snover ve diğerleri (2004), konuşma akıcısızlıklarını tespit etmek ve düzeltmek için bir sistem geliştirmişler ve geliştirdikleri bu sisteme akıcısızlıklara ilişkin sözcüksel özellikleri içeren birtakım kuralları yüklemişlerdir. Elde ettikleri sonuçları, akıcısızlıkların tespitinde ve düzeltilmesinde bürün özelliklerinin kullanıldığı iki farklı sistemin sonuçlarıyla karşılaştırmışlar ve

konuşma akıcısızlıklarının büyük bir kısmının bürün özelliklerinin kapsamlı bir şekilde kullanımına gerek olmaksızın, yalnızca sözcüksel özelliklerin yardımıyla tespit edilebileceğini belirtmişlerdir.

Heeman ve Allen (1994) da, Snover ve diğerleri (2004) gibi konuşma akıcısızlıklarının tespitinde öncelikli olarak sözcüksel özellikleri kullanmış ve araştırmalarında, konuşma onarımlarını (konuşmacının ne söylediğini anlayabilmek için, konuşmacının söylediği sözcüklerden bazılarının konuşmadan çıkarılmasının gerektiği akıcısızlık türü olarak nitelendirdikleri) ele almışlar ve bu onarımları, çeşitli onarım biçimlerini bularak tespit eden ve düzelten bir sistem (sözcük eşleşmelerini, sözcüksel yer değiştirmeleri, parçaları, dolu durak gibi düzeltme terimlerini bulan) sunmuşlardır. Bürün özelliklerini göz önünde bulundurmayan geliştirdikleri bu yöntemin, konuşmadaki onarımların %80'inin tespitinde ve düzeltilmesinde başarılı olduğu verisine ulaşmışlardır.

Bilişimsel dilbilimsel bu çalışmalar özellikle konuşma akıcısızlıklarının konuşma algılama üzerindeki etkisine ilişkin bulguları zenginleştirilmesi ve akıcısızlıkları daha kapsamlı bir bakış açısıyla ele alabilmedeki rolü sebebiyle önem taşımaktadır.

1.4.6. Psikodilbilimsel Yaklaşım

Konuşma akıcısızlıklarını psikodilbilim açısından ele alan pek çok araştırma, zihinde konuşma üretiminin nasıl gerçekleştiği ile ilgilenmiş ve bu doğrultuda konuşma üretimi ve konuşma algılama modelleri ortaya koymayı hedeflemiştir. Psikodilbilim alan yazınına bakıldığında, **akıcısızlık üretimini konuşma üretim süreçleri açısından inceleyen** araştırmaların çok büyük bir kısmının konuşma akıcısızlıklarını **istenmeyen planlama hataları** olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu çalışmalar haricinde konuşma akıcısızlıklarını arzu edilmeyen hatalar olarak değil **iletimsel bir rolü olan yapılar** olarak ele alan bazı araştırma sonuçları da mevcuttur. **Konuşmanın algılanma süreçlerine ilişkin yapılan araştırmalarda** ise temel olarak iki farklı yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Birinci yaklaşımı benimseyen araştırmacılar **konuşma akıcısızlığı üretiminin dinleyiciye aktarılması hedeflenen mesajın dinleyici**

tarafından algılanmasını ne şekilde etkilediğini inceliyor iken ikinci yaklaşımı benimseyen araştırmacılar ise **akıcısızlık üretiminin dinleyicinin konuşmacıya ilişkin yargılarını ne şekilde etkilediğini** araştırmaktadırlar. Araştırmanın bu kısmında, konuşma üretimi ve konuşmanın algılanması çerçevesinde farklı türde psikodilbilimsel yaklaşımlara dayanarak yapılmış araştırma sonuçlarına değinilecektir.

Konuşma hatalarını, konuşmanın planlanması esnasında devreye giren bilişsel planlama süreçlerindeki aksamalar olarak ele alan araştırmalardan biri Henderson ve diğerlerinin (1966) araştırmalarıdır. Bu araştırmada, doğal konuşma esnasında planlamanın var olup olmadığı ve bu bilişsel aktivitenin konuşmadaki akıcısızlıklar esnasında da devam ettirilip ettirilmediği, karşılıklı konuşma metinlerindeki ard arda gelen konuşmanın sürdürüldüğu ve kesintiye uğradığı süreler ölçülerek incelenmiş ve araştırmanın sonucunda, bu birbirini takip eden konuşma ve sessizlik sürelerinin rastgele belirlenmediği, düzenli ve birbirini takip eden döngüsel bir yapısı olduğu ve bu durumun da konuşma esnasında süregelen planlama sürecinin bir ürünü olduğu ortaya koyulmuştur.

Yukarıdaki sonuçlara benzer sonuçların elde edildiği bir diğer araştırmada Goldman-Eisler (1968) da, akıcı konuşma ve duraklamalardan oluşan ritmik konuşma döngüsünde, akıcı konuşma evresinde üretilen konuşma miktarının, bir önceki tereddüt evresindeki duraklamaların süresine bağlı olduğunu, çünkü belirli bir miktardaki akıcı konuşmanın belirli bir miktarda bilişsel işleme zamanı yani planlama süresi gerektirdiğini belirtmiştir. Böylelikle, doğal konuşmadaki duraklamaların planlama sürecindeki aksamaların bir sonucu olduğu tezini destekler nitelikte veriler ortaya koymuştur.

Butterworth'ün (1975) araştırmasında ise, katılımcılara sunulan sosyal ve politik görüşlerden, en çok katıldıkları ve en çok katılmadıklarını seçmeleri ve bu kararlarını desteklemeleri istenmiştir. Daha sonra elde edilen bu doğal konuşma örneklerinde, konuşmanın sürdürüldüğu kısımların ve kesintiye uğradığı kısımların konuşmadaki dağılımını analiz edildikten sonra katılımcıların kendi konuşmalarına ait metindeki farklı fikirlerin ifade edildiği tümceleri birbirinden ayırmaları istenmiştir. Araştırmanın sonucunda, yukarıdaki verilerle tutarlı olarak, akıcı konuşma ve akıcısızlık döngülerinin,

konuşmacının planlama sürecinin bir yansıması olduğu ve konuşmanın planlanmasının önce tümce düzeyinde gerçekleştiği ve daha sonra ise bu tümcelerin bir araya getirilmesiyle anlamsal bir bütünlük sağlandığı ortaya koyulmuştur.

Dell (1986) konuşma üretimini açıklayan bir model ortaya koyduğu araştırmasında, akıcısızlık türlerinden birisi olan dil sürçmelerini, konuşma planındaki istenmeyen, alışkanlık halini almamış sapmalar olarak nitelendirerek, konuşma akıcısızlıklarının zihindeki planlama süreçlerinin bir yansıması olduğunu vurgulamıştır.

Konuşma üretimine ilişkin bir model ortaya koyan diğer bir araştırmacı olan Levelt (1989), konuşma akıcısızlıklarını planlama yüküyle ilişkilendirmiş ve konuşma esnasındaki planlama süreçlerini büyük planlama (macro planning) ve küçük planlama (micro planning) olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu ayrıma göre, büyük planlama sürecinde konuşmacı zihninde bilgiyi geri çağırma ve hangi bilgiyi hangi sırayla ifade edeceği ile meşgulken, küçük planlamada dikkatini ifade edilecek mesajın sonlandırılmasına kaydırmaktadır. Büyük planlama daha çok çaba gerektiren bir hal aldıkça, konuşma akıcısızlıklarının da artacağı varsayılmaktadır.

Oviatt (1995) ise, konuşma akıcısızlıklarını bilişimsel dilbilimsel bir yaklaşımla incelemiş olmasına rağmen, insan-bilgisayar iletişimi esnasında ortaya çıkan konuşma akıcısızlıklarını tahmin etmeye ilişkin gözlemlerde bulunduğu araştırmasında, konuşma akıcısızlıklarının, özellikle uzun ifadelerin üretiminde ortaya çıkan planlama yükündeki artışa karşı önemli ölçüde hassasiyet gösterdiği şeklinde psikodilbilimsel bir bakış açısını yansıtan bir sonuca da ulaşmıştır.

Bard ve diğerleri (2001), konuşma akıcısızlıklarının çoğunun konuşma üretimindeki düzeltilmiş hatalar olduğunu ve akıcısızlıkların konuşmacının konuşmaya başlamadan önce konuşma amaçlarına yönelik olan bir ifadeyi zihninde oluşturamadığı durumlarda gözlemlendiğini belirttikleri araştırmalarında, HCRC (Human Communication Research Center) Map Task bütüncesindeki akıcısızlıkları, akıcısızlıkların tespitine yönelik bir çalışmada bilişimsel dilbilimsel bir amaca yönelik olarak incelemişler ve bu bütüncedeki akıcısızlık örneklerinin ortaya çıkışında en çok konuşma planlama ve üretim süreçlerinin etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Gósy (2001) de benzer şekilde, akıcısızlık olgusunun türlerini ve özelliklerini, 78 dakikalık doğal konuşma örneğini incelemek yoluyla araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen en önemli bulgulardan biri, akıcısızlık örneklerinin konuşmacının konuşma planlama sürecinin bir sonucu olduğu bulgusu olmuştur.

Bir diğer araştırmada Nicholson ve diğerleri (2003), konuşmacıların konuşmada akıcısızlık örneklerini yaşadıkları bir zorluğa işaret etmek amacıyla iletişimsel bir rol yükleyerek mi kullandıklarını, yoksa akıcısızlıkların konuşma esnasındaki planlama yükünün bir sonucu mu olduğu sorusuna yanıt aramışlardır. Araştırmada katılımcılardan bilgisayar ekranında gördükleri bir haritadaki işaretli rotayı, kendileriyle aynı ortamda bulunmayan bir dinleyiciye aktarmaları istenmiştir. Her katılımcı kendilerine sunulan dört farklı haritadaki rotayı tarif etmiştir. İlk haritada dinleyicinin harita üzerinde ilerlediği rota katılımcılara geri dönüt olarak sunulmuş ve katılımcıların rotayı 1 dakikalık zaman sınırı içinde dinleyicilere tarif etmesi istenmiştir. İkinci haritada dinleyicinin izlediği rotaya ilişkin geri dönüt sunulmuş ancak zaman sınırı ortadan kaldırılmıştır. Üçüncü haritada geri dönüt verilmemiş ancak zaman sınırı koyulmuştur. Son haritada ise geri dönüt verilmemiş ve zaman sınırı koyulmamıştır. Tüm uygulamalarda katılımcıların göz hareketleri kaydedilmiştir. Araştırma sonucunda, rotayı tarif eden katılımcıların dinleyicinin hareketine ilişkin geri dönütün olduğu ve zaman sınırının olmadığı durumlarda bu hareketi gözleriyle takip ederek eksiltme türü akıcısızlıkları daha fazla ürettikleri görülmüştür. Dolayısıyla, akıcısızlıkları sadece planlama yüküyle ilişkilendiren araştırmalardan farklı olarak, akıcısızlıkların konuşmacılar ve dinleyiciler için birbirini uyarma aracı olarak da kullanılabilirliği sorgulanmış ve akıcısızlık türlerinden birisi olan eksiltmelerin bu şekilde kullanımının, akıcısızlıkların iletişimde stratejik bir rolü olduğu görüşünü kısmen de olsa desteklediği, ancak bu durumun diğer akıcısızlık örnekleri için söz konusu olmadığı bulgusu ortaya koyulmuştur.

Clark ve Wasow (1998), konuşma akıcısızlıklarının pek çoğunun konuşma esnasındaki planlama problemlerini yansıttığını belirterek, konuşmada tekrarlanan sözcüklerin kökenini araştırmış ve konuşma esnasında bir sözcüğü tekrarlamamanın genellikle hata olarak değerlendiriliyor olmasına rağmen bu durumun aslında bir hata

olmadığını, konuşmacının konuşmanın zamanlamasını nasıl ayarlayacağı ve nasıl pürüzsüz konuşacağı problemlerine bir çözüm olarak bu yönteme başvurduğunu belirtmişlerdir.

Cooper ve Hale (2005) ise, sözdizimsel paralelliği (birbirine bağlanmış aynı sözdizimsel özelliklere sahip ifadeler) konuşma akıcısızlıkları ile ilişkili olan sözdizimsel özelliklerden birisi olarak değerlendirmişler ve araştırmalarında bu ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Araştırmacılar, eğer akıcısızlıklar yalnızca planlama ve üretim hataları ise, sözdizimsel paralellik konuşmacıya zor bir sözdizimsel yapıyı üretmesinde ikinci bir şans tanıyarak planlama yükünü azaltır öngörüsüyle hareket etmişler ve konuşmacıların akıcısızlık örnekleri sergiledikleri zor sözdizimsel bir yapıyı ikinci kez üretme denemesinin de ilki kadar akıcısız olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre birbirine bağlı paralel yapılar aynı akıcısızlık özelliklerine sahiptirler ve akıcısızlıklar birbirine paralel noktalarda ortaya çıkmaktadır. Araştırmacılar bu sonuçların Shriberg'in (1994) Switchboard bütüncesindeki tümcelere ilişkin analizinde eğer bir tümcenin ortasında bir akıcısızlık varsa baş tarafında da bir akıcısızlık mevcuttur tespitiyle uyum içerisinde olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Araştırma sonuçları Cooper ve Hale (2005) tarafından, akıcısızlıkların kısmen de olsa doğası gereği sözdizimsel olabildiği, konuşmacı tarafından istemli olarak kullanılabilirdiği ve konuşma akıcısızlıklarına üretim problemleri olarak yaklaşan bulguların sorgulanması gerektiği şeklinde yorumlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen ve konuşma akıcısızlıklarını, **konuşma üretimi** açısından ele alan psikodilbilimsel araştırmaların haricinde, alan yazında akıcısızlıkların hem insanlar hem de makinalar tarafından **algılanma süreçlerini** inceleyen araştırmalar da mevcuttur. Makinalarla ilgili araştırmalar çoğunlukla bilişimsel dilbilim alanını ilgilendirdiğinden, bu araştırmalara bir önceki bölümde değinilmiştir ve akıcısızlıkların makinaların konuşma algılama süreçlerini olumsuz etkilediği açık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Bu noktada, konuşmadaki akıcısızlıkların insanlar tarafından nasıl algılandığını ortaya koyan psikodilbilimsel araştırmalara değinmek yerinde olacaktır. Bu araştırmaların çoğu konuşma akıcısızlıklarını algılama süreçlerini olumsuz etkilediğini değerlendirmektedir ancak akıcısızlıkların yukarıda da belirtilmiş olan iletişimsel

işlevine değinen araştırmalar da mevcuttur. Araştırmanın bu bölümünde öncelikle **akıcısızlıkların dinleyiciler tarafından algılanıp algılanmadığını** gösteren araştırmalara kısaca değinilecek, devamında **akıcısızlıkları konuşma algılamadaki iletişimsel işlevleri yönüyle (algılamada ipucu olarak kullanımları) ele alan** araştırmalar incelenecek, son olarak ise akıcısızlıkların **konuşma algılamada ve dinleyicinin konuşmacıya ilişkin düşüncelerinde yarattığı olumsuzluklar** ele alınacaktır.

Martin ve Strange'in (1968) araştırmalarında, konuşma esnasında ortaya çıkan durakların ve diğer akustik düzensizliklerin, normal dinleme ortamında, dinleyiciler tarafından filtrelenerek duyulmadığı ve doğru olarak tespit edilemediği belirtilmektedir.

Benzer şekilde Lickley ve Bard (1996) da, dinleyicilerin akıcısızlıkları algılamadıklarını veya konuşmadaki akıcısızlıkları yazılı metne çevirmede başarısız olduklarını ifade etmektedir.

Levelt ve Cutler (1983) ise konuşmanın kesintiye uğradığı noktadan hemen sonra gelen sözcüklerin daha vurgulu üretilme eğiliminde olduğunu ve dinleyicinin bu durumu akıcısızlıkların tespitinde bir ipucu olarak kullanabildiğini ifade etmektedir.

Lickley (1994) ise, doğal konuşmada akıcısızlıkların algılanmasını incelediği doktora çalışmasında, bu akıcısızlıkların dinleyici tarafından ne kadar süre içerisinde algılandığını ve bu algılamada hangi ipuçlarının kullanıldığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda, konuşma akıcısızlıklarının dinleyici tarafından konuşmanın kesintiye uğradığı andan hemen sonra, yeniden konuşma üretimi gerçekleşmeden çok kısa bir süre içerisinde tespit edilebildiği ve bu hızlı tespitin konuşma sinyalinin akustik ve bürünel özelliklerinin ipucu olarak kullanılmasıyla mümkün olabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Lickley (1996), bu bulgular doğrultusunda daha sonraki yıllarda gerçekleştirdiği bir başka araştırmasında ise, akıcı konuşmada sözcükler arasında var olan ulama, son ünlü-ünsüz düşmesi gibi sesbilgisel bağlantıların konuşma akıcısızlıkları tarafından engellendiği varsayımını ileri sürmüş ve araştırmasının sonucunda, bu türden bağlantıların eksikliğinin konuşmacılar tarafından farkedilerek, konuşma

akıcısızlıklarının hızlı bir biçimde tespitinde ipucu olarak kullanıldığını ortaya koymuştur.

Ferreira ve Bailey (2004) de konuşmanın algılanmasına ilişkin bir akıcısızlık işleme modeli ortaya koymuşlar ve modeldeki zihinsel dilbilgisel işlemleyicinin, dinleyicinin konuşma akıcısızlıklarını etkili bir biçimde ve dilbilimsel ilkeler doğrultusunda çözümlemesini sağladığını vurgulamışlardır.

Soderstrom ve Morgan (2007) ise, 22 aylık bebeklerin akıcı ve akıcı olmayan yetişkin konuşmaları arasındaki farkı ayırt edebildiğini ve bunu konuşmanın bürünsel özelliklerini ipucu olarak kullanarak başardıklarını ortaya koymuşlardır.

Bu araştırmalar haricinde, “1.4.5. Bilişimsel Dilbilimsel Yaklaşım” başlığı altında da daha detaylı olarak ele alındığı üzere alan yazında bürünsel özelliklerin akıcısızlıkların tespiti ve algılanmasında ipucu olarak kullanılabilirliğini gösteren pek çok çalışma mevcuttur (Hindle, 1983; Liu ve diğerleri, 2003; Shriberg ve diğerleri, 2001; Shriberg ve Stolcke, 2002; Stolcke ve diğerleri, 1998).

Dinleyicilerin akıcısızlıkları tespit ederek **algılamada ipucu olarak** kullanabildiklerini gösteren çalışmalara bakıldığında ise, Howell ve Young (1991), konuşmacıların konuşmalarında yaptıkları düzeltmelerin, bu düzeltmelerden önce bir akıcısızlık türü olan durakların bulunduğu durumlarda dinleyiciler için daha anlaşılabilir olduğunu belirtmektedir (aktaran: Corley ve Stewart, 2008: 595).

Brennan ve Schober (2001) de benzer şekilde, akıcı olmayan konuşmadaki bazı ipuçlarının dinleyici açısından bilgilendirici olabileceği önermesiyle hareket etmiş ve yaptıkları dört deneyde katılımcıların, bilgisayar ekranında verilen üç farklı renkteki geometrik şekil içerisinden istenen şekli, akıcı ve akıcı olmayan yönergeleri dinleyerek, bilgisayar tuşları vasıtasıyla seçmeleri istenmiştir. Bu farklı türdeki yönergelerden, akıcı olmayan yönergelerde, akıcı olan yönergelere kıyasla, akıcısızlık örneğinden hemen sonra, hedeflenen nesnenin doğru olarak seçiminin daha hızlı bir şekilde gerçekleştiği görülmüştür. Bu durum araştırmacılar tarafından, konuşmanın algılanmasını sağlayan zihinsel işlemcinin, akıcı konuşmada konuşmacının bir zorluk yaşadığına işaret eden kesintileri izlediği ve konuşmacı tarafından hatalı olarak üretilen ifadeleri düzeltme için

verilen aranın yeterince uzun olduğu durumlarda bu araların dinleyiciye düşünmesi açısından zaman kazandırdığını göstermiştir.

Benzer sonuçların elde edildiği diğer bir araştırmada ise, Fox Tree (2001) hem İngilizce hem de Flemenkçe dinleyicilerinin, hedeflenen sözcüğü, dolu durağın (uh) kullanımından sonra, dolu durak içermeyen durumlara göre daha hızlı olarak tespit ettiğini gözlemlemiştir, ancak bir başka dolu durak örneğinin (um) kullanıldığı bir durumda böyle bir etkiye rastlanmamıştır. Bu durum araştırmacı tarafından, “uh” dolu durak örneğinin, “um” dolu durak örneğine göre daha kısa bir duraklamayı işaret etmesi sebebiyle, dinleyicinin dikkatini arttırmasına sebep olarak farklı bir etki yarattığı şeklinde değerlendirilmiştir. Dinleyicinin de bu iki dolu durak örneği arasındaki farklılığı, algılamada ipucu sağlayacak şekilde ayırt edebildiğini belirtmiştir.

Arnold (1998; 2001) ise, konuşmacının konuşma esnasında neye işaret ettiğinin algılanmasında, dinleyiciye daha önceden sunulmuş olan bilginin yeni sunulan bilgiye göre daha erişilebilir olduğunu belirtmektedir. Bu durumu ise beklenti varsayımı (expectancy hypothesis) ile açıklamaktadır. Bu varsayıma göre, daha önceden sunulmuş olan bilginin dinleyici için daha erişilebilir olması, dinleyicinin konuşmacının yeni birşeyden bahsetmek yerine, aynı şey hakkında konuşmaya devam etmesi beklentisinin bir sonucudur (aktaran: Arnold ve diğerleri, 2003: 26-27). Bu varsayımla hareket eden Arnold ve diğerleri (2003), dinleyicilerin konuşma akıcısızlıklarını, konuşmacının daha önce bahsettiği bir şeyden bahsetmek yerine, büyük olasılıkla yeni bir konuya geçeceğine ilişkin bir ipucu olarak kullanıp kullanmadıklarını, katılımcıların göz hareketlerini inceledikleri bir çalışmayla araştırmışlardır. Araştırmada katılımcılara bilgisayar ekranında dört nesne sunulmuş ve çeşitli yönergeler verilerek katılımcıların nesnelere bilgisayar ekranında hareket ettirmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda, dinleyicilerin konuşmacının yönergelerinin akıcısız olduğu durumlarda bir önceki yönergede işaret edilen nesne yerine gözlerini yeni bahsedilen nesneye çevirdiklerini ve bu durumun da beklenti varsayımını doğruladığını belirtmişlerdir.

Bu varsayımı destekleyen bir diğer araştırmada, Bailey ve Ferreira (2003), konuşma akıcısızlıklarının sözdizimsel belirsizlikleri çözümlemede de dinleyiciler tarafından ipucu olarak kullanılabilirdiğini ve belirsizlik içeren bir ad tamlamasından önce

konuşmada gözlemlenen bir kesintinin, dinleyiciler tarafından bu ad tamlamasının eski bir tümcenin nesnesi değil yeni bir tümcenin öznesi olarak yorumlanmasında ipucu olarak değerlendirildiğini ortaya koymuşlardır.

Corley ve Stewart (2008: 602) ise “um” ve “uh” gibi dolu durakların dinleyici tarafından algılanıp konuşmanın algılanmasında olumlu etki yaratan anlamlı sözcükler olup olmadıkları sorusuna yanıt aramışlardır. Araştırmanın sonucunda, konuya ilişkin farklı bulgular ortaya koyan araştırmalar incelenmiş ve dolu durakların dinleyiciler için, konuşmacıya ve mesaja ilişkin yüz ifadeleri ve sesteki tonlamalarla sağlanabilen türden ipuçları sunabileceği ancak dolu durakların dinleyici için anlam taşıyan sözcükler olduğuna ilişkin kesin verilerin halihazırda mevcut olmadığı belirtilmiştir.

Akıcısızlıkların **konuşmanın doğru olarak algılanmasında ve iletilmesi hedeflenen mesajın dinleyiciye aktarılmasında yarattığı olumsuz etkilere** değinen araştırmalara bakıldığında ise, yaptığı çalışmada özellikle uzatma ve ses tekrarları türü akıcısızlıkların 203 sözcüklük ses kaydı şeklindeki bir metnin algılanmasındaki etkilerini inceleyen Hulit (1976) de metindeki anahtar sözcüklerdeki uzatma ve tekrarların algılamayı olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur.

Konuşma akıcısızlıklarının algılama üzerindeki etkilerinin akıcısızlığın türü ve yerine göre farklılaştığına dikkat çeken Fox Tree (1995), İngilizce ve Flemenkçede özellikle tümce ortasında ve dolu duraklardan hemen sonra görülen yanlış başlangıçların kendilerini takip eden sözcüklerin algılanma hızını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (aktaran: Eklund, 2004: 155).

Bir diğer araştırmada Lickley ve Bard (1996) ise, daha önce de belirtildiği üzere dinleyicilerin akıcısızlıkları algılamadıklarını veya konuşmadaki akıcısızlıkları yazılı metne çevirmede başarısız olduklarını ortaya koymuşlardır. Bu durumun akıcısızlıkların, insanların konuşma algılamasında, konuşma sesi ve dilbilimsel içerik arasındaki normal ilişkiyi engelliyor oluşunun bir sonucu olduğu varsayımını sorgulamışlar ve gerçekten de akıcısızlıkların algılama sürecini engellediği ve yanlış algılamalara sebep olabildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Levelt ve Cutler (1983) da doğal konuşmadaki akıcısızlıkların konuşma üretimi esnasında konuşmacının kendisi tarafından düzeltildiği durumlarda birtakım iletişimsel

problemlere yol açtığına vurgu yapmaktadırlar. Konuşmacının bu iletişimsel problemleri aşmak için sadece ürettiği ifadeyi düzelterek ifadenin hatalı olduğunu dinleyicinin algılamasını sağlamasının yeterli olmadığını, hatanın hangi noktada yapıldığının ve konuşmacı tarafından ne şekilde düzeltildiğinin de vurgulanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Konuşma akıcısızlıklarının ana dil konuşmacısı olmayan kişiler için de algılamada herhangi bir avantaj teşkil etmediği hatta önemli ölçüde problemlere sebep olduğunu gösteren araştırma sonuçları da mevcuttur. Voss (1979) araştırmasında, anadili Almanca olan katılımcıların İngilizce olarak dinledikleri bir konuşmayı yazılı hale getirmelerini istemiş ve konuşmadaki akıcısızlıkların, katılımcıların algılamasını ne şekilde etkilediğini, bu yazılı metinleri inceleyerek araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda, gözlemlenen tüm algılama problemlerinin üçte birinin konuşmada ortaya çıkan akıcısızlıkların (boş duraklar haricindeki) bir sonucu olduğu ve konuşmadaki tereddütlerin doğal dil konuşmacısı olmayan kişiler için önemli bir algılama problemi teşkil ettiği belirtilmiştir.

Benzer şekilde Reed (2000) tarafından yapılan araştırmada, anadili Çince olan katılımcılar ile anadili İngilizce olan katılımcılardan, yedi dakikalık bir film içerisinden seçilen bir konuşma örneğini istedikleri kadar dinleyerek İngilizce olarak çevriyazıya dönüştürmeleri istenmiştir. Çinli katılımcılar bu konuşma algılama görevi öncesinde filmin tamamını izlemişler ve filmdeki olayları özetlemelerinin istendiği başka bir deneyde yer almışlardır. Bu nedenle anadili İngilizce olan konuşmacılara kıyasla daha avantajlı durumdadırlar. Araştırmanın sonunda anadili İngilizce olmayan katılımcıların bu avantaja rağmen anadil konuşmacılarına kıyasla verilen görevde akıcısızlıkları doğru bir biçimde algılayamayarak daha çok hata yaptıkları görülmüştür.

Konuşma akıcısızlıklarının **dinleyicinin konuşmacıya ilişkin algısında yarattığı olumsuzluklara bakıldığında** ise, Miller ve Hewgill (1964) konuşmacının dolu durak ve tekrar türü akıcısızlıkları kullanımının dinleyicide ne tür bir etki yarattığını analiz etmişler ve konuşmacının akıcı konuştuğu durumlarda dinleyiciye konuya daha hakim ve daha canlı olduğu duygusunu verdiği sonucuna ulaşmışlardır. Dil sürçmeleri ve ses tekrarlarının da dahil edildiği benzer bir araştırmada Sereno ve

Hawkins (1967) de Miller ve Hewgill (1964) ile aynı sonuçları elde etmişlerdir. Dinleyiciler akıcı konuşmada akıcı olmayan konuşmaya kıyasla konuşmacıyı konusuna daha hakim ve daha canlı olarak nitelmişlerdir. Tereddüt, tekrar, uzatma ve dolu durak türü konuşma akıcısızlıklarının bilgi aktarımını ve dinleyicinin konuşmacıya ilişkin algısını ne şekilde etkilediğini inceleyen McCroskey ve Mehrley (1969) ise, dolu durak ve tekrar türündeki akıcısızlıkların konuşmanın inandırıcılığı üzerinde olumsuz bir etki yarattığını ve konuşmacının daha az güvenilir olarak algılanmasına neden olduğunu ortaya koymuşlardır. Duffy ve Giolas (1975) da, bu akıcısızlık türlerinin dinleyicide; konuşmacının yeterliğine, canlılığına ve bilgi aktarım becerisine ilişkin olumsuz bir algı yarattığını ortaya koymuşlardır (aktaran: Eklund, 2004: 154).

Christenfeld (1995) ise araştırmasında “um” dolu durak örneğinin dinleyicinin konuşmacıya ilişkin düşüncelerini ne şekilde etkilediğini incelemiştir. Araştırmada “um” dolu durak örneğinin kullanımının dinleyicide konuşmacının endişeli ve gergin olduğu izlenimini uyandırdığı görülmüştür. Bu dolu durakların konuşmadan çıkarılarak yerlerinin aynı süredeki boş duraklarla doldurulduğu durumlarda ise daha olumsuz bir etki yaratılmıştır. Dolu durakların tamamının kaldırıldığı konuşmanın ise dinleyicide en olumlu etkiyi yarattığı gözlemlenmiştir.

Fox Tree (2002); dinleyicinin, konuşmacının konuşma üretiminde yaşadığı zorluğa, konuşmacının dürüstlüğüne ve konuşulan konuya ilişkin kendini ne ölçüde rahat hissettiğine ilişkin üç farklı türdeki yargılarının, konuşmacının konuşmasında gözlemlenen boş duraklardan ve “um” dolu durak örneğinden ne şekilde etkilendiğini araştırmıştır. Dinleyiciler, konuşmacının “um” dolu durak örneğini veya boş durakları kullandığı durumlarda akıcı konuşmaya kıyasla daha çok üretim zorluğu yaşadığı, daha az dürüst olduğu ve tartışılan konu hakkında daha az rahat hissettiği duygusunu verdiğini ifade etmişlerdir. “Um” akıcısızlık örneğinin ve boş durakların birlikte kullanıldığı durumlarda ise bu etkinin daha da arttığı belirtilmiştir.

Konuşma akıcısızlıklarının, dinleyicinin algılaması üzerindeki etkisini inceleyen tüm bu araştırmalar akıcısızlık örneklerinin; dinleyici tarafından nasıl çözümlendiğinin, algılamada dinleyici açısından ne gibi sıkıntılara yol açabildiğinin ve dinleyicinin

konuşmacıya ilişkin izlenimlerini ne Şekilde etkilediğinin daha iyi anlaşılabilmesine olanak sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KONUŞMA AKICISIZLIKLARI BAĞLAMINDA PSİKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİ

Bu tez çalışmasında konuşma akıcısızlıkları yaş, cinsiyet ve hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu gibi değişkenlerin analizi yoluyla psikodilbilimsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümünde, çeşitli araştırmalar sonunda ortaya koyulmuş olan farklı psikodilbilimsel modellerin konuşma üretimine ilişkin açıklamaları değerlendirilecek ve konuşma akıcısızlıklarının üretimin hangi aşamasında, hangi psikolojik ve dilbilimsel süreçlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıktığı incelenecektir. Bu incelemelerin daha güvenilir bir biçimde yapılması alan yazında ortaya koyulmuş olan çok farklı psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerinin incelenmesiyle mümkün olabilecektir.

Yukarıda da belirtildiği üzere konuşma akıcısızlığını inceleyen araştırmacılar konuşma üretimine ilişkin pek çok farklı model ortaya koymuşlardır. Araştırmanın bu bölümünün amacı ortaya koyulmuş olan bu modellere kısaca değinmek ve konuşma üretimi sürecini konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkış nedenleri bağlamında incelemektir. Bu amaçla öncelikle konuşma üretimine ilişkin öncü niteliğindeki önemli araştırmalar konuşma akıcısızlıkları çerçevesinde ele alınacak, sonrasında ise yayılan etkinleştirme modelleri ve birimsel modeller olmak üzere ikiye ayrıldığı görülen konuşma üretimi modelleri değerlendirilecek ve alan yazında konuşma üretimini açıklamada en yaygın kullanılan modellerden birisi olan Levelt'ın (1983, 1989) konuşma üretimi modeli detaylı olarak ele alınacaktır.

2.1. PSİKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİNE İLİŞKİN ÖNCÜ ARAŞTIRMALAR VE KONUŞMA AKICISIZLIKLARI

Çalışmanın birinci bölümünde de bahsedildiği üzere, konuşma akıcısızlığına ilişkin araştırmaların çoğu dil sürçmeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu araştırmalar pek çok farklı yaklaşımla ortaya koyulmuş olan konuşma üretimi modellerinin ortaya

çıkmasına neden olmuştur. Bu bölümde, farklı yaklaşımlarla hazırlanmış konuşma üretimi modellerine esin kaynağı olan ve konuşma akıcısızlıkları bağlamında konuşma üretimi modellerinin ortaya koyulmaya başlandığı öncü nitelikteki araştırmalara kısaca değinilecektir.

Bu araştırmaların en önemlilerinden bir tanesi olan ve psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerinin ortaya koyulmasında yol gösterici olduğu değerlendirilen Wells'in (1951) çalışması, Freud'un (1901) dil sürçmeleri araştırmasına dayandırılmıştır. Bu araştırmada Wells, Freud'un araştırmasının dil sürçmelerinin nedenlerini psikolojik bir temele dayandırarak açıkladığını ancak dil sürçmelerinin önceden tahmini noktasında eksikliklerinin olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda, dil sürçmelerinin açıklanmasında ve tahmininde kişilerin belirli bir türdeki dil sürçmesini yapmasına neden olan psikolojik etkenler ve bu dil sürçmesini kolay, zor ya da imkansız kılan sesbilgisel ve anlambilimsel benzerlikler gibi dilbilimsel etkenlerin bir arada değerlendirilmesi gerektiğini belirterek konuşma üretimi modellerinin psikodilbilimsel bir yaklaşıma dayandırılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Konuşma esnasında gerekli olan üretimsel hareketlerin yönetimi esnasında ortaya çıkan dil sürçmelerine ilişkin gözlemlerin sunulduğu bir diğer araştırmada Lashley (1951), dil sürçmesi üretiminin sinir sisteminin sabit ve durgun bir sistem olmadığını ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Bu araştırmada dil sürçmeleri üzerine yapılan gözlemler; konuşma üretim silsilesinin ifade edilecek fikir tarafından belirlendiğini, bu fikrin ifadesinde dilin sözdizim kurallarının da gözününde bulundurulduğunu ve konuşma üretiminin son aşamasında üretimin birbirleriyle ilişki içinde bulunan ancak birbirlerinden bağımsız bir biçimde kendi içlerinde değişiklik gösteren en az üç veya dört sinirsel sistemin etkileşimi ile motor düzeyde gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

Konuşma üretiminde sözcük seçim süreçlerini inceleyen araştırmalar için temel teşkil eden bir dil davranış modeli ortaya koyan Morton (1964) da araştırmasında sesli okuma esnasında ortaya çıkan konuşma akıcısızlıklarını analiz etmiş ve ortaya koymuş olduğu modeli Chomsky'nin (1957; 1959) dil teorilerine dayandırmıştır. Bu modele göre, konuşma üretiminde, düşünce birimlerinin seçimi ilk aşamayı oluşturmaktadır. Bir

sonraki aşamada bu düşünce birimleri çekirdek diziler içerisine yerleştirilmekte ve sözcüğün üretimi gerçekleşmeden önce uygun dönüştürme kuralları uygulanmaktadır. Araştırmada konuşma akıcısızlıklarının üç temel nedene bağlı olarak ortaya çıktığı değerlendirilmiştir. Bu nedenlerden birincisinin okuma metninde verilen sözcüğün o bağlamda daha yaygın karşılaşılan başka bir sözcük olarak algılanması olduğu belirtilmiştir. Bir diğer nedenin, yanlış üretilen bir ifadenin daha sonra konuşmacı tarafından algılandığının dile getirilmesi olduğu ifade edilmiştir. Son olarak akıcısızlıkların, üretimi hedeflenen sözcük ile ortak bir özelliğe sahip başka bir sözcüğün üretimi şeklinde gözlemlenebildiği belirtilmiştir.

Bir diğer araştırmacı Cohen (1968) ise, Lashley'den (1951) esinlenerek, doğal konuşmada gözlemlenen konuşma hataları olarak değerlendirdiği dil sürçmelerini incelemiş ve araştırmasını bu türden akıcısızlıkların konuşma üretimine dahil olan karmaşık süreçler hakkında ipuçları verebileceği teorisine dayandırmıştır. Bu araştırmanın sonucunda dil üretim düzenekleriyle ilişkili olarak; konuşma esnasında konuşmacının zihninde çok sayıda sözcüğün etkinleştiği, zihinde sözdizimsel işlevleri gerçekleştiren düzeneğin programlama düzeneği olduğu ve araştırmada yapılan dil sürçmelerinin çoğunun hem konuşmacının kendisi hem de dinleyici tarafından tespit edilemediği sadece anlamın konuşmacının niyetinden açıkça saptığı durumlarda hataların tespiti konusunda kesinliğin büyük oranda sağlanabildiği ortaya koyulmuştur.

Dil sürçmelerinden hareket eden bir diğer araştırmada Hockett (1967), akıcı olan veya akıcısızlık içeren konuşmaların tümünün örneksime, harmanlama ve düzenleme olmak üzere üç düzenekle açıklanması gerektiğini belirtmektedir. Belirli bir konuşma durumunda bu üç düzenek, daha önce karşılaşılmamış yeni tümcelerin sürekli olarak nasıl üretildiğini açıklayan düzeneklerdir. Üretilen herhangi bir ifade, çok uzun veya karmaşık olmadığı sürece, zihinde bir birim olarak kaydedilebilmekte ve daha sonra hafızadan geri çağrılabilir. Çalışmasında o dönemde popüler olan bir görüşü benimsemiş olan Hockett (1967: 118-119), açık konuşma olarak nitelediği sesli konuşmanın iki aşamalı bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bu aşamalardan içsel konuşma akıcı ve pürüzsüz olabilir veya sekteye uğrayabilir. Bu içsel akışta görülen dil sürçmeleri, söze dökülmeden önce tespit edilmekte ve düzeltilmektedir. İçsel konuşmada

gözlemlenen bu düzeltme durumları için Hockett (1967) saklı, açık olmayan düzeltme anlamına gelen “covert editing” terimini kullanmış ve dilimize düzenleme veya düzeltme olarak çevrilmesi mümkün olan “editing” terimini konuşma üretimi modellerine kazandırmıştır. Belirli durumlarda bu saklı, açık olmayan düzeltmelerin tam anlamıyla gerçekleşerek sesli konuşmanın olağandışı bir biçimde akıcı ve pürüzsüz olabildiğini ancak çoğunlukla sesli konuşmanın saklı olmayan, açık düzeltmeleri “overt editing” içerdiğini ve pürüzsüz olmadığını belirtmektedir.

Dil sürçmelerinin genellikle konuşmacı tarafından tespit edilerek düzeltildiği gözlemden elde edilen çıkarımları değerlendirerek, dil sürçmeleri ve beyin işlevleri ilişkilerini inceleyen bir diğer araştırmacı olan Laver (1969), beynin bu tespit etme ve düzeltmeye olanak sağlayan sinirsel işlevlerden bir tanesi olan izleme işlevi üzerinde çalışmış ve konuşma üretimine ilişkin sinirdilbilimsel bir model ortaya koymuştur. Model sinirdilbilimsel olarak sınıflandırılmış olsa da, Laver özellikle beyin konuşma üretimini gerçekleştirmesine olanak sağlayan psikolojik süreçlere ilişkin tatmin edici bir model üretmede, sinirdilbilimin daha kapsamlı ve birleştirilmiş bir dilbilimsel model ortaya koyma noktasında büyük katkıları olacağını değerlendirmiştir. Bu nedenle model, dilbilimsel teorilerin psikolojik gerçeklere uygunluğunun da göz önünde bulundurulmasının gerekliliğini vurgulayarak, psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerine dayanak noktası sağlamıştır.

Psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerinin ortaya çıkışında önemli bir rolü olan yukarıdaki araştırmaların pek çoğu analiz ettikleri konuşma akıcısızlıklarından hareketle konuşma üretiminin ifade edilecek fikrin belirlenmesiyle başladığına işaret etmektedir (Lashley, 1951; Laver, 1969; Morton, 1964). Bu araştırmaların bazılarında (Cohen, 1968; Laver, 1969) konuşma üretiminin sözcüksel erişim sürecine değinilmekte, bazı araştırmalarda (Cohen, 1968; Hockett, 1967; Lashley, 1951; Laver, 1969) ise konuşma üretimi süreçleri daha da detaylandırılarak sözdizimsel işleme ve izleme süreçlerine ilişkin öngörülerde de bulunmaktadır. Araştırmanın bir sonraki bölümünde, psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerine ilişkin araştırmaların inceleme alanını oluşturan bu konuşma üretimi süreçleri ele alınacaktır.

2.2. PSIKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMALARIN İNCELEME ALANLARI

Psikodilbilimsel konuşma üretimi modelleri bir sonraki bölümde daha detaylı olarak da belirtileceği üzere farklı iki temel teoriye dayandırılmaktadır. Ancak farklı teorilere dayanan bu psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerinin ortak amacı konuşma üretimi sürecinin zihinde hangi aşamalardan geçerek gerçekleştiğini ortaya koymak ve bu aşamalardan herhangi birisindeki bir aksaklığın konuşma üretimini ne şekilde etkilediğini psikolojik ve dilbilimsel temelli bir yaklaşımla incelemek olmuştur. Farklı teorilere dayandırılmış olsalar da bu modellerin pek çoğu konuşma üretiminin gerçekleşme aşamalarını açıklamada benzer süreçlerin varlığından söz etmişlerdir. Bu süreçleri **kavramsallaştırma ve planlama, sözcüksel erişim ve sözcüksel işleme, sözdizimsel işleme, sesbilimsel işleme ve izleme** genel başlıkları altında gruplandırmak mümkündür. Araştırmanın bu bölümünde psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerine ilişkin araştırmaların inceleme alanlarını oluşturan bu süreçlere konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkış nedenleri bağlamında kısaca değinilecektir.

2.2.1. Kavramsallaştırma ve Planlama

Konuşma üretimi süreçlerinin ilki olarak değerlendirilen kavramsallaştırma süreci; ifade edilecek düşüncenin hangi ortamda, kime karşı, ne şekilde, hangi amaçla ve hangi dilsel yapılarla ifade edileceğinin belirlendiği çok ileri düzeyde bir planlama gerektiren oldukça karmaşık bir süreçtir. Levelt (1993: 1-2) konuşma üretimi esnasında kavramsal hazırlık sürecinin, konuşmacının dil vasıtasıyla ifade etmeye karar verdiği iletişimsel bir niyet ile başladığını, bu niyetin dinleyiciye aktarılmasının bir dizi söz ediminin planlanması sürecini de içerdiğini ve konuşmacının gerçekleştirdiği bu söz edimi planlama, ifade edilecek bilgiyi seçme ve bu bilgiyi doğrusal bir düzleme oturtma süreçlerinin tamamının büyük planlama olarak adlandırıldığını ifade etmektedir. Levelt (1989) büyük planlama sürecinin daha çok çaba gerektiren bir hal aldığı durumlarda, konuşma akıcısızlıklarının da artacağını varsaymaktadır. Büyük planlama sürecini ise

ifade edilecek bilginin bir önermeye dönüştürüldüğü küçük planlama süreci takip etmektedir.

Yayılan etkinleştirme teorisine göre oluşturulmuş modeller ile birimsel modeller arasında kavramsallaştırma ve planlama sürecine ilişkin olarak Kormos (2006) tarafından da belirtildiği üzere kuramsal temelli bir anlaşmazlık söz konusu değildir. Hatta yukarıda verilen konuşma üretimine ilişkin araştırmaların pek çoğu da, daha önce de ifade edildiği üzere, konuşma üretiminin zihinde bir fikrin oluşturularak kavramsallaştırılması yoluyla başladığını ortaya koymaktadır. Ancak Kormos (2006: 15) kavramsallaştırma süreciyle ilgili olarak psikodilbilimsel araştırmaların karşılaştığı tartışmalı iki konunun bulunduğunu ifade etmektedir. Kormos'a (2006: 15) göre, bu konulardan birincisi üretim esnasında ortaya çıkan "zamansal döngüler" in diğer bir deyişle "bilişsel ritim"lerin varlığı sebebiyle konuşma üretimindeki birimlerin neler olduğunun belirlenmesi, ikincisi ise kavramların söz öncesi planlamada nasıl kodlandığı sorusudur.

İlk olarak Henderson ve diğerleri (1966) tarafından ortaya koyulmuş olan "zamansal döngüler" terimi ile konuşma üretimi esnasında dönüşümlü olarak birbirini izleyen akıcı ve duraksamalı konuşma döngüsüne işaret edilmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan bazı araştırmalarda bu terim yerine "bilişsel ritim" terimi de kullanılmaktadır (Kowal ve O'Connell, 1985). Alan yazında konuşma üretiminde zamansal döngülerin yani bilişsel bir ritmin var olup olmadığına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Bu döngülerin varlığı az önce de bahsedildiği üzere ilk olarak Henderson ve diğerlerinin (1966) araştırmalarında ortaya koyulmuştur. Henderson ve diğerlerine (1966: 207) göre, konuşma üretimindeki birimler zamanlamaya ilişkin bir düzen takip etmektedir. Bu düzene göre uzun duraklar kısa ifadelerle, kısa duraklar ise uzun ifadelerle ortaya çıkmaktadır. Karşılıklı konuşma metinlerindeki birbirini takip eden akıcı konuşma süresi ve konuşmanın kesintiye uğradığı sürelerin ölçülerek incelendiği bu araştırmanın sonucunda, birbirini takip eden konuşma ve sessizlik sürelerinin rastgele belirlenmediği, düzenli ve birbirini takip eden döngüsel bir yapısı olduğu ortaya koyulmuştur. Bu bulgu doğrultusunda araştırmacılar, duraklamalar ve bu duraklamaları takip eden akıcı konuşmanın bir birim oluşturduğunu ve bu durumda da kavramsallaştırma ve planlama

sürecinde durakların ortaya çıktığını, bunu takip eden süreçte ise konuşmanın akıcı olarak gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir.

Yukarıdaki sonuçlara benzer sonuçların elde edildiği bir diğer araştırmada Goldman-Eisler (1968) da, akıcı konuşma esnasında üretilen konuşma miktarının, bir önceki tereddüt sürecindeki duraklamaların süresine bağlı olduğunu, çünkü belirli bir miktardaki akıcı konuşmanın belirli bir miktarda planlama süresi gerektirdiğini ortaya koymuştur. Böylelikle, doğal konuşmadaki duraklamaların planlama sürecindeki aksamaların bir sonucu olduğu tezini destekler nitelikte veriler elde etmiştir. Bir başka araştırmada ise, Butterworth (1975) akıcı konuşma ve akıcısızlık döngülerinin, konuşmacının planlama sürecinin bir yansıması olduğunu ve konuşmanın planlanmasının önce tümce düzeyinde gerçekleştiğini, daha sonra ise bu tümcelerin biraraya getirilmesiyle anlamsal bir bütünlük sağlandığını ortaya koymuştur.

Bu araştırmaların aksine Kowal ve O'Connell (1985: 93-94), yalnızca duraklama zamanı ve akıcı konuşma zamanı eğrilerinin incelenmesiyle tespit edilen bilişsel ritimlerin ölçümünün oldukça öznel ve içgüdüsel olduğunu, bu sebeple de nesnel ve geçerli olmayan bu ölçümlerin, konuşma üretimi birimlerinin tespitinde bilimsel açıdan kullanışlı olduğunu gösteren ikna edici bir kanıtın alan yazında da bulunmadığına dikkat çekmişlerdir.

[Roberts ve Kirsner \(2000\)](#) ise, bu eleştirilerin üzerine zamansal döngüleri istatistik temelli daha nesnel bir yaklaşımla incelemişler ve eğrilerin görsel olarak analiz edildiği, öznel olduğu için eleştirilen araştırmaların sonuçlarıyla tutarlı olarak zamansal döngülerin doğal konuşma bağlamında varlığını tespit etmişlerdir.

Zamansal döngüler konusunu sinirdilbilimsel açıdan ele alan Pakhomov ve diğerleri (2011) ise, [Roberts ve Kirsner \(2000\)](#) gibi istatistik temelli bir yaklaşım benimsemişler ve araştırmalarının sonucunda demans hastaları ile sinir bilimsel problemi bulunmayan sağlıklı hastaların ve bu sağlıklı hastaların da genç olanları ile yaşlı olanlarının zamansal döngü sıklıkları arasında farklılıklar tespit ederek zamansal döngülerin demans ve doğal yaşlanma sürecinden etkilenen aynı bilişsel süreçler tarafından sınırlandırıldığını ortaya koymuşlardır.

2.2.2. Sözcüksel Erişim ve Sözcüksel İşleme

Roelofs (2002: 75) dilbilimsel konuşma üretimi modellerinin dil edincine ilişkin gerçekleri açıklamak için üretildiğini, buna karşılık psikodilbilimsel modellerin ise bir bilgi nasıl depolanır ve bu bilgiye nasıl erişilir gibi dil edimiyle ilişkili gerçekleri ortaya koymayı çalıştığını ifade etmektedir. Bu sebeple de sözcüksel erişim ve sözcüksel işleme, psikodilbilimsel konuşma modelleri ortaya koymayı amaçlayan araştırmalar için çok önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Sözcüksel erişime ve sözcüksel işlemeyle ilişkin yapılmış psikodilbilimsel araştırmaların pek çoğunda özellikle dil sürçmesi türündeki akıcısızlık örnekleri analiz edilmekte ve bu analizler genellikle laboratuvar ortamında geliştirilmiş özel testlerle gerçekleştirilmektedir.

Birbirinden farklı iki teoriye dayanan konuşma üretimi modelleri, bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Ancak bu noktada bu farklı iki teorinin en önemli temsilcilerinin, sözcüksel erişim ve sözcüksel işleme konusunu nasıl ele aldıklarını kısaca özetlemenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Yayılan etkinleştirme teorisinin en önemli temsilcilerinden biri olan Dell'e (1986) göre teorinin en önemli varsayımı, üretimin her bir basamağında üretilecek olan tümcenin bir temsilinin oluşturulmasıdır. Bir temsilin oluşturulması, diğer seviyelerle eşzamanlı olarak gerçekleşmektedir. Genel olarak modelde, üretimin daha alt seviyelerindeki bir temsil için seçim süreci, daha üst seviyede bu temsilin karşılığı olan yapıların oluşturulmasını beklemek zorundadır. Belirli bir sözdizimsel görevi olan bir sözcük, sesbilimsel olarak kodlanmadan önce seçilmelidir. Modelde sözcüksel ağda sözcük geri çağırma süreçleri, verilen bir temsil için uygun olan birimlerin etkinleştirilmesine sebep olmaktadır. Bu etkinleştirmeyi sağlayan düzenek yayılan etkinleştirme düzeneği olarak adlandırılmaktadır. Yayılan etkinleştirme sonucunda sesbirimsel, biçimbirimsel, anlamsal ve sözdizimsel birtakım özellikler nedeniyle üretimi hedeflenen sözcükten daha fazla etkinlik seviyesine ulaşan sözcüklerin hedef sözcük yerine dil sürçmesi şeklinde üretilebildiği değerlendirilmektedir.

Bu teoriden farklı olarak üretim sürecinin birbiriyle eş zamanlı işleyen süreçlerle değil de her birinin farklı bir görevi olan yukarıdan aşağıya doğru ilerleyen birimlerle

gerçekleştirildiği ileri süren Levelt'ın (1992) sözcüksel erişim ve sözcüksel işlemeyle ilişkin önermelerine bakıldığında ise, iletilmek istenen mesajın dilbilimsel biçime dönüştürüldüğü formüle edicinin, dilbilgisel ve sesbilimsel olmak üzere iki bileşenden oluştuğu görülmektedir. Bu bileşenlerden dilbilgisel kodlama bir mesajı girdi olarak almakta ve zihinsel sözlükçeden sözcüksel birimleri geri çağırarak yüzey yapı çıktısı vermektedir. Levelt'a (1992) göre konuşma üretiminde sözcüksel erişimin ikinci aşaması, dilbilgisel kodlama sonrasında seçilen sözcüksel birime sesbilgisel bir biçim verilme sürecidir. Levelt (1992: 9) bir sözcüğün zihinden bir bütün halinde geri çağırılabilir önceden hazırlanmış bir şablon olmadığını ve konuşma akıcısızlığı araştırmalarının bir sözcüğün en son biçiminin zaman içerisinde tekrar şekilleneceğini açıkça ortaya koyduğunu ifade etmektedir.

Traxler ve Gernsbacher (2006: 23), sözcük üretimine ilişkin farklı açıklamalar getiren yayılan etkinleştirme teorisine dayanan modeller ve birimsel modellerin, ilginç bir biçimde sistemin nasıl çalıştığına ilişkin temel gerçeklerle ilgili olarak büyük ölçüde uzlaştıklarını, bu modeller arasında sadece ufak açıklama farklılıkları olduğunu ve farklı modellerin sözcük üretimi sürecinin farklı aşamaları üzerinde yoğunlaştıklarını vurgulamaktadırlar. Bu benzerliklerden hareketle Traxler ve Gernsbacher (2006: 23-42), sözcük üretiminin nasıl gerçekleştiğine ilişkin farklı araştırmaların sonuçlarını derleyerek, sözcük üretimini 15 temel basamakta açıklamış ve dil sürçmesi türündeki konuşma akıcısızlıklarının sözcük üretimi esnasında ortaya çıkışını açıklamada önemli tespitlerde bulunmuşlardır. Bu tespitler ise şöyledir:

1. Sözcük üretimi esnasında konuşmacılar önce sözcüklerin anlamlarına ulaşır daha sonra bu sözcüklerin seslerini bir araya getirerek üretirler. Diğer bir deyişle sözcük seçimi, seslerin bir araya getirilmesinden önce gerçekleşir.

2. Bir sözcüğün üretimine karar verilmesi bu sözcükle anlamsal açıdan bağlantılı sözcük gruplarının etkinleşmesine neden olur. Dil sürçmelerinin analizinde sözcük seçimiyle ilgili en çok gözlemlenen şey, hedeflenen sözcüğün yerine bu sözcükle anlamsal bağlantısı olan başka bir sözcüğün kullanılmasıdır.

3. Benzer anlamları ifade eden sözcükler seçilmek için birbirleriyle yarışır. Hem dil sürçmesi analizleri hem de sözcük seçimi araştırmaları göstermiştir

ki bir konuşmacı belirli bir durumda en uygun sözcüğü seçmeye çalıştığında, sözcüğün kullanılacağı bağlamdaki çok yakın anlamlı sözcükler, birbirleriyle seçilmek için yarışır.

4. Sözcükler arasında seçim için yaşanan rekabet dilbilgisel sınıflandırmalar ve bağlamsal özellikler tarafından sınırlandırılmaktadır. Sözcük seçiminde sözcükler arasında bir rekabet yaşanabilmesi için bu sözcüklerin sadece çok yakın anlamlı olmaları yeterli değildir. Bu sözcüklerin aynı dilbilgisel sınıftan olmaları da gerekmektedir. Örneğin adlar sadece adlarla yarışabilirler.

5. Sözcük seçiminin hızı ve doğruluğu anlam seviyesindeki belirli özelliklerden etkilenmektedir. Örneğin bir sözcüğün somut veya zihinde canlandırılabilir bir anlam içermesi, sözcük seçiminin daha hızlı olmasına sebep olmaktadır.

6. Nesnelerin görsel ya da işitsel olarak sunulması her zaman sözcüksel etkinleşmeye neden olmayabilir. Anlamsal araya girme etkisinde, anlamsal olarak ilişkili bir nesneyi duymak veya görmek başka bir sözcüğün üretiminde araya girerek hatalı çıktıya sebep olabilmektedir. Bu etkinin aksine, üretimi hedeflenen sözcükle anlamsal olarak ilişkili bir nesnenin görülmesi tamamen alakasız bir nesnenin görülmesine kıyasla, üretimi kolaylaştırıcı bir etki de yaratabilmektedir. Bu durum üretimi hedeflenmeyen sözcük temsillerinin ancak onların anlamlarıyla bağlantılı bir konuşma niyetinin bulunduğu durumlarda, yalnızca anlamsal veya görsel temsiller yoluyla etkinleştirilebileceğini ortaya koymaktadır.

7. Sözcük seçimi öğrenmeyi andıran uzun süreli tekrarlama etkisine sahiptir. Bir nesnenin adlandırılması ya da bir anlamın ifade edilmesi amacıyla belirli bir sözcüğün seçimi, aynı anlamı vermek için o sözcüğün zihinde tekrar geri çağrılmasını kolaylaştırmada uzun süreli, olumlu bir etkiye sahiptir.

8. Sözcük üretimi süreç esnasında duraksayabilir. Dil sürçmeleri buna güzel bir örnektir. Bunun yanı sıra, konuşmacılar bazen söylemek istedikleri sözcüğün hiçbir sesini hafızada geri çağıramayabilirler. Buna da “dilinin ucunda olma durumu” denmektedir.

9. Bazı sözcüklerin veya biçimbirimlerin seçimi anlamla bağlantılı değildir. İşlev sözcüklerinin üretimi, içerik sözcüklerinin üretiminden farklı olarak, birlikte kullanıldıkları sözcüklerin anlamsal özellikleri ile değil, dilbilgisel ve sesbilimsel özellikleriyle bağlantılıdır.

10. Bir sözcüğün sesleri her üretimde tekrar birleştirilir. Sözcüklerin seslerinin her üretimde tekrar birleştirildiği ve üretilen bir sözcüğün zihinde bütün halinde geri çağrılmadığı oldukça yaygın bir düşüncedir. Bu durumu kanıtlayan en önemli bulgu sözcük üretimi esnasında yapılan dil sürçmelerinin ses temelinde daha çok gerçekleşiyor olmasıdır.

11. Tecrübe sözcüklerin birleştirilmesinde doğruluğu ve hızı ciddi derecede etkilemektedir. Dil sürçmeleri, dil yapılarıyla ilgili tecrübeleri ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Sözcükler sürçme esnasında konuşmacının en çok alışık olduğu ses dizileri şeklinde ayrışır. Daha yaygın olan veya daha erken öğrenilen sözcükler daha az kullanılan sözcüklere göre 100 milisaniye civarı daha hızlı üretilmektedirler.

12. Sesleri birleştirme sıralı olarak ilerler. Sözcüklerin başındaki sesler için işleme sondaki seslerden önce gerçekleşir.

13. Benzer sesletime sahip sözcüklerin sözcük üretimine etkisi duruma dayalıdır. Hedeflenen sözcüğe sesbilimsel açıdan benzer sözcük hedef sözcüğün üretimini, pek çok etkene bağlı olarak, bazı durumlarda hızlandırmakta, bazı durumlarda ise yavaşlatmaktadır. Örneğin resim adlandırma görevlerinde sesbilimsel olarak benzer bir sözcüğün verilmesi üretimi hızlandırırken, tekerlemelerde benzer sesbilimsel yapıdaki sözcüklerin kullanımı üretimi yavaşlatmaktadır.

14. Anlamsal olarak yakın sözcüklerin sesleri hedef sözcük üretiminde etkin hale gelmektedir. Örneğin kedi sözcüğünün üretimi esnasında köpek, sıçan, fare gibi anlamsal açıdan bağlantılı sözcükler de etkinleşmektedir.

15. Mesaj planlama alanı ses birleştirme alanından daha büyüktür. Konuşmacılar konuşmaya başlamadan önce mesajın konusu hakkında çok şey bilmelerine rağmen, bu mesajı tam olarak hangi sözcüklerle ifade edeceklerini planlamazlar. Planlama ses birleştirme aşaması için en alt düzeyde gerçekleşmektedir.

Özetle söylemek gerekirse, sözcüksel erişim ve sözcüksel işlemeyle ilişkin olarak yayılan etkinleştirme teorisine dayanan modeller ve birimsel modeller, konuşma üretimi esnasında kavramsallaştırma sürecini sözcüksel erişimin takip ettiği ve bu sürecin de anlamsal ve sesbilimsel kodlama olmak üzere iki aşamalı olduğu noktasında birleşmektedirler. Ancak bu modeller arasında sözcüksel erişim ve sözcüksel işlemeyle ilişkin temel fikir ayrılığı, bu iki aşamalı sürecin birbirinden bağımsız olarak mı yoksa etkileşimli olarak mı işlediği noktasında ortaya çıkmaktadır. Yayılan etkinleştirme teorisine dayanan modeller etkileşimin varlığını savunuyor iken birimsel modeller bu iki aşamanın birbirinden bağımsız olarak işlediğini ileri sürmektedirler. Yayılan etkinleştirme teorisine dayalı modellerin özellikle konuşma üretiminde sözcüksel erişim ve dil sürçmelerini açıklamadaki etkinliğinin daha yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Levelt (1989) ortaya koymuş olduğu birimsel konuşma üretimi modelini konuşma üretiminin sözcük seçimi aşamasında Roelofs'un (1992; 1993) yayılan etkinleştirme fikrini kapsayacak şekilde geliştirmiş ve daha kapsamlı bir konuşma üretimi modeli ortaya koymuştur (Levelt, 1989). Traxler ve Gernsbacher (2006) sözcük üretimine ilişkin ortaya koydukları sözcük üretim basamakları ile özellikle dil sürçmesi türündeki konuşma akıcısızlıklarının sözcük üretimi esnasında ortaya çıkış nedenlerini açıklamada önemli tespitlerde bulunmuşlardır.

2.2.3. Sözdizimsel İşleme

Sözcüksel erişim ve sözcüksel etkinleştirmeyle ilişkili olarak, yayılan etkinleştirme teorisine dayanan modeller ile birimsel modeller arasındaki bu benzer görüşlere karşın, sözdizimsel işleme süreci ile ilgili olarak bu modellerin önermeleri birbirinden oldukça farklıdır. Kormos (2006: 23) bu farklılığı şu şekilde açıklamaktadır:

“Yayılan etkinleştirmeye dayalı modeller tümce üretiminde sözdizimsel kuralların tümce için bir çerçeve oluşturduğunu ve bu çerçevenin daha sonra sözcüklerle doldurulduğunu vurguluyor iken, birimsel modeller bir sözcüğün sözdizimsel özelliklerinin tümce üretimini yönlendirdiğini ifade etmektedir.”

Levelt (1992) konuşma üretiminde sözcüksel erişimin iki aşamada gerçekleştiğini ve bu aşamaların dilbilgisel kodlama ve sesbilimsel kodlama olduğunu ortaya koymaktadır. Garrett'ın (1975) ortaya koymuş olduğu konuşma üretimi modeli ile ortaya çıkan ve Levelt (1992) ve Bock & Levelt (1994) tarafından ortaya koyulan modellerle geliştirilen iki-aşamalı işleme süreci fikrini destekleyen modellerin tümü alan yazında iki-aşamalı modeller olarak adlandırılmaktadır.

Sözdizimsel işleme bu türden iki aşamalı bir açıklama getiren modelleri destekler nitelikteki verilerin çoğu konuşma akıcılıkları üzerinde yapılan araştırmalardan elde edilmektedir. Traxler ve Gernsbacher (2006: 65) iki aşamalı modelleri destekleyen veri kaynaklarından olan konuşma akıcılıklarından, özellikle de yer değiştirme veya yerine geçme türündeki dil sürçmelerinden elde edilen verilerin, dil sürçmelerinde birbiriyle yer değiştiren veya bir başka sözcüğün yerini alan sözcüklerin, aynı dilbilgisel kategoriye ait olan sözcükler olduğunu ortaya koyduğunu belirtmektedir. Traxler ve Gernsbacher (2006: 65), örneğin “Benim kedim yan tarafta oturan kızı korkutuyor.” ifadesini üretmeyi hedefleyen bir konuşmacının, yerine geçme türünde bir dil sürçmesi yaparak kız yerine çocuk sözcüğünü kullandığında, “kız” ve “çocuk” sözcüklerinin her ikisinin de aynı dilbilgisel kategoriye ait olduğunu, yani her ikisinin de yapısal olarak “ad” sınıfına giren sözcükler olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumun ise, zihinsel sözcük temsillerinin görevlerinin belirlendiği ve bu süreçte dilbilgisel kategorilerin rol oynadığı bir işleme seviyesi olduğuna işaret ettiğini ifade etmektedir. Bu durumdan ayrı olarak sesbilimsel yerine geçme gibi sesbilimsel dil sürçmelerinin ise, seslerin ve sıralamanın nasıl olacağına karar verildiği bir işleme seviyesinin varlığına işaret ettiğini ifade eden Traxler ve Gernsbacher (2006: 65), bu hatalarda seslerin yanlış birleştirildiği durumlarda bile eklerin kullanıldıkları yerlerin değişmediğine dikkat çekmektedirler. Bu verilerden yola çıkılarak, sözdizimsel işleminin işlevsel ve durumsal olmak üzere iki aşamalı bir yolla gerçekleştiğine ilişkin bakış açısının desteklendiği görülmektedir.

Görüldüğü üzere; dil sürçmesi verileri, farklı psikodilbilimciler tarafından ortaya koyulmuş olan, sözdizimsel yapının üretim esnasında iki aşamalı olarak üretildiği fikrini destekler niteliktedir. Bununla birlikte iki-aşamalı modellerin sözdizimsel işleme

ilişkin getirdiği açıklamayla çelişen araştırma sonuçlarının da var olduğu değerlendirilmektedir. Ancak Traxler ve Gernsbacher (2006), bu araştırma sonuçlarının bazı önermelerinin hatalı olduğunu ifade etmekte, bu sebeple de bu sonuçları sorgulanabilir olarak değerlendirmektedir.

2.2.4. Sesbilimsel İşleme

Konuşma üretimi süreçlerinden bir tanesi olan sesbilimsel işleme süreci, yayılan etkinleştirme teorisine göre oluşturulmuş modeller ile birimsel modellerin fikir ayrılığına düştükleri bir diğer işleme sürecidir. Roelofs (1999: 173-174) konuşma üretimi teorilerinin özellikle ifadelerin planlanması sürecinde, özelliklerin ve parçaların temsiline ve işlenmesine yönelik önermeleri açısından farklılık gösterdiğini vurgulamaktadır.

Bu noktada yayılan etkinleştirme teorisine dayanan modeller ile birimsel modellerin sesbilimsel işlemeyle ilişkin önermelerine kısaca göz atmak yerinde olacaktır. Daha önce de bahsedildiği üzere birimsel modellerin en önemli temsilcilerinden biri olan Levelt (1992: 17), sözcüksel seçim ve sesbilimsel kodlama süreçlerinin birbirlerinden tamamen farklı süreçler olduğunu çünkü sözcüksel seçim sürecinin büyük bir sözcük deposunda anlamsal veya sözdizimsel bir yönlendirmeye bağlı olarak uygun bir birimin aranması süreci olmasına karşın, sesbilimsel işleminin bağlamdaki tek bir birim için uygulanabilir bir sesbilimsel program yaratma sürecini kapsadığını ifade etmektedir.

Yayılan etkinleştirme teorisini destekleyen türde bir konuşma üretimi modelinin ortaya koyulduğu ve araştırmanın bir sonraki bölümünde daha detaylı olarak analiz edilecek olan Dell ve Reich'in (1980) bilgisayar benzetimi üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında ise, bu görüşe karşı çıkılarak yayılan etkinleştirmeden dolayı sözcüklerin anlamsal ve sesbilimsel özelliklerinin etkileşime girerek hem benzer seslere hem de benzer anlamlara sahip sözcükler arasında, çok sayıda sözcüksel yer değiştirme ve harmanlama türündeki dil sürçmelerine neden olduğu ileri sürülmektedir. Ancak Levelt (1992), sözcük yer değiştirmeleri türündeki dil sürçmelerinin, ya benzer sesletime

sahip sözcüklerin ya da benzer anlamlı sözcüklerin araya girmesiyle ortaya çıktığını, ancak bu etkilerin birbirlerinden bağımsız olduğunu ifade etmekte ve yayılan etkinleştirme teorisine dayanan bu modelin önermelerine karşı çıkmaktadır.

İki farklı teoriye dayanan modeller arasındaki bu görüş ayrılığına rağmen, sesbilimsel işlemeleyi açıklamada en etkin modellerden bir tanesi olarak değerlendirilen Roelofs'un (1997) WEAVER modeli, her iki teorisinin de önermelerini içermektedir. Temelde biçimbilimsel ve sesbilimsel özelliklerin hafızada geri çağırılması ve eklemleme programlarının yapısıyla ilgili olarak geliştirilmiş bu modelde, Levelt'in (1999) eşzamanlı heceleme fikrine önem verildiği gibi, yayılan etkinleştirme teorisinin bileşenlerinden de faydalanılmıştır. Roelofs (1999: 178) WEAVER modelinin parçasal modeller sınıfına girdiğini vurgulamakta ve modelde zihinsel sözlükçenin yayılan etkinleştirmeye erişilebilen bir bilgi ağı olarak algılandığını ifade etmektedir.

Sonuç olarak, konuşma üretimi süreçlerinden bir tanesi olan sesbilimsel işleme süreci, yayılan etkinleştirme teorisine göre oluşturulmuş modeller ile birimsel modellerin fikir ayrılığına düştükleri bir işleme süreci olmasına karşın, bu iki farklı teoriye göre oluşturulmuş modellerin önermelerini birleştiren Roelofs'un (1997) WEAVER modeli sesbilimsel işleme sürecine ilişkin pek çok deneysel bulguyu açıklamada oldukça başarılı olarak değerlendirilen bir model olarak ortaya çıkmıştır.

2.2.5. İzleme

Psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerine ilişkin araştırmaların inceleme alanları arasında en çok tartışma yaratanı şüphesiz, konuşma üretimi esnasında geri dönütün nasıl gerçekleştiğini açıklayan "izleme" süreçleridir.

Yayılan etkinleştirme teorisine dayalı konuşma üretimi modelleri (Bock, 1982; Butterworth, 1981; Dell ve Reich, 1980; Dell, 1986; Harley, 1984), üretilen hedefi izleyerek denetleme sürecinin, ayrı bir izleme düzeneğiyle değil, konuşma üretimi düzeneklerinin karşılıklı etkileşim halinde olmaları sebebiyle içsel olarak gerçekleştirdiği otomatik bir süreç olarak değerlendirmektedirler. Ancak üretim sürecini izleyerek akıcılıklarını üretimden önce tespit ederek engellemesi gerektiği

değerlendirilen bu otomatik sürecin, üretim çıktısında görülen akıcısızlıkların ortaya çıkışını açıklayamaması sebebiyle yayılan etkinleştirme teorisine dayalı konuşma üretimi modellerinin izleme süreçlerini açıklamadaki etkinliği tartışılmaktadır.

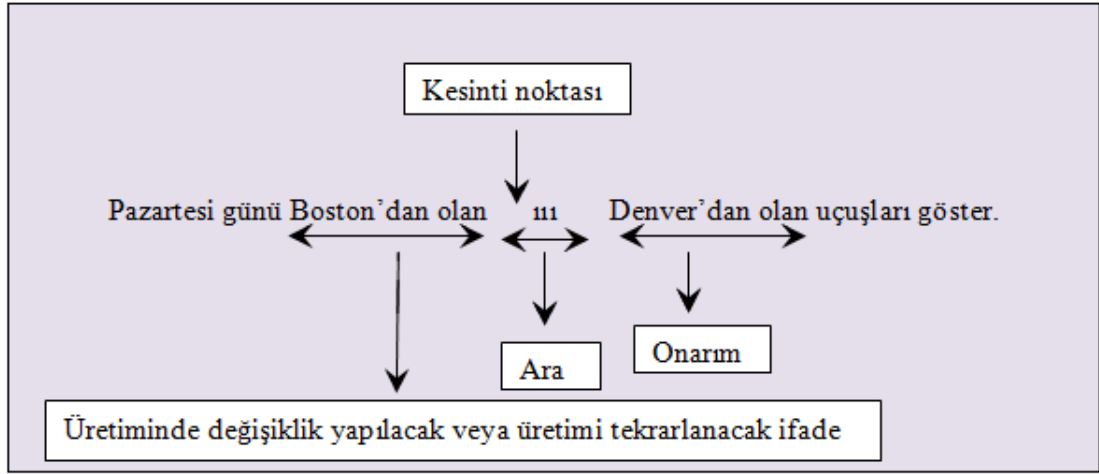
Konuşma üretiminde izleme sürecini açıklamada en çok kabul görmüş teori ise, Levelt (1983; 1989) tarafından ortaya koyulmuş olan Algısal Döngü Teorisi (Perceptual Loop Theory) dir. Levelt (1989: 469), bir konuşmacının kendi konuşma üretimine, aynı başka birisini dinleme sürecinde olduğu gibi, dili anlamada kullanılan aynı araçları kullanarak dahil olabildiğini ifade etmektedir. Bu fikir Levelt (1983) tarafından ilk kez, iç konuşma ve sesli konuşmayı denetleyen ve konuşmacının kendisine ait bu her iki türdeki konuşmaya da dahil olmasını sağlayan iki algısal döngü olduğu fikriyle ortaya atılmıştır. Levelt (1989) her iki durumda da konuşmanın, normal dil algılama sistemleri tarafından algılanarak işlemlendiğini ifade etmektedir.

Levelt (1989) aynı zamanda dil anlama sisteminin, yalnızca bir mesajı o mesajın bulunduğu konuşma girdisinden algılamakla kalmayıp aynı zamanda dilbilimsel standartlardan sapmaları da tespit edebildiğini vurgulamakta ve bu durumu da bir başkasının konuşmasını dinlerken sessel, biçimbilimsel ve sözdizimsel sapmaların ayırt edilebilmesi ile örnelemektedir. Algısal Döngü Teorisi bir kişinin kendi içsel veya sesli konuşmasını izleme sürecine de aynı düzeneklerin dahil olduğunu vurgulamaktadır. Modelde iç döngü, doğrudan sesbilgisel üretim birimlerini sesbilgisel algılama birimlerine bağlayarak konuşmacının kendi içsel konuşmasını algılamasını sağlıyor iken, dış döngü ise sesli olarak üretilen işitsel konuşmanın algılanması için gereklidir. Dış döngü, iç döngüden daha uzun ve karmaşık olmasına karşın, iç konuşmanın bittiği yerde, yani sesbilgisel algılama birimlerinde son bulmaktadır. Levelt (1989: 470) bu yaklaşımın en büyük avantajının herhangi bir ilave düzeltme aracının varsayılmasına gerek duymayışı olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, teoride sözcüksel erişimin, dilbilgisel kodlamanın, parçasal hecelemenin veya diğer süreçlerin çıktılarını kontrol edecek özel amaçlı düzeltme düzenekleri bulunmamaktadır.

İzleme süreci sonunda algısal döngü tarafından hatalı olduğu tespit edilen çıktının konuşmacının kendisi tarafından onarıldığını vurgulayan Levelt (1983: 44) bu kendini düzeltme sürecinin ise üç aşamadan oluştuğunu ifade etmektedir. Buna göre

birinci aşama izleme sürecinde bir sorun tespit edildiği anda konuşma akışının durdurulmasıdır. Bu kesinti sözcüklerin yarıda kesilmesine neden olabilmektedir. İkinci aşamada bir tereddüt örneği, boş durak veya dolu durak üretimi görülmektedir. Üçüncü aşamada ise hatalı çıktı konuşmacı tarafından düzeltilmektedir. Levelt (1983) tarafından ortaya koyulan bu aşamalı kendini düzeltme sürecini ufak terimsel farklılıklar olsa da Shriberg'in (1994: 7-8), doktora tezinden Şekil 1'de görüldüğü biçimiyle görselleştirmek mümkündür.

Şekil 1: Kendini Düzeltme Süreci

Kaynak: Shriberg (1994: 8)'den tarafımdan Türkçeye uyarlanmıştır.

Levelt'in (1983) ve Shriberg'in (1994) çalışmaları haricinde alan yazında kendini düzeltme sürecinin vurgulandığı farklı çalışmalar da mevcuttur (Blackmer ve Mitton, 1991; Ferreira ve Bailey, 2004; Lickley, 1994; Nakatani ve Hirschberg, 1994; Rutter, 2008).

Araştırmalarında Hockett'in (1967) normal konuşmada açık ve açık olmayan düzeltmelere (overt/covert editing) ilişkin gözlemlerinden ve Levelt'in (1983) izleme ve kendini düzeltmelere ilişkin bulgularından hareket eden Postma ve Kolk (1993) konuşma akıcısızlıklarının konuşmacı tarafından düzeltilmesinin, konuşmacının konuşmasının doğruluğundan emin olmasını sağlayan bir izleme düzeneğinin varlığı ile

mümkün olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu düzeneğin sadece kişinin kendi konuşmasını dinlediği işitsel bir bileşenden oluşmadığını aynı zamanda konuşmanın motor hareketler yardımıyla üretimden önce kontrol edildiği içsel bir bileşenin de olduğunu belirten Postma ve Kolk (1993), bu yolla konuşma akıcısızlıklarının üretilmeden önce tespit edilebildiğini ifade etmektedir. Araştırmacılar tarafından ortaya koyulan ve kekeme konuşmacıların patolojik akıcısızlık üretimini açıklamayı hedefleyen "Konuşma Akıcısızlıklarının Açık Olmayan Şekilde Düzeltmesi Varsayımı"nda (The Covert Repair Hypothesis of Disfluency), hataları tespit eden bu içsel bileşene içsel düzeltme birimi de dahil edilmektedir. Varsayımına göre konuşma akıcısızlıkları konuşma akışı esnasında konuşma programlama hatalarının üretim öncesinde içsel olarak düzeltilmesinin ortaya çıkardığı bir yan etki olarak görülmektedir. Bir akıcısızlığın içsel olarak tespit edilerek düzeltilmesi normal konuşma akışına engel olmakta, bu duruma ilave olarak konuşmacının hatayı tespit ettiği anda duraklaması, konuşmaya yeniden başlaması veya dolu durakları kullanması gibi açık düzeltme biçimlerinin bir arada kullanılması bu tür düzeltmeleri kalıcı hale getirebilmektedir. Bu durumun normal konuşmacılarda da gözlemlenebildiğine vurgu yapılmaktadır. Bu sebeple yoğun kekemelik durumları, kişinin konuşmasını üretimden önce devamlı olarak düzeltme ihtiyacı içerisinde olması ile ilişkilendirilmektedir.

Yayılan etkinleştirme teorisinin bir uzantısı niteliğinde olan bir diğer araştırmada, MacKay (1992) dilin algılanmasının ve üretiminin altında yatan süreçlere ilişkin olarak Düğüm Yapı Teorisini (Node Structure Theory) ortaya koymuştur. Bu teorisinin Algısal Döngü Teorisi ile temel benzerliği, konuşma akıcısızlıklarının tespitinde, farkındalığı sağlayanların haricinde kullanılan ilave özel düzeneklerin var olmadığını ortaya koyuyor olmasıdır. Düğüm Yapı Teorisinde farkındalığı arttıran düzenekler akıcısızlıkların tespitini de tetikleyebilme özelliğine sahiptir. Düğüm Yapı Teorisi'ndeki farkındalık ve akıcısızlık tespit düzenekleri, düğümlerin bağlantıları çok zayıf olan ve üretimi hedeflenen yapının etkinleştirilmesini sağlayamayacak olan yeni düğümlerle bağlantı kurarken kullanılan düzeneklerle oldukça yakından ilişkilidir. Farkındalık (uzatılmış etkinleştirme), teoride birimlerin yeni bağlantılarını birleştirme görevini gerçekleştirmektedir ve sadece var olan iki veya daha fazla düğümün, sistemin

herhangi bir seviyesinde istenmeyen bir düğümle yeni bağlantılar kurmaya eş zamanlı olarak ihtiyaç duydukları durumlarda gerçekleşmektedir. Benzer şekilde akıcısızlıklar, farkındalık sürecine yalnızca hatada etkinleştirilmiş olan düğümlerin, sistemin herhangi bir seviyesinde istenmeyen bir düğümle yeni bağlantılar kurmaya ihtiyaç duyduğu durumlarda girebilmektedirler. Daha yalın bir anlatımla söylemek gerekirse; bir düğüm, üretimi hedeflenen yapının etkinleştirilmesini gerçekleştiremeyecek olması sebebiyle bağlantı kurmaması gereken bir düğümle bağlantı kurmak istediğinde, düğümlerin uzatılmış etkinliği farkındalığı tetiklemekte ve konuşma akıcısızlıklarının tespitine katkı sağlamaktadır.

Bu teoriler haricinde herhangi bir konuşma üretimi teorisi ile doğrudan bir bağlantısı olmayan ve konuşma üretimi sisteminde, konuşma akıcısızlıklarının tespitinde kullanılan ilave özel düzeneklerin varlığını savunan teoriler (Motley ve diğerleri, 1982) de mevcuttur. Bu teoriler, alan yazında Düzenleyen Teoriler (Editor Theories) olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu teorilerin, düzenleyicinin konuşma üretiminin her seviyesindeki çıktıyı gözlemlemek için çok ciddi bir işleme gücü gerektirdiğini ortaya koymasıyla ilişkili olarak, bu gücün nereden alındığı ve konuşma üretimi esnasında ortaya çıkan akıcısızlıkların düzenleyici tarafından neden önlenemediği ve son olarak düzenleyicinin üretim öncesi içsel konuşmanın anlamsal, sözdizimsel, sesbilimsel ve diğer yönlerini nasıl değerlendirebileceği konularına bir netlik getirememesi sebebiyle ciddi eleştirilere maruz kalmışlardır (Berg, 1986; Levelt, 1989).

Kısaca özetlenen bu üç teorinin alan yazındaki yerine bakıldığında ise, üçü arasında en çok kabul görmüş teorinin Levelt (1989) tarafından ortaya koyulmuş olan Algısal Döngü Teorisi olduğunu söylemek doğru olacaktır, çünkü bu teorinin izleme süreçlerine ilişkin önermelerini destekleyen araştırma sonuçları mevcuttur (Hartsuiker ve Kolk, 2001).

Psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerine ilişkin araştırmaların inceleme alanlarını bu şekilde inceledikten sonra çalışmanın bu bölümünde iki farklı teoriye dayanarak oluşturulmuş konuşma üretimi modellerinden en önemlilerini daha detaylı olarak analiz etmenin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

2.3. İKİ FARKLI TEORİYE DAYANAN PSİKODİLBİLİMSEL KONUŞMA ÜRETİMİ MODELLERİ

Psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerine ilişkin olarak araştırmanın “2.1. Psikodilbilimsel Konuşma Üretimi Modellerine İlişkin Öncü Araştırmalar ve Konuşma Akıcısızlıkları” bölümünde bahsedilen ilk çalışmaların tümü psikodilbilimsel konuşma üretimi modellerinin ortaya çıkışında ve modellerin inceleyeceği konuşma üretim süreçlerinin belirlenmesinde çok önemli rol oynayan öncü çalışmalar olmuştur. Takip eden çalışmalara bakıldığında ise, ortaya koyulmuş olan konuşma üretimi modellerinin, daha önce de belirtildiği üzere, temelde iki farklı teoriye dayanarak oluşturulduğu görülmektedir. Bu teorilerden birincisinde araştırmacılar konuşma üretimi esnasında farklı birimlerin birbirleriyle karşılıklı etkileşimde olduğunu ve konuşma üretimine ilişkin kararların bu birimleri temsil eden düğümlerin etkinlik seviyesine göre belirlendiğini varsaydıklarından, bu teori doğrultusunda hazırlanmış modeller yayılan etkinleştirme modelleri olarak sınıflandırılmaktadır.

Diğer teoriye göre hazırlanan modeller ise, konuşma üretiminin, farklı seviyeler arasında tek yönlü bir bağlantının bulunduğu birbirinden ayrı birimler vasıtasıyla gerçekleştiğini değerlendirdikleri için bu gruptaki modeller birimsel konuşma üretimi modelleri olarak gruplandırılmaktadır. Bu modellerden yayılan etkinleştirme modellerinin birimsel konuşma üretimi modellerine kıyasla daha az ilgi görmüş olduğunu söylemek mümkündür. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, sözcüksel erişim seviyesinde ortaya çıkan dil sürçmelerini açıklamada yayılan etkinleştirme teorisinin oldukça etkili olduğu değerlendirilmektedir (Levelt, 1999). Bu bölümde bu iki farklı teoriye dayanan modeller incelenecektir.

2.3.1. Yayılan Etkinleştirme Teorisine Dayanan Konuşma Üretimi Modelleri

Yayılan etkinleştirme teorisine dayanan konuşma üretimi modelleri daha önce de vurgulandığı üzere konuşma üretiminde birimlerin etkinliklerinin dağılımının sadece tek

yönlü gerçekleşmediğini, daha alçak seviyelerden daha yüksek seviyelere doğru ters yönde de bir işlemelemin söz konusu olduğunu vurgulamaktadırlar. Dil üretimi araştırmalarında birimsel modeller kadar ilgi görmese de, alan yazında yayılan etkinleştirme modellerinden etkilenen araştırmalar (Poulisse, 1999) mevcuttur. Bu bölümde bu modellerin konuşma akıcısızlıkları bağlamında konuşma üretimine ilişkin önermelerine kısaca değinilecektir.

2.3.1.1. Dell ve Reich'in Konuşma Üretimi Modeli

Yayılan etkinleştirme teorisini destekleyen ve bu yönde oluşturulmuş birimsel olmayan konuşma üretimi modellerinin ilk örneklerinden birisi olan Dell ve Reich'in (1980) ortaya koymuş olduğu konuşma üretimi modeli, dil sürçmesi türündeki konuşma akıcısızlıklarına ilişkin özelliklerin değerlendirilmesi sonucunda oluşturulmuştur ve üretim sinyali işlemeleme ilişkili onbir ilkedenden oluşmaktadır.

Modelin bilgisayar ortamında test edilmesi sonucunda Dell ve Reich (1980), sözcük oluşturan dil sürçmelerinin sözcük olmayan dil sürçmelerine göre daha yaygın olduğunu, dil sürçmelerinde dilde daha yaygın olarak kullanılan sesbirim birleşimlerinin daha çok gözlemlendiğini, birbirinin takip eden iki sözcüğün sözcük içerisinde aynı yerde aynı sesbirime sahip olmalarının hata ihtimalini yükselttiğini, benzer seslere sahip sözcükler arasında sözcüksel yer değiştirmelerin ve harmanlamaların daha çok görüldüğünü ve konuşma hızı gibi sözcüksel ve sesbilimsel etkenlerin, bilgisayar ortamında da dil sürçmelerinin üretimine neden olduğunu belirtmişlerdir. Ortaya koymuş oldukları bu modelin karmaşık olmasına rağmen, dil sürçmelerine ilişkin sınanabilir tahminler ortaya koyması sebebiyle takip eden araştırmalar için önemli bir çalışma çerçevesi sunduğunu vurgulamışlardır.

2.3.1.2. Butterworth'ün Konuşma Üretimi Modeli

Bir diğer konuşma üretimi araştırmasında ise, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde birimsel modeller kısmında değerlendirilecek olan Fromkin (1971) ve Garrett'in (1975)

konuşma üretimi modellerini inceleyen Butterworth (1981: 656-657), bu iki modelde olduğu gibi yukarıdan aşağıya tek yönlü olarak işleyen birimsel modellerin karşılaştığı ikilemin, temsilleri az üreterek, etkin hale gelip birbirleriyle rekabete giren temsillerin neden olduğu plan hatalarını açıklayamamak veya temsilleri çok üreterek akıcısızlık türlerinin ortaya çıkışına ve dağılımına ilişkin deneysel içerikten yoksun olmak olduğunu ifade etmiştir. Bu problemin önüne geçmenin tek yolunun ise, modelde üst seviyedeki girdilerin (Garrett'ın (1975) modelinde “mesaj”, Fromkin'in (1971) modelinde ise “anlam”), daha alt seviyedeki işlemcilerle serbest ve bağımsız erişimine izin verilmesi ve birimler arası geriye dönük etkileşim olduğunu vurgulamıştır. Böylelikle konuşma üretiminde birimsel olmayan ve yayılan etkinleştirme teorisine dayanan modelleri destekler yönde bir açıklama getirmiştir.

Butterworth (1981: 659) konuşma üretimi esnasında anlamsal sözlükçedeki akıcısız çıktının üç yolla gerçekleştiğini belirtmektedir:

1. Birbirleriyle rekabet içerisinde olan iki anlamsal temsil (temsillerden birisi hedeflenen düşünceyle ilintili olmayan), konuşma üretiminde girdiyi oluşturabilir ve böylelikle bu iki temsilden üretimi hedeflenilmeyenin veya hem üretimi hedeflenilmeyen temsilin hem de üretimi hedeflenen temsilin ortaya çıkışına yol açabilir.
2. İki alternatif anlamsal temsil (her ikisi de hedeflenen düşünce doğrultusunda oluşturulmuş) konuşma üretiminde girdiyi oluşturabilir ve alternatif çıktıya veya her ikisinin ortaya çıkışına sebep olabilir.
3. Anlamsal temsilin yerini belirleme hatası: Anlamsal sözlükçedeki birimler anlamlarına göre düzenlenmiş olduğundan, içeriğe göre seçme seçim hatası, anlamsal olarak yakın ancak ses olarak yakın olmayabilen komşu bir birimin seçilmesine neden olabilir.

Anlamsal sözlükçedeki hataları yukarıda görüldüğü üzere üç yolla açıklayan Butterworth (1981: 659), sesbilimsel sözlükçedeki akıcısız bir çıktıyı ise iki yolla açıklamaktadır:

1. Anlamsal sözlükçeden iki birime ilişkin adresler sesbilimsel sözlükçeye iletilebilir ve bu durum da sesbilimsel sözlükçeden istenilen çıktı yerine iki çıktıya (birbirleriyle rekabet eden birimler veya alternatif birimler) sebep olabilir.
2. Seçim hatası: Sesbilimsel sözlükçedeki birimler seslerine göre (sesbilimsel yapı) düzenlendiğinden, bir seçim hatası, ses olarak yakın ama anlamsal açıdan yakın olmayabilen komşu bir birimin seçimine neden olabilir.

Butterworth (1981) bu akıcısızlık süreçlerinin, anlamsal olarak bağlantılı ancak ses olarak farklı sözcüksel yer değiştirmeler, ses olarak benzer ancak anlamsal olarak farklı sözcüksel yer değiştirmeler için açıklayıcı olduğunu belirtmekte, sözcük harmanlamaların ise anlamsal sözlükçenin çıktısına ait iki farklı birimin, sesbilimsel sözlükçedeki iki sözcüğe erişerek çıktıyı oluşturmasının bir sonucu olduğunu ifade etmektedir.

Butterworth (1981) bu açıklamaları doğrultusunda, akıcısız üretimde gözlemlenen hem anlamsal hem de sessel olarak benzer olan sözcüklerin seçimsel bir hatanın sonucu olmasından doğal bir şey olmayacağını ve gözlemlere dayalı olarak arzu edilen üretimi gerçekleştirebilmek için, seçim sürecini her sözcük için iki kez gerçekleştiren (anlamsal ve sessel benzerlikler yoluyla) ve çıktıları karşılaştıran bir kontrol düzeneğinin var olduğunu varsaymanın yerinde olacağını belirtmiştir. Bu kontrol düzeneğinin, seçim süreci sonucunda elde ettiği çıktıları karşılaştırdığı ve eğer çıktılar benzerse kaldığı yerden işleme devam ettiği, eğer değilse tekrar başladığını değerlendirmektedir. Kontrol düzeneğinin modele katkısının ise, süreç sonunda iki çıktı ortaya koyarak harmanlama türündeki dil süreçlerini açıklıyor oluşu olduğunu değerlendirmektedir.

2.3.1.3. Bock'un Tümce Üretimi Modeli

Yayılan etkinleştirme teorisine dayanarak oluşturulmuş modellerden olan ve sözdizimsel ve sözcüksel işleme arasında bir etkileşimin var olduğunu vurgulayan bir diğer konuşma üretimi modeli ise Bock (1982) tarafından ortaya koyulmuştur. Dil kullanımında otomatik işlemlenin önemine ilişkin artan bir ilgi olduğunu vurgulayan

Bock (1982) dilin içerik seçimi gibi pek çok boyutunun kontrollü işleme gerektirmesi sebebiyle içeriğin zor olduğu durumlarda işleme yükünün artarak üretimde akıcısızlıkların görüldüğünü ifade etmiştir.

2.3.1.4. Harley'nin Konuşma Üretimi Modeli

Yukarıdan aşağıya bağımsız seviyelerden oluşan birimsel modelleri eleştiren bir diğer araştırmacı Harley (1984) de, plan dışı içsel hatalar olarak adlandırdığı ve çevresel etkenlerin etkisiyle gözlemlenen konuşma akıcısızlıklarını inceleyip sınıflandırarak, bu hataların ortaya çıkışındaki sınırlamaları tespit etmiştir. Bu bilgilerden hareketle çevresel bilgileri işlemleyen bilişsel sistemlerin zihinsel sözlükçeye erişiminin söz konusu olduğunu ve burada sözcük girdileri oluşturabildiğini belirterek yayılan etkinleştirme teorisini desteklemiştir. Gözlemleri doğrultusunda konuşma akıcısızlığı üretiminin nedenlerini şu şekilde ifade etmiştir:

1. Çevredeki alakasız nesnelere o an oluşturulmakta olan ifadeyi bölebilir. Bu araya giren nesnelere genellikle (her zaman değil) yazı formundadır.
2. Bir önceki konuşmada geçen ve özellikle akılda kalıcı olan ifadeler, o anki ifadenin üretiminde araya girebilir.
3. Eğer iletişimsel bir amacı gerçekleştirmenin birden fazla yolu varsa, bu durumda bu amacı gerçekleştiren iki farklı mesaj harmanlanarak tek bir ifade olarak üretilebilir.
4. İçsel olarak söze dökülen düşünce bir ifadenin üretiminde araya girebilir.
5. Eğer aynı mesajı başarılı bir şekilde iletmenin veya aynı edimsel hedefi gerçekleştirmenin farklı yolları mevcutsa, bu seçenekler harmanlanabilir.
6. Çoğunlukla farkedilen çok daha fazla içeriğe erişilebilen akıcısızlık ortaya çıkabilir. İçeriğe erişilebilen akıcısızlıklar; gevşek anlamsal bağlantılar, ilişkiler ve kişisel ansiklopedik bilgi seviyesine dayanan bir çeşitlilikteki katı anlamsal akıcısızlıkları tamamlayıcı niteliktedir. Bunlar aynı sınırlandırmalardan etkilenirler ve şu anki veri üzerinde bunların tek bir veri tipi veya benzer

düzenekler tarafından işlemlenen veriler olduğunu gösteren türler olarak ayrıştırılamaz.

7. Yukarıdaki akıcısızlık türleri belirleyicilerine ilave olarak, hedefin sesbilimsel özellikleri, bir akıcısızlığın ortaya çıkma olasılığını ve akıcısızlığın yerini etkileyebilmektedir. Bu durum sesbilimsel kolaylaştırma olarak adlandırılmıştır.

8. Hem anlamsal hem de sesbilimsel etkenlerden etkilenen tüm sözcük yer değiştirmeleri şans faktörü temelinde beklenenden çok daha fazladır. (Harley, 1984: 213).

Harley (1984), konuşma akıcısızlıklarına ilişkin tespitleri sonucunda ortaya koymuş olduğu yayılan etkinleştirme fikrine dayalı modelde, konuşma üretimi esnasında modeldeki üst seviyelerin alt seviyelere doğrudan ulaşabildiğini ancak işleme süreçlerinin sırasının sabit olmadığını ve duruma dayalı olarak belirli sözcük gruplarının işleme önceliğine sahip olabileceğini ifade etmektedir. Böylelikle ifadedeki önemli kavramların mesaj seviyesinde sesbilimsel koda çevrilebildiği, çıktılarının ve temsillerinin artarak çoğaldığı paralel bir işlemlenin var olduğu, zihinsel sözlükçenin ise birimlerin liste şeklinde dizildiği eylemsiz obir düzenleme olmadığı ve etkinleştirmenin düğümler arasında dağıldığı etkin bir ağ olduğu varsayılmaktadır.

2.3.1.5. Dell'in Yayılan Etkinleştirme Modeli

Yayılan etkinleştirme teorisine göre oluşturulmuş yukarıda verilen modellerin tamamı alan yazında adından sıkça söz edilen modellerdir. Ancak konuşma üretimini yayılan etkinleştirme teorisine göre açıklayan modellerin en çok ilgi çekmiş olanı ve en tanınanı Dell (1986) tarafından ortaya koyulmuştur. Dell (1986: 283), Garrett'ın (1975: 176) araştırmasına göndermede bulunarak tümce üretiminin; **anlamsal temsil, sözdizimsel kodlama, biçimbirimsel kodlama ve sesbirimsel kodlama** olmak üzere dört seviyeden oluştuğunu ifade etmektedir. Bu dört seviyeden oluştuğunu değerlendirdiği tümce üretim sisteminin işleyişini ortaya çıkarmaya çalışan Dell (1986), konuşma akıcısızlıkları alan yazınındaki çalışmaların pek çoğunda olduğu gibi, dil sürçmeleri türündeki akıcısızlıkların bir sınıflandırmasını yapmış ve bu türdeki

akıcısızlıklarda görülen sınırlandırmaları değerlendirmek yoluyla psikodilbilimsel bir konuşma üretimi modeli ortaya koymuştur.

Modelin psikodilbilimsel yönüne ilişkin temel varsayımlara bakıldığında ise, Dell (1986) üretimi gerçekleştirecek olan tümcenin her seviyesinde farklı bir temsilin oluşturulduğunu, üretimi planlanan tümcenin farklı zaman dilimlerinde anlamsal, sözdizimsel, biçimbirimsel ve sesbilimsel temsiller olarak ortaya çıktığını ve bu temsillerin her birinin zihinsel sözlükçede yer alan sözcüksel ağlardaki düğümlere eklenmiş bir etikete göre düzenlendiğini belirtmektedir. Her bir seviyedeki temsilin yapılandırılmasının ise diğer seviyelerle eşzamanlı olarak yürütüldüğünü vurgulamaktadır.

Modele ilişkin psikodilbilimsel bir diğer varsayıma göre ise Dell (1986), anlamsal temsilin birimlerinin, sözcüksel ağda sözcük düğümlerine bağlı olarak yer alan kavramlar olduğunu, bu kavramların sözdizimsel işleme esnasında uygun zamanlarda erişebilir olmasını sağlayan bir düzeneğin var olduğunu ve bu düzeneğin daha üst düzeyde bir temsili oluşturan etiketlenmiş düğümlerin daha alt seviyedeki temsiller için kullanılacak düğümleri etkin hale getiren yayılan etkinleştirme düzeneği olduğunu ifade etmiştir.

Dell'in (1986) ortaya koyduğu diğer bir varsayım, diğer yayılan etkinleştirme teorilerinin aksine etkinlik seviyesinin modelde gerçek bir değişken olarak yer almasıdır. Yayılan etkinleştirmeyi tanımlayan temel bileşenlerin; yayılma, ilave ve eksilme olduğunu ifade eden Dell (1986), yayılmanın bir birimin bir düğümün sıfırdan daha büyük bir etkinlik seviyesine sahip olduğunda, kendisine bağlı bütün düğümlere bu etkinleştirmenin bir kısmını (her bağlantı için aynı oranda olmak zorunda değil) yollaması sonucunda oluştuğunu belirtmektedir. İlavenin yollanan etkinleştirmenin hedeflenen düğüme ulaştığında o düğümün o anki etkinlik seviyesine ilave yapması durumunu ifade ettiğini ve son olarak yüksek düzeyde etkinleştirilen birimin üretim için seçilmesi sonucunda o düğümdeki etkinliğin sıfıra doğru azalmasıyla eksilmenin gerçekleştiğini belirtmektedir. Teoride, yayılan etkinleştirmeye ilişkin varsayımların sonuncusu ise, tüm bağlantıların çift yönlü olduğu, bağlantıların doğası ve sözcüksel ağın hiyerarşik yapısı gereği her bir bağlantının, yukarıdan aşağıya veya aşağıdan

yukarıya şekilde sınıflandırılabilir. Yukarıdan aşağıya her bir bağlantı için, örneğin bir biçimbirimden bir sesbirime olan bağlantıda olduğu gibi, ters yönde aşağıdan yukarıya da bir bağlantı bulunduğu, bu aşağıdan yukarıya olan bağlantıların sonraki seviyelerden önceki seviyelere olumlu geri dönüt sağlayarak teoride önemli bir rol oynadığı ve ağdaki işlemlerin etkileşimli olarak gerçekleşmesinin sağlandığı belirtilmektedir (Dell, 1986).

Tümce üretiminde işlemlemeye ilişkin ortaya koyduğu varsayımlar doğrultusunda Dell (1986), konuşma akıcısızlığının ortaya çıkışından sorumlu olan süreçleri araştırmış ve araştırmasının sonucunda sorunun tek bir süreçten kaynaklanmadığını ve dil sürçmelerinin teorinin varsayımlarının doğal bir sonucu olduğunu değerlendirerek, dil sürçmelerinin üretimi hedeflenmeyen birimlerin, üretimi hedeflenen birimlerden daha yüksek etkinlik seviyesine sahip olduğu durumlarda ortaya çıktığını belirtmiştir. Teorinin sesbilimsel kodlamaya ilişkin kısmını bilgisayar ortamında test eden Dell (1986), dil sürçmelerinin altında yatan dilbilimsel nedenleri birimlerin anlamlı veya sık karşılaşılan birleşimlerini üretmek olarak açıklanabilecek **çıktı yanlılığı** (ses hatalarının gerçek bir sözcük oluşturacak şekilde gerçekleşmesi gibi), birimlerin bir alt veya üst seviyede aynı düğüme bağlı olmalarının bir sonucu olan sessel ve anlamsal benzerliği ifade eden **benzerlik** (“sink” ve “some” sözcüklerinin ilk seslerinin aynı olması gibi), **konuşma hızı** (yüksek bir konuşma hızında doğru birimlerin zihinde geri çağırılması için yeterli zaman bulunmayışının sonucu daha çok hata görülmesi gibi) ve son olarak yanlış sıralama hatalarında birimlerin bitişik pozisyona yerleşme eğilimi olarak açıklanabilecek **uzaklık** olarak sıralamıştır. Bunlara ilave olarak sinirlilik, yorgunluk ya da davranışı etkileyen beyin hasarı gibi dilbilimsel olmayan etkenlerin de bulunabileceğini vurgulamıştır (Dell, 1986).

2.3.2. Birimsel Konuşma Üretimi Modelleri

Birimsel konuşma üretimi modelleri daha önce de bahsedildiği üzere konuşma üretimi esnasında, her biri farklı uzmanlık alanlarına sahip birimler arasındaki etkinleştirmenin tek yönlü olarak gerçekleştiğini varsaymaktadır. Bu tür modellerin

ortaya çıkışının çok eskiye dayandığını söylemek mümkündür ancak günümüzde birimsel konuşma üretimi modelleri denildiğinde akla gelen ilk model Levelt'ın (1989) ortaya koymuş olduğu konuşma üretimi modelidir. Bu bölümde, bu modele geçmeden önce diğer birimsel konuşma üretimi modellerine kısaca değinilecektir.

2.3.2.1. Fromkin'in Beş-Aşama Modeli

Alan yazında sadece birimsel konuşma modelleri arasında değil, birimsel olmayan modeller göz önüne alındığında da konuşma üretimini, önceki modellere göre daha sistematik olarak ele aldığı ve düşünceden başlayarak üretime kadar olan süreci daha detaylı olarak ortaya koyduğu değerlendirilen ilk konuşma üretimi modelinin Fromkin'in (1971) konuşma üretimi modeli olduğu değerlendirilmektedir (Butterworth, 1981, Eklund, 2004).

Fromkin (1971), araştırmasında üç yıllık bir süreçte arkadaşlarının da yardımıyla topladığı ve kendisini tarafından konuşma hataları olarak sınıflandırılan 600'ün üzerindeki dil sürçmesini analiz etmiş ve bu analizler sonucunda, konuşma üretiminin hiçbir kurala bağımlı olmadığı ve konuşma hatalarının rastgele ve açıklanamaz olduğu varsayımlarına karşı çıkmıştır. Ortaya koyulacak herhangi bir konuşma üretimi modelinin konuşma akıcısızlıklarını açıklamada göz önünde bulundurması gereken dil sürçmesi türündeki konuşma akıcısızlıklarına ilişkin tespitlerini ise şu şekilde sıralamıştır:

1. Özellikler, parçalar, seslemler sözlü bir ifadeyi oluşturan birimlerdir.
2. Parçalar bir seslem içerisinde sıralanırlar ve sadece benzer biçimde sıralanmış parçalar aynı konuşma hatası içerisinde yer alabilirler.
3. Kök biçimbirimleri birbirleriyle yer değiştirebilirler ancak bir kök biçimbirim ve ek birbirlerinin yerini alamazlar (Nooteboom'a (1967: 16) atıfta bulunarak (aktaran: Fromkin, 1971: 238)), veya aynı sözdizimsel veya biçimbilimsel sınıfa ait olan sözcükler genellikle birbiriyle yer değiştirmektedir.
4. Ezgi hatları (birincil vurgunun yeri de dahil olmak üzere) sabit kalmaktadır ve sözcük vurgusundan ayrı olarak üretilmektedir.

5. Biçimbilimsel sınırlandırmalar ve sesbilgisel veya sesbilimsel sınırlandırmalar bir ifadenin üretiminde farklı zamanlarda meydana gelmek zorundadır.
6. İzin verilmesi mümkün olmayan sesler ve sesbilgisel dizimler kullanılmaz.
7. Dil sürçmeleri harmanlamalar veya aynı anlamsal özellikleri içeren sözcük yer değiştirmelerinde olduğu gibi doğası gereği anlamsal olabilir.
8. Sözcüksel yer değiştirmelerde sözcüklerin sesbilimsel biçimlerindeki benzerliğin rol oynadığı görülmektedir.

Fromkin (1971: 239-241) yapmış olduğu bu gözlemler sonucunda ortaya koymuş olduğu modelde bir ifadenin üretiminin beş aşamada gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu aşamalar ise şu şekilde ifade edilmektedir:

1. AŞAMA: İletilmesi amaçlanan anlam üretilir.

2. AŞAMA: “Fikir” veya “anlam”, sözdizimsel yapının parçalarıyla ilişkili anlamsal özelliklerle birlikte sözdizimsel olarak yapılandırılır. Bu aşamada, ifadenin gerçek üretimi gerçekleşmeden önce yapı, çeşitli anlamsal özellikleriyle (sayılabilir olmak, yuvarlak olmak, insan olmak gibi) ilişkili olacak şekilde arabellekte depolanır. Bu durum, dil sürçmelerinde adların sadece adlarla, eylemlerin de sadece eylemlerle yer değiştiriyor oluşunu açıklamaktadır.

3. AŞAMA: İkinci aşamanın çıktısı olan sözdizimsel yapının vurgu çerçevesi, birincil vurgunun yerleştirilmesi de dahil olmak üzere oluşturulur. Dil sürçmelerinin bir türü olan ifadedeki sözcüklerin yer değiştirmesi durumu, birincil vurgunun verilen bir pozisyondaki bir sözcüğün ana vurgulu seslemine geçişine sebep olacağından, bu aşamada birincil vurgunun sadece pozisyonuna işaret edildiği ancak hangi seslemde olacağına belirtilmediği sonucuna ulaşılabilir. Diğer bir deyişle, tümce vurgu çerçevesinin üretimi, sözcüklerin kendilerinin seçiminden önce gerçekleşmelidir.

4. AŞAMA: Bu aşamada ilk üç aşamanın bir sonucu olarak, arabellekte anlamsal özellikleri belirlenmiş, tümce vurgusu yerleştirilmiş sözdizimsel bir yapı mevcuttur. Bu aşamada zihinsel sözlükçenin gözden geçirilmesi söz konusudur. Öncelikle eşleştirilen özelliklerle birlikte zihinsel sözlükçenin anlamsal sınıflandırma alt birimine danışılır ve tüm sözcük bilgisi içerisinde gidilecek adres belirlenir. Belirlenen bu adresteki birim seçilir. Seçilen sözcük, seslemsel birimlere ayrılmış ve düzenlenmiş sesbilgisel

parçalarına göre belirlenir. Sürecin bu aşamasında yanlış sözcük seçimiyle sonuçlanan dil sürçmeleri oluşabilir. Bu dil sürçmeleri anlamsal özelliklerin yanlış eşleştirilmesi sonucunda yanlış adres belirlenmesinden kaynaklanabildiği gibi, adresin doğru belirlendiği durumlarda, hedeflenen adresin yakınlarındaki başka bir adresin asıl adresin yerini almasından da kaynaklanabilir. Örneğin hedeflenen sözcük “like” (sevmek), üretilen sözcük “hate” (nefret etmek) ise, bu hata zihinsel sözlükçenin anlamsal bileşeninde yanlış adresin seçilmesinden kaynaklanmaktadır. Eğer hedeflenen sözcük “pressure” (basınç) ve üretilen sözcük “present” (şuan) ise, doğru adres elde edilmiştir ancak yanlış adres tercih edilmiştir, çünkü bu iki sözcük sözlükçenin aynı bölümünde yer almaktadır. Bu durum da bu iki sözcüğün ilk üç biriminin sesbilimsel benzerliğinin bir sonucudur. Bu sebeple bu süreç, her birimin çeşitli özelliklere göre ve sözdizimsel yapısının değiştirilmediği seslemsel bir düzene göre belirlendiği sesbilimsel birimlerin oluşturduğu bir dizi ile sonuçlanmaktadır. Ancak bu aşamada, sesbilimsel birimler dizisi arabelleğe atıldığında, bu birimlerin yanlış biçimde dizimi sözkonusu olabilmektedir. Bu türden hatalar, morfofonemik kuralların ve sınırlandırmaların etkin olduğu 5. aşamadan önce olmak zorundadır.

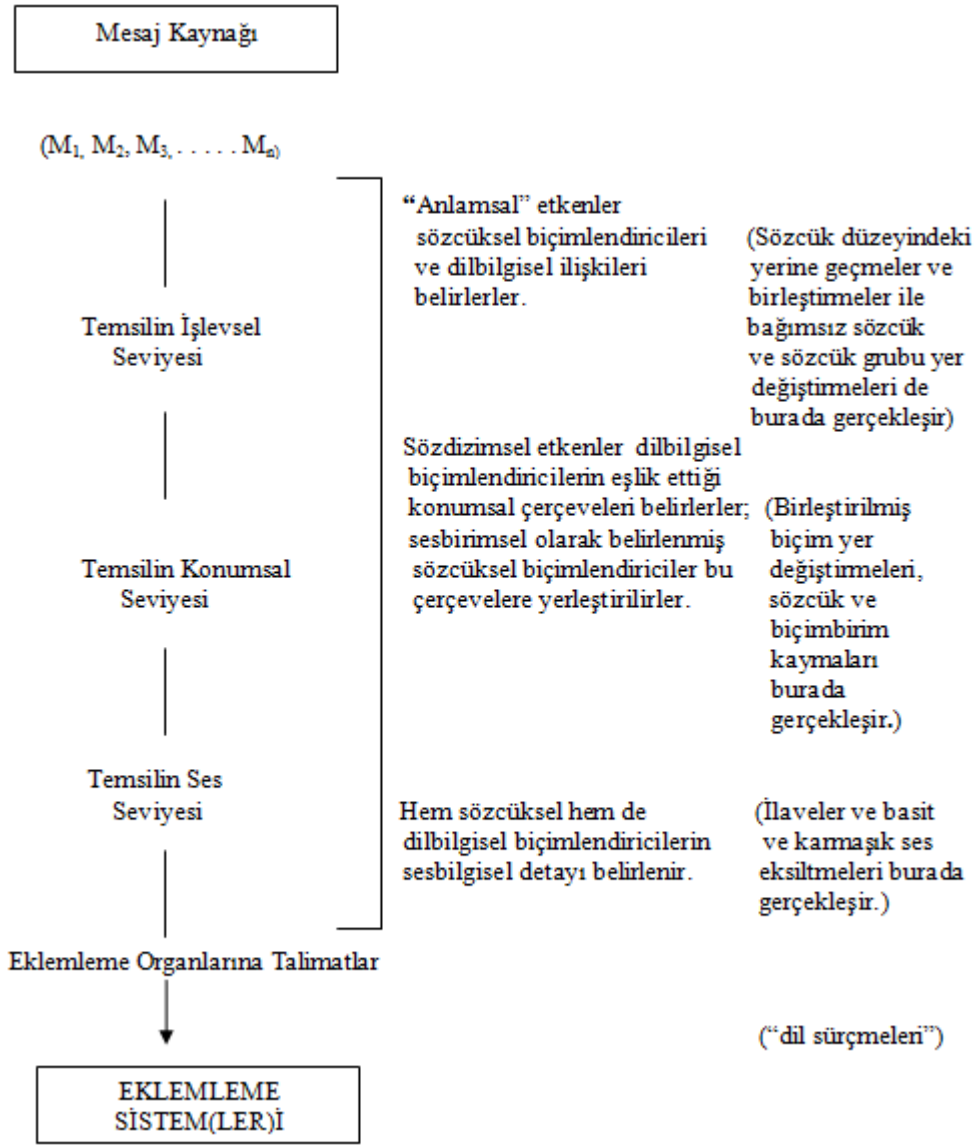
5. AŞAMA: Dilin morfofonemik sınırlandırmaları eğer gerekli ise bu aşamada değişir veya biçimbirimlerin sesbilimsel şekilleri ayrıntılı olarak verilir. Parçaları ilgilendiren dil sürçmeleri bu aşamadan önce gerçekleşmek zorundadır çünkü İngilizcedeki “a/an” ve çoğul eki “s/z” yer değişimleri ancak bu şekilde açıklanabilir. Bu aşama, sesbilimsel ve sesbilimsel kuralların otomatik olarak devreye girdiği ve parça dizilerinin, bir ifadenin üretimini gerçekleştiren kaslara gönderilen gerçek bir sinirsel hareket emrine dönüştürüldüğü aşamadır.

2.3.2.2. Garrett’in Konuşma Üretimi Modeli

Fromkin’in (1971) modelinden hareket eden ve özellikle tümce üretim sürecini inceleyen Garrett (1975) ise tümce üretimini, mesajın oluşturulması problemini de kapsayan dil üretim sürecinden ayrı tutmuş ve tümce üretimini bir dönüştürme süreci olarak değerlendirmiştir. Garrett (1975), dil üretim sürecinde merkezi sinir sisteminin

uzak ve gizli bölgelerinde o anki motor ve algısal deneyimler, depolanmış bilgiler, güdüleme düzenekleri ve diğer bazı değişkenler arasında bir etkileşim meydana geldiğini ve bu etkileşimin de “iletişimsel niyet” olarak adlandırılabilir bir duruma ve bu durumun devamında da mesajın ortaya çıkışına neden olduğunu varsaymıştır. Tümce üretiminin gerçekleşebilmesi için, bu mesajın konuşma üretim organlarına yön göstermede faydalı olacak bir dizi yönergeye dönüştürülmesinin gerekliliğini belirten Garrett (1975), özellikle bu dönüştürme sürecini analiz etmeyi hedeflemiş ve kendisi, arkadaşları ve öğrencileri tarafından toplanan konuşma hataları olarak nitelendirdiği konuşma akıcısızlıklarını sözdizimsel değişkenler ve belirli türdeki hataların ortaya çıkışındaki sınırlandırıcı etkenler çerçevesinde inceleyerek Şekil 2’de görülen modeli ortaya koymuştur. Bu farklı türdeki konuşma akıcısızlıklarının yer aldığı MIT bütüncesi olarak adlandırılan bütünce daha sonra pek çok akıcısızlık araştırmasında da veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Şekil 2: Bir Tümcenin İfadesi

Kaynak: Garrett (1975: 176)’dan tarafımdan Türkçeye uyarlanmıştır.

Modelde yer alan M₁, M₂, M₃, ... M_n olası pek çok farklı mesajı, temsilin işlevsel, konumsal ve ses seviyeleri olmak üzere üç seviyeden oluşan dönüştürme süreçleri ise bu mesajlardan bir tanesinin seçilerek sesletim organlarına sesletim yönergelerinin verilmesini sağlayan tümce üretimini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle tümce üretimi, anlamsal özelliklerin tümceye yüklendiği anlamsal bir seviye,

sözdizimsel özelliklerin belirlendiği sözdizimsel bir seviye ve son olarak sesbilgisel özelliklerin belirlendiği sesbilgisel bir seviyeden oluşan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Modelde hangi türden dil sürçmelerinin hangi seviyelerde gözlemlendiği de açıkça belirtilmiştir. Garrett (1975: 134), tümcelerin yapısal özelliklerinin bu dönüşüm sürecinde korunduğu çünkü tümcelerin yüzeysel sesbilimsel özellikleri ve hem yüzeysel hem de yüzeysel olmayan sözdizimsel özellikleri vasıtasıyla oluşturulan bu yapısal özelliklerinin tümcenin anlamsal analizine katkı sağladığı varsayımının doğruluğunu ifade etmekte ve böylelikle, yeterli derecede bir dilbilgisi tarafından tümcelere atfedilmiş olan yapısal analizlerin, mesajı ifadeye dönüştürmede gözlemlenen dönüşümsel süreçlere ilişkin modellerin oluşturulmasında güçlü bir sınırlandırıcı etki sağladığını değerlendirmektedir. Ancak bu sınırlandırıcı etkinin dönüşümü etkileyen hesaplama süreçlerinin analizinde istenilen düzeyde etkin olmadığını da vurgulamaktadır.

2.3.2.3. Kempen ve De Smedt & Kempen'in Konuşma Üretimi Modeli

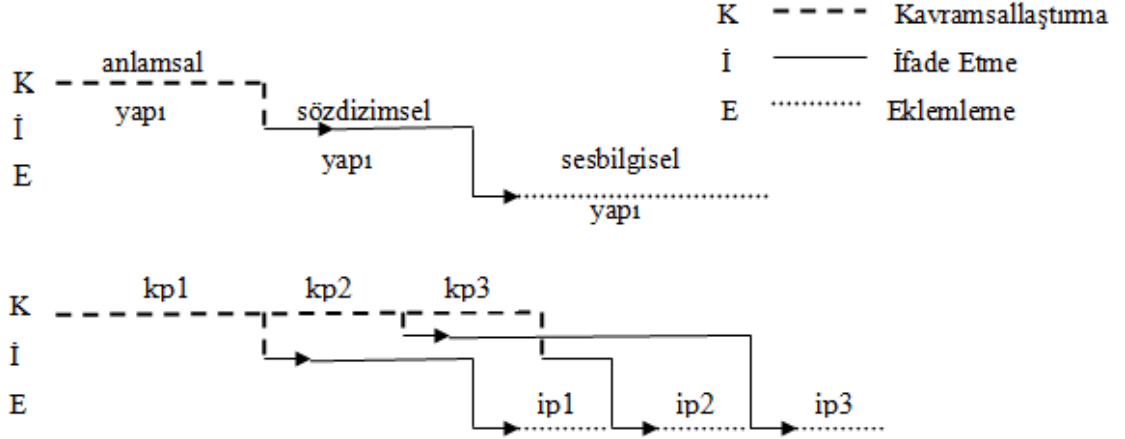
Garrett'in (1975) modelinden hareket eden Kempen (1978) ise, konuşma üretimini gerçekleştiren süreçlerin psikolojik bir düzenek olan kavramsallaştırıcı ve formüle edici olmak üzere iki temel başlık altında toplanabileceğini belirtmiştir. Bu düzeneklerden kavramsallaştırıcının üretilen ifade için kavramsal bir konu oluşturarak bu konunun ne kadarının dinleyiciye aktarılacağını veya ne kadarının ifade edilmeyeceğini belirlediğini, formüle edicinin ise bu kavramsal mesajı doğal dilsel bir ifadeye dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün de sözcük arama ve tümce oluşturma olmak üzere iki aşamalı bir süreçle gerçekleştirildiğini belirtmektedir.

Bu modelden hareket eden diğer bir araştırmada ise Kempen ve Hoenkamp (1987) da tümce üretim sürecini incelemiş ve oluşturulan tümcelerin hem psikolojik hem de dilbilimsel açıdan uygunluğunu hedefleyen ve "Artan İşlemsel Dilbilgisi" (Incremental Procedural Grammar (IPG)) olarak adlandırdıkları bir tümce oluşturma aracı ortaya koymuşlardır. Kempen ve Hoenkamp (1987) konuşmacıların genellikle üretilen ifadenin kavramsal içeriğinin tamamını değil yalnızca bir parçasını

oluşturduktan sonra konuşma üretimini başlattıkları durumları tecrübe ettiklerini belirtmiş ve başka birisi tarafından üretimi yarıda kesilmiş bir ifadeyi de sözdizimsel olarak akıcı bir şekilde kolaylıkla tamamlayabildiklerini ifade etmiştir. Bu durumun ise seri işlemede farklı süreçlerin birbirleriyle hiçbir paylaşımda bulunmadıkları sadece kendi uzmanlık alanlarında zaman içerisinde belirli bir sırayı takip ederek işlemeyi gerçekleştirdikleri katı seri üretim görüşünden vazgeçilerek; kavramsallaştırma, ifade etme ve eklemleme alt süreçlerinin paralel olarak eşzamanlı çalıştıklarına ilişkin görüşün benimsenmesine neden olduğunu değerlendirmişlerdir. Bu görüşe göre, kavramsal içeriğin yalnızca bir parçası oluşturulur oluşturulmaz bu parça, hazır olan bu parçayı üretilecek olan tümce parçasına dönüştürmeyi hedefleyen formüle ediciye aktarılmakta ve bu esnada üretilecek olan ifadenin henüz tamamlanmamış kavramsal ve sözdizimsel parçalarıyla ilgili çalışmalar da eşzamanlı olarak yürütülmektedir. Kempen ve Hoenkamp (1987) aynı zamanda kavramsal parçaların dizilimi ile ifadenin parçalarının diziliminin her zaman birbiriyle örtüşmediğini, bu durumun ise tersine çevirmeye ihtiyaç duyabilen sözdizim kurallarından kaynaklandığını değerlendirmişlerdir. Kavramsallaştırıcı sistemin sözdizimsel hiçbir bilgi içermediğini varsayarak prensipte üretimi gerçekleşen tümcede, kavramsal parçaların dizilimi ile bunlara karşılık gelen ifade parçalarının diziliminin birbiriyle ilintili olmayacağını ancak gerçekte formüle edicinin bu parçaları eşleştirmeye çalışarak bu uyumsuzluğu ortadan kaldırmaya çalıştığını belirtmişlerdir. Bu şekilde parça parça gerçekleşen tümce üretimini artan üretim (incremental production) veya parçalı üretim şeklinde adlandırmışlardır. Artan üretim Şekil 3’de görüldüğü biçimde gerçekleşmektedir.

Şekil 3: Artan Üretimde Kavramsallaştırma, İfade Etme ve Ekleme Süreçlerinin Kuramsal Olarak İki Farklı Sıralaması

(kp= kavramsal parça, ip= ifade parçası)

Kaynak: Kempen ve Hoenkamp (1987: 203)'dan tarafımdan Türkçeye uyarlanmıştır.

De Smedt ve Kempen (1987) ise, temelde dört birimden oluştuğunu değerlendirdikleri bu modeli biraz daha geliştirerek “Konuşma Üretimi Sürecine İlişkin Küresel Bir Model” olarak adlandırdıkları modeli ortaya koymuşlardır.

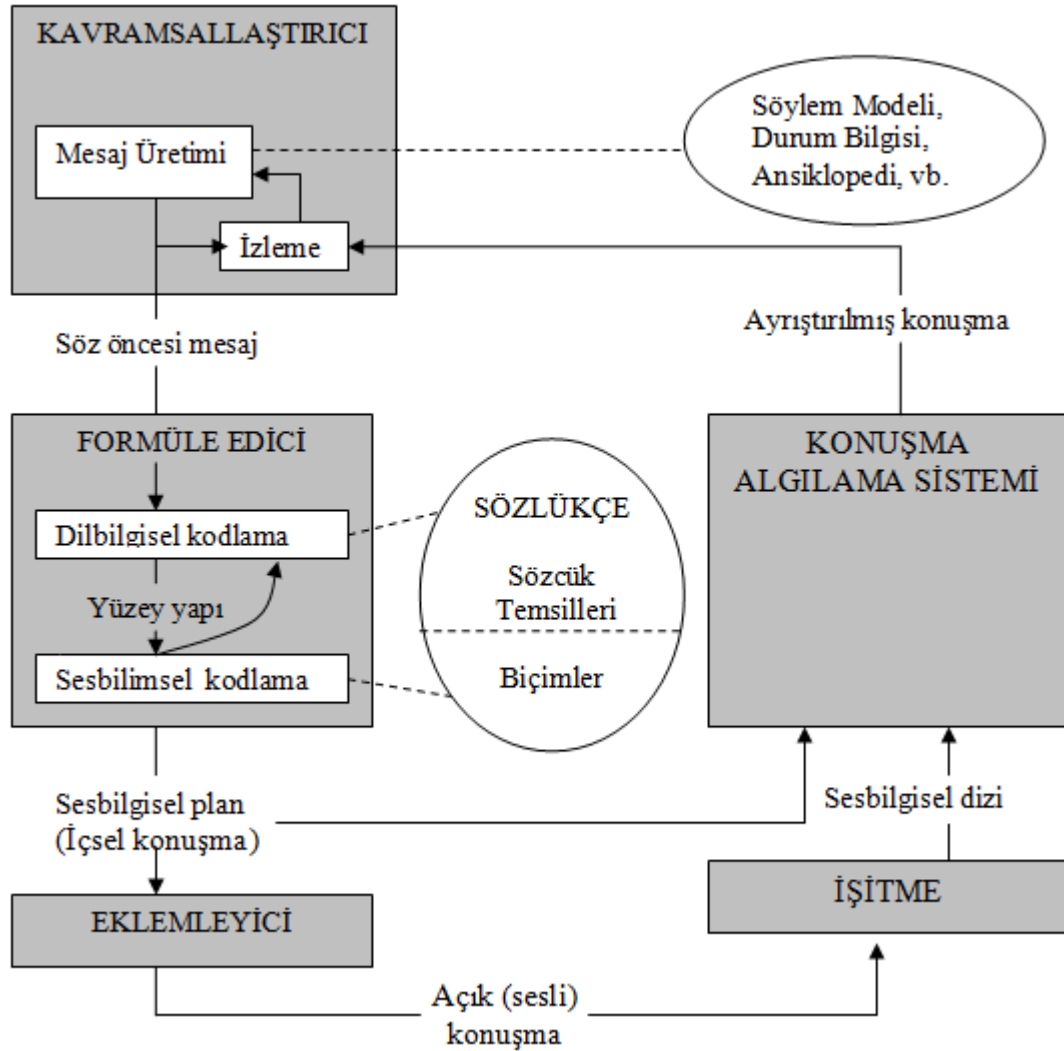
Modelde yer alan **kavramsal birim** konuşmacının iletmek istediği mesajın kavramsal (anlamsal) bir temsilini oluşturmakta; **sözcüksel-sözdizimsel birim**, bileşenler ve onların işlevsel ilişkilerinden oluşan düzenlenmiş bir ağaç yapı oluşturmakta ve bu sözdizimsel ağaç yapının iki farklı ucunda bulunan noktalar zihinsel sözlükçeden geri çağrılan ve sözcük temsilleri olarak adlandırılan soyut sözcüksel birimlerden oluşmaktadır. **Biçimbilimsel-sesbilimsel birim** hedef sözcüğü tüm bu sözcük temsilleri içerisinde, zihinsel sözlükçedeki sesbilimsel özelliklerini kullanarak bulmakta ve çeşitli biçimbilimsel ve sesbilimsel düzenlemeler yapmaktadır. Son olarak **ekleme birimi** ise ekleme aygıtını kontrol etmekte kullanılan sesbilgisel bir özellik üretmektedir. Bir birimden diğerine aktarılan orta seviyedeki sonuçlar bir izleme sistemi tarafından denetlenmekte ve bu sistemin birimlerden birinin çıktısının doğru olmadığını veya yaygın bir sınırlandırmanın aşıldığını tespit ettiği durumlarda, o an

sürmekte olan eylem yarıda kesilebilmekte ve üretim sürecinde geriye doğru iz sürme gerçekleşebilmektedir. Bu durumun da konuşmacının kendi konuşmasını düzeltmesine yol açabildiği değerlendirilmektedir (De Smedt ve Kempen, 1987).

2.3.2.4. Levelt'in Konuşma Üretimi Modeli

Konuşma üretimine ilişkin olarak ortaya koyulmuş bu çok sayıdaki model arasında en çok ilgi gören ve en eksiksiz olduğu değerlendirilen modellerin başında Levelt (1989) tarafından ortaya koyulmuş olan konuşma üretimi modelinin geldiğini söylemek mümkündür. Model konuşmanın konuşmacının zihninde nasıl üretildiğinin bir kopyasını çıkarmayı hedeflediği için “Konuşmacının Mavi Kopyası” (A Blueprint of the Speaker) olarak adlandırılmıştır. Model birimsel bir model olmasına rağmen, daha sonra Levelt (1999) tarafından Roelofs'un (1992; 1993) sözcüksel erişime ilişkin olarak yayılan etkinleştirme fikrini de kapsayacak biçimde geliştirilmiş ve çok daha kapsamlı hale getirilmiştir. Dolayısıyla modelin geliştirilmiş versiyonunun konuşma üretimine ışık tutmada çok daha etkin olduğunu değerlendirmek mümkündür. Araştırmanın bu bölümünde öncelikle modelin ilk haline (Şekil 4) kısaca değinilecek, modelin geliştirilmiş hali (Şekil 5) ise ileride daha detaylı olarak açıklanacaktır.

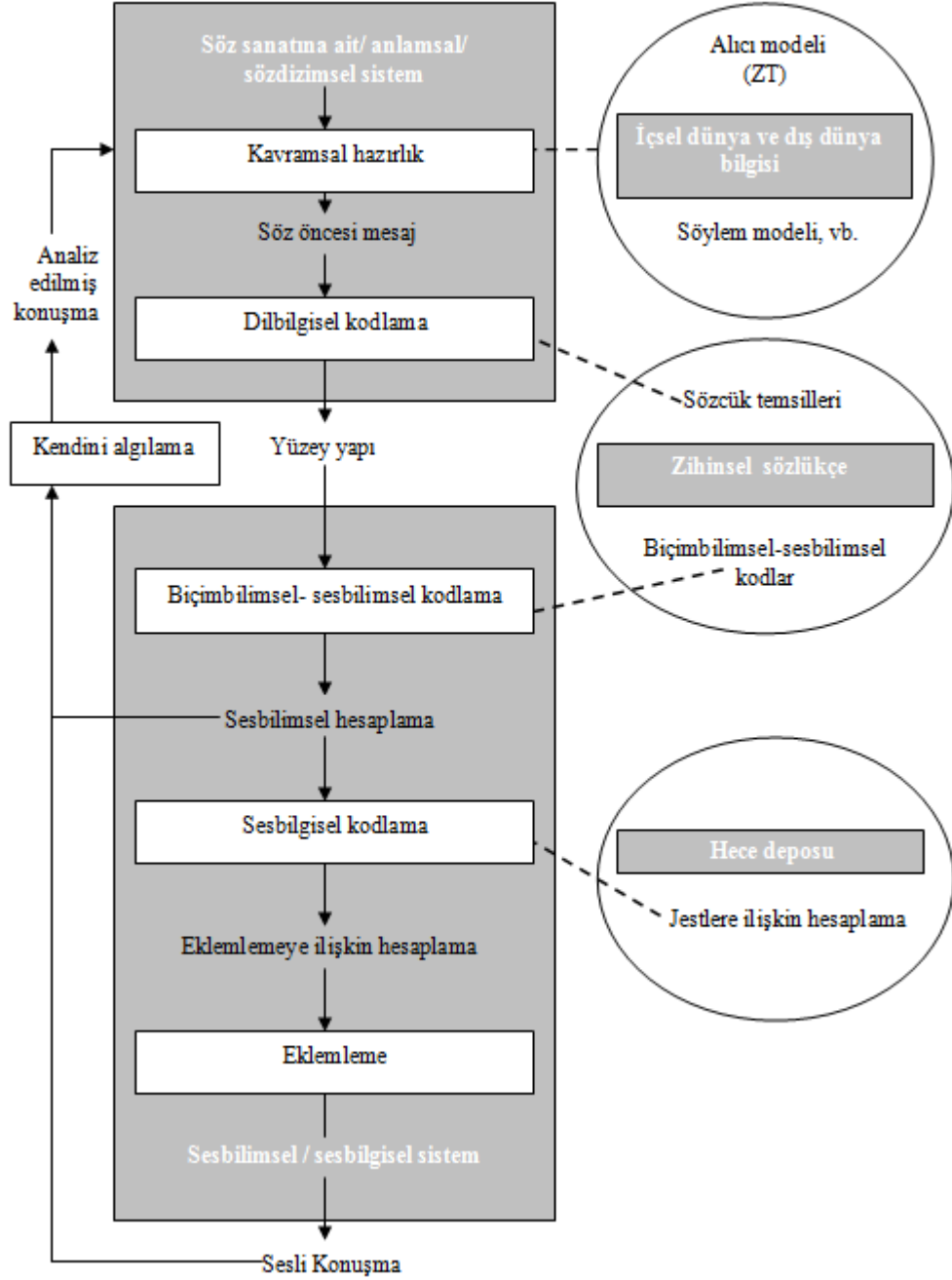
Şekil 4: Levelt'in Konuşmacının Mavi Kopyası Modeli

Kaynak: Levelt (1989: 9)'dan tarafımdan Türkçeye uyarlanmıştır.

Modelin geliştirilmiş halinin yalnızca anadil üretimi araştırmalarında değil aynı zamanda ikinci dil üretimi araştırmalarında da en çok kullanılan kuramsal çerçeve olduğunu söylemek mümkündür. Levelt (1999) tarafından ortaya koyulmuş olan konuşma üretimi modelinin geliştirilmiş hali Şekil 5'deki gibi görselleştirilmiştir.

Şekil 5: Levelt'in Konuşma Üretimi Modelinin Geliştirilmiş Hali

Kaynak: Levelt (1999: 87)'dan tarafımdan Türkçeye uyarlanmıştır.

Levelt (1999: 7) konuşma üretiminin sistemdeki birbirinden nispeten bağımsız bir dizi işleme bileşenin işlevleri yoluyla gerçekleştiğini vurgulayarak, ortaya

koyduğu konuşma üretimi modelinin birimsel bir model olduğunu belirtmiştir. Modelde temel olarak iki işleme bileşeni mevcuttur: **söz sanatına ait/anlamsal/sözdizimsel sistem** ve **sesbilimsel/sesbilgisel sistem**. Bu sistemler haricinde modelde üç çeşit bilgi deposu yer almaktadır. Bunlar sırasıyla konuşmacının içsel dünyaya ve dış dünyaya ilişkin bilgisinin yer aldığı ve söylemde dinleyici ile içeriğe ilişkin neyin ortak olarak paylaşıldığı bilgisini içeren depo, sözcük temsillerinin yer aldığı zihinsel sözlükçe ve sesbilgisel kodlamanın temelini oluşturan bir dildeki hecelerin üretiminde kullanılan hareketlere ilişkin bilginin yer aldığı hece deposudur.

Levelt'in (1999) modelinde konuşma üretiminin iki temel işleme bileşeninden birincisi olan söz sanatına ait/anlamsal/sözdizimsel sistemde öncelikle **kavramsal hazırlık aşaması** yer almaktadır. Bu aşamada konuşmacı bir mesaj üretmektedir. Bu mesajın üretiminde konuşmacı sosyal becerisini kullanmakta, karşıdaki konuşulan kişiyle paylaşılan bilgiyi belirlemek için karşıdaki kişiye ilişkin bir "Zihin Teorisi (ZT)" üretmekte ve karşısında yer alan kişilerin ilgisini yeni veya ilgili olan bilgilere yöneltmektedir. Tüm bu işlemleri gerçekleştirirken ise Şekil 5'de dairelerle gösterilen çeşitli türdeki bilgilere ilişkin depoları kullanmaktadır. Bu şekilde üretilen mesaj kavramsal bir yapıdır ve dilde sözcüklerle ifade edilebilen kavramlardan oluşmaktadır. Tüm kavramların sözcüksel olmayacağını vurgulayan ve bu durumu ölü ağaç kavramıyla örnekleyen Levelt (1999: 88), oluşturulan mesajın bu tür kavramları içermemesi gerektiğini belirtmiş ve bu sebeple de **söz öncesi mesaj** terimi mesajın bu özelliğini net bir şekilde ortaya koyan bir terim olarak kullanmıştır.

Modelde, kavramlardan oluşan söz öncesi mesajın üretimini **dilbilgisel kodlama** takip etmektedir. Bu aşamada mesajda yer alan sözcüksel kavramlar bu kavramlara karşılık gelen zihinsel sözlükçede yer alan sözdizimsel sözcükleri yani zihinsel sözcük temsillerini etkinleştirmektedir. Sözcük seçiminin gerçekleşmesiyle mesajda yer alan fikirlere ve anlamsal işlevlere karşılık gelen sözdizimsel çerçeve erişilebilir hale gelmektedir. Konuşmacı dilbilgisel kodlama aşamasında bu sözcüksel-sözdizimsel bilgiyi uygun sözdizimsel çerçeveyi yani **yüzey yapıyı** oluşturmakta kullanmaktadır. Bu işlem soldan sağa bir işleme ile gerçekleşmektedir (Levelt, 1999).

Levelt (1999: 88) konuşmacının zihinsel sözcük temsilinin seçimini gerçekleştirmesiyle birlikte o temsile ait biçim kodunun da etkinleştiğini belirtmektedir. Böylelikle konuşmacının o temsilin **biçimbilimsel-sesbilimsel bileşimine** erişimi mümkün olmakta ve bu bileşim sesbilimsel sözcük üretiminde temel teşkil ederek özellikle sözdizimsel bağlamda sözcüğün doğru olarak hecelenmesinde kullanılmaktadır. Sesbilimsel kodlamada ifadenin **sesbilimsel hesaplaması** yani hecelenen sözcükler, sözcük grupları ve ezgi biçimi artan bir şekilde dilbilgisel kodlamanın basamaklarını takip ederek gerçekleşmektedir.

Modele göre konuşma üretiminin bir sonraki aşamasında, sesbilimsel hesaplamada yer alan hecelerin her biri bir eklemleme hareketini tetiklemeli ve böylelikle de çocuklarda birinci yılın sonundan itibaren geliştiği düşünülen hecesel hareketlerin yer aldığı depoya erişim gerçekleşmelidir. Zaman zaman yeni veya yaygın olarak kullanılmayan hecelerin düzenlenmesi gerekse de konuşmacının çoğunlukla bu depoya otomatik üretim için başvurduğu düşünülmektedir. **Sesbilgisel kodlama** bir ifadenin **eklemlenmesine ilişkin hesapların** artan bir şekilde üretimini içermektedir (Levelt, 1999: 88).

Levelt'in (1999: 88) modeline göre konuşma üretiminin son aşaması eklemlemeye ilişkin hesaplamaların gırtlak ve gırtlak üstü aygıtlar yardımıyla gerçekleştirilerek **sesli konuşmanın eklemlenmesidir**.

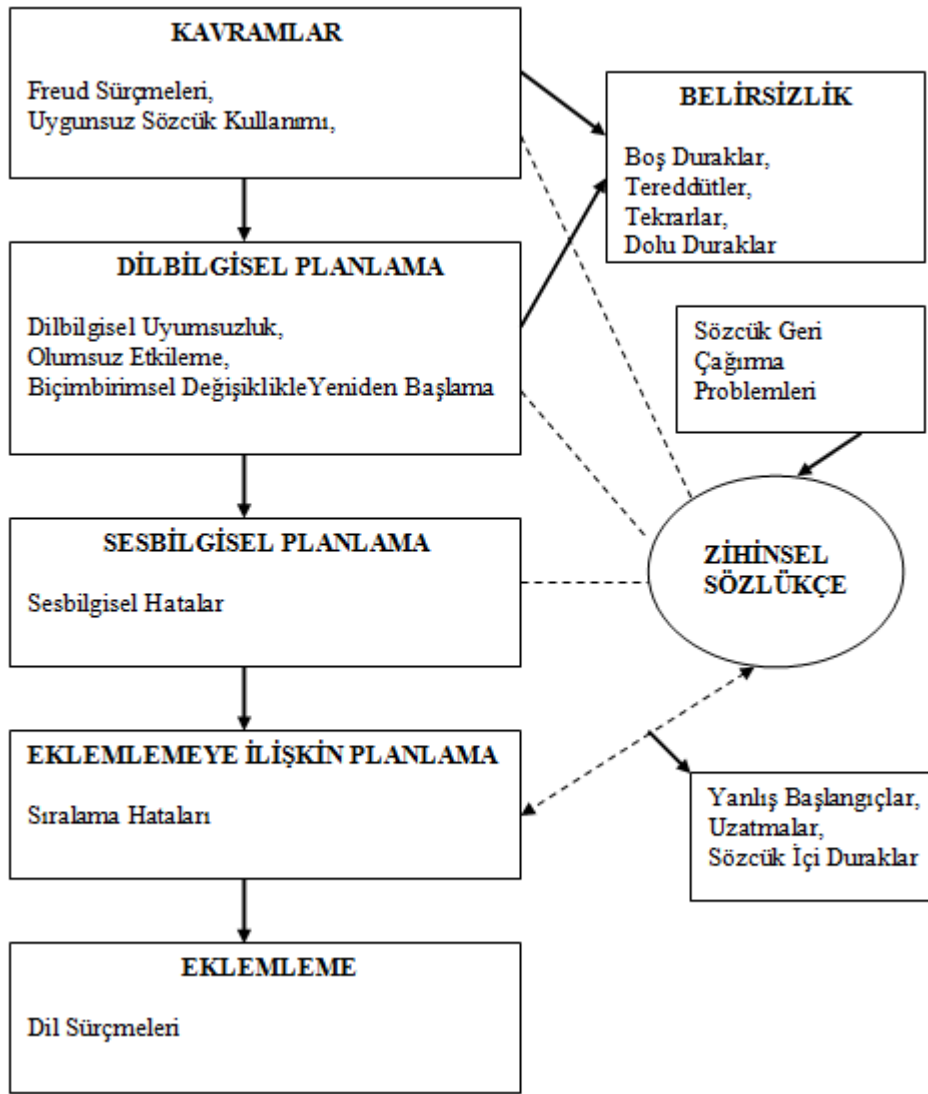
Modelde sesli konuşmanın üretimi gerçekleştikten sonra konuşmacının hem sesli olarak ürettiği çıktıyı hem de içsel konuşmasını takip ettiği ve çıktının takip edilmesinde kullanılan sistemin diğer konuşmacıları dinlerken kullanılan algılama sistemi ile aynı sistem olduğu vurgulanmaktadır. Konuşma esnasında üretilen konuşmada bir sorunun farkına varıldığında ise özellikle bu sorunun iletişimsel sonuçları olması durumunda konuşmanın durdurulabildiği ve sürecin yeniden başlatılarak düzeltilebildiği belirtilmektedir (Levelt, 1999: 88).

Levelt'in (1999) konuşma üretimi modelinde Kempen ve Hoenkamp'ın (1987) artan üretim fikrine önem verilmektedir. Buna göre genel bilgi akışında, bir sonraki işleme bileşeni o anki işlemleyicinin henüz tamamlanmamış olan çıktısı üzerinde işlemlemeye başlayabilmekte ve bunun sonucu olarak da çeşitli işleme bileşenlerinin

eşzamanlı etkinleştirilmesi ve Levelt 'ın (1999: 88) deyiimiyle işlemlerinin bir çatının kiremitleri gibi kesişmesi söz konusu olmaktadır.

Levelt'ın (1999) ortaya koymuş olduğu konuşma üretimi modelini konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkabileceği üretim seviyeleri açısından yorumlayan Menyhárt (2003) hangi türdeki konuşma akıcısızlığının hangi üretim seviyesinde ortaya çıkacağını Şekil 6'da görüldüğü biçimde değerlendirmiştir.

Şekil 6: Menyhárt'ın Levelt'ın Modelindeki Akıcısızlık Kaynakları Değerlendirmesi

Kaynak: Menyhárt (2003: 45)'dan tarafımdan Türkçeye uyarlanmıştır.

Menyhárt (2003) modelde belirsizliğe ilişkin işaretlerin (boş duraklar, tereddütler, tekrarlar, dolu duraklar) konuşma planlamanın kavram seviyesinde gerçekleştiğini, ancak “konuşma akıcısızlıklarının” sürecin her aşamasında ortaya çıkabildiğini vurgulamaktadır.

2.4. KONUŞMA AKICISIZLIĞI ÜRETİMİNİ ENGELLEMEYE YÖNELİK ÖNERİLER

Bir önceki bölümde daha detaylı olarak ortaya koyulduğu üzere, konuşma akıcısızlıkları konuşma üretim sürecinin her aşamasında ortaya çıkabilmekte ve üretimsel ve algısal çok farklı problemlere yol açabilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde konuşma üretimi ve konuşmanın algılanması açısından pek çok olumsuzluk yaratan konuşma akıcısızlıklarını engellemeye yönelik öneriler sunulacaktır.

Alan yazında normal konuşma akıcısızlıklarını konuşma üretimi ve algılanması çerçevesinde çok farklı yaklaşımlarla analiz eden çok sayıda araştırma bulunmasına karşın bu akıcısızlıkları engellemeye yönelik çözüm yolları ortaya koyan araştırma sayısı yok denecek kadar azdır.

Bir konuşma uzmanı olan Marshall (2009) akıcısızlıkları engellemeye yönelik şu önerilerde bulunmaktadır:

- Toplum önünde konuşmadan önce mümkün olduğunca çok hazırlık ve konuşma pratiği yapın, böylelikle konuya daha aşina olur ve kendinizi daha rahat hissedersiniz. Mümkünse kendinizi bu esnada videoya çekin ve bir arkadaşınızdan veya bir konuşma koçundan konuşmanızdaki akıcısızlık problemlerini tespit etmesini isteyin.
- Sesinizi kayderek konuşmanızdaki akıcısızlık örneklerini listeleyin ve ne sıklıkla yaptığınızı tespit edin.
- Konuşurken kullandığımız akıcısızlık örneklerinizi konuşma esnasında dinleyin ve her bir akıcısızlık üretiminde bunun farkına varmanıza yardımcı olacak bir yöntem geliştirin (Bilgisayar ekranına dolu durak

örneklerini içeren notlar asmak veya bileğinize geçirdiğiniz lastik bantı her akıcısızlık üretiminizde çekip bırakmak gibi).

- Akıcısızlık üreteceğiniz olası noktaları yukarıdaki yöntemlerle tespit ettikten sonra bu noktalardan önce sessiz kalın ve mümkünse konuşma hızınızı yavaşlatın. Başlangıçta bu sessizlikler uzun süreli olacaktır ancak sabır ve pratikle zaman içerisinde bu durakların süresi de kısılacaktır.

Marshall'ın (2009) konuşma akıcısızlıklarını engellemeye yönelik ilk olarak kişilerin **toplum önünde konuşmadan önce çok miktarda hazırlık ve konuşma pratiği yapmalarının konuya daha aşına olmalarını sağlayacağını** vurguladığı görülmektedir. Böylelikle konuşmadaki akıcısızlıkların azalacağı öngörülmektedir. Daha önce "1.3.4. Konuşma Pratiği" bölümünde de vurgulandığı üzere, alan yazında konuşma pratiğinin akıcısızlık üretimini belirli bir ölçüde engelleyebildiğini ve pratik ve tecrübe eksikliğinin daha çok akıcısızlık üretimine neden olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Branigan ve diğerleri, 1999; Levelt, 1989; Menyhárt, 2003; Wijnen 1992). Bu durumda **konuşma pratiğini konuşulan konu ve kaygı düzeyi** gibi farklı değişkenlerle etkileşimini dikkate alarak değerlendirmekte fayda vardır.

Konuşulan konu içeriğinin akıcısızlık üretimine etkisine ilişkin olarak Bortfeld ve diğerleri (2001), konuşma üretimi esnasında planlama yükünü arttıran aşına olunmayan bir konu hakkında konuşmanın dolu duraklar haricindeki akıcısızlıkların sayısını arttırdığını ortaya koymuştur. Vural (2008) da anadili Türkçe olan konuşmacıların İngilizce konuşmalarındaki akıcısızlıklarını değerlendirdiği çalışmasında **somut konu tipi-soyut konu tipi** değişkenini analiz etmiş ve katılımcıların somut konu hakkında daha akıcı konuştuklarını gözlemlemiştir.

Kaygı düzeyi değişkeni ile ilgili olarak ise daha önce de ifade edildiği üzere alan yazında artan kaygı düzeyinin akıcısızlıkları arttırmada etkili olabildiğini vurgulayan çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Bard ve diğerleri, 2001; Branigan ve diğerleri, 1999; Carroll, 2008; Christenfeld ve Creager, 1996; Harrigan ve diğerleri, 1994; Mahl, 1987; Mehrabian, 1971).

Marshall (2009) tarafından akıcısızlıkları engellemeye yönelik olarak, kişilerin seslerini kaydederek üretilen **akıcısızlık türlerini ve akıcısızlık sıklıklarını** tespit

etmelerinin fayda sağlayacağı değerlendirilmiştir. Hatta konuşma esnasında her bir akıcısızlık üretiminde bunun farkına varılmasına yardımcı olacak bir yöntem geliştirilmesi önerilmektedir (Bilgisayar ekranına dolu durak örneklerini içeren notlar asmak veya bileğe geçirilen lastik bantın her akıcısızlık üretiminde çekilip bırakılması gibi). Bu konuya ilişkin olarak, daha önce “1.4.1. Psikolojik Yaklaşım” başlığı altında da değerlendirildiği üzere, alan yazında akıcısızlık üretiminin çeşitli cezalandırma yöntemleriyle cezalandırılarak üretilen **akıcısızlık türlerine ve akıcısızlık üretim sıklığına ilişkin farkındalık yaratıldığı durumlarda**, kişilerin konuşma akıcısızlıklarının azaldığını ortaya koyan pek çok araştırma verisi mevcuttur (Martin ve Hasbrouck, 1977; Martin ve Rangaswamy, 1972; Siegel ve Martin, 1965; Siegel ve diğerleri, 1969). Bu araştırma verileri akıcısızlık üretiminin konuşmacının kontrolü altında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, çeşitli yöntemler kullanılarak akıcısızlık üretim sıklığı ve üretim türlerine ilişkin bir farkındalık yaratmanın akıcısızlık üretiminde azalma sağlanmasını mümkün kılabileceği değerlendirilmektedir.

Marshall (2009) tarafından önerilen bir diğer husus ise, konuşmacı tarafından en yaygın üretilen akıcısızlık türleri ve akıcısızlık üretim sıklığı tespit edildikten sonra, **akıcısızlık üretilen olası noktalardan önce sessiz kalmak ve konuşma hızını yavaşlatmaktır**. Marshall (2009) başlangıçta bu sessizliklerin uzun süreli olacağına ancak sabır ve pratikle zaman içerisinde bu durakların süresinin de kısaldığına vurgu yapmaktadır.

FoxTree (2002) araştırmasında boş durakların süresinin dinleyici üzerindeki etkilerini incelemiş ve araştırmasının sonunda 1 saniye süren kısa süreli boş durakların öncesinde dolu durakların (um) yer aldığı aynı süreli boş durakların kullanımına göre dinleyicide konuşmacının daha az üretimsel zorluk yaşadığı duygusunu uyandırdığını ortaya koymuştur. Öncesinde “um” dolu durak örneğinin kullanıldığı 1 saniyelik bir duraklamanın “um” dolu durak örneğinden bağımsız olarak yapılan 3 saniyelik bir boş durağa kıyasla daha olumlu bir etki yarattığı ancak sürenin aynı olduğu durumlarda öncesinde “um” dolu durak örneğinin bulunmadığı duraklamaların konuşmacının daha az üretim zorluğu yaşadığı hissini uyandırdığı gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Carter ve McCarthy (2006: 172) de boş durakların en basit tanımlamayla normalde yalnızca 1-2

saniyelik bir sessizlik olduğunu belirtmişler, daha uzun sessizliklerin günlük konuşmalarda nadir olduğunu ve dinleyicilerde konuşmada bir sorun olduğu algısını yaratabildiğini ifade etmektedir. Özetle, boş durakların süresi ne kadar kısa olursa yarattıkları olumlu etki o ölçüde artmaktadır. Dolayısıyla Marshall (2009) tarafından ifade edildiği üzere diğer akıcısızlık türlerinin ortaya çıkacağı olası noktalardan önce sessiz kalmak ve bu sessiz süreleri zaman içerisinde sabır ve pratikle kısaltmak dinleyicide konuşmacıya ilişkin daha olumlu etkiler yaratılmasına ve mesajın daha etkin bir biçimde akıtarılmasına yardımcı olabilir.

Bu veriye paralel olarak, yabancı dil algılama üzerine yapılmış bir araştırmada Voss (1979), anadili Almanca olan katılımcıların İngilizce olarak dinledikleri bir konuşmadaki akıcısızlıkların, katılımcıların algılamasını ne şekilde etkilediğini araştırmış ve araştırmanın sonucunda, gözlemlenen tüm algılama problemlerinin üçte birinin konuşmada ortaya çıkan farklı türdeki akıcısızlıkların bir sonucu olduğunu ancak boş durakların böyle bir etki yaratmadığını tespit etmişlerdir. Dolayısıyla boş durakların yabancı dil algılamada da diğer akıcısızlık türlerine göre daha olumlu etkilerinin olduğu ortaya koyulmuştur.

Ancak bahsi geçen bu çalışmaların aksine boş durakların dolu duraklara kıyasla konuşmacıya ilişkin düşüncelerini daha olumsuz etkilediğini gösteren araştırma sonuçları da mevcuttur (Christenfeld, 1995). Bu nedenle boş durakların dinleyici tarafından diğer akıcısızlık türlerine kıyasla ne şekilde algılandığına ilişkin daha çok araştırma sonucuna ihtiyaç duyulmaktadır.

Marshall'ın (2009) akıcısızlık üretimini azaltmak için **konuşma hızını yavaşlatmaya** ilişkin önerisiyle ilgili olarak ise alan yazına bakıldığında hızlı konuşan bireylerde daha fazla miktarda akıcısızlık görüldüğü varsayımını öne süren çok sayıda araştırma verisi mevcuttur (Dell, 1986; Shriberg, 1994; 1996). Dolayısıyla, konuşma hızının yavaşlatılmasının akıcısızlık üretimini azaltması mümkündür. Ancak konuşma hızını yavaşlatmaya çalışmanın kaygı düzeyini arttırma gibi yan etkileri ortaya çıkarması da olası gözükmektedir. Bu nedenle farklı değişkenleri birlikte analiz eden araştırma sonuçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Marshall'ın (2009) konuşma akıcısızlıklarını engellemeye yönelik önerilerine ilave olarak konuşma esnasında **daha kısa tümcelerle konuşmanın** da akıcısızlık üretimini azaltabileceği değerlendirilmektedir. Daha önce araştırmanın “1.3.7. Bilişsel İşleme Yüğü” bölümünde daha detaylı olarak ifade edildiği üzere ilgili alan yazında konuşmacılar tarafından kullanılan ifadelerin uzunluğunun bilişsel işleme yükünü arttırması sebebiyle daha fazla akıcısızlığa neden olduğunu gösteren pek çok araştırma verisi mevcuttur (Branigan ve diğeri, 1999; Oviatt, 1995; Shriberg, 1996).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, anadili Türkçe olan bireylerin konuşmalarında gözlemlenen farklı türlerdeki akıcısızlık örneklerinin (dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi, tekrar); yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkenlerinden etkilenip etkilenmediğini incelemek ve gözlemlenen akıcısızlıkları türlerine göre değerlendirerek nicel bir inceleme yapmaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Bu çalışmada İzmir ve Eskişehir illerinde yaşayan anadili Türkçe olan 84 katılımcı yer almıştır. Katılımcılar 4-8 , 18-23 , 33-50 (eğitim düzeyi farklı iki grup) ve 50 üzeri (eğitim düzeyi farklı iki grup) yaş gruplarına dahil olan ve herhangi bir işitme kaybı veya gelişimsel bir dil bozukluğu bulunmayan kişilerden seçilmiştir. Çocuk grubundaki katılımcıların herhangi bir dil bozukluğu olup olmadığını tespit edebilmek için aileleri ve öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada bu katılımcıların dahil olduğu toplam 12 farklı grup oluşturulmuştur. Her yaş grubu içerisinde cinsiyet dağılımları eşit olarak düzenlenmiştir. Eğitim seviyesinin akıcısızlıklar üzerindeki etkisini daha detaylı olarak ortaya koyabilmek amacıyla 33-50 yaş katılımcılar lisans-lisansüstü mezunları ve ilkokul/ortaokul mezunları, 50 üzeri yaş grubundaki katılımcılar ise profesörler ve ilkokul/ortaokul mezunları olmak üzere kendi içlerinde iki farklı gruba ayrılmıştır.

Oluşturulan gruplar şu şekildedir:

- 4-8 yaş (kadın ve erkek grubu)
- 18-23 yaş (kadın ve erkek grubu)
- 33-50 yaş (eğitim düzeyi düşük) kadın ve erkek grubu
- 33-50 yaş (eğitim düzeyi yüksek) kadın ve erkek grubu

- 50 üzeri yaş (eğitim düzeyi düşük) kadın ve erkek grubu
- 50 üzeri yaş (eğitim düzeyi yüksek) kadın ve erkek grubu

3.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Conture (1990), konuşma örneğinin yeterli bir ortalama sunması bakımından 100'er sözcüklük birkaç örnekten oluşması gerektiğini vurgulamıştır (aktaran: Anjana, B. R. ve Savithri, S. R., 2007: 5). Alan yazındaki konuşma akıcısızlığı araştırmalarının pek çoğunda en az 300 sözcüklük konuşma örneklerinin kullanıldığı görölmektedir (Anderson ve Conture, 2004; Riley, 2009; Zebrowski, 1991). Bu sebeple, her katılımcıdan yüz yüze görüşmeler vasıtasıyla elde edilecek hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma örneklerinin 300 sözcükten az olmamasına dikkat edilmiştir. Katılımcılarla yapılan karşılıklı görüşmelerde tüm katılımcılar için anlam ifade eden benzer konuların (iş, hobi, kariyer, yön veya yemek tarifi) seçilmesine özen gösterilmiştir. Konuşmacılarla hazırlıklı ve hazırlıksız olarak yapılan tüm görüşmeler bir ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

3.3.1. Hazırlıklı Konuşma Kaydının Alınması

Katılımcıların hazırlıklı konuşma örnekleri, yapılan yüz yüze görüşmelerde sorulan soruların bir kısmının katılımcılara daha önceden verilmesi ve katılımcıların bu soruları önceden hazırlanarak görüşme esnasında araştırmacının kendilerine sormasını takiben cevaplaması yoluyla elde edilmiştir. 4-8 yaş grubu katılımcıların önceden verilen sorulara hazırlıklı olarak gelmelerinin sağlanmasının zorluğu sebebiyle bu yaş grubunda hazırlıklı konuşma örneği alınmamıştır.

3.3.2. Hazırlıksız Konuşma Kaydının Alınması

Hazırlıksız konuşma örnekleri katılımcılara daha önceden verilmeyen soruların araştırmacı tarafından görüşme esnasında sorulması ve katılımcıların bu soruları hazırlıksız olarak cevaplanması yoluyla elde edilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada yer alan 84 katılımcıdan, sadece araştırmacı ve katılımcının bulunduğu bir ortamda gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler vasıtasıyla en az 300 sözcükten oluşan hazırlıklı ve hazırlıksız toplam 156 adet konuşma örneği ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Çevriyazıya dönüştürülen bu konuşma örneklerinin her biri altı farklı türdeki konuşma akıcısızlığı (dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar) üretim miktarı açısından analiz edilmiştir. Araştırmada Türkçe konuşmadaki durakların [ee], [ıı], [aa], [ii], [uu] ve [mm] sesletimleriyle doldurulabildiği gözlemlenmiş ve Türkçe konuşmadaki bu sesletimler dolu durak olarak işaretlenmiştir. Konuşmacının konuşma esnasında yaşadığı tereddüt nedeniyle sözcüğün üretimini yarıda kestiği akıcısızlıklar “tereddütler”, akıcı konuşmada olması gerekenden daha uzun olarak üretildiği değerlendirilen sesler “uzatmalar”, konuşmacının konuşma akışını keserek üretmekte olduğu ifadeye yeniden başladığı durumlar ise “yanlış başlangıçlar” olarak işaretlenmiştir. Dil sürçmelerinin ise Türkçe konuşmada ses, sözcük ve sözcük gruplarını kapsayabildiği gözlemlenmiş ve ses, sözcük ve sözcük gruplarını içeren tüm bu “dil sürçmeleri” değerlendirmeye alınmıştır. Üretilen bir ifadede tekrarlanan sesler, sözcükler ve sözcük grupları ise “tekrar” türü akıcısızlık örnekleri olarak değerlendirilmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere, katılımcıların hazırlıklı konuşma örnekleri yapılan görüşmelerde sorulan soruların bir kısmının katılımcılara daha önceden verilmesi ve katılımcıların bu soruları önceden hazırlanarak cevaplaması yoluyla elde edilmiştir. Hazırlıksız konuşma örnekleri ise soruların katılımcılar tarafından hazırlıksız olarak görüşme anında cevaplanması yoluyla elde edilmiştir. Katılımcılara görüşme

öncesinde araştırmanın amacına ve içeriğine ilişkin bilgi verilmemiştir. Görüşmelerde sorulan sorularda tüm katılımcılar için anlam ifade eden konuların (iş, hobi, kariyer, yön veya yemek tarifi, vb) seçilmesine özen gösterilmiştir. Hazırlıklı ve hazırlıksız konuşmada katılımcılara 12'şer soru sorulmuştur. Dolayısıyla her bir katılımcı toplam 24 soru cevaplamıştır. 4-8 yaş grubu katılımcıların önceden verilen sorulara hazırlıklı olarak gelmelerinin sağlanmasının zorluğu sebebiyle bu yaş grubunda sadece hazırlıksız konuşma örnekleri toplanmış ve en az 300 sözcüklük konuşma örneği elde edebilmek amacıyla her bir katılımcıya 23'er soru sorulmuştur. Çocuklarla yapılan görüşmeler anaokulu ortamında araştırmacı ve katılımcının yalnız kaldığı bir oyun odasında gerçekleştirilmiş ve çocukların görüşme esnasında odada bulunan oyuncaklarla oynamalarına ve hareket halinde olmalarına izin verilmiştir. Katılımcılara sorulan sorular Ekler 1-11'de detaylı olarak sunulmuştur.

3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Katılımcıların belirlenen farklı konular üzerinde, hazırlıklı ve hazırlıksız olarak yaptıkları konuşma kayıtlarından elde edilen çevriyazı üzerinde yapılan çalışmada bulunan dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar türlerindeki akıcısızlık örnekleri elle tek tek işaretlenmiştir. Konuşmacıların akıcısızlık oranları, her yüz sözcükte üretilen her bir akıcısızlık türünün ortalaması alınarak belirlenmiştir. Elde edilen veriler; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu değişkenleri için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu yolla, anadili Türkçe olan bireylerin konuşmalarında farklı türdeki akıcısızlık oranlarının, araştırmada analiz edilmesi planlanan yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkenlerinden hangi ölçüde etkilendiği tespit edilebilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler Wilcoxon Signed-Rank Testi, Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Tek-Yönlü Varyans Analizi ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda dilsel değerlendirme yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. BULGULAR

Bu tez çalışmasında; yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri göz önünde bulundurularak gruplara ayrılmış toplam 84 katılımcıdan elde edilen konuşma örnekleri akıcısızlık açısından incelenmiştir. Tespit edilen akıcısızlıklar altı türe göre sınıflandırılmıştır. Aşağıda katılımcıların konuşmalarında tespit edilen ve türüne göre ayrılan akıcısızlık örnekleri yer almaktadır.

a. Dolu Duraklar:

Katılımcıların konuşmalarında en yaygın kullanılan dolu durakların “ıı” ve “ee” olduğu görülmüştür. Gözlemlenen dolu durak örnekleri aşağıdaki gibidir:

- (1) **ıı** annem ders anlatıyor. (A.B. 6 Yaş Erkek)
- (2) **Ee** onların evine gittik. (Ö.E. 6 Yaş Kadın)
- (3) Bu yüzden **ıı** annemle aram diğer abilerime göre daha sıkıdır. (M.T. 19 Yaş Erkek)
- (4) Arkadaşlarımla falan vakit geçirmeyi çok severim sohbet etmeyi ama böyle hani kaliteli şeylerden söz etmeyi **mm** öyle. (B.Ş. 20 Yaş Kadın)
- (5) İlk orta lise **ee** eğitimimi İstanbul’da tamamladım. (M.G.İ. 36 Yaş Erkek)
- (6) Ben **ee mm** iyi bir insanım. (A.G.O. 36 Yaş Kadın)
- (7) Ya **ee ıı** hayatta bir şeyi **ii** severek yapacaksın. (L.K. 60 Yaş Erkek)
- (8) **ıı** zayıf yönlerim **aa** duygusal olmam. (G.Z. 57 Yaş Kadın)

b. Tereddütler:

Gözlemlenen konuşmalarda rastlanan tereddüt türündeki akıcısızlık örneklerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- (1) Yemek yapıyor. **Mu-** yemek hazırlıyor. (O.Ü. 5 Yaş Erkek)
- (2) **Bi- di-** bir köpeğin bir kahverengi ve beyaz olanın adı Lucky. (M.M. 6 Yaş Kadın)
- (3) Spor olarak basketbol **yap-** basketbol oynarım. (M.B. 18 Yaş Erkek)
- (4) Suyu **haşhyosun-** suyu yüz dereceye kadar kaynatıyorsunuz. (İ.Y. 23 Yaş Kadın)
- (5) **Ab- doku-** on iki dokuz **ye-** bin dokuz yüz yetmiş bir. (H.K. 42 Yaş Erkek)
- (6) Unutamayacağım en büyük **ge-** seyahatim buydu. (K.E. 42 Yaş Kadın)
- (7) Yirmi bir **yaşı-** yirmi yaşına dek çiftçilikle uğraştım. (F.T. 51 Yaş Erkek)
- (8) Onun için **şu- şi-** şimdiki hayalim tek hacca gitmek. (G.Ü. 54 Yaş Kadın)

c. Uzatmalar:

Her yaş grubunda oldukça sık gözlemlendiği tespit edilen uzatma türü akıcısızlıklarından bazılarını şu şekilde örneklemek mümkündür:

- (1) **Bbirisii** bir şey **yetişemediğinnde onlaraa** verirdim onu. (P.A. 8 Yaş Kadın)
- (2) **Bööyle** ateş saçan bir merdivende yürüyorlardı. (O.A. 6 Yaş Erkek)
- (3) On dört on bir dokuz yüz doksan **üçç** doğumluyum. (M.K. 19 Yaş Erkek)
- (4) Zayıf olduğum alanlar **hanii çokk** ya insanlara **karşu** zaafim vardır. (A.C. 23 Yaş Kadın)
- (5) **Benn** şanslı bir insanım. (M.Y. 48 Yaş Erkek)
- (6) **Kendiim neşeli** diyeyim bari. (G.Ü. 54 Yaş Kadın)
- (7) **Öörnek** verecek olursak lise birde sekiz dersten kaldım. (M.Ç. 51 Yaş Erkek)
- (8) Bunun dışında **teniis** masa tenisi **oynaardımm** (R.V. 62 Yaş Kadın)

ç. Yanlış Başlangıçlar:

Elde edilen yanlış başlangıç örneklerinden bazıları şunlardır:

- (1) [**Şey o babamı**]--bizimle birlikte bir köpeğimiz vardı. (D.D. 7 Yaş Erkek)
- (2) [**Bir tane de kız**]--büyük kız olmasını isterdim. (H.L. 7 Yaş Kadın)

- (3) [**Eğer ki Türk**]--orası işgal edilseydi İstanbul'a İngiliz girecekti. (B.K. 19 Yaş Erkek)
- (4) [**Bir tanesinin eşi**]--yani bir tanesi evliydi. (E.A. 21 Yaş Kadın)
- (5) [**Okulun bahçesinde**]--kızımın okulun bahçesinde biraz oynadık. (E.Ç. 35 Yaş Kadın)
- (6) [**Bu filmde İskoçyalı bir**]--Ortaçağ'da yaşayan İskoçyalı bir halk kahramanının o zamanki egemen İngiliz İmparatorluğu'na karşı yaptığı mücadele anlatılıyor. (C.T.Y. 35 Yaş Erkek)
- (7) [**Fakir aile**]--orta gelirli bir aileler. (G.Ü. 54 Yaş Kadın)
- (8) Onun dışında [**otuz**]--yirmi altı sene önce emekli oldum. (H.Y. 60 Yaş Erkek)

d. Dil Sürçmeleri:

Gözlemlenen dil sürçmesi örneklerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

- (1) annem böyle şey **şeymek yapar** yemek yapar.(yemek yapar) (M.M. 7 Yaş Kadın)
- (2) **panayır panarıy** panayır yerinden (panayır) (A.B. 6 Yaş Erkek)
- (3) su kenarlarında oturup düşünmeyi doğanın **seslinliğini** (sessizliğini) çok severim. (B.Ş. 18 Yaş Kadın)
- (4) Kıbrıs'ın **ensef** enfes manzarası... çok güzeldi. (enfes) (M.Ö. 22 Yaş Erkek)
- (5) **Kırma** kıymalı harç yapıyorsun (kıymalı harç) (E.B. 49 Yaş Kadın)
- (6) Hayatta **ön** çok önem verdiğim şey sağlığımdır (en çok önem verdiğim şey) (B.Ö. 39 Yaş Erkek)
- (7) Sabri **Samcı** Sabri Amca vardı (Sabri Amca vardı) (N.G. 77 Yaş Kadın)
- (8) Ya en **yakıl** bakkal evden çıkınca yüz metre ileride (en yakın bakkal) (A.Ü. 71 Yaş Erkek)

e. Tekrarlar:

Gözlemlenen tekrar türü akıcısızlık örneklerinden bazıları şunlardır:

- (1) **En sevdiğim en sevdiğim** sınıf arkadaşımın eve gelmesini isterdim. (A.B. 6 Yaş Erkek)
- (2) Bak **bu bu bu** boyaları kim yaptı biliyor musun? (N.E. 4 Yaş Kadın)
- (3) Çünkü hani **karşınızdakini anlamak karşınızdakini anlamak** kadar güzel bir şey yoktur. (M.Ö. 22 Yaş Erkek)
- (4) Mesela **o o** gün benim için hani unutulmaz günlerimden birisi. (A.C. 23 Yaş Kadın)
- (5) **En büyük korkumuz en büyük korkumuz** Allah'ın bize vermiş olduğu sağlığı korumak (A.Ü. 64 Yaş Erkek)
- (6) İşte yaklaşık yine **iki iki** yüz metre sonra bir göbek geliyor. (Ö.Ü.Y. 34 Yaş Kadın)
- (7) **Size size** destek verecek kişilerin biraz empati yapabilmesi lazım. (D.G. 65 Yaş Erkek)
- (8) **Bir bir** şeyler oldu. (N.E. 58 Yaş Kadın)

Aşağıda farklı akıcısızlık türlerinin; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve konuşma durumu değişkenleri bağlamında istatistiksel analizi ile elde edilen bulgular ortaya koyulmaktadır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizinde Wilcoxon Signed-Rank Testi, Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Tek-Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır.

4.1.1. Yaş Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi

Farklı yaş gruplarındaki katılımcıların akıcısızlık türlerine göre hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcılık değerlendirme sonuçlarının farklılığı Kruskal-Wallis Tek-Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere 4-8 yaş grubu katılımcılardan uygulama zorluğu nedeniyle hazırlıklı konuşma verileri toplanmamıştır.

Dolayısıyla hazırlıklı konuşma verileri yaş değişkenine göre 3 farklı yaş grubunda (18-23, 33-50, 50 üzeri yaş grubu) analiz edilmiştir. Hazırlıksız konuşma verileri ise dört farklı yaş grubu (4-8, 18-23, 33-50, 50 üzeri grubu) için değerlendirilmiştir.

4.1.1.1. Yaş Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen dolu durak türü akıcısızlık verileri yaş değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 1’de görüldüğü gibidir:

Tablo 1: Dolu Durak Türü Akıcısızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DOLU DURAKLAR			
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA	
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)
4-8 Yaş n=14	-	-	4.23 ± 3.73	3.37 (0-11.65)
18-23 Yaş n=14	5.22 ± 4.25	3.15 (1.21-13.51)	5.06 ± 4.78	2.99 (0.93-18.40)
33-50 Yaş n=28	5.82 ± 4.55	5.08 (0-14.95)	5.65 ± 4.56	5.03 (0-17.71)
50 Üzeri Yaş n=28	4.53 ± 3.73	3.86 (0-13.74)	4.21 ± 3.60	3.15 (0-12.36)
P	0.630		0.673	

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma

*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

(18-23), (33-50) ve (50 üzeri) yaş grubundaki katılımcıların hazırlıklı konuşma dolu durak türü akıcısızlık verileri karşılaştırıldığında; 18-23 yaş grubunun ortancası 3.15 (1.21-13.51), 33-50 yaş grubunun ortancası 5.08 (0-14.95), ve 50 üzeri yaş grubunun ortancası 3.86 (0-13.74) olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (p=0.630>0.01).

Benzer sonuçlar hazırlıksız konuşmada da gözlemlenmektedir. Hazırlıksız konuşmada 4-8 yaş grubunun dolu durak türü akıcısızlık ortancası 3.37 (0-11.65), 18-23 yaş grubunun ortancası 2.99 (0.93-18.40), 33-50 yaş grubununki 5.03 (0-17.71), ve 50 üzeri yaş grubunun ortancası 3.15 (0-12.36)'dir (p=0.673>0.01). Bu sonuçlar ortaya koymaktadır ki Türkçe konuşmada yaş değişkeni dolu durak üretimine etki eden bir değişken değildir.

4.1.1.2. Yaş Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen tereddüt türü akıcısızlık verileri yaş değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 2'deki gibidir:

Tablo 2: Tereddüt Türü Akıcısızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEREDDÜTLER			
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA	
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)
4-8 Yaş n=14	-	-	6.08 ± 3.09	5.67 (2.30-12.61)
18-23 Yaş n=14	3.27 ± 2.77	2.37 (1.97-10.58)	3.38 ± 2.73	2.09 (0.96-9.56)
33-50 Yaş n=28	3.06 ± 2.27	2.78 (0-11.31)	2.77 ± 2.03	2.28 (0.19-9.20)
50 Üzeri Yaş n=28	4.49 ± 2.72	3.92 (1.07-12.25)	4.06 ± 2.14	3.85 (1.22-8.91)
P	0.02*		0.001**	

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Hazırlıklı konuşma tereddüt türü akıcısızlık değerlendirmesinde 18-23 yaş grubundaki katılımcıların ortancası 2.37 (1.97-10.58) iken 33-50 yaş grubundaki katılımcıların ortancası 2.78 (0-11.31), 50 üzeri yaş grubu katılımcıların ortancası ise 3.92 (1.07-12.25) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır (p=0.02<0.05). 50 üzeri yaş

grubu katılımcıların hazırlıklı konuşma tereddüt ortancaları hem 18-23 yaş grubundakilerden hem de 33-50 yaş grubundakilerden daha yüksektir.

Hazırlıksız konuşmada gözlemlenen tereddüt türündeki akıcısızlıklar değerlendirildiğinde 4-8 yaş grubunda olanların ortancasının 5.67 (2.30-12.61), 18-23 yaş grubundaki katılımcıların ortancasının 2.09 (0.96-9.56), 33-50 yaş grubu katılımcıların ortancasının 2.28 (0.19-9.20), 50 üzeri yaş grubu katılımcıların ortancasının ise 3.85 (1.22-8.91) olduğu görülmektedir. Fark yine anlamlıdır ($p=0.001<0.01$). 4-8 yaş grubu ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların hazırlıksız konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancaları hem 18-23 yaş grubundakilerden hem de 33-50 yaş grubundakilerden daha yüksektir.

Sonuç olarak; hazırlıklı konuşma durumunda tereddüt türü akıcısızlıklar 50 üzeri yaş grubu tarafından diğer yaş grubu katılımcılara (18-23 ve 33-50) kıyasla anlamlı ölçüde daha fazla miktarda üretilmektedir. Hazırlıksız konuşma durumunda ise 4-8 yaş grubu çocuklar ile 50 üzeri yaş grubu katılımcılar tereddüt türündeki akıcısızlıkları diğer yaş grubu katılımcılara (18-23 ve 33-50) kıyasla anlamlı ölçüde daha çok üretmektedirler.

4.1.1.3. Yaş Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen uzatma türü akıcısızlık verileri yaş değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 3’de görüldüğü gibidir:

Tablo 3: Uzatma Türü Akıcısızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	UZATMALAR			
	HAZIRLIKLI KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA	
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)
4-8 Yaş n=14	-	-	19.16 ±7.58	18.90 (9.55-35.19)
18-23 Yaş n=14	6.79 ± 2.10	6.98 (1.91-12.10)	5.41 ±2.68	5.11 (1.66-11.61)
33-50 Yaş n=28	4.87 ± 3.50	4.28 (0.47-13.57)	3.98 ±2.87	3.67 (0-11.49)
50 Üzeri Yaş n=28	16.27 ± 5.42	15.77 (7.86-32.56)	15.05 ±4.43	14 (9.42-22.92)
P	0.000***		0.000***	

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Hazırlıklı konuşma uzatma türü akıcısızlık değerlendirmesinde 18-23 yaş grubu katılımcıların ortancası 6.98 (1.91-12.10) iken 33-50 yaş grubu katılımcıların ortancası 4.28 (0.47-13.57), 50 üzeri yaş grubu katılımcıların ortancası ise 15.77 (7.86-32.56) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır (p=0.000<0.001). 50 üzeri yaş grubu katılımcıların hazırlıklı konuşma uzatma türü akıcısızlık ortancaları hem 18-23 yaş grubundaki katılımcılardan hem de 33-50 yaş grubundaki katılımcılardan daha yüksektir.

Hazırlıksız konuşma uzatma türü akıcısızlık miktarları değerlendirildiğinde 4-8 yaş grubu katılımcıların ortancasının 18.90 (9.55-35.19), 18-23 yaş grubu katılımcıların ortancasının 5.11 (1.66-11.61), 33-50 yaş grubunda olanların ortancasının 3.67 (0-11.49), 50 üzeri yaş grubu katılımcıların ortancasının ise 14 (9.42-22.92) olduğu görülmüştür. Fark yine anlamlıdır (p=0.000<0.001). 4-8 yaş grubu ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların hazırlıksız konuşma uzatma ortancaları hem 18-23 yaş grubundakilerden hem de 33-50 yaş grubundakilerden anlamlı ölçüde daha yüksektir.

Sonuç olarak; yaş değişkeni tereddüt türü akıcısızlıklarda olduğu gibi uzatma türü akıcısızlık üretimine de etki eden bir değişkendir. Hazırlıklı konuşma durumunda 50 üzeri yaş grubu katılımcılar diğer yaş gruplarına (18-23 ve 33-50) kıyasla daha fazla uzatma türünde akıcısızlık üretiyor iken, hazırlıksız konuşma durumunda ise 4-8 yaş ve

50 üzeri yaş grubu katılımcılar diğer yaş grubu katılımcılara (18-23 ve 33-50) kıyasla anlamlı ölçüde daha fazla uzatma türü akıcısızlık üretmektedirler.

4.1.1.4. Yaş Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen yanlış başlangıç türü akıcısızlık verileri yaş değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 4’de görüldüğü gibidir:

Tablo 4: Yanlış Başlangıç Türü Akıcısızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	YANLIŞ BAŞLANGIÇLAR			
	HAZIRLIKLI KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA	
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)
4-8 Yaş n=14	-	-	1.38 ± 0.51	1.24 (0.42-2.54)
18-23 Yaş n=14	1.30 ± 0.92	1.06 (0.24-3.46)	1.08 ± 0.83	1.02 (0-2.73)
33-50 Yaş n=28	1.13 ± 1.17	0.85 (0-5.04)	0.87 ± 0.78	0.67 (0-3.37)
50 Üzeri Yaş n=28	1.00 ± 0.52	0.94 (0.20-2.45)	0.94 ± 0.60	0.84 (0-2.34)
P	0.46		0,031*	

Ort; Aritmetik ortalama, SS: Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

(18-23), (33-50) ve (50 üzeri) yaş grubundaki katılımcıların hazırlıklı konuşma yanlış başlangıç türü akıcısızlık verileri karşılaştırıldığında; 18-23 yaş grubu katılımcıların ortancası 1.06 (0.24-3.46), 33-50 yaş grubu katılımcıların ortancası 0.85 (0-5.04) ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların ortancası 0.94 (0.20-2.45) olarak

bulunmuştur. Elde edilen sonuçlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p=0.46>0.01$).

Hazırlıksız konuşma yanlış başlangıç türündeki akıcısızlık değerlendirmesinde 4-8 yaş grubu katılımcıların ortancası 1.24 (0.42-2.54) iken 18-23 yaş grubu katılımcıların ortancası 1.02 (0-2.73), 33-50 yaş grubu katılımcıların ortancası 0.67 (0-3.37) ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların ortancası 0.84 (0-2.34) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.031<0.05$). 4-8 yaş grubunda olanların hazırlıksız konuşma yanlış başlangıç ortancaları diğer yaş grubu katılımcılardan (18-23, 33-50 ve 50 üzeri) daha yüksektir.

Sonuç olarak, yaş değişkeninin hazırlıklı konuşma durumunda yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı görülmüştür. Ancak hazırlıksız konuşma durumunda 4-8 yaş grubundaki katılımcıların yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretim miktarı diğer yaş gruplarına (18-23, 33-50 ve 50 üzeri) kıyasla anlamlı ölçüde daha fazladır. Hazırlıksız konuşma durumunda en az miktarda yanlış başlangıç türü akıcısızlık üreten yaş grubunun ise 33-50 yaş grubu olduğu görülmektedir.

4.1.1.5. Yaş Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen dil sürçmesi türü akıcısızlık verileri yaş değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 5’de görüldüğü gibidir:

Tablo 5: Dil Sürçmesi Türü Akıcısızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DİL SÜRÇMELERİ			
	HAZIRLIKLI KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA	
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)
4-8 Yaş n=14	-	-	0.74 ± 0.51	0.59 (0.19-2.20)
18-23 Yaş n=14	0.36 ± 0.23	0.32 (0-0.80)	0.24 ± 0.19	0.21 (0-0.55)
33-50 Yaş n=28	0.42 ± 0.32	0.36 (0-1.11)	0.31 ± 0.23	0.27 (0-0.73)
50 Üzeri Yaş n=28	0.42 ± 0.35	0.36 (0-1.24)	0.41 ± 0.28	0.37 (0-1.03)
P	0.90		0.001**	

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

(18-23), (33-50) ve (50 üzeri) yaş grubundaki katılımcıların hazırlıklı konuşma dil sürçmesi türü akıcısızlık verileri karşılaştırıldığında; 18-23 yaş grubunun ortancası 0.32 (0-0.80), 33-50 yaş grubunun ortancası 0.36 (0-1.11), 50 üzeri yaş grubunun ortancası ise 0.36 (0-1.24) olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p=0.90>0.01$).

Hazırlıksız konuşma dil sürçmesi değerlendirmesinde 4-8 yaş grubu katılımcıların ortancası 0.59 (0.19-2.20) iken 18-23 yaş grubu katılımcıların ortancası 0.21 (0-0.55), 33-50 yaş grubu katılımcıların ortancası 0.27 (0-0.73), 50 üzeri yaş grubu katılımcıların ortancası ise 0.37 (0-1.03) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.001<0.01$).

Sonuç olarak, yaş değişkeninin hazırlıklı konuşma durumunda dil sürçmesi türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı görülmüştür. Ancak hazırlıksız konuşma durumunda 4-8 yaş grubundaki katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretim miktarı diğer yaş gruplarına (18-23, 33-50 ve 50 üzeri) kıyasla anlamlı ölçüde daha fazladır.

4.1.1.6. Yaş Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen tekrar türü akıcısızlık verileri yaş değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 6’da görüldüğü gibidir:

Tablo 6: Tekrar Türü Akıcısızlık Verilerinin Yaş Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEKRARLAR			
	HAZIRLIKLI KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA	
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)
4-8 Yaş n=14	-	-	0.82 ± 0.54	0.75 (0.15-1.93)
18-23 Yaş n=14	0.14± 0.31	0.00 (0-1.63)	0.10 ± 0.17	0 (0-0.49)
33-50 Yaş n=28	0.25± 0.44	0.11 (0-2.22)	0.16 ± 0.37	0 (0-1.84)
50 Üzeri Yaş n=28	0.27± 0.34	0.20 (0-1.26)	0.21 ± 0.31	0.09 (0-1.23)
P	0.153		0,000***	

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

(18-23), (33-50) ve (50 üzeri) yaş grubundaki katılımcıların hazırlıklı konuşma tekrar türü akıcısızlık verileri karşılaştırıldığında; 18-23 yaş grubunun ortancası 0.00 (0-1.63), 33-50 yaş grubunun ortancası 0.11 (0-2.22), ve 50 üzeri yaş grubunun ortancası 0.20 (0-1.26) olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p=0.153>0.001$).

Hazırlıksız konuşma tekrar türündeki akıcısızlık değerlendirmesinde 4-8 yaş grubu katılımcıların ortancası 0.75 (0.15-1.93) iken 18-23 yaş grubu katılımcıların ortancası 0 (0-0.49), 33-50 yaş grubunda olanların ortancası 0 (0-1.84) ve 50 üzeri yaş grubunun ortancası 0.09 (0-1.23) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.000<0.001$).

4-8 yaş grubu katılımcıların hazırlıksız konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancaları hem 18-23 yaş hem 33-50 yaş hem de 50 üzeri yaş grubundakilerden daha yüksektir.

Sonuç olarak, yaş değişkeninin hazırlıklı konuşma durumunda tekrar türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı görülmüştür. Hazırlıksız konuşma durumunda ise 4-8 yaş grubundaki katılımcıların tekrar türü akıcısızlık üretim miktarı diğer yaş gruplarına (18-23, 33-50 ve 50 üzeri) kıyasla anlamlı ölçüde daha fazladır.

4.1.2. Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi

Katılımcıların cinsiyet değişkeni bağlamında akıcısızlık türlerine göre hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcılık değerlendirme sonuçlarında farklılık olup olmadığı Mann-Whitney U Testi ile incelenmiştir. 4-8 yaş grubunda hazırlıklı konuşma durumu uygulama zorlukları nedeniyle analiz edilmediği için cinsiyet değişkenine ilişkin veriler sadece hazırlıksız konuşma durumu için analiz edilmiştir.

4.1.2.1. Cinsiyet Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen dolu durak türü akıcısızlık verileri cinsiyet değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 7’de görüldüğü gibidir:

Tablo 7: Dolu Durak Türü Akıcısızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DOLU DURAKLAR				
	HAZIRLIKLI KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)		
4-8 Yaş n=14	-	-	-	-	-
18-23 Yaş n=14	3.93 ± 4.29	2.37 (1.21-12.50)	6.33 ± 4.55	5.07 (1.72-13.51)	0.23
33-50 Yaş n=28	4.67 ± 4.20	3.95 (0-13.38)	6.97 ± 4.75	5.92 (0.18-14.95)	0.17
50 Üzeri Yaş n=28	4.64 ± 4.21	4.31 (0-13.74)	4.43 ± 3.34	3.86 (0.28-12.74)	0.91
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
4-8 Yaş n=14	3.80 ± 4.34	1.93 (0-11.65)	4.67 ± 3.30	6.14 (0.46-9.09)	0.53
18-23 Yaş n=14	3.90 ± 2.73	2.73 (2.33-9.40)	6.10 ± 6.38	3.20 (0.93-18.40)	1.00
33-50 Yaş n=28	4.72 ± 4.11	3.88 (0-14.12)	6.57 ± 4.96	6.33 (0.17-17.71)	0.28
50 Üzeri Yaş n=28	4.15 ± 4.17	2.96 (0-12.37)	4.25 ± 3.09	3.48 (0.32-9.92)	0.57

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

4-8 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası 1.93 (0-11.65), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası ise 6.14 (0.46-9.09) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.53>0.05).

18-23 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası 2.37 (1.21-12.50), erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası ise 5.07 (1.72-13.51) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.23>0.05). Aynı yaş grubunun hazırlıksız konuşma verilerine bakıldığında da benzer sonuçlar görülmektedir. 18-23 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası 2.73 (2.33-9.40), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası ise

3.20 (0.93-18.40) olarak bulunmuştur. Fark yine istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=1.00>0.05$).

33-50 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası 3.95 (0-13.38) iken, erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası 5.92 (0.18-14.95) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.17>0.05$). Hazırlıksız konuşma verilerinde de farklılığa rastlanmamıştır. 33-50 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası 3.88 (0-14.12), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma dolu durak türü akıcısızlık ortancası ise 6.33 (0.17-17.71) olarak bulunmuştur. Fark yine istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.28>0.05$).

50 üzeri yaş kadın/erkek katılımcıların da hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma dolu durak türü akıcısızlık değerlendirmelerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Hazırlıklı konuşma dolu durak ortancası kadınlarda 4.31 (0-13.74) iken, erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma dolu durak ortancası 3.86 (0.28-12.74) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0.91>0.05$). Hazırlıksız konuşma dolu durak ortancası kadınlarda 2.96 (0-12.37) iken, erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma dolu durak ortancası 3.48 (0.32-9.92) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0.57>0.05$).

Sonuç olarak; cinsiyet değişkeni 4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş gruplarındaki tüm katılımcıların dolu durak türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

4.1.2.2. Cinsiyet Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen tereddüt türü akıcısızlık verileri cinsiyet değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 8’de görüldüğü gibidir:

Tablo 8: Tereddüt Türü Akıcısızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEREDDÜTLER				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)		
4-8 Yaş n=14	-	-	-	-	-
18-23 Yaş n=14	2.03 ± 0.99	1.76 (1.19-3.69)	4.49 ± 3.51	3.49 (1.23-10.58)	0.18
33-50 Yaş n=28	2.61 ± 1.80	2.75 (0.60-7.13)	3.51 ± 2.64	3.31 (0-11.31)	0.24
50 Üzeri Yaş n=28	3.79 ± 1.95	3.64 (1.07-7.90)	5.19 ± 3.25	3.98 (1.46-12.25)	0.24
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
4-8 Yaş n=14	6.30 ± 3.07	6.95 (2.33-10.09)	5.86 ± 3.35	5.56 (2.30-12.61)	0.71
18-23 Yaş n=14	1.59 ± 0.39	1.75 (0.96-1.99)	4.98 ± 3.13	4.38 (1.49-9.56)	0.01*
33-50 Yaş n=28	2.23 ± 1.70	1.87 (0.19-6.88)	3.31 ± 2.25	2.71 (0.73-9.20)	0.13
50 Üzeri Yaş n=28	3.58 ± 2.24	2.85 (1.22-8.60)	4.55 ± 1.99	4.10 (1.40-8.91)	0.16

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

4-8 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası 6.95 (2.33-10.09), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası ise 5.56 (2.30-12.61) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.71>0.05).

18-23 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası 1.76 (1.19-3.69), erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası ise 3.49 (1.23-10.58) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.18>0.05). Hazırlıksız konuşma verilerine bakıldığında ise daha farklı sonuçlar görülmektedir. 18-23 yaş üniversite öğrencisi veya yeni mezun kadın/erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma tereddüt türü akıcısızlık miktarı

değerlendirme sonuçları farklıdır. Tereddüt ortancası kadınlarda 1.75 (0.96-1.99) iken erkeklerde 4.38 (1.49-9.56) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.01<0.05$). 18-23 yaş grubu erkek katılımcılar kadın katılımcılara kıyasla hazırlıksız konuşmada daha fazla sayıda tereddüt türü akıcısızlık üretmektedirler.

33-50 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası 2.75 (0.60-7.13) iken, erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası 3.31 (0-11.31) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.24>0.05$). Hazırlıksız konuşmada da benzer sonuçlar görülmektedir. 33-50 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası 1.87 (0.19-6.88), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma tereddüt türü akıcısızlık ortancası ise 2.71 (0.73-9.20) olarak bulunmuştur. Fark yine istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.13>0.05$).

50 üzeri yaş kadın/erkek katılımcıların da 33-50 yaş grubunda olduğu gibi hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma tereddüt türü akıcısızlık değerlendirmelerinde bir farka rastlanmamıştır. Hazırlıklı konuşma tereddüt ortancası kadınlarda 3.64 (1.07-7.90) iken, erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma tereddüt ortancası 3.98 (1.46-12.25) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0.24>0.05$). Hazırlıksız konuşma verilerine bakıldığında, kadın katılımcıların tereddüt ortancasının 2.85 (1.22-8.60), erkek katılımcıların tereddüt ortancasının ise 4.10 (1.40-8.91) olduğu görülmektedir. Fark hazırlıklı konuşmada olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.16>0.05$).

Sonuç olarak; cinsiyet değişkeni 4-8, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların tereddüt türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken değildir. 18-23 yaş grubu katılımcılarda ise cinsiyet değişkeni hazırlıklı konuşma durumunda tereddüt türü akıcısızlık üretimine etki etmiyor iken, hazırlıksız konuşma durumunda bu yaş grubundaki erkekler kadınlara kıyasla tereddüt türü akıcısızlıkları daha çok üretmektedirler.

4.1.2.3. Cinsiyet Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen uzatma türü akıcısızlık verileri cinsiyet değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 9’da görüldüğü gibidir:

Tablo 9: Uzatma Türü Akıcısızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	UZATMALAR				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)		
4-8 Yaş n=14	-	-	-	-	-
18-23 Yaş n=14	4.60 ± 2.63	4.48 (1.91-9.09)	8.58 ± 2.26	8.14 (6.04-12.10)	0.02*
33-50 Yaş n=28	2.15 ± 1.53	1.75 (0.50-5.96)	7.58 ± 2.69	6.79 (3.88-13.57)	0.000***
50 Üzeri Yaş n=28	16.26 ± 3.41	16.97 (9.60-21.89)	16.28 ± 7.02	14.46 (7.86-32.56)	0.66
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
4-8 Yaş n=14	16.65 ± 8.85	14.91 (9.55-35.19)	21.67 ± 5.62	20.74 (14.94-32.88)	0.07
18-23 Yaş n=14	3.66 ± 2.06	3.16 (1.66-7.47)	6.94 ± 2.50	6.03 (4.40-11.61)	0.01*
33-50 Yaş n=28	1.79 ± 1.23	1.81 (0-3.78)	6.18 ± 2.29	6.03 (2.78-11.49)	0.000***
50 Üzeri Yaş n=28	14.61 ± 3.91	14 (0.42-21.86)	15.49 ± 5.01	14.49 (10.23-22.92)	0.66

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

4-8 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma uzatma türü akıcısızlık ortancası 14.91 (9.55-35.19), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma uzatma türü akıcısızlık ortancası ise 20.74 (14.94-32.88) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.07>0.05). Cinsiyet değişkeni 4-8 yaş grubu katılımcıların uzatma türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

18-23 yaş üniversite öğrencisi veya yeni mezun katılımcıların hem hazırlıklı hem hazırlıksız konuşma uzatma türü akıcısızlık miktarlarında cinsiyet değişkeni bağlamında fark bulunmuştur. Hazırlıklı konuşma uzatma ortancası kadınlarda 4.48 (1.91-9.09) iken erkeklerde 8.14 (6.04-12.10) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.02<0.05$). Hazırlıklı konuşma uzatma değerlendirme ortancaları 18-23 yaş aralığındaki erkek katılımcılarda daha yüksektir. Hazırlıksız konuşma uzatma ortancası ise kadınlarda 3.16 (1.66-7.47) iken erkeklerde 6.03 (4.40-11.61) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.01<0.05$). 18-23 yaş üniversite öğrencisi veya yeni mezun erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma uzatma miktarı değerlendirme ortancaları kadın katılımcılara göre daha yüksektir. Sonuç olarak; 18-23 yaş grubundaki erkek katılımcılar aynı yaş grubundaki kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda uzatma türü akıcısızlık üretmektedirler.

33-50 yaş grubundaki kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma uzatma türü akıcısızlık miktarları değerlendirildiğinde, uzatma miktarlarının bu yaş grubunda da farklı olduğu görülmektedir. Hazırlıklı konuşma uzatma türü akıcısızlık ortancası kadınlarda 1.75 (0.50-5.96), erkeklerde ise 6.79 (3.88-13.57) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.000<0.001$). Erkek katılımcıların uzatma ortancaları kadın katılımcılara göre daha yüksektir. Hazırlıksız konuşmada ise uzatma türü akıcısızlık ortancası kadınlarda 1.81 (0-3.78) iken erkeklerde 6.03 (2.78-11.49) olarak bulunmuştur. Fark yine anlamlıdır ($p=0.000<0.001$). Erkek katılımcıların uzatma ortancaları kadınlara göre daha yüksektir. Sonuç olarak, 33-50 yaş grubundaki erkekler hem hazırlıklı hem de hazırlıksız konuşmada kadınlara kıyasla daha fazla sayıda uzatma türü akıcısızlık üretmektedirler.

50 üzeri yaş grubu kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma uzatma türü akıcısızlık değerlendirmelerinde ise cinsiyet değişkeni bağlamında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu yaş grubunda kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma uzatma ortancalarının 16.97 (9.60-21.89), erkeklerin ise 14.46 (7.86-32.56) olduğu görülmektedir ($p=0.66>0.05$). Hazırlıksız konuşmada ise uzatma ortancası kadınlarda 14 (0.42-21.86) iken erkeklerde 14.49 (10.23-22.92) olarak

bulunmuştur ($p=0.66>0.05$). Cinsiyet değişkeni bu yaşı grubunda uzatma türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken değildir.

Sonuç olarak; cinsiyet değişkeni 4-8 ve 50 üzeri yaşı grubu katılımcıların uzatma türü akıcısızlık üretim miktarına etki etmiyor iken, 18-23 ve 33-50 yaşı gruplarındaki erkek katılımcıların hem hazırlıklı hem hazırlıksız konuşma durumlarında kadın katılımcılara kıyasla daha fazla miktarda uzatma türü akıcısızlık ürettikleri gözlemlenmiştir.

4.1.2.4. Cinsiyet Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaşı grubu katılımcılardan elde edilen yanlış başlangıç türü akıcısızlık verileri cinsiyet değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 10’da görüldüğü gibidir:

Tablo 10: Yanlış Başlangıç Türü Akıcısızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	YANLIŞ BAŞLANGIÇLAR				
	HAZIRLIKLI KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)		
4-8 Yaş n=14	-	-	-	-	-
18-23 Yaş n=14	1.00 ± 1.67	0.89 (0.24-1.93)	1.70 ± 0.99	1.72 (0.58-3.46)	0.23
33-50 Yaş n=28	0.67 ± 0.56	0.50 (0-1.68)	1.59 ± 1.45	1.01 (0.51-5.04)	0.02*
50 Üzeri Yaş n=28	0.91 ± 0.41	0.94 (0.20-1.49)	1.11 ± 0.61	0.87 (0.44-2.45)	0.70
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
4-8 Yaş n=14	1.26 ± 0.44	1.29 (0.42-1.89)	1.49 ± 0.59	1.19 (0.92-2.54)	1.00
18-23 Yaş n=14	0.54 ± 0.44	0.31 (0.21-1.20)	1.69 ± 0.65	1.66 (1.0-2.73)	0.005**
33-50 Yaş n=28	0.42 ± 0.32	0.41 (0-1.08)	1.31 ± 0.86	1.09 (0.17-3.37)	0.000***
50 Üzeri Yaş n=28	0.89 ± 0.57	0.75 (0-1.96)	0.98 ± 0.65	0.93 (0-2.34)	0.73

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

4-8 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma yanlış başlangıç türü akıcısızlık ortancası 1.29 (0.42-1.89), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma yanlış başlangıç türü akıcısızlık ortancası ise 1.19 (0.92-2.54) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=1.00>0.05). Cinsiyet değişkeni 4-8 yaş grubu katılımcıların yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

18-23 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma yanlış başlangıç türü akıcısızlık ortancası 0.89 (0.24-1.93), erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma yanlış başlangıç türü akıcısızlık ortancası ise 1.72 (0.58-3.46) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.23>0.05). Hazırlıksız konuşma verilerine

bakıldığında ise tereddüt ve uzatma türü akıcısızlıklarda olduğu gibi, daha farklı sonuçlar gözlemlenmiştir. Yanlış başlangıç ortancası 18-23 yaş üniversite öğrencisi veya yeni mezun kadınlarda 0.31 (0.21-1.20) iken aynı yaş grubundaki erkeklerde 1.66 (1.0-2.73) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.005<0.05$). 18-23 yaş grubu erkek katılımcılar kadın katılımcılara kıyasla hazırlıksız konuşmada daha fazla sayıda yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretmektedirler.

33-50 grubu hazırlıklı konuşma yanlış başlangıç ortancası kadınlarda 0.50 (0-1.68) iken erkeklerde 1.01 (0.51-5.04) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.02<0.05$). Hazırlıklı konuşmada erkek katılımcıların yanlış başlangıç ortancaları kadın katılımcılara göre daha yüksektir. Aynı yaş grubunda hazırlıksız konuşmada da erkek katılımcıların yanlış başlangıç ortancalarının kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Hazırlıksız konuşma yanlış başlangıç ortancası kadınlarda 0.41 (0-1.08) iken erkeklerde 1.09 (0.17-3.37) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.000<0.001$). Sonuç olarak, 33-50 yaş grubundaki erkek katılımcılar hem hazırlıklı hem hazırlıksız konuşma durumlarında kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretmektedirler.

50 üzeri yaş grubu kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma yanlış başlangıç türü akıcısızlık değerlendirmelerinde ise cinsiyet değişkeni bağlamında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu yaş grubunda kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma yanlış başlangıç ortancalarının 0.94 (0.20-1.49), erkeklerin ise 0.87 (0.44-2.45) olduğu görülmektedir ($p=0.70>0.05$). Hazırlıksız konuşmada ise yanlış başlangıç ortancası kadınlarda 0.75 (0-1.96) iken erkeklerde 0.93 (0-2.34) olarak bulunmuştur ($p=0.73>0.05$). Cinsiyet değişkeni bu yaş grubunda yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken değildir.

Sonuç olarak, cinsiyet değişkeni 4-8 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretimine etki etmemektedir. 18-23 yaş grubunda hazırlıklı konuşma yanlış başlangıç üretim miktarlarında kadın/erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuyor iken hazırlıksız konuşma durumunda erkeklerin kadın katılımcılara kıyasla daha fazla yanlış başlangıç türü akıcısızlık ürettikleri görülmektedir. 33-50 yaş grubunda ise hem hazırlıklı hem hazırlıksız

konuşma durumlarında kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla daha az sayıda yanlış başlangıç türü akıcısızlık ürettikleri ve daha akıcı konuştukları görülmektedir.

4.1.2.5. Cinsiyet Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen dil sürçmesi türü akıcısızlık verileri cinsiyet değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 11’de görüldüğü gibidir:

Tablo 11: Dil Sürçmesi Türü Akıcısızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DİL SÜRÇMELERİ				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)		
4-8 Yaş n=14	-	-	-	-	-
18-23 Yaş n=14	0.30 ± 0.20	0.25 (0-0.57)	0.47 ± 0.20	0.42 (0.27-0.80)	0.10
33-50 Yaş n=28	0.30 ± 0.26	0.28 (0-0.83)	0.55 ± 0.34	0.47 (0-1.11)	0.04*
50 Üzeri Yaş n=28	0.29 ± 0.22	0.30 (0-0.61)	0.54 ± 0.41	0.45 (0-1.24)	0.15
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
4-8 Yaş n=14	0.62 ± 0.31	0.59 (0.27-1.27)	0.87 ± 0.66	0.62 (0.20-2.20)	0.71
18-23 Yaş n=14	0.12 ± 0.10	0.07 (0.04-0.29)	0.37 ± 0.16	0.40 (0.12-0.55)	0.008**
33-50 Yaş n=28	0.21 ± 0.16	0.25 (0 -0.49)	0.41 ± 0.25	0.38 (0-0.73)	0.07
50 Üzeri Yaş n=28	0.35 ± 0.31	0.30 (0-0.98)	0.48 ± 0.25	0.37 (0.25-1.03)	0.17

Ort; Aritmetik ortalama, SS: Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

4-8 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma dil sürçmesi türü akıcısızlık ortancası 0.59 (0.27-1.27), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma dil sürçmesi türü akıcısızlık ortancası ise 0.62 (0.20-2.20) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.71>0.05$). Cinsiyet değişkeni 4-8 yaş grubu katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

18-23 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma dil sürçmesi türü akıcısızlık ortancası 0.25 (0-0.57), erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma dil sürçmesi türü akıcısızlık ortancası ise 0.42 (0.27-0.80) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.10>0.05$). Hazırlıksız konuşma verilerine bakıldığında ise 18-23 yaş grubu kadın/erkek katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık miktarı değerlendirme sonuçlarının farklı olduğu görülmektedir. Dil sürçmesi ortancası kadınlarda 0.07 (0.04-0.29) iken erkeklerde 0.40 (0.12-0.55) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.008<0.01$). 18-23 yaş grubu erkek katılımcılar kadın katılımcılara kıyasla hazırlıksız konuşmada daha fazla sayıda dil sürçmesi türü akıcısızlık üretmektedirler.

33-50 yaş grubu hazırlıklı konuşma dil sürçmesi ortancaları değerlendirildiğinde, bu yaş grubundaki kadınlarda dil sürçmesi ortancası 0.28 (0-0.83), erkeklerde ise 0.47 (0-1.11) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.04<0.05$). Erkek katılımcıların dil sürçmesi ortancaları kadın katılımcılara göre daha yüksektir. Hazırlıksız konuşma verilerinde ise bu türden anlamlı bir farka rastlanmamıştır. 33-50 yaş grubu kadınlarda hazırlıksız konuşma dil sürçmesi ortancası 0.25 (0-0.49) iken, erkeklerin hazırlıksız konuşma dil sürçmesi ortancası 0.38 (0-0.73) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.07>0.05$).

50 üzeri yaş grubu kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma dil sürçmesi türü akıcısızlık değerlendirmelerinde cinsiyet değişkeni bağlamında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu yaş grubunda kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma dil sürçmesi ortancalarının 0.30 (0-0.61), erkeklerin dil sürçmesi ortancalarının ise 0.45 (0-1.24) olduğu görülmektedir ($p=0.15>0.05$). Hazırlıksız konuşmada ise dil sürçmesi ortancası kadınlarda 0.30 (0-0.98) iken

erkeklerde 0.37 (0.25-1.03) olarak bulunmuştur ($p=0.17>0.05$). Cinsiyet değişkeni bu yaş grubunda dil sürçmesi türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken değildir.

Sonuç olarak, cinsiyet değişkeni 4-8 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretimine etki etmemektedir. 18-23 yaş grubunda hazırlıklı konuşma dil sürçmesi üretim miktarlarında kadın/erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuyor iken hazırlıksız konuşma durumunda erkeklerin kadın katılımcılara kıyasla daha fazla dil sürçmesi türü akıcısızlık ürettikleri görülmektedir. 33-50 yaş grubunda ise hazırlıklı konuşma durumunda dil sürçmesi üretim miktarlarının erkek katılımcılarda kadın katılımcılara kıyasla daha fazla olduğu gözlemleniyor iken hazırlıksız konuşma durumunda bu türden bir farklılığa rastlanmamaktadır.

4.1.2.6. Cinsiyet Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

4-8, 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların tekrar türü akıcısızlık verileri cinsiyet değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde elde edilen bulgular Tablo 12’de görüldüğü gibidir:

Tablo 12: Tekrar Türü Akıcısızlık Verilerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEKRARLAR				
	HAZIRLIKLI KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)		
4-8 Yaş n=14	-	-	-	-	-
18-23 Yaş n=14	0 ±0	0 (0-0)	0.39 ± 0.21	0.35 (0-0.80)	0.10
33-50 Yaş n=28	1.19 ±0.18	0.20 (0-0.60)	0.30 ± 0.60	0.05 (0-2.22)	0.48
50 Üzeri Yaş n=28	0.22 ±0.28	0.20 (0-1.01)	0.33 ± 0.39	0.20 (0-1.26)	0.63
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN		ERKEK		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
4-8 Yaş n=14	0.89 ±0.57	0.62 (0.41-1.93)	0.75 ± 0.55	0.88 (0.15-1.52)	0.53
18-23 Yaş n=14	0.03 ±0.08	0 (0-0.20)	0.17 ± 0.20	0.11 (0-0.49)	0.18
33-50 Yaş n=28	0.03 ±0.05	0 (0-0.12)	0.30 ± 0.50	0.07 (0-1.84)	0.21
50 Üzeri Yaş n=28	0.18 ±0.35	0.02 (0-1.23)	0.23 ± 0.28	0.16 (0-1.05)	0.21

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

4-8 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası 0.62 (0.41-1.93), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası ise 0.88 (0.15-1.52) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.53>0.05). Cinsiyet değişkeni 4-8 yaş grubu katılımcıların tekrar türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

18-23 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası 0 (0-0), erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası ise 0.35 (0-0.80) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.10>0.05). Hazırlıksız konuşma verilerine bakıldığında da benzer sonuçlar görülmektedir. 18-23 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma tekrar türü

akıcısızlık ortancası 0 (0-0.20), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası ise 0.11 (0-0.49) olarak bulunmuştur. Fark yine istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.18>0.05$). Sonuç olarak, cinsiyet değişkeni 18-23 yaş grubu katılımcıların tekrar türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

33-50 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası 0.20 (0-0.60) iken, erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası 0.05 (0-2.22) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.48>0.05$). Hazırlıksız konuşma verilerine bakıldığında da benzer sonuçlar görülmektedir. 33-50 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası 0 (0-0.12), erkek katılımcıların hazırlıksız konuşma tekrar türü akıcısızlık ortancası ise 0.07 (0-1.84) olarak bulunmuştur. Fark yine istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.21>0.05$). Sonuç olarak, cinsiyet değişkeni 33-50 yaş grubu katılımcılar için tekrar türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

50 üzeri yaş grubu kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma tekrar türü akıcısızlık değerlendirmelerinde de bu yaş grubunda da cinsiyet değişkeni bağlamında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu yaş grubunda kadın katılımcıların hazırlıklı konuşma tekrar ortancalarının 0.20 (0-1.01), erkeklerin ise 0.20 (0-1.26) olduğu görülmektedir ($p=0.63>0.05$). Hazırlıksız konuşmada ise tekrar ortancası kadınlarda 0.02 (0-1.23) iken erkeklerde 0.16 (0-1.05) olarak bulunmuştur ($p=0.21>0.05$). Cinsiyet değişkeni bu yaş grubunda tekrar türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken değildir.

Sonuç olarak, cinsiyet değişkeni tekrar türü akıcısızlık üretim miktarına etki eden bir değişken değildir.

4.1.3. Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi

33-50 ve 50 üzeri yaş katılımcıların eğitim düzeyi değişkeni bağlamında akıcısızlık türlerine göre hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcılık değerlendirme sonuçlarında farklılık olup olmadığı Mann-Whitney U Testi ile incelenmiştir.

4.1.3.1. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların dolu durak türü akıcısızlık üretim miktarları, eğitim düzeyi değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 13’deki gibidir:

Tablo 13: Dolu Durak Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DOLU DURAKLAR					
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA					
	KADIN					
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p	
	İlk-Ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu			
33-50 Yaş n=14	2.22 ± 1.96	1.89 (0-5.15)	7.54 ±4.02	6.79 (2.30-13.38)	0.006**	
	İlk-Ortaokul Mezunu		Profesör			
50 Üzeri Yaş n=14	2.01 ± 3.32	0.60 (0-9.01)	7.28 ± 3.35	6.73 (3.07-13.74)	0.02*	
YAŞ	ERKEK					
	İlk-Ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		p	
	33-50 Yaş n=14	4.14 ± 3.76	5.10 (0.18-10.30)	9.81 ±4.01	9.21 (4.84-14.95)	0.073
		İlk-Ortaokul Mezunu		Profesör		
	50 Üzeri Yaş n=14	3.52 ± 4.27	1.55 (0.28-12.75)	5.35 ± 1.99	5.56 (2.86-8.86)	0.07
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA					
	KADIN					
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p	
	İlk-Ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu			
	33-50 Yaş n=14	2.22 ± 1.77	2.42 (0-4.66)	7.58 ± 3.87	6.21 (3.92-14.18)	0.001**
	İlk-Ortaokul Mezunu		Profesör			
50 Üzeri Yaş n=14	1.46 ± 2.62	2.46 (0-7.12)	6.85 ± 3.73	5.39 (2.37-12.37)	0.007**	
YAŞ	ERKEK					
	İlk-Ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		p	
	33-50 Yaş n=14	3.28 ± 2.66	3.41 (0.17-6.53)	9.86 ± 4.58	8.78 (3.42-17.71)	0.004**
		İlk-Ortaokul Mezunu		Profesör		
	50 Üzeri Yaş n=14	2.65 ± 3.28	1.57 (0.32-9.92)	5.87 ± 1.97	5.68 (2.76-8.31)	0.02*

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

33-50 yaş grubu kadın katılımcılardan ilk-ortaokul mezunu olanlarla lisans-lisansüstü mezunu olanların hazırlıklı konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde dolu durak üretim miktarları farklıdır. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu kadınlarda 1.89 (0-5.15) iken lisans-lisansüstü mezunu kadınlarda 6.79 (2.30-13.38) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.006<0.01$). Lisans/lisans üstü mezunu kadınların dolu durak ortancaları ilk-ortaokul mezunu kadınlara kıyasla daha yüksektir.

33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcılarla lisans-lisansüstü mezunu kadın katılımcıların hazırlıksız konuşma akıcısızlık miktarı değerlendirmelerinde de dolu durak üretim miktarlarının farklı olduğu görülmektedir. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcılarda 2.42 (0-4.66) iken lisans-lisansüstü mezunu kadın katılımcılarda 6.21 (3.92-14.18) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.001<0.01$). Dolu durak türü akıcısızlık değerlendirme ortancaları lisans-lisansüstü mezunu kadınlarda ilk-ortaokul mezunu kadınlara kıyasla daha yüksektir.

33-50 yaş erkek katılımcılarda ise ilk-ortaokul mezunu olanlarla lisans-lisansüstü mezunu olanların hazırlıklı konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde dolu durak türü akıcısızlık miktarları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu erkeklerde 5.10 (0.18 -10.30) iken lisans-lisansüstü mezunu erkeklerde 9.21 (4.84-14.95) olarak bulunmuştur ($p=0.073>0.05$).

33-50 yaş erkek katılımcılardan ilk-ortaokul mezunu olanlarla lisans-lisansüstü mezunu olanların hazırlıksız konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde aynı yaş grubu kadın katılımcılarda olduğu gibi dolu durak üretim miktarlarının farklı olduğu görülmektedir. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu erkeklerde 3.41 (0.17-6.53) iken lisans-lisansüstü mezunu erkeklerde 8.78 (3.42-17.71) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.004<0.01$). Dolu durak ortancası lisans-lisansüstü mezunu erkeklerde ilk-ortaokul mezunu erkeklere kıyasla daha yüksektir.

50 üzeri yaş kadın katılımcılarda ilk-ortaokul mezunu olanlarla profesör olanların hazırlıklı konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde dolu durak türü akıcısızlık üretim miktarlarının 33-50 yaş grubu kadın katılımcılardaki gibi farklı olduğu görülmektedir. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu kadınlarda 0.60 (0-9.01) iken profesör olan

kadınlarda 6.73 (3.07-13.74) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.02<0.05$). Profesör olan kadın katılımcıların dolu durak ortancaları daha yüksektir.

50 üzeri yaş kadınlarda ilk-ortaokul mezunlarıyla profesörlerin hazırlıksız konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde de dolu durak türü akıcısızlık miktarları farklıdır. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu kadınlarda 2.46 (0-7.12), profesör kadınlarda ise 5.39 (2.37-12.37) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.007<0.01$). Profesör kadın katılımcıların dolu durak ortancaları daha yüksektir.

50 üzeri yaş erkeklerde ilk-ortaokul mezunlarıyla profesörlerin hazırlıklı konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde ise dolu durak türü akıcısızlıkların üretim miktarlarında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu erkeklerde 1.55 (0.28-12.75) iken profesör olan erkeklerde 5.56 (2.86-8.86) olarak bulunmuştur ($p=0.07>0.05$).

50 üzeri yaş erkeklerde ilk-ortaokul mezunu olanlarla profesör olanların hazırlıksız konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde ise dolu durak türü akıcısızlık üretim miktarları farklıdır. Dolu durak ortancası ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılarda 1.57 (0.32-9.92) iken profesör olan erkek katılımcılarda 5.68 (2.76-8.31) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.02<0.05$). Profesör olan erkek katılımcıların dolu durak ortancaları daha yüksektir.

Sonuç olarak; eğitim düzeyi değişkeni dolu durak türündeki akıcısızlıkların üretim miktarlarına etki eden bir değişkendir. Hazırlıklı konuşmada eğitim düzeyi daha yüksek olan 33-50 yaş ve 50 üzeri yaş grubu kadın katılımcılar eğitim düzeyi daha düşük olan aynı yaş grubundaki kadın katılımcılara kıyasla daha fazla dolu durak türü akıcısızlık üretmektedirler. Bu artış 33-50 yaş ve 50 üzeri yaş grubu erkek katılımcıların hazırlıklı konuşmalarında da belirli ölçüde gözlemleniyor olmasına karşın istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Hazırlıksız konuşma durumunda ise, eğitim düzeyi daha yüksek olan 33-50 yaş ve 50 üzeri yaş grubu kadın ve erkek katılımcıların eğitim düzeyi daha düşük olan aynı yaş grubu kadın ve erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda dolu durak türü akıcısızlık ürettikleri görülmüştür.

4.1.3.2. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların tereddüt türü akıcısızlık üretim miktarlarının, eğitim düzeyi değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumlarına göre istatistiksel analizinde elde edilen bulgular Tablo 14’deki gibidir:

Tablo 14: Tereddüt Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEREDDÜTLER				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
33-50 Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		0.28
	2.00 ± 1.28	1.99 (0.60-4.29)	3.24 ± 2.05	3.37 (1.40-7.13)	
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		1.00
	3.92 ± 2.53	3.59 (1.07-7.90)	3.67 ± 1.34	3.70 (2.15-5.45)	
YAŞ	ERKEK				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
	33-50 Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu	
4.79 ± 3.01		3.84 (2.31-11.31)	2.23 ± 1.51	2.39 (0-4.36)	
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		0.03*
	7.04 ± 3.73	4.46 (3.70-12.25)	3.34 ± 0.99	3.36 (1.46-4.52)	
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
	33-50 Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu	
1.68 ± 1.10		1.45 (0.19-3.55)	2.95 ± 1.98	2.27 (0.73-6.88)	
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		1.00
	3.80 ± 2.72	2.69 (1.22-8.60)	3.36 ± 1.82	3.01 (1.66-6.76)	
YAŞ	ERKEK				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
	33-50 Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu	
4.08 ± 2.54		3.03 (2.01-9.20)	2.53 ± 1.76	2.32 (0.73-5.68)	
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		0.07
	5.65 ± 2.10	5.74 (2.71-8.91)	3.44 ± 1.88	3.69 (1.40-5.07)	

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 14’de görüldüğü üzere eğitim düzeyi değişkeni bağlamında yapılan analizlerde sadece 50 üzeri yaş grubu erkek katılımcıların hazırlıklı konuşmalarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmıştır. 50 üzeri yaş erkeklerde tereddüt ortancası erkeklerde 4.46 (3.70-12.25) iken profesör olan erkeklerde 3.36 (1.46-4.52) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.03<0.05$). İlk-ortaokul mezunu erkek katılımcıların tereddüt ortancaları profesör katılımcılardan daha yüksektir.

Sonuç olarak; eğitim düzeyi değişkeni tereddüt türü akıcısızlık üretim miktarlarında sadece 50 üzeri yaş grubu erkek katılımcıların hazırlıklı konuşma durumunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmıştır. 50 üzeri yaş grubundaki ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar aynı yaş grubundaki profesör olan erkek katılımcılara kıyasla hazırlıklı konuşma durumunda daha fazla sayıda tereddüt türü akıcısızlık üretmektedirler. Hazırlıksız konuşma durumunda ise bu türden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

4.1.3.3. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen uzatma türü akıcısızlık üretim miktarları, eğitim düzeyi değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 15’de görüldüğü gibidir:

Tablo 15: Uzatma Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	UZATMALAR					
	HAZIRLIKLI KONUŞMA					
	KADIN					
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p	
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu			
33-50 Yaş n=14	2.93 ± 2.49	1.63 (0.97-7.35)	2.01 ± 1.23	1.98 (0.50-3.98)	0.77	
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör			
50 Üzeri Yaş n=14	16.91 ± 2.45	17.23 (13.44-19.67)	15.60 ± 4.27	14.57 (9.60-21.90)	0.71	
YAŞ	ERKEK					
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		p	
	33-50 Yaş n=14	8.58 ± 1.63	9.15 (5.88-9.93)	6.59 ± 3.27	5.94 (3.88-13.57)	0.097
		İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
	50 Üzeri Yaş n=14	19.59 ± 7.67	17.98 (10.47-32.56)	12.96 ± 4.73	12.59 (7.86-22.0)	0.09
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA					
	KADIN					
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p	
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu			
	33-50 Yaş n=14	2.15 ± 1.79	1.40 (0.27-5.18)	1.86 ± 1.14	2.27 (0-2.94)	0.86
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör			
50 Üzeri Yaş n=14	14.00 ± 3.52	13.73 (9.42-17.94)	15.21 ± 4.46	14.18 (10.10-1.86)	0.35	
YAŞ	ERKEK					
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		p	
	33-50 Yaş n=14	6.47 ± 1.85	6.75 (3.89-9.58)	5.88 ± 2.79	5.03 (2.78-11.49)	0.53
		İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
	50 Üzeri Yaş n=14	17.46 ± 4.89	17.01 (11.14-22.79)	13.51 ± 4.62	11.69 (10.23-22.92)	0.16

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 15’de görüldüğü üzere uzatma türü akıcısızlık üretimine ilişkin eğitim düzeyi değişkeni bağlamında yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolayısıyla eğitim düzeyi değişkeninin uzatma türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

4.1.3.4. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretim miktarları, eğitim düzeyi değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 16’da görüldüğü gibidir:

Tablo 16: Yanlış Başlangıç Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	YANLIŞ BAŞLANGIÇLAR				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
33-50 Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		0.23
	0.45 ± 0.40	0.33 (0-1.25)	0.86 ± 0.65	0.88 (0-1.68)	
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		0.53
	0.79 ± 0.47	0.96 (0.20-1.47)	1.02 ± 0.33	0.92 (0.61-1.49)	
33-50 Yaş n=14	ERKEK				
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		0.16
	2.30 ± 1.83	1.68 (0.51-5.04)	0.89 ± 0.24	0.85 (0.53-1.25)	
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		0.80
	1.20 ± 0.73	0.97 (0.52-2.45)	1.02 ± 0.52	0.77 (0.44-1.73)	
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		0.86
33-50 Yaş n=14	0.39 ± 0.35	0.34 (0-1.09)	0.40 ± 0.33	0.42 (0-0.97)	
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		0.01*
	0.53 ± 0.39	0.49 (0-1.24)	1.26 ± 0.49	1.19 (0.51-1.96)	
33-50 Yaş n=14	ERKEK				
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		0.01*
	1.81 ± 0.96	1.23 (0.90-3.37)	0.82 ± 0.35	0.90 (0.17-1.14)	
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		0.71
	0.86 ± 0.58	1.04 (0-1.55)	1.09 ± 0.74	0.83 (0.28-2.34)	

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Yanlış başlangıç türü akıcısızlıkların eğitim düzeyi değişkeni bağlamında analizinde sadece hazırlıksız konuşma durumunda 33-50 yaş erkek katılımcılar ile 50 üzeri yaş kadın katılımcıların sonuçlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara rastlanmıştır.

33-50 yaş erkek katılımcılardan ilk-ortaokul mezunu olanlarla lisans-lisansüstü mezunu olanların hazırlıksız konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde yanlış başlangıç ortancası ilk-ortaokul mezunu erkeklerde 1.23 (0.90-3.37) iken lisans-lisansüstü mezunu erkeklerde 0.90 (0.17-1.14) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.01<0.05$). Yanlış başlangıç ortancası ilk-ortaokul mezunu erkeklerde lisans-lisansüstü mezunu erkeklere kıyasla daha yüksektir.

50 üzeri yaş kadınlarda ilk-ortaokul mezunu olanlarla profesör olanların hazırlıksız konuşma akıcısızlık değerlendirmelerinde de yanlış başlangıç sonuçları farklıdır. Yanlış başlangıç ortancası ilk-ortaokul mezunu kadınlarda 0.49 (0-1.24) iken profesör olan kadınlarda 1.19 (0.51-1.96) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.01<0.05$). Profesör olan kadınların yanlış başlangıç ortancaları-ortaokul mezunu kadınlara kıyasla daha yüksektir.

Sonuç olarak; hazırlıklı konuşma durumunda yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretiminin eğitim düzeyi değişkeninden etkilenmediği görülmüştür. Hazırlıksız konuşma durumunda ise, 50 üzeri yaş grubundaki kadın katılımcılarda eğitim düzeyi arttıkça yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretim miktarı da artmıştır. Bu yaş grubundaki kadın profesörler ilk-ortaokul mezunlarına kıyasla anlamlı ölçüde daha fazla yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretmişlerdir. Ancak eğitim düzeyi değişkeni 33-50 yaş grubu erkek katılımcılarda hazırlıksız konuşma yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretim miktarında ise tam tersi bir etki yaratmıştır. Bu yaş grubunda ilk-ortaokul mezunu erkekler lisans-lisansüstü mezunlarına kıyasla hazırlıksız konuşma durumunda daha fazla sayıda yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretmişlerdir.

4.1.3.5. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretim miktarları, eğitim düzeyi değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 17’de görüldüğü gibidir:

Tablo 17: Dil Sürçmesi Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DİL SÜRÇMELERİ				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		
33-50 Yaş n=14	0.36 ± 0.30	0.38 (0 -0.83)	1.19 ± 0.19	0.09 (0 -0.51)	0.33
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.31 ± 0.26	0.27 (0 -0.61)	0.27 ± 0.18	0.33 (0 - 0.50)	0.80
YAŞ	ERKEK				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
		İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu	
33-50 Yaş n=14	0.73 ± 0.30	0.69 (0.34 -1.11)	0.36 ± 0.28	0.35 (0 -0.92)	0.03*
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.63 ± 0.45	0.84 (0 -1.13)	0.46 ± 0.39	0.44 (0.11 -1.24)	0.53
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
		İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu	
33-50 Yaş n=14	0.21 ± 0.16	0.25 (0 -0.39)	0.18 ± 0.19	0.23 (0 -0.49)	0.77
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.51 ± 0.33	0.58 (0 - 0.98)	0.18 ± 0.16	0.18 (0 - 0.39)	0.053
YAŞ	ERKEK				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
		İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu	
33-50 Yaş n=14	0.52 ± 0.24	0.61 (0.14 -0.73)	0.29 ± 0.22	0.24 (0 -0.67)	0.21
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.52 ± 0.30	0.34 (0.27 -1.03)	0.44 ± 0.20	0.38 (0.25 -0.84)	1.00

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 17’de görüldüğü üzere eğitim düzeyi değişkeni dil sürçmesi türü akıcısızlık üretimine sadece 33-50 yaş grubu erkeklerin hazırlıklı konuşma durumunda etki etmiştir. Bu yaş grubunda dil sürçmesi ortancası ilk-ortaokul mezunu erkeklerde 0.69 (0.34-1.11) iken lisans-lisansüstü mezunu erkeklerde 0.35 (0-0.92) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.03<0.05$). Lisans-lisansüstü mezunu erkek katılımcıların dil sürçmesi ortancaları daha düşüktür.

Sonuç olarak; eğitim düzeyi değişkeni bağlamında, 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkeklerin lisans-lisansüstü mezunlarına kıyasla hazırlıklı konuşma durumunda daha çok sayıda dil sürçmesi türü akıcısızlık ürettikleri gözlemlenmiştir.

4.1.3.6. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılardan elde edilen tekrar türü akıcısızlık üretim miktarları, eğitim düzeyi değişkeni bağlamında hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumları için istatistiksel olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan bulgular Tablo 18’de görüldüğü gibidir:

Tablo 18: Tekrar Türü Akıcısızlık Verilerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEKRARLAR				
	HAZIRLIKLI KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		
33-50 Yaş n=14	0.23 ± 0.19	0.25 (0 -0.60)	0.15 ± 0.15	0.08 (0 -0.39)	0.61
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.14 ± 0.18	0 (0-0.40)	0.31 ± 0.35	0.22 (0 -1.01)	0.38
	ERKEK				
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		p
33-50 Yaş n=14	0.51 ± 0.81	0.21 (0 -2.22)	0.10 ± 0.18	0 (0 -0.48)	0.38
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.32 ± 0.46	0.16 (0 -1.26)	0.34 ± 0.35	0.24 (0 -0.87)	0.80
YAŞ	HAZIRLIKSIZ KONUŞMA				
	KADIN				
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	p
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		
	33-50 Yaş n=14	0.02 ± 0.05	0 (0 -0.12)	0.02 ± 0.04	0.01 (0 -0.12)
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.35 ± 0.45	0.24 (0 -1.23)	0.20 ± 0.02	0 (0 -0.05)	0.45
	ERKEK				
	İlk-ortaokul Mezunu		Lisans-Lisansüstü Mezunu		p
33-50 Yaş n=14	0.48 ± 0.65	0.33 (0 -1.84)	0.11 ± 0.20	0 (0 -0.46)	0.26
	İlk-ortaokul Mezunu		Profesör		
50 Üzeri Yaş n=14	0.14 ± 0.11	0.16 (0 -0.27)	0.32 ± 0.37	0.15 (0 -1.05)	0.71

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 18’de görüldüğü üzere tekrar türü akıcısızlık üretimine ilişkin eğitim düzeyi değişkeni bağlamında yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolayısıyla eğitim düzeyi değişkeninin tekrar türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

4.1.4. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Değerlendirilmesi

Katılımcıların konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında akıcısızlık türlerine göre hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcılık değerlendirme sonuçlarında farklılık olup olmadığı Wilcoxon Signed-Rank Testi ile incelenmiştir. 4-8 yaş grubunda hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu değişkeni uygulama zorlukları nedeniyle analiz edilmemiştir.

4.1.4.1. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinden Bağımsız Olarak Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu tüm katılımcıların konuşma akıcısızlığı üretim miktarları, cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinden bağımsız olarak yalnızca konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) bağlamında akıcısızlık türlerine göre değerlendirilmiştir.

4.1.4.1.1. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Dolu Durak” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu tüm katılımcıların dolu durak türü akıcısızlık üretim miktarları, konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında analiz edildiğinde elde edilen bulgular Tablo 19’da görüldüğü gibidir:

Tablo 19: Dolu Durak Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DOLU DURAKLAR				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
18-23 Yaş n=14	5.22 ± 4.25	3.15 (1.21-13.51)	5.06 ± 4.78	2.99 (0.93-18.40)	0.683
33-50 Yaş n=28	5.82 ± 4.55	5.09 (0-14.95)	5.65 ± 4.56	5.03 (0-17.71)	0.56
50 Üzeri Yaş n=28	4.54 ± 3.73	3.86 (0-13.74)	4.21 ± 3.6	3.15 (0-12.37)	0.11

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 19’da görüldüğü üzere, dolu durak türü akıcısızlık üretimine ilişkin konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında yapılan analizlerde üç yaş grubunda da istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolayısıyla konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninin dolu durak türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

4.1.4.1.2. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Tereddüt” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların tereddüt türü akıcısızlık üretim miktarları, konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında analiz edildiğinde elde edilen bulgular Tablo 20’de görüldüğü gibidir:

Tablo 20: Tereddüt Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEREDDÜTLER				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
18-23 Yaş n=14	3.27 ± 2.77	2.37 (1.97-10.58)	3.38 ± 2.73	2.09 (0.96-9.56)	0.594
33-50 Yaş n=28	3.06 ± 2.27	2.79 (0-11.31)	2.77 ± 2.03	2.28 (0.19-9.20)	0.17
50 Üzeri Yaş n=28	4.49 ± 2.72	3.92 (1.07-12.55)	4.06 ± 2.14	3.85 (1.22-8.91)	0.45

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 20’de görüldüğü üzere, tereddüt türü akıcısızlık üretimine ilişkin konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında yapılan analizlerde üç yaş grubunda da istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolayısıyla konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninin tereddüt türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

4.1.4.1.3. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Uzatma” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların uzatma türü akıcısızlık üretim miktarları, konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında analiz edildiğinde elde edilen bulgular Tablo 21’de görüldüğü gibidir:

Tablo 21: Uzatma Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	UZATMALAR				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
18-23 Yaş n=14	6.79 ± 2.10	6.98 (1.91-12.10)	5.41 ± 2.68	5.11 (1.66-11.61)	0.001**
33-50 Yaş n=28	4.87 ± 3.50	4.28 (0.47-13.57)	3.98 ± 2.87	3.67 (0-11.49)	0.002**
50 Üzeri Yaş n=28	16.27 ± 5.42	15.77 (7.86-32.56)	15.05 ± 4.43	14 (9.42-22.92)	0.14

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

18-23 yaş grubundaki toplam 14 katılımcının akıcısızlık değerlendirmeleri cinsiyet değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, uzatma türü akıcısızlık ortancası hazırlıklı konuşmada 6.98 (1.91-12.10) iken hazırlıksız konuşmada 5.11 (1.66-11.61) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0.001<0.01). Uzatma türü akıcısızlık üretim miktarı değerlendirmelerinde hazırlıksız konuşma ortancasının daha düşük olduğu görülmüştür.

33-50 yaş grubundaki toplam 28 katılımcının akıcısızlık değerlendirmeleri cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde uzatma türü akıcısızlık ortancası hazırlıklı konuşmada 4.28 (0.47-13.57) iken hazırlıksız konuşmada 3.67 (0-11.49) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0.002<0.01). Uzatma türü akıcısızlık üretim miktarı sonuçlarında bu yaş grubunda da hazırlıksız konuşma ortancasının daha düşük olduğu görülmüştür.

50 üzeri yaş grubundaki toplam 28 katılımcının akıcısızlık değerlendirmeleri cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde ise, uzatma türü akıcısızlık ortancası hazırlıklı konuşmada 15.77 (7.86-32.56) iken hazırlıksız konuşmada

14 (9.42-22.92) olarak bulunmuştur. Fark bu yaş grubunda istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.14>0.05$).

Sonuç olarak; konuşma durumu değişkeni 18-23 ve 33-50 yaş grubundaki katılımcıların uzatma türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişkendir. Bu yaş gruplarındaki katılımcılar hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla her yüz sözcükte daha fazla sayıda uzatma türü akıcısızlık üretmektedirler. 50 üzeri yaş grubunda ise bu türden bir farklılığa rastlanmamıştır.

4.1.4.1.4. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Yanlış Başlangıç” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretim miktarları, konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında analiz edildiğinde elde edilen bulgular Tablo 22’de görüldüğü gibidir:

Tablo 22: Yanlış Başlangıç Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	YANLIŞ BAŞLANGIÇLAR				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
18-23 Yaş n=14	1.30 ± 0.92	1.06 (0.24-3.46)	1.08 ± 0.83	1.02 (0-2.73)	0.096
33-50 Yaş n=28	1.13 ± 1.18	0.85 (0-5.04)	0.87 ± 0.78	0.67 (0-3.74)	0.18
50 Üzeri Yaş n=28	1.01 ± 5.22	0.94 (0.20-2.45)	0.94 ± 0.60	0.84 (0-2.34)	0.60

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
* $p<0.05$ ** $p<0.01$ *** $p<0.001$

Tablo 22’de görüldüğü üzere, yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretimine ilişkin konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında yapılan analizlerde üç yaş grubunda da istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolayısıyla konuşma

durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninin yanlış başlangıç türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

4.1.4.1.5. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Dil Sürçmesi” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretim miktarları, konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında analiz edildiğinde elde edilen bulgular Tablo 23’de görüldüğü gibidir:

Tablo 23: Dil Sürçmesi Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	DİL SÜRÇMELERİ				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
18-23 Yaş n=14	0.36 ± 0.23	0.32 (0-0.80)	0.24 ± 0.19	0.21 (0-0.54)	0.033*
33-50 Yaş n=28	0.42 ± 0.32	0.36 (0-1.11)	0.31 ± 0.23	0.27 (0-0.73)	0.03*
50 Üzeri Yaş n=28	0.42 ± 0.35	0.36 (0-1.24)	0.41 ± 0.28	0.37 (0-1.03)	0.94

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

18-23 yaş grubundaki toplam 14 katılımcının akıcısızlık değerlendirmeleri cinsiyet değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, uzatma türü akıcısızlık ortancası hazırlıklı konuşmada 0.32 (0-0.80) iken hazırlıksız konuşmada 0.21 (0-0.54) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0.033<0.05). Dil sürçmesi türü akıcısızlık üretim miktarı değerlendirmelerinde hazırlıksız konuşma ortancasının daha düşük olduğu görülmüştür.

33-50 yaş grubundaki toplam 28 katılımcının akıcısızlık değerlendirmeleri cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde dil sürçmesi türü akıcısızlık ortancası hazırlıklı konuşmada 0.36 (0-1.11) iken hazırlıksız konuşmada 0.27 (0-0.73) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.03<0.05$). Dil sürçmesi değerlendirme sonuçlarında hazırlıksız konuşma ortancasının daha düşük olduğu görülmüştür.

50 üzeri yaş grubundaki toplam 28 katılımcının akıcısızlık değerlendirmeleri cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde ise, dil sürçmesi türü akıcısızlık ortancası hazırlıklı konuşmada 0.36 (0-1.24) iken hazırlıksız konuşmada 0.37 (0-1.03) olarak bulunmuştur. Fark bu yaş grubunda istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.94>0.05$).

Sonuç olarak; konuşma durumu değişkeni 18-23 ve 33-50 yaş grubundaki katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişkendir. Bu yaş gruplarındaki katılımcılar hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla her yüz sözcükte daha fazla sayıda dil sürçmesi türü akıcısızlık üretmektedirler. 50 üzeri yaş grubunda ise bu türden bir farklılığa rastlanmamaktadır.

4.1.4.1.6. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkenine Göre “Tekrar” Türü Akıcısızlık Verilerinin Değerlendirilmesi

18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların tekrar türü akıcısızlık üretim miktarları, konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında analiz edildiğinde elde edilen bulgular Tablo 24’de görüldüğü gibidir:

Tablo 24: Tekrar Türü Akıcısızlık Verilerinin Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Değerlendirilmesi

YAŞ	TEKRARLAR				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
18-23 Yaş n=14	0.14± 0.31	0.00 (0-1.63)	0.10 ± 0.17	0.00 (0-0.49)	1.00
33-50 Yaş n=28	0.25 ±0.44	0.11 (0-2.22)	0.16 ±0.37	0 (0-1.84)	0.03*
50 Üzeri Yaş n=28	0.27 ±0.34	0.20 (0-1.26)	0.21 ±0.31	0.09 (0-1.23)	0.40

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 24’de görüldüğü üzere, tekrar türü akıcısızlık üretimine ilişkin cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında yapılan analizlerde, 18-23 ve 50 üzeri yaş gruplarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu yaş gruplarında konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninin tekrar türü akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

33-50 yaş grubu toplam 28 katılımcının akıcısızlık değerlendirmeleri cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak sadece konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde ise, tekrar türü akıcısızlık ortancası hazırlıklı konuşmada 0.11 (0-2.22) iken hazırlıksız konuşmada 0 (0-1.84) olarak bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0.03<0.05). Tekrar türü akıcısızlık değerlendirme sonuçlarında hazırlıksız konuşma ortancasının daha düşük olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; 33-50 yaş grubu katılımcılar hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla her yüz sözcükte daha fazla sayıda tekrar türü akıcısızlık üretmektedirler. Diğer yaş gruplarında (18-23 ve 50 üzeri) ise bu türden bir farklılığa rastlanmamıştır.

4.1.4.2. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız) Değişkeni Bağlamında Farklı Akıcısızlık Türlerinin Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Değişkenleri de Göz Önünde Bulundurularak Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde 18-23, 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcıların konuşma akıcısızlığı üretim miktarları, cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri de göz önünde bulundurularak konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeni bağlamında değerlendirilmiştir.

Katılımcıların akıcısızlık türlerine göre hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcılık değerlendirme sonuçlarında farklılık olup olmadığı Wilcoxon Signed-Rank Testi ile incelenmiştir.

4.1.4.2.1. 18-23 Yaş Grubu Kadın/Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

18-23 yaş üniversite öğrencisi veya yeni mezun kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmeleri Tablo 25 ve Tablo 26'da görüldüğü gibidir:

Tablo 25: 18-23 Yaş Grubu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

AKICISIZLIK TÜRÜ	18-23 YAŞ KADIN n=7				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	3.94 ± 4.29	2.37 (1.21-12.50)	3.90 ± 2.73	2.73 (2.33-9.40)	0.75
TEREDDÜT	2.03 ± 0.99	1.75 (1.19-3.69)	1.59 ± 0.39	1.75 (0.96-1.99)	0.75
UZATMA	4.60 ± 2.63	4.49 (1.91-9.09)	3.66 ± 2.06	3.17 (1.66-7.47)	0.04*
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	1.01 ± 0.67	0.89 (0.24-1.94)	0.54 ± 0.44	0.31 (0.21-1.20)	0.07
DİL SÜRÇMESİ	0.30 ± 0.20	0.26 (0-0.57)	0.12 ± 0.10	0.07 (0.04-0.29)	0.07
TEKRAR	0 ± 0	0	0.03 ± 0.08	0 (0-0.20)	0.31

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

18-23 yaş üniversite öğrencisi veya yeni mezun kadın katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde sadece uzatma türü akıcısızlık değerlendirmesinde fark bulunmuştur. Uzatma türü akıcısızlık değerlendirme ortancası hazırlıklı konuşmada 4.49 (1.91-9.09) iken hazırlıksız konuşmada 3.17 (1.66-7.47) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır (p=0.04<0.05). Uzatma türü akıcısızlık değerlendirme sonuçlarında hazırlıksız konuşma ortancalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

18-23 yaş erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin veriler ise Tablo 26'da görüldüğü gibidir:

Tablo 26: 18-23 Yaş Grubu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

AKICISIZLIK TÜRÜ	18-23 YAŞ ERKEK n=7				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	6.33 ± 4.55	5.08 (1.72-13.51)	6.10 ± 6.38	3.20 (0.93-18.40)	0.61
TEREDDÜT	4.49 ± 3.51	3.49 (1.23-10.58)	4.98 ± 3.13	4.38 (1.49-9.56)	0.17
UZATMA	8.59 ± 2.26	8.14 (6.04-12.10)	6.94 ± 2.50	6.03 (4.40-11.61)	0.01*
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	1.70 ± 0.99	1.72 (0.58-3.46)	1.69 ± 0.65	1.66 (1.0-2.73)	0.73
DİL SÜRÇMESİ	0.47 ± 0.20	0.42 (0.74-0.80)	0.37 ± 0.16	0.40 (0.12-0.55)	0.39
TEKRAR	0.23 ± 0.42	0.11 (0-1.16)	0.18 ± 0.20	0.11 (0-0.49)	0.89

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

18-23 yaş üniversite öğrencisi veya yeni mezun erkek katılımcıların da aynı yaş grubundaki kadın katılımcılara benzer şekilde hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde sadece uzatma türü akıcısızlık ölçümünde fark bulunmuştur. Uzatma türü akıcısızlık değerlendirme ortancası hazırlıklı konuşmada 8.14 (6.04-12.10) iken hazırlıksız konuşmada 6.03 (4.40-11.61) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır (p=0.01<0.05). Uzatma türü akıcısızlık miktarı değerlendirme sonuçlarında hazırlıksız konuşma ortancalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, 18-23 yaş hem kadın ve hem erkek katılımcılar hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda uzatma türü akıcısızlık üretmektedirler. Diğer akıcısızlık türlerinde ise bu türden anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

4.1.4.2.2. 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul ve Lisans-Lisansüstü Mezunu Kadın/Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

33-50 yaş ilk-ortaokul mezunu kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin bulgular Tablo 27 ve Tablo 28’de görüldüğü gibidir:

Tablo 27: 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

AKICISIZLIK TÜRÜ	33-50 YAŞ İLK-ORTAOKUL MEZUNU KADIN n=7				
	HAZIRLIKLIL KONUSMA		HAZIRLIKSIZ KONUSMA		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	1.22 ± 1.95	1.89 (0-2.15)	2.22 ± 1.77	2.42 (0-4.66)	1.00
TEREDDÜT	2.00 ± 1.28	1.10 (0.60-4.29)	1.68 ± 1.10	1.68 (1.20-3.55)	0.40
UZATMA	2.93 ± 2.49	1.63 (0.97-7.35)	2.15 ± 1.79	1.39 (0.27-5.18)	0.12
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	0.45 ± 0.39	0.32 (0-1.25)	0.39 ± 0.35	0.34 (0-1.09)	0.61
DİL SÜRÇMESİ	0.36 ± 0.30	0.38 (0-0.83)	0.21 ± 0.16	0.25 (0-0.39)	0.31
TEKRAR	0.23 ± 0.19	0.25 (0-0.60)	0.03 ± 0.05	0 (0-0.12)	0.02*

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde sadece tekrar türü akıcısızlık değerlendirmelerinde fark bulunmuştur.

Tekrar türü akıcısızlık değerlendirmesinde hazırlıklı konuşma durumu ortancası 0.25 (0-0.60) iken hazırlıksız konuşma durumu ortancası 0 (0-0.12) olarak bulunmuştur.

Fark anlamlıdır ($p=0.02<0.05$). Tekrar türü akıcısızlık değerlendirme sonuçlarında hazırlıksız konuşma ortancalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

33-50 yaş ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin veriler ise Tablo 28'de görüldüğü gibidir:

Tablo 28: 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

33-50 YAŞ İLK-ORTAOKUL MEZUNU ERKEK n=7					
AKICISIZLIK TÜRÜ	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	4.14 ± 3.76	5.10 (0.18-10.30)	3.28 ± 2.66	3.41 (0.17-6.53)	0.24
TEREDDÜT	4.79 ± 3.01	3.84 (2.31-11.31)	4.08 ± 2.54	3.03 (2.01-9.20)	0.18
UZATMA	8.58 ± 1.63	9.15 (5.88-9.93)	6.47 ± 1.85	6.75 (3.89-9.58)	0.02*
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	2.30 ± 1.83	1.68 (0.51-5.04)	1.81 ± 0.96	1.23 (0.90-3.37)	0.40
DİL SÜRÇMESİ	0.73 ± 0.30	0.69 (0.34-1.11)	0.52 ± 2.24	0.61 (0.14-0.73)	0.09
TEKRAR	0.51 ± 0.81	0.21 (0-2.22)	0.48 ± 0.65	0.33 (0-1.84)	0.60

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
* $p<0.05$ ** $p<0.01$ *** $p<0.001$

33-50 yaş ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde sadece uzatma türü akıcısızlık değerlendirmelerinde fark bulunmuştur.

Uzatma türü akıcısızlık değerlendirmesinde hazırlıklı konuşma durumu ortancası 9.15 (5.88-9.93) iken hazırlıksız konuşma durumu ortancası 6.75 (3.89-9.58) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır ($p=0.02<0.05$). Uzatma türü akıcısızlık miktarı değerlendirme sonuçlarında hazırlıksız konuşma ortancalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcılar hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha çok sayıda tekrar türü akıcısızlık üretiyor iken aynı yaş grubundaki ilk-ortaokul mezunu erkekler hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha çok sayıda uzatma türü akıcısızlık üretmektedirler.

33-50 yaş grubu lisans-lisansüstü mezunu kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu değişkeni bağlamında akıcısızlık üretimlerine ilişkin değerlendirmeler ise Tablo 29 ve Tablo 30'da görüldüğü gibidir:

Tablo 29: 33-50 Yaş Grubu Lisans-Lisansüstü Mezunu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

AKICISIZLIK TÜRÜ	33-50 YAŞ LİSANS/LİSANSÜSTÜ MEZUNU KADIN n=7				
	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	7.54 ± 4.01	6.79 (2.30-13.38)	7.58 ± 3.87	6.21 (3.92-14.18)	1.00
TEREDDÜT	3.24 ± 2.05	3.37 (1.40-7.13)	2.95 ± 1.98	2.27 (0.73-6.88)	0.31
UZATMA	2.01 ± 1.23	1.98 (0.50-3.98)	1.86 ± 1.14	2.27 (0-2.94)	0.49
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	0.86 ± 0.65	0.88 (0-1.68)	0.40 ± 0.33	0.42 (0-0.96)	0.24
DİL SÜRÇMESİ	0.19 ± 0.19	0.09 (0-0.51)	0.18 ± 0.19	0.23 (0-0.49)	0.34
TEKRAR	0.15 ± 0.15	0.09 (0-0.39)	0.02 ± 0.04	0.01 (0-0.12)	0.04*

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

33-50 yaş lisans-lisansüstü mezunu kadın katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde sadece tekrar türündeki akıcısızlık üretim miktarlarında fark bulunmuştur. Tekrar türü akıcısızlık değerlendirme ortancası hazırlıklı konuşmada 0.09 (0-0.39) iken hazırlıksız konuşmada 0.01 (0-0.12) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır (p=0.04<0.05). Tekrar türü akıcısızlık değerlendirme

sonuçlarında hazırlıksız konuşma durumu ortancalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Aynı yaş grubundaki lisans-lisansüstü mezunu erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin bulgular ise Tablo 30'daki gibidir:

Tablo 30: 33-50 Yaş Grubu Lisans-Lisansüstü Mezunu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

33-50 YAŞ LİSANS-LİSANSÜSTÜ MEZUNU ERKEK n=7					
AKICISIZLIK TÜRÜ	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	9.81 ± 4.01	9.21 (4.84-14.95)	9.96 ± 4.58	8.77 (3.42-17.71)	1.00
TEREDDÜT	2.23 ± 1.51	2.33 (0-4.36)	2.54 ± 1.76	2.32 (0.73-5.68)	0.39
UZATMA	6.59 ± 3.27	5.94 (3.88-13.57)	5.88 ± 2.79	5.03 (2.78-11.49)	0.23
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	0.88 ± 0.24	0.85 (0.53-1.25)	0.82 ± 0.35	0.90 (0.17-1.14)	1.00
DİL SÜRÇMESİ	0.36 ± 0.28	0.35 (0-0.92)	0.30 ± 0.22	0.24 (0-0.67)	0.34
TEKRAR	0.10 ± 0.18	0 (0-0.48)	0.11 ± 0.20	0 (0-0.46)	1.00

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

33-50 yaş grubu lisans-lisansüstü mezunu erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcısızlık değerlendirme sonuçlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.

Sonuç olarak; 33-50 yaş grubu lisans-lisansüstü mezunu kadın katılımcılar hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha çok sayıda tekrar türü akıcısızlık üretiyor iken aynı yaş grubundaki lisans-lisansüstü mezunu erkeklerin konuşmalarında herhangi bir akıcısızlık türü üretiminde benzer bir farka rastlanmamıştır.

4.1.4.2.3. 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu ve Profesör Kadın/Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

50 üzeri yaş ilk-ortaokul mezunu kadın/erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin bulgular Tablo 31 ve Tablo 32’de görüldüğü gibidir:

Tablo 31: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

50 ÜZERİ YAŞ İLK-ORTAOKUL MEZUNU KADIN n=7					
AKICISIZLIK TÜRÜ	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	2.01 ± 3.32	0.60 (0-9.01)	1.46 ± 2.62	2.46 (0-7.12)	0.08
TEREDDÜT	3.92 ± 2.53	3.59 (1.07-7.90)	3.80 ± 2.72	2.69 (1.22-8.60)	0.49
UZATMA	16.91 ± 2.45	17.23 (13.44-19.67)	14.00 ± 3.52	13.73 (9.42-17.94)	0.09
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	0.79 ± 0.47	0.96 (0.20-1.47)	0.53 ± 0.39	0.49 (0-1.24)	0.23
DİL SÜRÇMESİ	0.31 ± 0.26	0.27 (0-0.61)	0.51 ± 0.33	0.58 (0-0.98)	0.40
TEKRAR	0.14 ± 0.18	0 (0-0.40)	0.35 ± 0.45	0.24 (0-1.23)	0.07

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

50 üzeri yaş grubundaki ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık miktarı değerlendirmelerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur. Diğer bir deyişle, 50 üzeri yaş ilk-ortaokul mezunu kadınların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar türü akıcısızlık üretim miktarları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

50 üzeri yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin verileri ise Tablo 32’de görmek mümkündür:

Tablo 32: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunu Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

50 ÜZERİ YAŞ İLK-ORTAOKUL MEZUNU ERKEK n=7					
AKICISIZLIK TÜRÜ	HAZIRLIKLIL KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	3.52 ± 4.27	1.55 (0.28 -12.75)	2.65 ± 3.28	1.57 (0.32-9.92)	0.49
TEREDDÜT	7.04 ± 3.73	4.46 (3.70 -12.25)	5.65 ± 2.10	5.74 (2.71 -8.91)	0.23
UZATMA	19.59 ± 7.67	17.98 (10.47-32.56)	17.46 ± 4.89	17.01 (11.14-22.79)	0.31
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	1.20 ± 0.73	0.97 (0.52 -2.45)	0.86 ± 0.58	1.04 (0 -1.55)	0.24
DİL SÜRÇMESİ	0.63 ± 0.45	0.84 (0 -1.13)	0.52 ± 0.30	0.34 (0.27 -1.03)	0.73
TEKRAR	0.32 ± 0.46	0.16 (0 -1.26)	0.14 ± 0.11	0.16 (0 -0.27)	0.46

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 32’de görüldüğü üzere 50 üzeri yaş grubundaki ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcıların da aynı yaş grubundaki kadın katılımcılarda olduğu gibi hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur. Diğer bir deyişle; 50 üzeri yaş ilk-ortaokul mezunu erkeklerin de hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar türü akıcısızlık üretim miktarları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Sonuç olarak; konuşma durumu değişkeninin 50 üzeri yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın/erkek katılımcıların akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken olmadığını söylemek mümkündür.

50 üzeri yaş grubundaki kadın profesör ve erkek profesör katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin bulgular ise Tablo 33 ve Tablo 34'deki gibidir:

Tablo 33: 50 Üzeri Yaş Grubu Profesör Kadın Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

50 ÜZERİ YAŞ PROFESÖR KADIN n=7					
AKICISIZLIK TÜRÜ	HAZIRLIKLI KONUŞMA		HAZIRLIKSIZ KONUŞMA		p
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	7.28 ± 3.35	6.73 (3.07-13.74)	6.85 ± 3.73	5.39 (2.37-12.37)	0.49
TEREDDÜT	3.67 ± 1.34	3.70 (2.15-5.45)	3.36 ± 1.82	3.01 (1.66-6.76)	0.61
UZATMA	15.60 ± 4.27	14.57 (9.60-21.90)	15.21 ± 4.46	14.18 (10.10-1.86)	0.39
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	1.02 ± 0.33	0.92 (0.61-1.49)	1.26 ± 0.49	1.19 (0.51-1.96)	0.31
DİL SÜRÇMESİ	0.27 ± 0.18	0.33 (0-0.50)	0.18 ± 0.16	0.18 (0-0.39)	0.17
TEKRAR	0.31 ± 0.35	0.22 (0-1.01)	0.20 ± 0.02	0 (0-0.05)	0.04*

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

50 üzeri yaş kadın profesör katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde sadece tekrar türü akıcısızlık değerlendirmesinde fark bulunmuştur. Tekrar değerlendirme ortancası hazırlıklı konuşmada 0.22 (0-1.01) iken hazırlıksız konuşmada 0 (0-0.05) olarak bulunmuştur. Fark anlamlıdır (p=0.04<0.05). Tekrar türü akıcısızlık değerlendirme sonuçlarında hazırlıksız konuşma ortancalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Aynı yaş grubundaki erkek profesör katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerine ilişkin bulgular Tablo 34'deki gibidir:

Tablo 34: 50 Üzeri Yaş Grubu Profesör Erkek Katılımcıların Hazırlıklı/Hazırlıksız Konuşma Durumu Akıcısızlık Miktarları

AKICISIZLIK TÜRÜ	50 ÜZERİ YAŞ PROFESÖR ERKEK n=7				
	HAZIRLIKLIL KONUSMA		HAZIRLIKSIZ KONUSMA		P
	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	Ort ± SS	Ortanca (Min_Max)	
DOLU DURAK	5.35 ± 1.99	5.56 (2.86-8.86)	5.87 ± 1.97	5.68 (2.76-8.31)	0.49
TEREDDÜT	3.34 ± 0.99	3.36 (1.46-4.52)	3.44 ± 1.88	3.69 (1.40-5.07)	0.86
UZATMA	12.96 ± 4.73	12.59 (7.86-22.0)	13.51 ± 4.62	11.69 (10.23-22.92)	0.17
YANLIŞ BAŞLANGIÇ	1.02 ± 0.52	0.77 (0.44-1.73)	1.09 ± 0.74	0.83 (0.28-2.34)	1.00
DİL SÜRÇMESİ	0.46 ± 0.39	0.44 (0.11-1.24)	0.44 ± 0.20	0.38 (0.25-0.84)	0.86
TEKRAR	0.34 ± 0.35	0.24 (0-0.87)	0.32 ± 0.37	0.15 (0-1.05)	0.75

Ort; Aritmetik ortalama, SS; Standart Sapma,
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

50 üzeri yaş profesör erkek katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma durumu akıcısızlık değerlendirmelerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Konuşma durumu değişkeni 50 üzeri yaş profesör erkek katılımcıların akıcısızlık üretimine etki eden bir değişken değildir.

Sonuç olarak; 50 üzeri yaş grubu profesör kadın katılımcılar hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha çok sayıda tekrar türü akıcısızlık üretiyor iken aynı yaş grubundaki profesör erkeklerin konuşmalarında herhangi bir akıcısızlık türü için bu türden bir farklılığa rastlanmamıştır.

4.2. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın uygulama bölümünde elde edilen veriler konuya ilişkin alan yazın ışığında analiz edilecektir.

Bu tez çalışması sonunda cevaplanması hedeflenen araştırma soruları şunlardır:

1. Anadili Türkçe olan konuşmacıların konuşmalarında hangi türlerde akıcısızlık örnekleri gözlemlenmektedir?
2. Gözlemlenen akıcısızlık türlerinden hangisine/hangilerine daha yaygın olarak rastlanmaktadır?
3. Anadili Türkçe olan konuşmacılarda gözlemlenen akıcısızlık örnekleri aşağıdaki değişkenlerden etkilenmekte midir?
  - a. Yaş
  - b. Cinsiyet
  - c. Eğitim Düzeyi
  - ç. Konuşma Durumu (Hazırlıklı/Hazırlıksız)

Bu sorular ışığında araştırmanın sonunda elde edilen verilere bakıldığında; anadili Türkçe olan konuşmacıların konuşmalarında dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar türü akıcısızlık örneklerinin tümünün gözlemlendiği tespit edilmiştir. Türkçe konuşmada en yaygın olarak gözlemlenen akıcısızlık türlerinin ise hem hazırlıklı hem hazırlıksız konuşma durumlarında sırasıyla uzatmalar, dolu duraklar ve tereddütler olduğu görülmüştür. Gözlemlenen farklı türlerdeki akıcısızlık örneklerinin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu değişkenlerinden belirli ölçülerde etkilendiği görülmektedir.

Yaş değişkeni bağlamında farklı akıcısızlık türlerine göre yapılan analizlerde;

4-8 yaş grubu katılımcıların dahil edilmediği **hazırlıklı konuşma durumunda,**

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** üretiminde yaş değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Tereddüt türü akıcısızlıklar** 50 üzeri yaş grubundaki katılımcılarda diğer yaş gruplarındaki (18-23 ve 33-50) katılımcılara kıyasla daha çok sayıda gözlemlenmiştir.

- **Uzatma türü akıcısızlıklar** da benzer şekilde 50 üzeri yaş grubundaki katılımcılarda diğer yaş gruplarındaki (18-23 ve 33-50) katılımcılara kıyasla daha çok sayıda gözlemlenmiştir.
- **Yanlış başlangıç türü akıcısızlıkların** üretiminde yaş değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıkların** üretiminde yaş değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Tekrar türü akıcısızlıkların** üretiminde yaş değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

Hazırlıksız konuşma durumunda ise,

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** üretiminde yaş değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Tereddüt türü akıcısızlıklar** 4-8 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda, 18-23 ve 33-50 yaş grubu katılımcılara kıyasla daha fazla sayıdadır.
- **Uzatma türü akıcısızlıklar** 4-8 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda diğer yaş grubu (18-23 ve 33-50) katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda gözlemlenmiştir.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıklar** tereddüt ve uzatma türü akıcısızlıklarda olduğu gibi 4-8 yaş grubu çocuk katılımcılarda, 18-23 ve 33-50 yaş grubu katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda gözlemlenmiştir. 50 üzeri yaş grubu katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretim miktarları ile diğer yaş gruplarındaki (4-8, 18-23 ve 33-50) katılımcıların dil sürçmesi türü akıcısızlık üretim miktarları arasında ise bu türden anlamlı bir farka rastlanmamıştır.
- **Yanlış başlangıç ve tekrar türü akıcısızlıkların** 4-8 yaş grubu katılımcılar tarafından diğer tüm yaş gruplarındaki (18-23, 33-50, 50 üzeri) katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.

Bu tez çalışmasında, 4-8 yaş grubunun da yer aldığı dört farklı yaş grubunun hazırlıksız konuşma örneklerinden elde edilen verilere bakıldığında, **çocukların pek çok akıcısızlık türünü diğer yaş gruplarından daha fazla miktarda ürettiği**

görülmektedir. Benzer sonuçların ilgili alan yazında da gözlemlendiği değerlendirilmektedir.

Konuşmacının yaşının akıcısızlıkların ortaya çıkışındaki etkisine ilişkin yapılan araştırmalar akıcısızlıkların görülme sıklığının, çocuklarda normal dil gelişiminin bir sonucu olarak oldukça fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Ambrose ve Yairi, 1999; Gordon ve Luper, 1989 (aktaran: Eklund, 2004: 71); Yairi, 1982 (aktaran: Watson ve Anderson, 2001: 146)).

Bazı araştırmacılar bu durumun belirli bir akıcısızlık türü için de geçerli olduğunu ortaya koyan araştırmalar yapmışlardır. Örneğin, Smith (1990) araştırmasında çocukların konuşma üretimi düzeneklerinin henüz tam anlamıyla yerleşmemiş olmasından dolayı yetişkinlere kıyasla daha çok dil sürçmesi ürettiklerini tespit etmiştir. Benzer bir diğer araştırmada, Wijnen (1992) çocukların dil üretim düzeneğinin yetişkinlerdeki sistemden farklı olup olmadığını ortaya koymaya çalışmış ve araştırmanın sonucunda elde edilen en önemli farklılıklardan bir tanesi çocukların yetişkinlere kıyasla çok daha fazla miktarda dil sürçmesi üretmeleri olmuştur. Bu farklılık araştırmacı tarafından dil üretim düzeneğindeki aşamalı gelişimin bir sonucu olarak değerlendirilmiş ve konuşma pratiği ile üretimi otomatikleştirmenin akıcısızlığı azalttığı şeklinde yorumlanmıştır.

Çocuklarda gençlere ve yetişkinlere kıyasla daha fazla miktarda akıcısızlık görülmesini Levelt'in konuşma üretimine ilişkin modeli çerçevesinde de değerlendirmek mümkündür. Levelt, konuşma üretiminin mesaj üretimi ve izleme basamaklarının kontrollü olarak gerçekleştiğini; dilbilgisel kodlama, biçimsel kodlama ve eklemleme basamaklarının ise otomatik olarak gerçekleştiğini belirtmektedir (Levelt, 1989: 28). Buna göre, kavramsal ve dilbilgisel kodlama dil edinim süreci devam etmekte olan bir çocukta etkileşim halinde bulunmasına rağmen yetişkin bir konuşmacı ifade edeceği mesajı zihninde oluştururken neyi kodlayacağını çoktan öğrenmiş durumdadır (Levelt, 1989: 105). Dil üretim düzeneği henüz tam anlamıyla gelişmemiş çocuklar yetişkin konuşmacılardaki bu otomatikleşmiş tecrübeden mahrum oldukları için daha çok akıcısızlık üretim miktarına sahiptirler.

Sonuç olarak; ilgili alan yazın ve bu tez çalışmasında edilen veriler ışığında **çocukların dil edinim sürecinin bir sonucu olarak dil üretim düzeneklerinin tam gelişmemiş olmasının daha çok akıcısızlık üretimine neden olduğu** değerlendirilmektedir.

Bu tez çalışmasında yaş değişkenine ilişkin gözlemlenen bir diğer durum ise, **50 üzeri yaş grubundakilerin tereddüt ve uzatma türü akıcısızlık ortancalarının 18-23 ve 33-50 yaş grubu katılımcılardan anlamlı bir şekilde daha yüksek** olduğudur. Çocukların akıcısızlık üretim miktarı ile yapılan kıyaslamada da çocukların tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç ve dil sürçmesi türü akıcısızlık miktarlarının 18-23 ve/veya 33-50 yaş grubundan fazla olduğu ancak 50 üzeri yaş grubu için bu anlamlı farkın azaldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda 50 yaş üzeri bireylerin konuşmalarını farklı kılan bir durumdan da söz etmek mümkündür. **Konuşmacı yaşlandıkça, 4-8 yaş grubu çocukların akıcısızlık üretim miktarı ile 50 üzeri yaş grubu katılımcıların akıcısızlık üretim miktarı benzemekte ve 18-23 yaş grubu gençler ve 33-50 yaş grubu yetişkinlerden daha çok akıcısızlık üretimi söz konusu olabilmektedir.** Bu verilerin de ilgili alan yazın verileriyle tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

Obler ve Albert'in (1984) araştırmalarında, 50 üzeri yaş konuşmacıların genç konuşmacılara kıyasla sözdizimsel yapıları daha özenli bir biçimde kullandıkları ve bu durumun konuşma esnasındaki planlama yükünü arttırdığı ve daha çok akıcısızlığa sebep olduğu değerlendirilmiştir (aktaran: Bortfeld ve diğerleri, 2001: 128).

Bortfeld ve diğerleri (2001) de konuşma esnasında gerçekleştirilen çeşitli görevlerin yaşla birlikte daha zorlaştığını ve yaptıkları araştırmada daha yaşlı konuşmacıların orta yaşlı ve genç konuşmacılara kıyasla her yüz sözcükte üretilen akıcısızlık miktarlarının ciddi ölçüde daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Bortfeld ve diğerlerinin (2001) araştırmalarında çocuk katılımcılar yer almamıştır. Dolayısıyla bu tez çalışmasında özellikle tereddüt ve uzatma türündeki akıcısızlıkların yaşlılar tarafından gençler ve yetişkinlerden istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha fazla üretildiği gözleminin Bortfeld ve diğerlerinin (2001) araştırma sonuçlarıyla tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

Menyhárt (2003) da araştırmasında, yaşlılarda sinirsel işlevlerdeki değişiklikler sebebiyle konuşmanın daha monoton hale gelerek, akıcılığının bozulduğunu ve üretimde hataların ortaya çıktığını ifade etmektedir.

Bu araştırmalar haricinde alan yazında yaşlıların dil üretiminde dil algılamaya kıyasla daha büyük zorluklar yaşadığını (Burke ve diğerleri, 2000) ve yaşlılarda hafızanın zayıflamasıyla birlikte gözlemlenen en önemli dilsel problemlerden birisinin konuşma esnasında kullanılmak istenen sözcüklerin zihinsel sözlükçeden geri çağırılması olduğunu (Lovelace ve Twohig, 1990) ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Dil sürçmesi türündeki akıcısızlıkların ele alındığı bir diğer araştırmada ise, yaşlıların (72,4) gençlere (19,1) kıyasla eksiltme türündeki dil sürçmelerini yapmaya daha eğilimli olduğu ortaya koyulmuştur (MacKay ve James, 2004). Tottie (2011) ise, yaşlıların gençlere kıyasla daha fazla sayıda dolu durak ürettiğini belirtmektedir. Sonuç olarak, ilerleyen yaşla birlikte konuşma akıcısızlığı üretiminin çocuklara kıyasla olmasa da gençlere ve yetişkinlere kıyasla arttığını söylemek mümkündür.

Bu tez çalışmasının mevcut verileri ışığında, 50 üzeri yaş grubunda gözlemlenen akıcısızlık türleri bağlamında bir değerlendirme yapıldığında, 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda özellikle tereddüt ve uzatma türü akıcısızlık üretiminin 18-23 yaş arası gençlere ve 33-50 yaş arası yetişkin katılımcılara kıyasla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Levelt'in (1999) ortaya koymuş olduğu konuşma üretimi modelini konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkabileceği üretim seviyeleri açısından yorumlayan Menyhárt (2003), tereddüt üretiminin konuşma üretiminin kavramsallaştırma ve dilbilgisel planlama seviyelerinde gerçekleştiğini ve dolayısıyla planlamadaki belirsizliklerle ilişkili olabileceğini, uzatma türü akıcısızlıkların ise konuşmanın eklemleme basamağındaki sorunlara işaret edebildiğini vurgulamaktadır. Cooper (1990) ve Kemper (1992) ise dolu durak ve tereddütlerin yaşlanmayla artış gösterdiğine ve sözcük seçimi problemleriyle ilişkili olduğuna vurgu yapan araştırmacılarıdır.

Sonuç olarak, ilgili alan yazın verileri ve bu tez çalışmasında elde edilen bulgular ışığında **yaşlıların azalan hafıza işlevleri** ile birlikte **zihinsel sözlükçeden sözcük geri çağırmada problemler** yaşayabildikleri ve bu durumun konuşma üretimini olumsuz etkileyerek **akıcısızlıkların ortaya çıkmasına neden olduğunu** söylemek mümkündür.

Eklemleme basamağındaki problemlerin bir göstergesi olarak değerlendirilen **uzatma türü akıcısızlıkların** yaşlılarda daha fazla görülmesinin ise organizmanın yaşlanmasıyla ilgili olarak **fizyolojik bir takım değişikliklerin bir sonucu** olabileceği değerlendirilmektedir.

Cinsiyet değişkeni bağlamında farklı akıcısızlık türlerine göre yapılan analizlerde;

4-8 yaş grubu katılımcıların dahil edilmediği **hazırlıklı konuşma durumunda,**

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** üretiminde cinsiyet değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Tereddüt türü akıcısızlıkların** üretiminde cinsiyet değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Uzatma türü akıcısızlıklar** 18-23 ve 33-50 yaş grubundaki erkek katılımcılarda aynı yaş gruplarındaki kadın katılımcılara kıyasla daha çok sayıda gözlemlenmiştir.
- **Yanlış başlangıç türü akıcısızlıklar** 33-50 yaş grubu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki kadın katılımcılara kıyasla daha çok sayıda üretilmiştir.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıklar** 33-50 yaş grubu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki kadın katılımcılara kıyasla daha çok sayıda üretilmiştir.
- **Tekrar türü akıcısızlıkların** üretiminde cinsiyet değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

Hazırlıksız konuşma durumunda ise,

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** üretiminde cinsiyet değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Tereddüt türü akıcısızlıklar** 18-23 yaş grubu erkek katılımcılarda aynı yaş grubundaki kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıdadır.
- **Uzatma türü akıcısızlıklar** 18-23 ve 33-50 yaş grubu erkek katılımcılarda aynı yaş gruplarındaki kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda gözlemlenmiştir.

- **Yanlış başlangıç türü akıcısızlıklar** 18-23 ve 33-50 yaş grubu erkek katılımcılarda aynı yaş gruplarındaki kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda gözlemlenmiştir.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıklar** 18-23 yaş grubu erkek katılımcılarda aynı yaş grubu kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda gözlemlenmiştir.
- **Tekrar türü akıcısızlıkların** üretiminde cinsiyet değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak; cinsiyet değişkeni bağlamında elde edilen veriler değerlendirildiğinde **4-8 yaş grubu çocuklarda ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda cinsiyet değişkeninin akıcısızlık üretim miktarı üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yaratmadığı ancak 18-23 ve 33-50 yaş grubu erkek katılımcıların konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkenine göre farklılıklar göstermekle birlikte belirli akıcısızlık türlerini (tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç ve dil sürçmesi) kadınlara kıyasla daha fazla sayıda ürettikleri** görülmüştür.

Bu konuya ilişkin olarak ilgili alan yazın göz önünde bulundurulduğunda, erkeklerde genel akıcısızlık miktarının kadınlardan daha fazla olduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur.

Daha önce araştırmanın fizyolojik yaklaşım bölümünde de belirtildiği üzere Johnson'un (1961) araştırma sonuçları yaşları 17-24 arasında değişen erkeklerin aynı yaş grubundaki kadınlara kıyasla araştırmada kendilerine verilen üç farklı görevde daha fazla akıcısızlık örneği sergilediklerini ve özellikle bu durumun işle ilgili görevde önemli bir farklılık yarattığını ortaya koymuştur.

Lickley (1994) de benzer şekilde, yaşları 25 ile 45 arasında değişen katılımcılarla gerçekleştirdiği araştırmasında, erkeklerin kadınlardan daha fazla akıcısızlık miktarına sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Akıcısızlık türü bağlamında ise, yapılan araştırmaların pek çoğunda özellikle belirli türdeki akıcısızlık örneklerinin erkeklerde daha fazla miktarda gözlemlendiği ifade edilmektedir (Bortfeld ve diğerleri, 2001; Shriberg, 1994).

Shriberg (1994) doktora tezinde konuşma akıcısızlığı türlerinden birisi olan dolu durakların üretiminde cinsiyet farklılığının etkisini incelemiş ve erkeklerde kadınlara kıyasla daha fazla dolu durak türünde akıcısızlık üretiminin gözlemlendiğini tespit etmiştir. Bu durumu sosyodilbilimsel açıdan yorumlayan araştırmacı, erkeklerin konuşma esnasında konuşma sırasını sürdürme çabasının böyle bir sonuca yol açabileceğini ifade etmiştir.

Bortfeld ve diğerlerinin (2001) araştırmalarında da, Shriberg'in (1994) gözlemleriyle tutarlı olarak, erkeklerin her yüz sözcükte kadınlara kıyasla 1,5 tane daha fazla dolu durak ve tekrar türündeki konuşma akıcısızlıklarını kullandığı görülmüştür.

Dolu durak türündeki akıcısızlıkların erkek katılımcılarda kadın katılımcılara kıyasla daha fazla görüldüğünü ortaya koyan bir diğer araştırma ise Tottie'nin (2011) araştırmasıdır.

Branigan ve diğerleri (1999) ise, araştırmalarında sosyodilbilimsel/psikodilbilimsel temelli olarak değerlendirilebilecek bir yaklaşımla kadın konuşmacıların ancak belirli koşullar altında (göz temasının bulunduğu durumlarda) erkeklere göre daha akıcı konuştuklarını, dinleyicinin cinsiyetinin ise konuşma akıcısızlığı üretimini etkilemediğini tespit etmişlerdir.

İlgili alan yazın ve bu tez çalışmasında elde edilen veriler ışığında **18-23 ve 33-50 yaş grubundaki kadınların erkeklere kıyasla daha akıcı** konuştuğunu söylemek mümkündür. Bu sonuçlar yukarıda sunulan araştırma sonuçları ile de tutarlı gözükmektedir. Bu durumun Shriberg (1994) ve Branigan ve diğerlerinin (1999) araştırmalarında da vurgulandığı üzere **sosyodilbilimsel ve psikodilbilimsel temelli birtakım nedenlerden kaynaklanmış olabileceği** değerlendirilmektedir. **Bulunulan sosyal statü, toplumsal roller ve toplumun yapısı** gibi etkenler akıcısızlık üretimi üzerinde etkili olabileceği değerlendirilen unsurlardır. Bu yorumlamaya paralel olarak, bu tez çalışmasında 4-8 yaş grubu ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda akıcısızlık üretiminin cinsiyet değişkeninden etkilenmemesinin de anlamlı olduğunu söylemek mümkündür. Elde edilen bulgular ışığında **4-8 yaş grubu çocukların sosyolojik unsurlara gençler ve yetişkinler kadar anlam yüklemiyor olabileceği** ve **50 üzeri yaş grubundakilerin ise yaşa bağlı olarak sosyal ortamlarda edindikleri tecrübe ve**

yerleşmiş sosyal statü ile konuşmalarının cinsiyet değişkeninden daha az etkileniyor olabileceği değerlendirilmektedir. Ancak mevcut araştırma verilerinin dinleyicinin cinsiyetinin de dahil edildiği araştırma verileriyle desteklenmesi sosyolojik etkenlerin etki düzeylerini ortaya çıkarma noktasında önem arz etmektedir.

Yalnızca 33-50 yaş ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda analiz edilen **eğitim düzeyi değişkeni** bağlamında farklı akıcısızlık türlerine göre elde edilen bulgulara bakıldığında;

Hazırlıklı konuşma durumunda,

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu eğitim düzeyi yüksek kadın katılımcılar tarafından aynı yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmektedir.
- **Tereddüt türü akıcısızlıkların** 50 üzeri yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki profesör erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.
- **Uzatma türü akıcısızlıkların** üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Yanlış başlangıç türü akıcısızlıkların** üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıkların** 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki lisans-lisansüstü mezunu erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.
- **Tekrar türü akıcısızlıkların** üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

Hazırlıksız konuşma durumunda ise,

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu eğitim düzeyi yüksek kadın/erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın/erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmektedir.

- **Tereddüt türü akıcısızlıkların** üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Uzatma türü akıcısızlıkların** üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Yanlış başlangıç türü akıcısızlıkların** 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki lisans-lisansüstü mezunu erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği gözlemlenmiştir. 50 üzeri yaş grubu profesör kadın katılımcıların ise, ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcılara kıyasla daha çok sayıda yanlış başlangıç türü akıcısızlık ürettikleri görülmüştür.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıkların** üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Tekrar türü akıcısızlıkların** üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak; **dolu durak türündeki akıcısızlıkların eğitim düzeyi daha yüksek katılımcılar tarafından daha fazla üretilen bir akıcısızlık türü** olduğunu söylemek mümkündür. Bu artış 33-50 ve 50 üzeri yaş erkek katılımcıların hazırlıklı konuşmalarında da gözlemleniyor olmasına karşın istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Bu durum **33-50 ve 50 üzeri yaş erkek katılımcıların hazırlıklı yaptıkları konuşmalarında dolu durak üretimini konuşma üretiminin izleme basamağını kullanarak en azından belirli ölçüde engelleyebildikleri** şeklinde yorumlanabilir.

Dolu duraklara ilişkin alan yazına bakıldığında, Shriberg (1994: 148) cinsiyet değişkeninin konuşma akıcısızlığı üretimi üzerindeki etkisini değerlendirirken sosyodilbilimsel açıdan erkeklerin konuşma sırasını sürdürmek amacıyla daha fazla dolu durak üretiyor olabileceği varsayımının eğitim seviyesi ve meslek gibi diğer sosyodilbilimsel değişkenlerin de dahil edilerek analiz edilmesinin önemine değinmektedir. Bu doğrultuda bu tez çalışmasında yukarıda da vurgulandığı üzere dolu durak üretimi üzerinde eğitim seviyesi değişkeninin etkili olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça dolu durak üretimi de artmaktadır.

Tottie (2011) ise araştırmasında, bu tez çalışmasında elde edilen sonuçlarla tutarlı olarak eğitim düzeyi yüksek katılımcıların eğitim düzeyi düşük katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda dolu durak ürettiklerini ortaya koymuş ve bu durumun konuşmacıların sosyo-ekonomik düzeyi ile ilişkili olabileceğini değerlendirmiştir.

Dolu durak üretimini psikolojik bir yaklaşım getirerek inceleyen bir araştırmada Christenfeld ve Creager (1996), kayđı düzeyinin konuşmada dolu durakların üretimini arttırabildiği, alkol kullanımının ise, kişilerin konuştukları konunun içeriğine olan dikkatlerini azaltarak, dolu durak üretiminde bir azalmaya neden olabildiği sonucuna ulaşmışlardır. Eğitim düzeyi yüksek katılımcıların buldukları toplumsal konum itibariyle konuşma esnasında sosyal statülerinin gerektirdiği zenginlikte ve eğitim seviyelerine uygun biçimde konuşabilme kayđısı yaşamalarının dolu durak üretiminde artışa sebep olabileceği değerlendirilmektedir.

Psikodilbilimsel yaklaşımlı dolu durak araştırmalarının pek çoğunda ise, dolu duraklara ilişkin temel soru, dolu durakların konuşmacılar tarafından bilinçli bir şekilde kullanılması sebebiyle sözcük olarak mı değerlendirilmesi gerektiği yoksa konuşmanın planlama sürecindeki problemlere mi işaret ettiği sorusudur. Bu soruyla ilişkili olarak, Levelt'in (1999) ortaya koymuş olduğu konuşma üretimi modelini konuşma akıcısızlıklarının ortaya çıkabileceği üretim seviyeleri açısından yorumlayan Menyhárt (2003), dolu durak üretiminin konuşma üretiminin kavramsallaştırma ve dilbilgisel planlama seviyelerinde gerçekleştiğini ve dolayısıyla planlamadaki belirsizliklerin bu süreçte etkin olabildiğini vurgulamaktadır. Planlamada yaşanan bu belirsizliklerin, eğitim düzeyi yüksek olan konuşmacıların sözcük dağarcığının daha geniş olması nedeniyle uygun sözcük seçimi noktasında yaşadıkları sıkıntılıların bir sonucu olarak arttığını değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla daha sınırlı bir sözcük dağarcığı kullanarak konuştuğu düşünülen eğitim düzeyi daha düşük katılımcıların dolu durak üretimleri ise eğitim düzeyi daha yüksek olan katılımcılara kıyasla daha sınırlı olacaktır. Bunun haricinde, bir sözcüğün daha sık kullanılan somut bir sözcük oluşu o sözcüğe zihinde daha hızlı erişilerek daha doğru bir şekilde üretilmesine de yardımcı olmaktadır (Dell, 1990; Levelt ve Jescheniak, 1994; Stemberger ve MacWhinney, 1986). Bu durumda eğitim seviyesi yüksek olan katılımcıların konuşmalarında eğitim seviyesi daha

düşük olan katılımcılara kıyasla daha soyut ve daha nadir kullanılan sözcükler seçmeleri akıcısızlık üretiminin artışına neden olmuş olabilir.

Bu yorumlamaya paralel olarak, Au-Yeung ve diğerleri (1998) konuşma esnasında kullanılan yapıların ait oldukları dilbilgisel sınıfın konuşma akıcısızlıklarına neden olabildiğini ifade etmekte, Le Dorze ve Bédard (1998) ise eğitim düzeyi yükseldikçe daha fazla sayıda ve çeşitlilikte açık sınıf sözcüklerin ve içerik sözcüklerinin kullanıldığına vurgu yapmaktadır (aktaran: Andrade ve Martins, 2011: 79). Bu nedenle, Andrade ve Martins (2011: 79) eğitim düzeyine göre hangi dilbilgisel sınıfların ve sözdizimsel yapıların üretildiğini ortaya koymanın çok önemli bir veri kaynağı olacağına vurgu yapmakta ve bu yolla konuşma akıcısızlıklarını eğitim değişkeni bağlamında açıklamanın mümkün olabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla, eğitim seviyesinin yüksek olduğu katılımcıların kullandıkları sözcüklerin türleri, ait oldukları dilbilgisel sınıf, kullanım sıklıkları ve somut/soyut olma durumlarının analiz edildiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Dilbilgisel planlama boyutuyla konu ele alındığında ise, eğitim düzeyi düşük seviyedeki konuşmacıların genellikle basit ve kısa tümceler kurarak konuştukları görülmüştür. Oviatt (1995) tümce uzunluğunun artan planlama yüküne bağlı olarak daha çok konuşma akıcısızlığına yol açtığını ifade etmektedir. Shriberg (1996) de hem tümce başındaki hem de tümce ortasındaki akıcısızlıkların sayısının tümce uzunluğuna bağlı olarak arttığını belirtmektedir. Branigan ve diğerleri (1999), beş sözcükten daha az sayıda sözcüğün kullanıldığı tümcelerde akıcısızlık sayısının azaldığını ve uzun ifadelerin akıcısızlık üretimini desteklediğini ortaya koymuşlardır. Bortfeld ve diğerleri (2001) ise, daha uzun söz alma ve daha kısa söz alma süreleri gerektiren görevler verdikleri katılımcıların daha uzun tümceler kurulmasını gerektiren bir görev üstlendiklerinde daha çok akıcısızlık ürettiklerini gözlemlemişlerdir. Bu durumda eğitim düzeyi yüksek konuşmacıların bu planlama yükünün bir sonucu olarak daha çok dolu durak üretmiş olduğunu değerlendirmek mümkündür.

Bu tez çalışmasında, eğitim düzeyinin dolu durak üretimine etkisi 33-50 yaş grubu kadın katılımcıların hazırlıklı konuşmalarında daha da net gözlemlenmektedir.

Eđitim dűzeyi arttıka artıř gűsteren bir diđer akıcısızlık tűrű ise 50 űzeri yař grubundaki kadın katılımcıların hazırlıksız konuřmalarında gűzlemlenen yanlıř bařlangıçlar olmuřtur. Bu yař grubundaki kadın profesűrler ilk-ortaokul mezunlarına kıyasla anlamlı ۆlűde daha fazla yanlıř bařlangıç tűrű akıcısızlık űretmiřlerdir. Bu yař grubundaki kadın katılımcıların profesűr olmalarından hareketle hazırlıklı konuřma durumunda ilk-ortaokul mezunlarına kıyasla çok daha tecrűbeli olduđunu sűylemek műmkűndűr. Profesűr olan kadın katılımcıların ۆzellikle hazırlıklı konuřmada bu tűr akıcısızlıkların űretimini bu tecrűbe sayesinde belirli bir ۆlűde baskılayabildiklerini; hazırlıksız konuřmada ise bu avantajdan yoksun olmaları nedeniyle bu tűr akıcısızlıkları daha çok űretmiř olabileceklerini sűylemek műmkűndűr. Menyhárt (2003: 48) arařtırmasında, çocuklarda yetiřkinlere ve yařlılara kıyasla daha çok akıcısızlık gűrűlmesini okullardaki eđitim sistemindeki konuřma pratiđi eksikliđi ile açıklamaktadır. Ancak konuřma pratiđi bađlamında bir yorumlamanın tecrűbe ve konuřma deđiřkenini de gűz ۆnűnde bulunduran arařtırma sonuçlarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Zira bu yorumlama bu tez çalıřmasında yalnızca belli bir yař grubundaki kadın katılımcılar için geçerlilik tařımaktadır.

Eđitim seviyesi deđiřkeninden farklı řekilde etkilenen akıcısızlık tűrleri deđerlendirildiđinde ise, daha çeřitli sonuçlar elde edildiđi gűzlemlenmektedir. ۆrneđin, 33-50 yař grubu ilk-ortaokul mezunu erkeklerin lisans-lisansűstű mezunlarına kıyasla hazırlıklı konuřmada daha çok dil sűrmesi, hazırlıksız konuřmada ise daha çok yanlıř bařlangıç tűrű akıcısızlık űrettikleri gűzlemlenmiřtir. 50 űzeri yař grubundaki ilk-ortaokul mezunu erkeklerin ise profesűrlere kıyasla hazırlıklı konuřmada daha çok tereddűt tűrű akıcısızlık űrettikleri gűrűlműřtur. Diđer bir deyiřle, eđitim dűzeyi dűřűk erkek katılımcılar belirli tűrdeki akıcısızlıkları eđitim dűzeyi yűksek katılımcılara kıyasla daha çok űretebilmektedirler. Bu durumu ilk-ortaokul mezunlarının hazırlıklı konuřma durumuna veya kayda alınan yűz yűze gűrűřme tűrű bir konuřma ortamına ařına olmamaları ya da sosyal statű gibi deđiřkenlerin bu katılımcılarda stres ve gerginliđi arttırarak hassasiyete neden olması řeklinde açıklamak műmkűndűr.

Bu sonuçlar gűstermektedir ki; **eđitim dűzeyi gibi dilbilimsel olmayan sosyolojik etkenler ve kaygı dűzeyi gibi psikolojik etkenler akıcısızlık űretimi**

üzerinde dolu durak türü akıcısızlıklar haricinde tek tip bir etki yaratmamaktadır. Sonuçlarda farklı değişkenlerin (yaş, cinsiyet, konuşma durumu) karmaşık yollarla birbirleriyle etkileşebildiği görülmektedir. Dolayısıyla, konuşma akıcısızlığı üzerinde etkili olan farklı değişkenlerin basit bağlantılarla benzer sonuçları doğurmadığı görülmektedir.

4-8 yaş grubu katılımcıların konuşmalarının analiz edilmediği **konuşma durumu değişkeni** bağlamında elde edilen sonuçlar **cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak** değerlendirildiğinde;

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** üretiminde konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Tereddüt türü akıcısızlıkların** üretiminde konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Uzatma türü akıcısızlıklar** 18-23 ve 33-50 yaş grubundaki tüm katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretilmektedir.
- **Yanlış başlangıç türü akıcısızlıkların** üretiminde konuşma durumu değişkeninin (hazırlıklı/hazırlıksız) etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıkların** 18-23 ve 33-50 yaş grubu tüm katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.
- **Tekrar türü akıcısızlıkların** 33-50 yaş grubu tüm katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.

Konuşma durumu değişkeni bağlamında elde edilen sonuçlar **cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkeni de göz önünde bulundurularak** analiz edildiğinde ise;

- **Dolu durak türü akıcısızlıkların** üretiminin cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri de göz önünde bulundurulduğunda konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninden etkilenmediği gözlemlenmiştir.
- **Tereddüt türü akıcısızlıkların** üretiminin cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri de göz önünde bulundurulduğunda konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninden etkilenmediği gözlemlenmiştir.
- **Uzatma türü akıcısızlıklar** 18-23 yaş grubundaki hem kadın hem erkek katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretilmektedir. 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar da benzer şekilde hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda uzatma türü akıcısızlık üretmektedir.
- **Yanlış başlangıç türü akıcısızlıkların** üretiminin cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri de göz önünde bulundurulduğunda konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninden etkilenmediği gözlemlenmiştir.
- **Dil sürçmesi türü akıcısızlıkların** üretiminin cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri de göz önünde bulundurulduğunda konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninden etkilenmediği gözlemlenmiştir.
- **Tekrar türü akıcısızlıkların** 33-50 yaş grubu hem ilk-ortaokul mezunu hem de lisans-lisansüstü mezunu kadın katılımcılar ve 50 üzeri yaş profesör olan kadın katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.

Bu veriler ışığında, bu tez çalışmasında hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu değişkeni cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri göz önünde bulundurulmadan analiz edildiğinde; 18-23 yaş grubu tüm katılımcıların hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha çok sayıda uzatma ve dil sürçmesi türü akıcısızlık ürettikleri, 33-50 yaş grubu tüm katılımcıların ise hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha çok sayıda uzatma, dil sürçmesi ve tekrar türü akıcısızlık ürettikleri gözlemlenmiştir. 50 üzeri yaş grubunda ise

konuşma durumu değişkeni cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri göz önünde bulundurulmadan analiz edildiğinde akıcısızlık üretiminde anlamlı bir fark yaratmamıştır. **Hazırlıklı/hazırlıksız konuşma durumu değişkeni cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri göz önünde bulundurularak analiz edildiğinde ise;** 18-23 yaş kadın/erkek tüm katılımcıların ve 33-50 yaş ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcıların hazırlıklı konuşmalarında hazırlıksız konuşmalarına kıyasla daha çok sayıda uzatma türü akıcısızlık ürettikleri görülmüştür. 33-50 yaş ilk-ortaokul ve lisans-lisansüstü mezunu kadın katılımcıların ve 50 üzeri yaş profesör kadın katılımcıların ise hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha çok sayıda tekrar türü akıcısızlık ürettikleri görülmüştür. **Sonuç olarak; konuşma durumu değişkeni göz önünde bulundurulduğunda genel bir yorumlamayla katılımcıların hazırlıksız konuşmalarının hazırlıklı konuşmalarına kıyasla daha akıcı olduğunu söylemek mümkündür.** Bu durum ilgi çekicidir çünkü hazırlıklı konuşma durumunun konuşmacının planlama yükünü azaltarak akıcısızlık üretim miktarını azaltması beklenebilir. Ancak Gillespie (2011: 114) tarafından da vurgulandığı üzere hiçbir dil üretim teorisi konuşmacıların konuşmaya başlamadan önce tüm ifadeleri planladıklarını varsaymamaktadır. Elde edilen veriler Levelt'in (1999) konuşma üretimi modeli çerçevesinde değerlendirildiğinde, modelde daha önce de ifade edildiği üzere Kempen ve Hoenkamp'ın (1987) artan üretim fikrine önem verilmektedir. Buna göre, konuşma üretimi esnasında bir seviyede planlama yapılırken diğer seviyelerdeki planlama da eşzamanlı olarak devam etmektedir. Bu tez çalışmasında konuşmacıların 300 sözcükten az olmayacak şekilde konuştukları düşünüldüğünde, planlamanın süreç esnasında artan üretim ile devam etmesinin planlama yükünü arttırdığı düşünülmektedir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, Levelt (1989: 28) konuşma üretiminin özellikle mesaj üretimi ve izleme basamaklarının kontrollü olarak gerçekleştiğini; dilbilgisel kodlama, biçimsel kodlama ve ekleme basamaklarının ise otomatik olarak gerçekleştiğini belirtmektedir. Dolayısıyla planlama basamağı konuşmacının kontrolünde ilerlemektedir. Bu nedenle planlama esnasında kontrolün zayıflayarak dikkatin dağıldığı anlarda akıcısızlıkların daha çok görülebildiğini söylemek mümkündür. Elyıldırım (2005: 4) tarafından da vurgulandığı üzere dikkatin dağılmasına

yol açan durumlar ise fiziksel ve zihinsel yorgunluk, zaman sıkıntısı ve duruma bağlı stres olarak sıralanabilir.

Bu etkenlerden stres ele alındığında, bilindiği üzere hazırlıklı konuşma durumunda konuşmacının görüşme öncesinde kendisine sorulan soruların cevaplarını hazırlayarak belirli bir konuşma planı oluşturması istenmiştir. Akıcısızlıkların hazırlıklı konuşma durumunda daha çok görülüyor olmasını konuşmacıların konuşma öncesinde hazırlamış oldukları konuşma planını takip etme kaygısı ile ilişkilendirmek mümkündür. Alan yazında akıcısızlık üretimi ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalara bakıldığında artan kaygı düzeyinin genel olarak akıcısızlıkları arttırmada etkili olduğunu vurgulayan araştırmacılar olduğu gibi (Mahl, 1987), özellikle dil sürçmesi üretimini (Carroll, 2008; Harrigan ve diğerleri, 1994; Mehrabian, 1971) veya dolu durak üretimini (Christenfeld ve Creager, 1996) arttırabildiğini vurgulayan araştırmacılar da mevcuttur. Branigan ve diğerleri (1999) de akıcısızlık üretiminin dilbilimsel olmayan birtakım etkenlerden etkilendiğini ifade etmekte ve bu etkenlerden kaygı düzeyinin de konuşma akıcısızlığı üzerindeki olası etkisine vurgu yapmaktadır. Bard ve diğerlerinin (2001) araştırmaları ise, aşına olunmayan kişilerle yapılan konuşmalarda kişilerin artan kaygı düzeyine bağlı olarak daha fazla akıcısızlık örneği sergilediklerini göstermiştir.

Bunun haricinde Hockett (1967: 115) kaygı düzeyinin önemini “Ne zaman ki bir konuşmacı olası bir hataya karşı endişe duysa, ne söylediğine ve söyleyeceğine normalden daha fazla odaklanır.” ifadesiyle vurgulamaktadır. “Kısr Döngü Varsayımı” (The Vicious Circle Hypothesis) (Vasic ve Wijnen, 2001) de bu düşünceden hareketle ortaya koyulmuş bir varsayımdır. Bu varsayıma göre, kekeme konuşmacılar konuşma üretimini normal konuşmacılardan daha dikkatle takip ederler. Bu durum kekemelik türündeki patolojik akıcısızlık oranını arttırmaktadır. Hazırlıklı konuşmayı hazırlıksız konuşmaya kıyasla daha dikkatle takip etme durumunun patolojik bir problemi olmayan normal konuşmacıların da üretim miktarı üzerinde etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Konuşma durumu değişkenine ilişkin bulgular incelendiğinde, genel olarak hazırlıksız konuşmanın daha akıcı olduğu görülmüştür. Ancak, 33-50 yaş grubu lisans-

lisansüstü mezunu erkek katılımcıların, 50 üzeri yaş grubundaki ilk-ortaokul mezunu kadın/erkek katılımcıların ve 50 üzeri yaş erkek profesör katılımcıların hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma akıcısızlık miktarları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu sonuçları bu katılımcıların hazırlıklı konuşmalarındaki akıcısızlık üretimini en azından belirli bir ölçüde baskı altına alabildikleri şeklinde yorumlamak mümkün olabileceği gibi yöntemsel olarak bazı değişkenlerin kontrol edilemeyişinin de böyle bir sonuç ortaya çıkarmada etken olabileceğini de değerlendirmek mümkündür. Daha önce de belirtildiği üzere katılımcılardan yüz yüze görüşmeler öncesinde hazırlıklı konuşmada durumunda kendilerine sorulacak soruların cevaplarını planlamaları istenmiştir. Ancak her katılımcının bu planlamayı ne ölçüde gerçekleştirdiğini belirlemek oldukça güçtür. Bu durumun sonuçlar üzerinde olumsuz bir etki yaratmış olabileceği değerlendirilmektedir.

Daha önce de bahsedildiği üzere hazırlıklı konuşmada hazırlıksız konuşmaya kıyasla daha çok gözlemlendiği görülen akıcısızlık türleri, konuşmacıların yaş grubuna, cinsiyetine ve eğitim düzeyine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin, 18-23 yaş grubunun genelinde uzatma türü akıcısızlıklar ve dil sürçmeleri daha fazla görülüyor iken, 33-50 yaş grubu genelinde uzatma, dil sürçmesi ve tekrar türü akıcısızlıkların daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumu sosyodilbilimsel bir yorumlama ile o yaş grubunun belirli bir türdeki akıcısızlığı daha yaygın olarak kullandığı şeklinde de yorumlamak mümkündür. Örneğin; son dönemde gençler arasında yaygın olarak gözlemlenen sözcükleri uzatarak konuşma durumunun uzatma üretimi üzerinde böyle bir etki yaratmış olması olasıdır. Benzer şekilde 33-50 yaş grubundaki tüm kadınlar ile 50 üzeri yaş grubundaki eğitim düzeyi yüksek olan kadınların hazırlıklı konuşmalarında tekrar türü akıcısızlıkları daha fazla ürettiyor olmalarının altında da farklı sosyolojik ve psikolojik etkenlerin olabileceği değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre ortaya çıkan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Yaş değişkeni bağlamında **farklı akıcısızlık türlerine göre** yapılan analizlerde; 4-8 yaş grubu katılımcıların dahil edilmediği **hazırlıklı konuşma durumunda**,

- **Dolu durak, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar** türü akıcısızlık üretiminin yaşa bağlı olarak farklılık göstermediği,
- **Tereddüt ve uzatma** türü akıcısızlıkların 50 üzeri yaş grubundaki katılımcılar tarafından, 18-23 ve 33-50 yaş grubundaki katılımcılara kıyasla daha fazla üretildiği gözlemlenmiştir.

Hazırlıksız konuşma durumunda ise,

- **Dolu durak** türü akıcısızlıkların üretiminde yaş değişkeninin etkili bir değişken olmadığı,
- **Tereddüt ve uzatma** türü akıcısızlıkların 4-8 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda, 18-23 ve 33-50 yaş grubu katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda görüldüğü,
- **Dil sürçmesi** türü akıcısızlıkların 4-8 yaş grubu çocuk katılımcılar tarafından, 18-23 ve 33-50 yaş grubu katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği,
- **Yanlış başlangıç ve tekrar** türü akıcısızlıkların ise, 4-8 yaş grubu katılımcılar tarafından diğer üç yaş grubundaki (18-23, 33-50, 50 üzeri) katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği değerlendirilmiştir.

Cinsiyet değişkeni bağlamında **farklı akıcısızlık türlerine göre** yapılan analizlerde;

4-8 yaş grubu katılımcıların dahil edilmediği **hazırlıklı konuşma durumunda**,

- **Dolu durak, tereddüt ve tekrar** türü akıcısızlıkların üretiminde cinsiyet değişkeninin etkili bir değişken olmadığı,

- **Uzatma** türü akıcısızlıkların 18-23 ve 33-50 yaş grubundaki erkek katılımcılarda aynı yaş gruplarındaki kadın katılımcılardan daha fazla olduğu,
- **Yanlış başlangıç** ve **dil sürçmesi** türü akıcısızlıkların 33-50 yaş grubu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki kadın katılımcılara kıyasla daha çok sayıda üretildiği gözlemlenmiştir.

Hazırlıksız konuşma durumunda ise,

- **Dolu durak** ve **tekrar** türü akıcısızlıkların üretiminde cinsiyet değişkeninin etkili bir değişken olmadığı,
- **Tereddüt** ve **dil sürçmesi** türü akıcısızlıkların 18-23 yaş grubu erkek katılımcıların konuşmalarında aynı yaş grubundaki kadın katılımcılarınkine kıyasla daha fazla sayıda olduğu,
- **Uzatma** ve **yanlış başlangıç** türü akıcısızlıkların 18-23 ve 33-50 yaş grubu erkek katılımcılar tarafından kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği gözlemlenmiştir.

Yalnızca 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu katılımcılarda analiz edilen **eğitim düzeyi değişkeni** bağlamında **farklı akıcısızlık türlerine göre** elde edilen bulgulara bakıldığında;

Hazırlıklı konuşma durumunda,

- **Dolu durak** türü akıcısızlıkların 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu eğitim düzeyi yüksek kadın katılımcılar tarafından aynı yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği,
- **Tereddüt** türü akıcısızlıkların 50 üzeri yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki profesör erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği,
- **Uzatma, yanlış başlangıç** ve **tekrar türü** akıcısızlık üretiminde eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı,
- **Dil sürçmesi** türü akıcısızlıkların 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki lisans-lisansüstü

mezunu erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.

Hazırlıksız konuşma durumunda ise,

- **Dolu durak** türü akıcısızlıkların 33-50 ve 50 üzeri yaş grubu eğitim düzeyi yüksek kadın/erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubu ilk-ortaokul mezunu kadın/erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği,
- **Yanlış başlangıç** türü akıcısızlıkların 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcılar tarafından aynı yaş grubundaki lisans-lisansüstü mezunu erkek katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda üretildiği, 50 üzeri yaş grubu profesör kadın katılımcıların ise ilk-ortaokul mezunu kadın katılımcılara kıyasla daha çok sayıda yanlış başlangıç türü akıcısızlık ürettikleri,
- **Tereddüt, uzatma, dil sürçmesi ve tekrar** türü akıcısızlıkların üretiminde ise eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı gözlemlenmiştir.

4-8 yaş grubu katılımcıların konuşmalarının analiz edilmediği **konuşma durumu değişkeni** bağlamında elde edilen sonuçlar **cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinden bağımsız olarak farklı akıcısızlık türlerine göre** değerlendirildiğinde;

- **Dolu durak, tereddüt ve yanlış başlangıç** türü akıcısızlıkların üretiminde konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninin etkili bir değişken olmadığı,
- **Uzatma ve dil sürçmesi** türü akıcısızlıkların 18-23 ve 33-50 yaş grubundaki tüm katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretildiği,
- **Tekrar** türü akıcısızlıkların 33-50 yaş grubu tüm katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.

Konuşma durumu değişkeni bağlamında elde edilen sonuçlar **cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri de göz önünde bulundurularak farklı akıcısızlık türlerine göre** analiz edildiğinde ise;

- **Dolu durak, tereddüt, yanlış başlangıç ve dil sürçmesi** türü akıcısızlıkların üretiminin cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri de göz önünde bulundurulduğunda konuşma durumu (hazırlıklı/hazırlıksız) değişkeninden etkilenmediği,
- **Uzatma** türü akıcısızlıkların 18-23 yaş grubundaki hem kadın hem erkek katılımcılar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretildiği, 33-50 yaş grubu ilk-ortaokul mezunu erkek katılımcıların da benzer şekilde hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda uzatma türü akıcısızlık ürettikleri,
- **Tekrar** türü akıcısızlıkların ise 33-50 yaş grubu hem ilk-ortaokul mezunu hem de lisans-lisansüstü mezunu kadın katılımcılar ve 50 üzeri yaş profesör kadınlar tarafından hazırlıklı konuşma durumunda hazırlıksız konuşma durumuna kıyasla daha fazla sayıda üretildiği görülmüştür.

Elde edilen bu bulguların konuşma akıcısızlıklarının temelinde yatan düzenekleri ortaya koyma ve gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutarak anadili Türkçe olan konuşmacıların anlık, doğal konuşmalarına ilişkin bilgi dağarcığını zenginleştirme noktasında olumlu katkıları olacağı düşünülmektedir.

Sonuçların günlük hayattaki uygulama alanları değerlendirildiğinde, etkili iletişimin; net, akıcı ve pürüzsüz bir konuşma ile mümkün olduğu görülmektedir. İletişimin bir türü olan konuşmanın akıcı olmaması kişilerarası iletişimi olumsuz yönde etkileyen ve iletişim bozukluklarına yol açan bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmada elde edilen verilerin; konuşma akıcısızlıklarının sıklığını tespit etme, bu akıcısızlıkların nedenlerini irdeleme ve günlük hayatta kişilerin konuşma etkinliğini arttırarak olası iletişim bozukluklarını engelleme konularında ileride yapılacak çalışmalara fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında elde edilen sonuçlar doğrultusunda, ileride yapılabilecek çalışmalara yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

Daha önce de ifade edildiği üzere bu tez çalışmasında yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve konuşma durumu değişkenlerinin anadili Türkçe olan konuşmacıların akıcısızlık türlerinden dolu durak, tereddüt, uzatma, yanlış başlangıç, dil sürçmesi ve tekrar üretim miktarları üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan bulgular göz önünde bulundurulduğunda, bahsi geçen bu etkenlerin tamamının belirli bir ölçüde de olsa akıcısızlık üretiminde etkili olduğu değerlendirilmiştir. Ancak akıcısızlık üretimi; kaygı düzeyi, konuşma hızı, konuşulan kişiye aşinalık, konuşma pratiği, bilişsel işleme yükü, konuşma ortamı, vb. dilbilimsel ve dilbilimsel olmayan çok çeşitli etkenlerden etkilenebilmektedir. Bu tez çalışmasında bu etkenler ele alınmamıştır ancak araştırma sonucunda sosyolojik etmenlerin 4-8 yaş ve 50 üzeri yaş grubundaki katılımcıları etkilemiyor olabileceği değerlendirildiğinden özellikle konuşulan kişiye aşinalık ve konuşulan kişinin cinsiyeti gibi sosyolojik etkenlerin ilerideki çalışmalar için önem arz eden değişkenler olduğu değerlendirilmektedir. Buna ilave olarak, eğitim düzeyi yüksek katılımcıların daha uzun tümceler kurarak daha çok akıcısızlık üretmelerinin planlama yükü değişkeninin de akıcısızlık üretimindeki etkisini ortaya çıkardığını söylemek mümkündür. Bu sebeple, mevcut araştırma bulgularının da göstermiş olduğu üzere, ileride konuşma akıcısızlıkları üzerine yapılacak çalışmalarda Türk konuşucuların konuşmalarındaki akıcısızlıkların bu etkenler açısından da değerlendirilmesinin konuşma üretimine ilişkin önemli ipuçları ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir.

Bu tez çalışmasında boş durak türündeki akıcısızlıklar, alan yazında bir boş durağın akıcısızlık örneği olarak değerlendirilebilmesi için süresinin ne kadar olması gerektiği konusunda bir fikir birliği olmadığı için analiz edilmemiştir. Bu nedenle konuşmacıların konuşma hızının da konuşma akıcısızlığı üzerindeki etkisi değerlendirilmemiştir. Ancak ileride yapılacak benzer çalışmalarda kişilerin boş durak üretim miktarlarının ve konuşma hızlarının da analiz edildiği çalışmaların konuşma

üretimi süreçlerine farklı bakış açıları getirebileceği değerlendirilmektedir. Bu yolla konuşma sıralarının uzunluğu ve tümce uzunluğu gibi değişkenlerin de konuşma akıcısızlığı üretimi üzerindeki etkisi analiz edilebilecektir.

Bu tez çalışmasında farklı değişkenlerin farklı yollarla birbirleriyle etkileşime girerek karmaşık sonuçlar doğurabildiği görülmüştür. Bu kapsamda özellikle sosyodilbilimsel ve psikodilbilimsel açıdan benzer çalışmaların yapılmasının ortaya çıkan karmaşık sonuçları açıklama noktasında olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu tür araştırmalar bu çalışmada ortaya çıkan bulguları daha anlamlı kılacaktır.

Son olarak, bu tez çalışmasında elde edilen bulgular doğrultusunda farklı türdeki akıcısızlık örneklerinin (dolu duraklar, tereddütler, uzatmalar, yanlış başlangıçlar, dil sürçmeleri ve tekrarlar) tamamının 4-8 yaş grubu çocuklarda da gözlemleniyor olması nedeniyle bu akıcısızlık örneklerinin dil ediniminin bir parçası olarak gerçekleştiği değerlendirilmektedir. Özellikle konuşma esnasında konuşma sırasını sürdürmek gibi nedenlerle bilinçli bir şekilde de kullanılabilirdiği değerlendirilen dolu durak türündeki akıcısızlıkların çocuklarda da gözlemleniyor olması bu varsayımı güçlendirmektedir. Dolayısıyla, çocukların eğitime başladığı ilk yıllardan itibaren akıcı konuşmaya yönlendirilebilmeleri amacıyla çocuklarla çalışan eğitimcilerin bu konuya hassasiyetle yaklaşmaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla, özellikle eğitim fakültelerinin Okul Öncesi Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği gibi bölümlerinde eğitim almakta olan öğretmen adaylarının konuya ilişkin farkındalıklarını arttırmak için akıcı konuşma ve konuşma akıcısızlıklarını engelleme amacıyla hazırlanmış içerikteki bir dersin öğretim programlarına ilave edilmesinin konuya dikkat çekilmesi noktasında faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, M. R., Sears, R. L. ve Ramig, P. R. (1982). Vocal Changes in Stutterers and Nonstutterers During Monotoned Speech. *Journal of Fluency Disorders*. 7: 21-35.

Akgün, Ö. (2005). *Türkçe Konuşan 3-6 Yaş Grubundaki Kekemeliği Olan ve Olmayan Çocukların Konuşma Akıcılıklarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Akyol, A. (2003). *Filler Model Based Word Level Confidence Measures for Spoken Dialogue Systems*. (Unpublished Master's Thesis). İstanbul: Graduate School of Engineering and Natural Sciences of Sabancı University.

Akyol, A. ve Erdoğan, H. (2004). Filler Model Based Confidence Measures for Spoken Dialogue Systems: A Case Study for Turkish. In *Proceedings of Acoustics, Speech, and Signal Processing (ICASSP'04)* (ss.781-784). IEEE International Conference. Montreal. 17-21 May 2004.

Allwood, J., Nivre, J. ve Ahlsén, E. (1990). Speech Management on the Non-Written Life of Speech. *Nordic Journal of Linguistics*. 13(1): 3-48.

Ambrose, N. G. ve Yairi, E. (1999). Normative Disfluency Data for Early Childhood Stuttering. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 42: 895-909.

American Speech-Language-Hearing Association. (1999). *Terminology Pertaining to Fluency and Fluency Disorders: Guidelines*.

Anderson, J. D. ve Conture, E. G. (2004). Sentence-Structure Priming in Young Children Who Do and Do Not Stutter. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*. 47: 552-571.

Andrade, C. R. F. ve Martins, V. O. (2011). Influence of Gender and Educational Status on Fluent Adults' Speech Fluency. *Logopedia, Foniatria y Audiología*. 31(2): 74-81.

Anjana, B. R. ve Savithri, S. R. (2007). Disfluencies in 5.1 to 6 Year Old Kannada Speaking Children. *JAIISH*. 26: 3-8.

Arnold, J. E., Fagnano, M. ve Tanenhaus, M. K. (2003). Disfluencies Signal Thee, Um, New Information. *Journal of Psycholinguistic Research*. 32(1): 25-36.

Atlas, T. A. (2007). *Türkçe Konuşan 5-7 ve 8-10 Yaş Gruplarında Kekeme Çocukların Akıcısızlık Sıklığı ve Akıcısızlık Tipleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Bada, E. (2010). Repetitions as Vocalized-Fillers and Self-Repairs in English and French Interlanguages. *Journal of Pragmatics*. 42: 1680-1688.

Badem, N. (2014). *Repetitions as Communication Strategies Used by Turkish Adult EFL Learners: A Cross-Sectional Study*. (Unpublished Master's Thesis). Adana: The Institute of Social Sciences of Çukurova University.

Bailey, K. G. D. ve Ferreira, F. (2003). Disfluencies Affect the Parsing of Garden-Path Sentences. *Journal of Memory and Language*. 49: 183-200.

Bard, E. G., Lickley, R. J. ve Aylett, M. P. (2001). Is Disfluency Just Difficulty? In *Proceedings of Disfluency in Spontaneous Speech (DiSS'01), ISCA Tutorial and Research Workshop (ITRW) on Disfluency in Spontaneous Speech* (ss.97-100). Edinburgh, Scotland, UK. 29-31 August 2001.

Batliner, A., Kießling, A., Burger, S. ve Nöth, E. (1995). Filled Pauses in Spontaneous Speech. In *Proceedings of XIIIth ICPs* (ss. 472-475). Stockholm.

Bear, J., Dowding, J., Shriberg, E. ve Price, P. (1993). A System for Labeling Self-Repairs in Speech. *Technical Note 522. SRI International*.

Beattie, G. W. (1982). Turn-Taking and Interruption in Political Interviews: Margaret Thatcher and Jim Callaghan Compared and Contrasted. *Semiotica*. 39 (1/2): 93-114.

Beattie, G. W. ve Butterworth, B. L. (1979). Contextual Probability and Word Frequency as Determinants of Pauses and Errors in Spontaneous Speech. *Language and Speech*. 22 (3): 201-211.

Bell, L., Eklund, R. ve Gustafson, J. (2000). A Comparison of Disfluency Distribution in a Unimodal and a Multimodal Speech Interface. In *Proceedings of ICSLP 2000* (ss.626-629). Beijing. 16-21 October, 2000.

Berg, T. (1986). The Problem of Language Control: Editing, Monitoring and Feedback. *Psychological Research*. 48: 133-144.

Bjerkkan, B. (1980). Word Fragmentations and Repetitions in the Spontaneous Speech of 2-6 Year Old Children. *Journal of Fluency Disorders*. 5: 137-148.

Blackmer, E. R. ve Mitton J. L. (1991). Theories of Monitoring and the Timing of Repairs in Spontaneous Speech. *Cognition*. 39: 173-194.

Bock, J. K. (1982). Toward a Cognitive Psychology of Syntax: Information Processing Contributions to Sentence Formulation. *American Psychological Association*. 89 (1): 1-47.

Bock, K. (1991). A Sketchbook of Production Problems. *Journal of Psycholinguistic Research*. 20 (3): 141-160.

Bock, K. ve Levelt, W. (1994). Grammatical Encoding. *Handbook of Psycholinguistics* (2006) (ss.945-984). Editors Matthew J. Traxler and M. A. Gernsbacher. San Diego: Academic Press.

Boomer, D. S. (1965). Hesitation and Grammatical Encoding. *Language and Speech*. 8(3): 148-158.

Boomer, D. S. ve Dittmann, A. T. (1962). Hesitation Pauses and Juncture Pauses in Speech. *Language and Speech*. 5(4): 215-220.

Bortfeld, H., Leon, S. D., Bloom, J. E., Schober, M. F. ve Brennan, S. E. (2001). Disfluency Rates in Conversation: Effects of Age, Relationship, Topic, Role, and Gender. *Language and Speech*. 44(2): 123-147.

Branigan, H., Lickley, R. ve McKelvie, D. (1999). Non-Linguistic Influences on Rates of Disfluency in Spontaneous Speech. In *Proceedings of the 14th International Conference of Phonetic Sciences* (ss.387-390). San Francisco.

Brennan, S. E. ve Schober, M. F. (2001). Hesitation Disfluencies and the Meaning of Um. *Journal of Memory and Language*. 44: 274-296.

Broen, P. A. ve Siegel, G. M. (1972). Variations in Normal Speech Disfluencies. [*Language & Speech*](#). 15(3): 219-231.

Burke, D. M., MacKay, D. G. ve James, L. E. (2000). Theoretical Approaches to Language and Aging. *Models Of Cognitive Aging* (ss.204-246). Editors Timothy J. Perfect ve Elizabeth A. Maylor. Oxford: Oxford University Press.

Butterworth, B. (1975). Hesitation and Semantic Planning in Speech. *Journal of Psycholinguistic Research*. 4(1): 75-87.

Butterworth, B. (1981). Speech Errors: Old Data in Search of New Theories. *Linguistics*. 19: 627-662.

Carroll, D. W. (2008). *Psychology of Language (5th ed.)*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.

Carter, R. ve McCarthy, M. (2006). *Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chafe, W. L. (1985). Linguistic Differences Produced by Differences Between Speaking and Writing. *Literacy, Language and Learning: The Nature and Consequences of Reading and Writing* (ss.105-123). Editors David R. Olson, Nancy Torrance and Angela Hildyard. Cambridge: Cambridge University Press.

Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton & Co.

Chomsky, N. (1959). A Review of B. F. Skinner's Verbal Behavior. *Language*. 35(1): 26-58.

Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Christenfeld, N. (1995). Does It Hurt To Say Um? *Journal of Nonverbal Behavior*. 19(3): 171-186.

Christenfeld, N. ve Creager, B. (1996). Anxiety, Alcohol, Aphasia, and Ums. *Journal of Personality and Social Psychology*. 70(3): 451-460.

Clark, H. H. ve Wasow, T. (1998). Repeating Words in Spontaneous Speech. *Cognitive Psychology*. 37: 201-242.

Code, C., Lincoln, M. ve Dredge, R. (2005). Asymmetries in Mouth Opening During Word Generation in Male Stuttering and Non-Stuttering Participants. *Laterality*. 10(5): 471-486.

Cohen, A. (1968). Errors of Speech and Their Implication for Understanding the Strategy of Language Users. *Speech Errors as Linguistic Evidence* (1973) (ss.88-92). Editor Victoria A. Fromkin. The Hague & Paris: Mouton.

Cooper, P. V. (1990). Discourse Production and Normal Aging: Performance on Oral Picture Description Tasks. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*. 45: 210-214.

Cooper, A. A. ve Hale, J. T. (2005). Promotion of Disfluency in Syntactic Parallelism. In *Proceedings of DiSS205, Disfluency in Speech Workshop* (ss.59-63). Aix-en-Provence, France. 10-12 September 2005.

Corley, M. ve Stewart, O. W. (2008). Hesitation Disfluencies in Spontaneous Speech: The Meaning of Um. *Language and Linguistics Compass*. 4: 589-602.

Culatta, R. ve Leeper, L. H. (1989-1990). The Differential Diagnosis of Disfluency. *National Student Speech Language Hearing Association Journal*. 17: 59-64.

Dell, G. S. (1986). A Spreading-Activation Theory of Retrieval in Sentence Production. *Psychological Review*. 93(3): 283-321.

Dell, G. S. (1990). Effects of Frequency and Vocabulary Type on Phonological Speech Errors. *Language and Cognitive Processes*. 5: 313-49.

Dell, G. S. (1995). Speaking and Misspeaking. *Language*. 1: 183-208.

Dell, G. S. ve Reich, P. A. (1980). Slips of the Tongue: The Facts and a Stratificational Model. *The Rice University Studies*. 66(2):19-34.

Den, Y. (2003). Some Strategies in Prolonging Speech Segments in Spontaneous Japanese. In *Proceedings of DiSS'03, Disfluency in Spontaneous Speech Workshop* (ss.87-90). Editor Robert Eklund. Gothenburg University. Sweden. 5-8 September 2003.

De Smedt, K. ve Kempen, G. (1987). Incremental Sentence Production, Self-Correction and Coordination. *Natural Language Generation, NATO ASI Series E 135* (ss.365-376). Editor Gerard Kempen. Netherlands: Martinus Nijhoff Dordrecht.

Doğan, Ö. (2001). *Okulöncesi Dönem Çocuklarının Konuşmalarının Akıcılık Özelliklerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Duez, D. (1985). Perception of Silent Pauses in Continuous Speech. *Language and Speech*. 28(4): 377-389.

Duez, D. (2001). Acoustico-Phonetic Characteristics of Filled Pauses in Spontaneous French Speech: Preliminary Results. In *Proceedings of ITRW on Disfluency in Spontaneous Speech (DiSS'01)* (ss.41-44). Edinburgh, Scotland, UK. 29-31 August 2001.

Eklund, R. (2000). Crosslinguistic Disfluency Modeling: A Comparative Analysis of Swedish and Tok Pisin Human-Human ATIS Dialogues. In *Proceedings of the International Conference on Spoken Language Processing (ICSLP) 2000* (ss.991-994), Beijing. China. 16-20 October 2000.

Eklund, R. (2004). *Disfluency in Swedish Human-Human and Human-Machine Travel Booking Dialogues*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Sweden: Department of Computer and Information Science of University of Linköping.

Elyıldırım, S. (2005). Türkçe Dil Sürçmelerinin Konuşma Kuramları Açısından Değerlendirilmesi. XIX. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, Düzenleyen Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Urfa. 20-21 Mayıs 2005.

Elyıldırım, S. (2011). Konuşma Sırasında Sözcük Seçimi: Dil Sürçmeleri. XXV. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri* (ss.69-70), Düzenleyen Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Adana. 5-7 Mayıs 2011.

Erişen, İ. Ö. (2010). *Language Production in a Typological Perspective: A Corpus Study of Turkish Slips of the Tongue*. (Unpublished Master's Thesis). Ankara: The Graduate School of Informatics of the Middle East Technical University.

Erten, S. (2014). Teaching Fillers and Students' Filler Usage: A Study Conducted at ESOGU Preparation School. *International Journal of Teaching and Education*. 2(3): 67-79.

Ferreira, F. ve Bailey, K. G. D. (2004). Disfluencies and Human Language Comprehension. *TRENDS in Cognitive Sciences*. 8(5): 231-237.

Fitzgerald, E., Hall, K. ve Jelinek, F. (2009). Reconstructing False Start Errors in Spontaneous Speech Text. In *Proceedings of the 12th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics* (ss.255-263). Athens, Greece. 30 March-3 April 2009.

Fox Tree, J. E. (2001). Listeners' Uses of Um and Uh in Speech Comprehension. *Memory & Cognition*. 29 (2): 320-326.

Fox Tree, J. E. (2002). Interpreting Pauses and Ums at Turn Exchanges. *Discourse Processes*. 34(1): 37-55.

Freud, S. (1901). *The Psychopathology of Everyday Life*. Çev. Abraham Arden Brill. London: T. Fisher Unwin.

Fromkin, V. A. (1971). The Non-Anomalous Nature of Anomalous Utterances. *Speech Errors as Linguistic Evidence* (1973) (ss.215-242). Editor Victoria A. Fromkin. The Hague & Paris: Mouton.

Garrett, M. F. (1975). The Analysis of Sentence Production. *The Psychology of Learning and Motivation Volume 9* (1975) (ss.133-177). Editor Gordon H. Bower. New York: Academic Press.

Geetha, Y. V., Pratibha, K. ve Ashok, R. (2000). Classification of Childhood Disfluencies Using Neural Networks. *Journal of Fluency Disorders*. 25: 99-117.

Genç, B. (2007). *An Analysis of Communication Strategies Employed By Turkish-Speakers of English*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Adana: The Institute of Social Sciences of Çukurova University.

Genç, B., Mavaşoğlu, M. ve Bada, E. (2010). Types and Functions of Repetitions in the Narrations of Turkish Speakers of French. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*. 4(2): 216-224.

Gillespie, M. (2011). *Agreement Computation in Sentence Production: Conceptual and Temporal Factors*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Boston, Massachusetts: The Graduate School of Arts and Sciences of Northeastern University.

Goldman-Eisler, F. (1960). [A Comparative Study of Two Hesitation Phenomena](#). *Language & Speech*. 4(1): 18-26.

Goldman-Eisler, F. (1968). *Psycholinguistics: Experiments in Spontaneous Speech*. London, New York: Academic Press.

Gósy, M. (2001). The Double Function of Disfluency Phenomena in Spontaneous Speech. In *Proceedings of Disfluency in Spontaneous Speech (DiSS'01), ISCA Tutorial and Research Workshop (ITRW)* (ss.57-60). Edinburgh, Scotland, UK. 29-31 August 2001.

Hargreaves, W. A. ve Starkweather, J. A. (1959). Collection of Temporal Data with the Duration Tabulator. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*. 2(3): 179-183.

Harley, T. A. (1984). A Critique of Top-Down Independent Levels Models of Speech Production: Evidence from Non-Plan-Internal Speech Errors. *Cognitive Science*. 8: 191-219.

Harrigan, J. A., Suarez, I. ve Hartman, J. S. (1994). Effect of Speech Errors on Observers' Judgments of Anxious and Defensive Individuals. *Journal of Research in Personality*. 28 (4): 505-529.

Hartsuiker, R. J. ve Kolk, H. H. J. (2001). Error Monitoring in Speech Production: A Computational Test of the Perceptual Loop Theory. *Cognitive Psychology*. 42: 113-157.

Heeman, P. ve Allen, J. (1994). Detecting and Correcting Speech Repairs. In *Proceedings of the 32nd Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics* (ss.295-302). Las Cruces, Mexico. 27 June-1 July 1994.

Henderson, A., Goldman-Eisler, F. ve Skarbek, A. (1966). Sequential Temporal Patterns in Spontaneous Speech. *Language and Speech*. 9(4): 207-216.

Hieke, A. E. (1981). A Content-Processing View of Hesitation Phenomena. *Language and Speech*. 24(2): 147-160.

Hieke, A. E., Kowal, S. ve O'Connell, D. C. (1983). The Trouble with Articulatory Pauses. *Language and Speech*. 26(3): 203-214.

Hindle, D. (1983). Deterministic Parsing of Syntactic Non-Fluencies. In *Proceedings of the 21st Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics* (ss.123-128). Cambridge, Massachusetts, USA. 15-17 June 1983.

Hockett, C. F. (1967). Where the Tongue Slips, There Slip I. *Speech Errors as Linguistic Evidence* (1973) (ss.93-119). Editor Victoria A. Fromkin. The Hague & Paris: Mouton.

Horobin, S. ve Smith, J. (2002). *An Introduction to Middle English*. Oxford: Oxford University Press.

Hulit, L. M. (1976). Effects of Nonfluencies of Comprehension. *Perceptual and Motor Skills*. 42: 1119-1122.

Jaeger, T. F. (2005). Optional "That" Indicates Production Difficulty: Evidence from Disfluencies. In *Proceedings of DiSS205, Disfluency in Speech Workshop*. Aix-en-Provence, France. 10-12 September 2005.

Jäncke, L., Hänggi, J. ve Steinmetz, H. (2004). Morphological Brain Differences Between Adult Stutterers and Non-Stutterers. *BMC Neurology*. 4(23): 23-28.

Johnson, W. (1961). Measurements of Oral Reading and Speaking Rate and Disfluency of Adult Male and Female Stutterers and Nonstutterers. *The Journal of Speech and Hearing Disorders*. 7: 1-20.

Kazanoğlu, D. (2008). *Türkçe Konuşan 3-7,5 Yaş Aralığındaki Kekeme Çocukların Kullandıkları Eylemlerin Dilbilimsel Özellikleri ile Akıcısızlık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kempen, G. (1978). Sentence Construction by a Psychologically Plausible Formulator. *Recent Advances in the Psychology of Language: Formal and Experimental Approaches Volume 2* (ss.103-124). Editors Robin N. Campbell and Philipp T. Smith. New York: Plenum Press.

Kempen, G. ve Hoenkamp, E. (1987). An Incremental Procedural Grammar for Sentence Formulation. *Cognitive Science*. 11: 201-258.

Kemper, S. (1992). Adults' Sentence Fragments: Who, What, When, Where, and Why. *Communication Research*. 19: 444-458.

Kjellmer, G. (2003). [Hesitation, in Defence of Er and Erm](#). *English Studies*. 84(2): 170-198.

Kormos, J. (2006). *Speech Production and Second Language Acquisition*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum.

Kowal, S. ve O'Connell, D. C. (1985). Cognitive Rhythms Reluctantly Revisited. *Language and Speech*. 28(1): 93-95.

Laserna, C. M., Seih, Y. ve Pennebaker, J. W. (2014). Um . . . Who Like Says You Know: Filler Word Use as a Function of Age, Gender, and Personality. *Journal of Language and Social Psychology*. 33 (3): 328-338.

Lashley, K. S. (1951). The Problem of Serial Order in Behavior. *Hixon Symposium on Cerebral Mechanisms in Behavior* (ss.112-136). Editor Lloyd A. Jeffress. New York: Wiley.

Laver, J. D. M. (1969). The Detection and Correction of Slips of the Tongue. *Speech Errors as Linguistic Evidence* (1973) (ss.132-143). Editor Victoria A. Fromkin. The Hague & Paris: Mouton.

Lerner, L. (2010). *You Can't Say That! English Usage Today*. Cambridge: Cambridge University Press.

Levelt, W. J. M. (1983). Monitoring and Self-Repair in Speech. *Cognition*. 14: 41-104.

Levelt, W. J. M. (1989). *Speaking: From Intention to Articulation*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.

Levelt, W. J. M. ve Cutler, A. (1983). Prosodic Marking in Speech Repair. *Journal of Semantics*. 2 (2): 205-218.

Levelt, W. J. M. (1992). Accessing Words in Speech Production: Stages, Processes and Representations. *Cognition*. 42: 1-22.

Levelt, W. J. M. (1993). Language Use in Normal Speakers and Its Disorders. *Linguistic Disorders and Pathologies* (ss.1-15). Editors Gerhard Blanken, Jürgen Dittman, Hannelore Grimm, John C. Marshall and Claus-W. Wallesch. Berlin: Walter de Gruyter.

Levelt, W. J. M. ve Jescheniack, J. D. (1994). Word Frequency Effects in Speech Production: Retrieval of Syntactic Information and of Phonological Form. *Learning and Memory*. 20 (4): 824-843.

Levelt, W. J. M. (1999). Producing Spoken Language: A Blueprint of the Speaker. *The Neurocognition of Language* (ss.83-122). Editors Colin M. Brown and Peter Hagoort. Oxford: Oxford University Press.

Levin, H. ve Silverman, I. (1965). Hesitation Phenomena in Children's Speech. *Language and Speech*. 8(2): 67-85.

Levin, M. R., McNeil, D. W. ve Lipson, J. M. (1996). Enduring without Avoiding: Pauses and Verbal Disfluencies in Public Speaking Fear. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. 18(4): 387-402.

Lickley, R. (1994). *Detecting Disfluency in Spontaneous Speech*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Scotland: University of Edinburgh.

Lickley, R. J. (1996). Juncture Cues to Disfluency. In *Proceedings of International Conference on Spoken Language Processing (ICSLIP'96)* (ss.2478-2481). Philadelphia.

Lickley, R. J. ve Bard, E. G. (1996). On Not Recognizing Disfluencies in Dialogue. In *Proceedings of International Conference on Spoken Language Processing* (ss.1876-1879). Philadelphia, PA, USA. 3-6 October 1996.

Liu, Y., Shriberg, E. ve Stolcke, A. (2003). Automatic Disfluency Identification in Conversational Speech Using Multiple Knowledge Sources. In *Proceedings of the European Conference on Speech Communication and Technology* (ss.957-960). Geneva.

Lovelace, E. A. ve Twohig P. T. (1990). Healthy Older Adults' Perceptions of Their Memory Functioning and Use of Mnemonics. *Bulletin of the Psychonomic Society*. 28 (2): 115-118.

MacKay, D. G. (1992). Awareness and Error Detection: New Theories and Research Paradigms. *Consciousness and Cognition*. 1: 199-225.

MacKay, D. G. ve James, L. E. (2004). Sequencing, Speech Production, and Selective Effects of Aging on Phonological and Morphological Speech Errors. *Psychology and Aging*. 19(1): 93-107.

Mahl, G. F. (1987). *Explorations in Nonverbal and Vocal Behavior*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Marshall, L. B. (2009). Combating Speech Disfluencies. *Inchemistry*. September/October: 20-21.

Marshall, R. C. ve Cullinan, W. L. (1971). [Effects of Reward Schedule Changes on Children's Speech Fluency](#). *Language & Speech*. 14 (4): 341-351.

Martin, J. G. ve Strange, W. (1968). The Perception of Hesitation in Spontaneous Speech. [Attention, Perception & Psychophysics](#). 3(6): 427-438.

Martin, R. R. ve Hasbrouck, J. M. (1977). The Effects of Punishment Schedule on Disfluency Rate. *Language and Speech*. 20 (2): 127-135.

Martin, R. R. ve Rangaswamy, K. (1972). The Effects of Time-Out from Speaking on the Disfluency Rates of Normal Speakers. *Language and Speech*. 15 (4): 358-366.

Mehrabian, A. (1971). Nonverbal Betrayal of Feeling. *Journal of Experimental Research in Personality*. 5: 64-73.

Menyhárt, K. (2003). Age-Dependent Types and Frequency of Disfluencies. In *Proceedings of DiSS'03* (ss.45-48). Editor Robert Eklund. Gothenburg University. Sweden. 5-8 September 2003.

Motley, M. T., Camden, C. T. ve Baars, B. J. (1982). Covert Formulation and Editing of Anomalies in Speech Production: Evidence from Experimentally Elicited Slips of the Tongue. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour*. 21: 578-594.

Morton, J. (1964). A Model for Continuous Language Behaviour. *Language and Speech*. 7: 40-70.

Nakatani, C. ve Hirschberg, J. (1994). A Corpus-Based Study of Repair Cues in Spontaneous Speech. *Journal of the Acoustic Society of America (JASA)*. 95(3): 1603-1616.

Nicholson, H., Bard, E. G., Lickley, R., Anderson, A. H., Mullin, J., Kenicer, D. ve Smallwood, L. (2003). The Intentionality of Disfluency: Findings From Feedback and Timing. In *Proceedings of DiSS'03, Disfluency in Spontaneous Speech Workshop* (ss.17-20). Editor Robert Eklund. Gothenburg University, Sweden. 5-8 September 2003.

O'Connell, D. C. ve Kowal, S. (2004). The History of Research on the Filled Pause as Evidence of the Written Language Bias in Linguistics (Linell, 1892). *Journal of Psycholinguistic Research*. 33 (6): 459-474.

Oliveira, M. (2002). Pausing Strategies as Means of Information Processing in Spontaneous Narratives. In *Proceedings of the 1st International Conference on Speech Prosody* (2002) (ss.539-542). Editors Bernard Bel and Isabelle Marlien. Aix-en-Provence, France.

O'Shaughnessy, D. (1992). Analysis of False Starts in Spontaneous Speech. In *Proceedings of the International Conference on Spoken Language Processing (ICSLP) '92* (ss.931-934), Banff, Canada. 12-16 October 1992.

Oviatt, S. (1995). Predicting Spoken Disfluencies During Human-Computer Interaction. *Computer Speech and Language*. 9: 19-35.

Pakhomov, S. V., Kaiser, E. A., Boley, D. L., Marino, S. E., Knopman, D. S. ve Birnbaum, A. K. (2011). Effects of Age and Dementia on Temporal Cycles in Spontaneous Speech Fluency. *J Neurolinguistics*. 24 (6): 619-635.

Pellowski, M. W. ve Conture, E. G. (2002). Characteristics of Speech Disfluency and Stuttering Behaviors in 3-and 4-Year-Old Children. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*. 45 (1): 20-34.

Pepinsky, T., Demuth, K. ve Roark, B. (2001). The Status of Filler Syllables in Children's Early Speech. In *Proceedings of BUCLD 25* (2001) (ss.575-586). Editors Anna H. J. Do, Laura Domínguez and Aimee Johansen. Somerville, MA: Cascadilla Press.

Perry, C., Kwok-Shing Wong, R. ve Matthews, S. (2009). Syllable Timing and Pausing: Evidence from Cantonese. *Language and Speech*. 52(1): 29-53.

Postma, A. ve Kolk, H. (1991). Manual Reaction Times and Error Rates in Stutterers. *Perceptual and Motor Skills*. 72: 627-630.

Postma, A. ve Kolk, H. (1993). The Covert Repair Hypothesis: Prearticulatory Repair Processes in Normal and Stuttered Disfluencies. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*. 36(3): 472-487.

Postma, A., Kolk, H. ve Povel, D. J. (1990). On the Relation Among Speech Errors, Disfluencies and Self-Repairs. *Language and Speech*. 33 (1): 19-29.

Poullisse, N. (1999). *Slips of the Tongue*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Reed, M. (2000). He Who Hesitates: Hesitation Phenomena as Quality Control in Speech Production, Obstacles in Non-Native Speech Perception. *Journal of Education*. 182 (3): 67-91.

Riley, G. (2009). *SSI-4: Stuttering Severity Instrument-Fourth Edition*. Austin, Texas: Pro-Ed.

Roberts, B. ve Kirsner, K. (2000). [Temporal Cycles in Speech Production](#). *Language and Cognitive Processes*. 15 (2): 129-157.

Roelofs, A. (1992). A Spreading-Activation Theory of Lemma Retrieval in Speaking. *Cognition*. 42: 107-142.

Roelofs, A. (1993). Testing a Non-Decompositional Theory of Lemma Retrieval in Speaking. *Cognition*. 42: 107-142.

Roelofs, A. (1997). The WEAVER Model of Word-Form Encoding in Speech Production. *Cognition*. 64: 249-284.

Roelofs, A. (1999). Phonological Segments and Features as Planning Units in Speech Production. *Language and Cognitive Processes*. 14 (2): 173-200.

Roelofs, A. (2002). Modeling of Lexical Access in Speech Production: A Psycholinguistic Perspective on the Lexicon. *The Lexicon in Focus: Competition and Convergence in Current Lexicology* (ss.75-92). Editors Leila Behrens and Dietmar Zaefferer. Frankfurt am Main: Lang.

Rose, R. L. (1998). The Communicative Value of Filled Pauses in Spontaneous Speech. (Unpublished Master's Thesis). United Kingdom: Faculty of Arts of the University of Birmingham.

Ruhi, Ş. (2011). Creating a Sustainable Large Corpus of Spoken Turkish for Multiple Research Purposes. *Ulusal Konuşma ve Dil Teknolojileri Platformu Kuruluşu: Türkçede Mevcut Durum Çalıştayı Bildirileri*, Düzenleyen TÜBİTAK-TÜSSİDE, TÜBİTAK-BİLGEM. Gebze. 6-7 Ekim 2011.

Rutter, B. (2008). *Acoustic Properties of Repair Sequences in Dysarthric Conversational Speech: An Interactional Phonetic Study*. Lafayette: University of Louisiana.

Schwartz, H. D., Zebrowski, P. M. ve Conture, E. G. (1990). Behaviors at the Onset of Stuttering. *Journal of Fluency Disorders*. 15: 77-86.

Shriberg, E. E. (1994). *Preliminaries to a Theory of Speech Disfluencies*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Berkeley: The Graduate Division of Psychology of the University of California.

Shriberg, E. E. (1995). Acoustic Properties of Disfluent Repetitions. In *Proceedings of the International Congress of Phonetic Sciences ICPHS95* (ss.384-387).

Shriberg, E. E. (1996). Disfluencies in Switchboard. In *Proceedings of International Conference on Spoken Language Processing* (ss.11-14).

Shriberg, E. E. (1999). Phonetic Consequences of Speech Disfluency. In *Proceedings of the International Congress of Phonetic Sciences ICPhS* (ss.619-622).

Shriberg, E., Stolcke, A. ve Baron, D. (2001). Can Prosody Aid the Automatic Processing of Multi-Party Meetings? Evidence from Predicting Punctuation, Disfluencies, and Overlapping Speech. In *Proceedings of ISCA Tutorial and Research Workshop on Prosody in Speech Recognition and Understanding* (ss.139-146). Red Bank, NJ.

Shriberg, E. ve Stolcke, A. (2002). Prosody Modeling for Automatic Speech Recognition and Understanding. In *Proceedings of ISCA Tutorial and Research Workshop on Prosody in Speech Recognition and Understanding* (ss.13-16). Red Bank, NJ.

Siegel, G. M. ve Martin, R. R. (1965). Verbal Punishment of Disfluencies During Spontaneous Speech. [*Language & Speech*](#). 10(4): 244-251.

Siegel, G. M., Lenske, J. ve Broen, P. (1969). Suppression of Normal Speech Disfluencies Through Response Cost. *Journal of Applied Behavior Analysis*. 2(4): 265-276.

Smith, B. L. (1990). Elicitation of Slips of the Tongue from Young Children: A New Method and Preliminary Observations. *Applied Psycholinguistics*. 11: 131-144.

Snover, M., Dorr, B. ve Schwartz, R. (2004). A Lexically-Driven Algorithm for Disfluency Detection. In *Proceedings of HLT-NAACL* (ss.157-160). May 2004.

Soderstrom, M. ve Morgan, J. L. (2007). Twenty Two Month Olds Discriminate Fluent from Disfluent Adult-Directed Speech. *Developmental Science*. 10(5): 641-653.

Sofu, H. (2001). Dil Sürçmeleri. *XV. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri* (ss.197-205), Düzenleyen Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. İstanbul. 24-25 Mayıs 2001.

Stemberger J. P. ve MacWhinney, B. (1986). Frequency and the Lexical Storage of Regularly Inflected Forms. *Memory and Cognition*. 14: 17-26.

Stolcke, A., Shriberg, E., Bates, R., Ostendorf, M., Hakkani, D., Plauche, M., Tür, G. ve Lu, Y. (1998). Automatic Detection of Sentence Boundaries and Disfluencies Based on Recognized Words. In *Proceedings of the International Conference on Spoken Language Processing* (1998) (ss.2247-2250). Editors Robert H. Mannell and Jordi Robert Ribes. Sydney: Australian Speech Science and Technology Association.

Swerts, M. (1998). Filled Pauses as Markers of Discourse Structure. *Journal of Pragmatics*. 30: 485-496.

Szeląg, E., Garwarska-Kolek, D., Herman, A. ve Stq̄siek, J. (1993). Brain Lateralization and Severity of Stuttering in Children. *Acta Neurobiologiae Experimentalis*. 53: 263-267.

Throneburg, R. N. ve Yairi, E. (2001). Durational, Proportionate, and Absolute Frequency Characteristics of Disfluencies: A Longitudinal Study Regarding Persistence and Recovery. *Journal of Fluency Disorders*. 44: 38-51.

Tottie, G. (2011). Uh and Um as Sociolinguistic Markers in British English. *International Journal of Corpus Linguistics*. 16: 173-197.

Traxler, M. J. ve Gernsbacher, M. A. (2006). *Handbook of Psycholinguistics 2nd Edition*. Oxford: Academic Press.

Vasic, N. ve Wijnen, F. (2001). Stuttering and Speech Monitoring. In *Proceedings of DISS'01* (ss.13-16), Edinburgh, Scotland, UK. 29-31 August 2001.

Voss, B. (1979). Hesitation Phenomena as Sources of Perceptual Errors for Non-Native Speakers. *Language and Speech*. 22(2): 129-144.

Vural, E. (2008). *Disfluency in Second Language: A Quantitative Study on Turkish Learners of English*. (Unpublished Master's Thesis). Ankara: The Graduate School of Informatics of the Middle East Technical University.

Watson, J. B. ve Anderson, R. T. (2001). Disfluencies of 2 and 3 Year-Old Spanish Speaking Children From Puerto Rico. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*. 28: 140-150.

Wells, R. (1951). Predicting Slips of the Tongue. *Speech Errors as Linguistic Evidence* (1973) (ss.82-87). Editor Victoria A. Fromkin. The Hague & Paris: Mouton.

Wijnen, F. (1992). Incidental Word and Sound Errors in Young Speakers. *Journal of Memory and Language*. 31: 734-755.

Wingate, M. E. (1964). A Standard Definition of Stuttering. *Journal of Speech and Hearing Disorders*. 29: 484-489.

Yakut, İ. (2013). *Interlingual Development of Turkish Adult Learners of English: L1 vs. L2-Based Communication Strategy*. (Unpublished Master's Thesis). Adana: The Institute of Social Sciences of Çukurova University.

Yapanel, Ü. (1997). *Garbage Modeling Techniques for a Turkish Keyword Spotting System*. (Unpublished Master's Thesis). İstanbul: The Institute for Graduate Studies in Science and Engineering of Boğaziçi University.

Zebrowski, P. M. (1991). Duration of Speech Disfluencies of Beginning Stutterers. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*. 34(3): 483-491.

EKLER

EK 1: 4-8 Yaş Grubu Hazırlıksız Konuşma Soruları

4-8 YAŞ GRUBU HAZIRLIKSIZ KONUŞMA SORULARI

- 1) Adın ne? Kaç yaşındasın?
- 2) Annen ne iş yapıyor?
- 3) Baban ne iş yapıyor?
- 4) Büyüyünce ne olmak istersin? Neden?
- 5) Televizyon seyredersin? En sevdiğin çizgi filmi bana anlatır mısın?
- 6) Hayvanları sever misin? Evde hangi hayvanı beslemek isterdin? Neden? Ona hangi ismi verirdin?
- 7) Ormanda yaşayan bir hayvan olsaydın, hangi hayvan olmak isterdin? Neden?
- 8) En sevdiğin oyuncuğun hangisi? Neden onu çok seviyorsun?
- 9) Şimdi bir resim yapsak neler çizersin?
- 10) Görünmez olsaydın neler yapardın?
- 11) Sence güzel bir gün nasıl olur? Anlatır mısın?
- 12) Şu anda en çok ne yapmak istersin? Neden?
- 13) En sevdiğin arkadaşının adı ne? Neden onu çok seviyorsun?
- 14) 3 dilek hakkın olsaydı neler dilerdin?
- 15) Masalları sever misin? Bana bir masal anlatır mısın?
- 16) Herhangi birisini kardeşin olarak seçmek isteseydin, kimi seçerdin? Neden?
- 17) Başka birisi olabilseydin, kimin yerine geçmek isterdin? Neden?
- 18) Gökyüzünde olsaydın, ne olmak isterdin? Neden?
- 19) Neden bazı bulutlar gri, bazıları beyazdır?
- 20) İyi bir arkadaş nasıl olur?
- 21) Sen bir çocuğun en sevdiği oyuncuğusun. Hayatını anlat.
- 22) Sen mutsuz bir prens/prensessin. Neden mutsuzsun?
- 23) Ayakkabıların konuşabilseydi neler söylerdi?

EK 2: 18-23 Yaş Grubu Hazırlıklı Konuşma Soruları

18-23 YAŞ GRUBU HAZIRLIKLI KONUŞMA SORULARI

- 1) Adınızı soyadınızı ve doğum tarihinizi öğrenebilir miyim?
- 2) Kendinizden biraz bahsedebilir misiniz?
- 3) Boş zamanlarınızda neler yapmaktan hoşlanırsınız?
- 4) Hayatta güçlü ve zayıf olduğunuz alanlar nelerdir?
- 5) Hayatta en çok önem verdiğiniz şey nedir? Neden?
- 6) Hayatınızdaki en güzel gününüz hangisiydi? Neden en güzel gününüzün o gün olduğunu düşünüyorsunuz?
- 7) Okulla ilgili en sevdiğiniz şey nedir? Neden?
- 8) Unutmadığınız bir seyahatinizi anlatabilir misiniz?
- 9) Yemek yapmayı sever misiniz? Yapmayı sevdiğiniz veya yapabildiğiniz bir yemeğin tarifini verebilir misiniz?
- 10) Başka birisi olsaydınız kimin yerine geçmek isterdiniz? Neden?
- 11) En büyük hayaliniz nedir? Neden?
- 12) Yaşadığınız yerden en yakın markete nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 3: 18-23 Yaş Grubu Hazırlıksız Konuşma Soruları

18-23 YAŞ GRUBU HAZIRLIKSIZ KONUŞMA SORULARI

- 1) Arkadaşlarınız veya aileniz sizi nasıl tarif eder?
- 2) Geçtiğimiz hafta sonunu nasıl geçirdiğinizi anlatabilir misiniz?
- 3) Hayattaki amacınız nedir? Ne için yaşıyorsunuz? Bu amaca ulaşmak için neler yapıyorsunuz?
- 4) Film ya da dizi izlemeyi sever misiniz? İzlediğiniz bir filmi ya da diziyi kısaca özetleyebilir misiniz?
- 5) En çok görmek istediğiniz yer neresidir? Neden?
- 6) Hayattaki en büyük başarınız nedir? Neden en büyük başarınızın bu olduğunu düşünüyorsunuz?
- 7) Okulla ilgili en sevmediğiniz şey nedir? Neden?
- 8) Geleceğe ilişkin planlarınızdan bahsedebilir misiniz? Önümüzdeki 5 yıl içinde neler yapmayı planlıyorsunuz?
- 9) Hayatta en tahammül edemediğiniz şey nedir? Neden?
- 10) Bana bir gününüzü anlatabilir mısınız? Sabahtan başlayarak gün içerisinde neler yaparsınız?
- 11) Unutmadığınız bir anınız var mı? Kısaca anlatabilir misiniz?
- 12) Son olarak yaşadığınız yerden en yakın restorana/eczaneye nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 4: 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunları Hazırlıklı Konuşma Soruları

**33-50 YAŞ GRUBU İLK-ORTAOKUL MEZUNLARI HAZIRLIKLIL KONUSMA
SORULARI**

- 1) Adınızı soyadınızı ve doğum tarihinizi öğrenebilir miyim?
- 2) Kendinizden biraz bahseder misiniz?
- 3) Boş zamanlarınızda neler yapmaktan hoşlanırsınız?
- 4) Hayatta güçlü ve zayıf olduğunuz alanlar nelerdir?
- 5) Hayatta en çok önem verdiğiniz şey nedir? Neden?
- 6) Hayatınızdaki en güzel gününüz hangisiydi? Neden en güzel gününüzün o gün olduğunu düşünüyorsunuz?
- 7) Hayatınızda karşılaştığınız en büyük güçlük neydi? Bu güçlüğü nasıl aştınız?
- 8) Unutamadığınız bir seyahatinizi anlatabilir misiniz?
- 9) Yemek yapmayı sever misiniz? Yapmayı sevdiğiniz veya yapabildiğiniz bir yemeğin tarifini verebilir misiniz?
- 10) Başka birisi olsaydınız kimin yerine geçmek isterdiniz? Neden?
- 11) En büyük hayaliniz nedir? Neden?
- 12) Yaşadığınız yerden en yakın markete nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 5: 33-50 Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunları Hazırlıksız Konuşma Soruları

**33-50 YAŞ GRUBU İLK-ORTAOKUL MEZUNLARI HAZIRLIKSIZ KONUŞMA
SORULARI**

- 1) Arkadaşlarınız veya aileniz sizi nasıl tarif eder?
- 2) Geçtiğimiz hafta sonunu nasıl geçirdiğinizi anlatabilir misiniz?
- 3) Hayattaki amacınız nedir? Ne için yaşıyorsunuz? Bu amaca ulaşmak için neler yapıyorsunuz?
- 4) Film ya da dizi izlemeyi sever misiniz? İzlediğiniz bir filmi ya da diziyi kısaca özetleyebilir misiniz?
- 5) En çok görmek istediğiniz yer neresidir? Neden?
- 6) Hayattaki en büyük başarınız nedir? Neden en büyük başarınızın bu olduğunu düşünüyorsunuz?
- 7) Geleceğe ilişkin planlarınızdan bahsedebilir misiniz? Önümüzdeki 5 yıl içinde neler yapmayı planlıyorsunuz?
- 8) Hayatta en tahammül edemediğiniz şey nedir? Neden?
- 9) Bana bir gününüzü anlatabilir mısınız? Sabahtan başlayarak gün içerisinde neler yaparsınız?
- 10) En büyük korkunuz nedir? Neden en büyük korkunuz bu?
- 11) Unutamadığınız bir anınız var mı? Kısaca anlatabilir misiniz?
- 12) Son olarak yaşadığınız yerden en yakın restorana/eczaneye nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 6: 33-50 Yaş Grubu Lisans-Lisansüstü Mezunları Hazırlıklı Konuşma Soruları

**33-50 YAŞ GRUBU LİSANS/LİSANSÜSTÜ MEZUNLARI HAZIRLIKLI
KONUŞMA SORULARI**

- 1) Adınızı soyadınızı ve doğum tarihinizi öğrenebilir miyim?
- 2) Kendinizden biraz bahseder misiniz?
- 3) Hobilerinizden bahseder misiniz? Boş zamanlarınızda neler yapmaktan hoşlanırsınız?
- 4) Hangi okullardan mezunsunuz? Okuduğunuz okulların iş ve kariyer hayatınıza etkisi ne oldu?
- 5) İşinizi seviyor musunuz? İşinizin en az sevdiğiniz yanı nedir?
- 6) Bugünkü konumunuza gelirken ne tür fedakarlıklar yaptınız? Bu fedakarlıklara değdiğini düşünüyor musunuz?
- 7) Yabancı dil biliyor musunuz? Yabancı dil bilmenin iş hayatınıza etkisi nedir?
- 8) Hayatta güçlü ve zayıf olduğunuz alanlar hangileridir?
- 9) Unutamadığınız bir seyahatinizi anlatır mısınız?
- 10) Hayatınızdaki en güzel gün hangisiydi? Neden?
- 11) Yemek yapmayı sever misiniz? Yapmayı sevdiğiniz veya yapabildiğiniz bir yemeğin tarifini verebilir misiniz?
- 12) Yaşadığınız yerden en yakın markete nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 7: 33-50 Yaş Grubu Lisans-Lisansüstü Mezunları Hazırlıksız Konuşma Soruları

**33-50 YAŞ GRUBU LİSANS/LİSANSÜSTÜ MEZUNLARI HAZIRLIKSIZ
KONUŞMA SORULARI**

- 1) Arkadaşlarınız veya aileniz sizi nasıl tarif eder?
- 2) Geçtiğimiz hafta sonunu nasıl geçirdiğinizi anlatabilir misiniz?
- 3) İş hayatınızda sizi neler motive eder, neler yıldırır?
- 4) Ne tür bir çalışma ortamında kendinizi rahat hissedersiniz?
- 5) Kariyer hedeflerinizden bahsedebilir misiniz? Önümüzdeki 5 yıl içerisinde kendinizi nerede görüyorsunuz?
- 6) İş ve yaşam ile ilgili nelere inanırsınız?
- 7) Film ya da dizi izlemeyi sever misiniz? İzlediğiniz bir filmi veya diziyi kısaca özetleyebilir misiniz?
- 8) Kitap okumayı sever misiniz? Okuduğunuz bir kitabı kısaca özetleyebilir misiniz?
- 9) En çok görmek istediğiniz yer neresidir? Neden?
- 10) Hayattaki en büyük başarınız nedir? Neden en büyük başarınızın bu olduğunu düşünüyorsunuz?
- 11) Bana bir gününüzü anlatabilir misiniz? Gün içerisinde neler yaparsınız?
- 12) Şu an bulunduğumuz binadan yemekhaneye nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 8: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunları Hazırlıklı Konuşma Soruları

**50 ÜZERİ YAŞ GRUBU İLK-ORTAOKUL MEZUNLARI HAZIRLIKLI
KONUŞMA SORULARI**

- 1) Adınızı soyadınızı ve doğum tarihinizi öğrenebilir miyim?
- 2) Kendinizden biraz bahseder misiniz?
- 3) Boş zamanlarınızda neler yapmaktan hoşlanırsınız?
- 4) Hayatta güçlü ve zayıf olduğunuz alanlar nelerdir?
- 5) Hayatta en çok önem verdiğiniz şey nedir? Neden?
- 6) Hayatınızdaki en güzel gününüz hangisiydi? Neden en güzel gününüzün o gün olduğunu düşünüyorsunuz?
- 7) Hayatınızda karşılaştığınız en büyük güçlük neydi? Bu güçlüğü nasıl aştınız?
- 8) Unutmadığınız bir seyahatinizi anlatabilir misiniz?
- 9) Yemek yapmayı sever misiniz? Yapmayı sevdiğiniz veya yapabildiğiniz bir yemeğin tarifini verebilir misiniz?
- 10) Başka birisi olsaydınız kimin yerine geçmek isterdiniz? Neden?
- 11) En büyük hayaliniz nedir? Neden?
- 12) Yaşadığınız yerden en yakın markete nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 9: 50 Üzeri Yaş Grubu İlk-Ortaokul Mezunları Hazırlıksız Konuşma Soruları

**50 ÜZERİ YAŞ GRUBU İLK-ORTAOKUL MEZUNLARI HAZIRLIKSIZ
KONUŞMA SORULARI**

- 1) Arkadaşlarınız veya aileniz sizi nasıl tarif eder?
- 2) Geçtiğimiz hafta sonunu nasıl geçirdiğinizi anlatabilir misiniz?
- 3) Hayattaki amacınız nedir? Ne için yaşıyorsunuz? Bu amaca ulaşmak için neler yapıyorsunuz?
- 4) Film ya da dizi izlemeyi sever misiniz? İzlediğiniz bir filmi ya da diziyi kısaca özetleyebilir misiniz?
- 5) En çok görmek istediğiniz yer neresidir? Neden?
- 6) Hayattaki en büyük başarınız nedir? Neden en büyük başarınızın bu olduğunu düşünüyorsunuz?
- 7) Geleceğe ilişkin planlarınızdan bahsedebilir misiniz? Önümüzdeki 5 yıl içinde neler yapmayı planlıyorsunuz?
- 8) Hayatta en tahammül edemediğiniz şey nedir? Neden?
- 9) Bana bir gününüzü anlatabilir mısınız? Sabahtan başlayarak gün içerisinde neler yaparsınız?
- 10) En büyük korkunuz nedir? Neden en büyük korkunuz bu?
- 11) Unutamadığınız bir anınız var mı? Kısaca anlatabilir misiniz?
- 12) Son olarak yaşadığınız yerden en yakın restorana/eczaneye nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

EK 10: 50 Üzeri Yaş Grubu Profesörler Hazırlıklı Konuşma Soruları

**50 ÜZERİ YAŞ GRUBU PROFESÖRLER HAZIRLIKLIL KONUŞMA
SORULARI**

- 1) Adınızı soyadınızı ve doğum tarihinizi öğrenebilir miyim?
- 2) Kendinizden biraz bahseder misiniz?
- 3) Hobilerinizden bahseder misiniz? Boş zamanlarınızda neler yapmaktan hoşlanırsınız?
- 4) Hangi okullardan mezunsunuz? Okuduğunuz okulların iş ve kariyer hayatınıza etkisi ne oldu?
- 5) İşinizi seviyor musunuz? Akademisyenliğin en az sevdiğiniz yanı nedir?
- 6) Bugünkü konumunuza gelirken ne tür fedakarlıklar yaptınız? Bu fedakarlıklara değdiğini düşünüyor musunuz?
- 7) Bir akademisyen olarak üniversite öğrencilerine ders vermeyi mi yoksa bilimsel araştırma veya yayın yapmayı mı daha tatmin edici buluyorsunuz?
- 8) Hayatta güçlü ve zayıf olduğunuz alanlar hangileridir?
- 9) Seyahat etmeyi sever misiniz? Unutamadığınız bir seyahatinizi anlatır mısınız?
- 10) Hayatınızdaki en güzel gün hangisiydi? Neden?
- 11) Yemek yapmayı sever misiniz? Yapmayı sevdiğiniz veya yapabildiğiniz bir yemeğin tarifini verebilir misiniz?
- 12) Yaşadığınız yerden en yakın markete nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?

**50 ÜZERİ YAŞ GRUBU PROFESÖRLER HAZIRLIKSIZ KONUŞMA
SORULARI**

- 1) Arkadaşlarınız veya aileniz sizi nasıl tarif eder?
- 2) Geçtiğimiz hafta sonunuzu nasıl geçirdiğinizi anlatabilir misiniz?
- 3) İş hayatınızda sizi neler motive eder? Neler yıldırır?
- 4) Gelecek planlarınızdan bahsedebilir misiniz? Önümüzdeki 5 yıl içinde neler yapmayı planlıyorsunuz?
- 5) İş ve yaşam ile ilgili nelere inanırsınız?
- 6) Hayattaki en büyük başarınız nedir? Ve neden en büyük başarınızın bu olduğunu düşünüyorsunuz?
- 7) Ne tür bir çalışma ortamında kendinizi rahat hissedersiniz? Akademisyenler için ne tür bir çalışma ortamı bilimsel üretkenliği destekler niteliktedir?
- 8) Doçentlik sözlü sınavı hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce akademik ünvan ve terfiler, tamamen bilimsel yayın ve faaliyet dikkate alınarak teşvik edici başka bir sistem içinde gelişebilir mi?
- 9) Film veya dizi izlemeyi sever misiniz? İzlediğiniz bir filmi veya diziyi kısaca anlatabilir misiniz? Konusu karakterleri olabilir?
- 10) En çok görmek istediğiniz yer neresidir? Neden?
- 11) Bana bir gününüzü anlatabilir misiniz? Gün içerisinde neler yaparsınız?
- 12) Son olarak yaşadığınız yerden en yakın restorana nasıl gidilir? Yolu tarif edebilir misiniz?